

**UNIVERSITATEA DE STAT
DIN MOLDOVA**

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

**CONFERINȚA NAȚIONALĂ
CU PARTICIPARE
INTERNAȚIONALĂ
„INTEGRARE PRIN
CERCETARE ȘI INOVARE”**

**Științe umanistice.
Științe sociale**

10-11 noiembrie 2022

**DEDICATĂ ZILEI
INTERNAȚIONALE
A ȘTIINȚEI PENTRU
PACE ȘI DEZVOLTARE**

Chișinău, 2022

**UNIVERSITATEA
DE STAT DIN MOLDOVA**

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

**Conferința științifică națională
cu participare internațională
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”
dedicată Zilei internaționale a Științei
pentru Pace și Dezvoltare**

10-11 noiembrie 2022

Științe umanistice și sociale

Chișinău, 2022

CZU 082
I-58

**Conferința științifică națională cu participare internațională
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”
dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare
10-11 noiembrie 2022**

Responsabil de ediție:

*Aurelia HANGANU, dr. hab., conf. univ., prorector pentru activitate științifică și relații
internaționale*

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"Integrare prin cercetare și inovare", conferință științifică națională cu participare internațională (2022; Chișinău). Conferința științifică națională cu participare internațională "Integrare prin cercetare și inovare", dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 10-11 noiembrie 2022 / comitetul științific: Igor Șarov [et al.]; comitetul de organizare al conferinței: Raisa Crețu [et al.]. – Chișinău: CEP USM, 2022 – . – ISBN 978-9975-152-48-8.

Științe umanistice și sociale. – 2022. – 260 p. : fig., tab. – Antetit.: Univ. de Stat din Moldova. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 50 ex. – ISBN 978-9975-62-470-1.

082
I-58

ISBN 978-9975-62-470-1

© Universitatea de Stat din Moldova, 2022

Conferința științifică națională cu participare internațională
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”
dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare

Comitetul științific:

Igor Șarov	Universitatea de Stat din Moldova, rector, dr., conf. univ.
Aurelia Hanganu	Universitatea de Stat din Moldova, prorector, dr. hab., conf. univ.
Georgeta Stepanov	Universitatea de Stat din Moldova, președintele Consiliului științific, dr.hab., prof.univ.
Vitalie Sochircă	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Biologie și Pedologie, dr., conf. univ.
Corneliu Iașu	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, prorector, dr., prof.univ.
Ciprian Palaghianu	Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România, decan, dr. ing.
Viorica Gladchi	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Chimie și Tehnologie Chimică, dr., conf. univ.
Serghei Brînza	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Drept, dr.hab., prof. univ.
Tudorel Toader	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, rector, dr., prof.univ.
Adrian Stoica-Constantin	Universitatea „Ovidius” din Constanța, România, decanul Facultății de Drept și Științe Administrative, dr., prof.univ.
Liliana Dmitroglu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Fizică și Inginerie, dr., conf. univ.
Marius Ștef	Universitatea de Vest din Timișoara, România, decan al Facultății de Fizică, dr., conf.univ.
George Culea	Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, România, Facultatea de Inginerie, dr., prof.univ.
Sergiu Matveev	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Istorie și Filosofie, dr., conf. univ.
Viorel Vizureanu	Universitatea din București, România, decan al Facultății de Filosofie din București, dr., prof.univ.
Victoria Bulicanu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării, dr., conf. univ.
Milena Yankova	Universitatea Neofit Rilski din Blagoevgrad, Bulgaria, dr., lector univ.
Ludmila Usatâi	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Litere, dr., conf. univ.
Valeriu Ungureanu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Matematică și Informatică, dr., conf. univ.
Vladimir Guțu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, dr. hab., prof. univ.
Iuliana Marta Vicol	Universitatea „Petre Andrei” din Iași, România, dr.
Valentin Cosmin Blândul	Universitatea din Oradea, România, dr., prof.univ.
Conțiu Tiberiu Șoitu	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, dr., prof.univ.
Constantin Ciorbă	Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, dr.hab., prof.univ.
Alexandru Solcan	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, dr., conf. univ.
Vakhtang Maisaia	Universitatea Internațională din Caucaz, dr., prof.univ.
Maria Hămuraru	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Științe Economice, dr., conf. univ.
Irina Teodora Manolescu	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, dr., conf.univ.

COMITETUL DE ORGANIZARE AL CONFERINȚEI:

Raisa Crețu, șef Secție	Secția Managementul activității de cercetare și protecția elaborărilor științifice
Tatiana Bulimaga, șef Secție	Secția Relații internaționale
Marianna Savva, specialist principal	Secția Managementul activității de cercetare și protecția elaborărilor științifice
Lilia Dogoter	directorul Bibliotecii Centrale Universitare
Ghenadie Sîrbu, dr.	director Editură USM
Aurelia Crivoi, dr.hab., prof. univ.	responsabili Atelierul biologie și ecologie
Steliana Clapco, dr., conf. cercet.	
Ilie Boian, dr., conf. univ.	responsabil Atelierul Geștiințe și silvicultură
Elena Tutovan, dr., conf.univ.	responsabili Atelierul Chimie și tehnologie chimică
Vladislav Blonschi, dr., lector univ.	
Tatiana Pașa, lector univ.	Responsabil Atelierul Matematică și informatică
Natalia Nedeoglo, dr., conf.univ.	Responsabil Atelierul Fizică și inginerie
Veaceslav Sprincean, dr., lector univ.	Responsabil Atelierul științifico-practic „Tehnologii fizice avansate cu aplicarea UVS în monitorizarea și modelarea factorilor de mediu”, Ediția a III-a
Dumitru Dodul, dr., conf.univ.	Responsabil Atelierul Filosofie și antropologie
Elena Varzari, dr., conf. univ.	Responsabili Atelierul Litere
Cristina Grossu-Chiriac, dr., conf. univ.	
Dorina Gurev, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Drept penal
Stanislav Copețchi, dr., conf.univ.	
Svetlana Slusarenco, dr., conf. univ.	Responsabili Atelierul Drept public
Oleg Pantea, dr., conf. univ.	
Lilia Gribincea, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Drept internațional
Valentin Roșca, dr., lector univ.	
Tatiana Tabuncic, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Drept privat
Natalia Chibac, dr., lector univ.	
Elena Belei, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Drept procedural
Igor Dolea, dr.hab., prof.univ.	
Galina Lușmanschi, dr., conf.univ.	Responsabil Atelierul Științe economice
Laura Tugarev, dr., lector univ.	Responsabil Atelierul Comunicare și teoria informării
Mariana Tacu, dr., conf.univ.	Responsabil Atelierul Jurnalism și procese mediatice
Tatiana Ciobanu, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Științe politice și administrative
Victoria Bevziuc, dr., lector univ.	
Carolina Budurina-Goreacii, dr., lector univ.	Responsabil Atelierul Relații internaționale
Angela Potâng, dr., conf. univ.	Responsabili Atelierul Psihologie
Galina Pravițchi, dr., lector univ.	
Olga Bondarenco, dr., lector univ.	
Maia Șevciuc, dr, prof. univ.	Responsabili Atelierul Științe ale educației
Viorica Reaboi-Petrachi, dr., lector univ.	
Nadejda Butnari, lector univ.	
Vladimir Guțu, dr.hab., prof.univ.	Responsabili Atelierul Curriculumul pentru educația nonformală în dezvoltare
Carolina Țurcanu, dr., conf.cercet.	
Stela Milicenco, dr., conf. univ.	Responsabili Atelierul Sociologie și asistență socială
Tatiana Spataru, dr. hab.,prof.univ.	
Nicolae Bragarenco, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Educație fizică – între tradițional și modern
Andrei Salcoci, asist.univ.	

**TEZA NEURATH-HALLER ȘI PROTOISTORIA FILOSOFIEI
ANALITICE**

**NEURATH-HALLER'S THESIS AND THE PROTO-HISTORY OF
ANALYTICAL PHILOSOPHY**

*Constantin STOENESCU, ORCID: 0000-0002-3235-7771
Universitatea din București*

CZU: 14(436):168.2

e-mai: constantin.stoescu@filosofie.unibuc.ro

Formulată simplist, această teză constă în repingerea modelului geolingvistic anglocentric al filosofiei analitice. A fost propusă de Neurath, reluată apoi de Haller. Ea este reformulată în diverse contexte de Dummett, Sluga, Hacker, Friedman.

Neurath susține într-un studiu din anul 1936 că filosofia austriacă diferă de restul filosofiei germanofone prin aceea că în locul „interludiului kantian” [1, p. 676] s-a mers înapoi la Bolzano. După Neurath, filosofia austriacă respinge idealismul în toate formele, pune accentul pe analiza psihologică și lingvistică, iar din punct de vedere stilistic evită profunzimea obscure și preferă claritatea și rigoarea expunerii. Haller [2] a dezvoltat teza lui Neurath. El a arătat că a existat un „proto-Cerc de la Viena” alcătuit dintr-un grup de filosofi și oameni de știință, format înainte de Primul Război Mondial, sub influența lui Mach. Este remarcată continuitatea în raport cu atitudinea antikantiană a lui Bolzano și Brentano.

Ideea unei axe anglo-austriece în filosofia analitică este o „versiune radicală” [3, p. 14] a tezei Neurath-Haller și a fost propusă de Simons [4]. Și Dummett admite că filosofia analitică este mai degrabă anglo-austriacă decât anglo-americană [5, p. 1-2].

Susținătorii acestei idei consideră că nu avem o unitate în tot spațiul limbii germane, ci două tradiții complet diferite, una în spațiul geografic prusac, în Germania, care începe cu Kant și prin idealismul german ajunge la Heidegger, alta în spațiul geografic habsburgic, în Austria, Cehoslovacia și Polonia, care începe cu Bolzano, continuă cu Brentano și include *Școala poloneză de metafizică și logică* întemeiată de Twardowski și Kotarbinski. Această teză este luată în considerare în diverse forme de Smith, Simons, Uebel și Glock [3, 5, 6, 7].

Critica propusă de Glock

Glock critică teza Neurath-Haller și versiunea mai radicală a axei anglo-austriece propusă de Simons. El obiectează față de trei exagerări ale tezei [7, p. 75].

Prima, că există o singură protofilosofie analitică, unitară, care ar fi dominat filosofia austriacă.

A doua, că momentele protoanalitic și cel analitic propriu-zis ar fi fost complet străine Germaniei.

A treia, că acest moment s-a caracterizat în toate manifestările sale prin realism și ostilitate față de Kant.

Să le luăm pe rând. Ideea că am avea o tradiție austriacă unică și unitară care duce înapoi la Bolzano ar fi, în opinia lui Glock, o invenție propagandistică a lui Neurath. De fapt, însuși Haller recunoaște existența a cel puțin două tendințe, una realistă, care duce de la Bolzano prin Brentano și Meinong la Husserl și *Școala poloneză*, alta empiristă, care duce de la Mach și Boltzmann la *Cercul de la Viena*. Ruptura dintre realism și empirism este rezultatul senzualismului sau fenomenalismului în filosofia percepției, adică teza că ceea ce ne este dat în experiență are statutul ontologic al unor entități mintale intermediare, ideea care echivalează cu așa-numitul reprezentationalism. Avem apoi contrastul dintre ideile metafizice ale lui Bolzano și Meinong și atitudinea antimefizică a lui Carnap și Neurath. Alt contrast este între lista lui Brentano a adevărilor sintetice a priori și respingerea sinteticului a priori de către Wittgenstein și pozitivismul logic. În fine, avem și contrastul dintre antipsihologismul lui Bolzano, Wittgenstein și al empiriștilor/pozitiviștilor logici și apelul la „intuiții” mintale făcut de Brentano, continuat de Husserl și de tradiția fenomenologică.

Prin urmare, nu putem vorbi despre o excludere totală a temelor filosofiei germane din Austria. Au fost evitați Kant și idealismul german, dar au fost prezenți Leibniz și Herbart. În general, ideea axei analitice ignoră climatul cultural german și legăturile dintre Germania și Imperiul Habsburgic. Chiar și în cazul pozitivismului logic nu trebuie ignorat grupul de la Berlin al lui Reichenbach și Hempel, apoi grupurile germane ale matematicienilor.

Spațiul cultural german și „noua filosofie”

Atunci, cum putem decupa istoric începuturile filosofiei analitice în spațiul cultural german, astfel încât ruptura ipotetică propusă mai sus să fie cel puțin reconsiderată? D. Bell [8] formulează ipoteza că la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea, atunci când Russell și Moore se revoltau în spațiul cultural britanic împotriva idealismului hegelian, cei doi ajunseseră de fapt în etapa consolidării unor programe de cercetare intelectuală cu adevărat revoluționare începute aproape exclusiv în spațiul cultural german după anul 1870, așa cum ar fi noua aritmetică, noua geometrie, noua logică, noua psihologie.

Puțină cronologie nu strică. În anul 1872 Weierstrass, Cantor și Dedekind au publicat studii revoluționare în teoria numerelor, Klein și Riemann au publicat studii care au revoluționat geometria, iar Mach a publicat studiul despre conservarea energiei. În anul 1874 Wilhelm Wundt a publicat *Grundzüge der physiologischen Psychologie*, iar Brentano *Psychologie vom empirischen Standpunkt*. În anul 1879 Frege publică *Begriffsschrift*. Pe scurt, vechi discipline sunt reformate radical, iar psihologia apare ca nouă disciplină academică autonomă cu identitate instituțională.

Psihologia este recunoscută ca teorie academică și se constituie instituțional ca disciplină universitară și domeniu de cercetare în Germania, în condițiile separării de

filosofie, pe de o parte, și de medicină și teologie, pe de altă parte. După Bell [8, p. 196], acest proces are două forme. Prima, tradiția cercetării experimentale, este direcția de cercetare ce duce de la Fechner și Helmholtz la Wundt. Acesta din urmă înființează primul laborator de psihologie la Leipzig în anul 1879 și studenții săi se răspândesc în lume. A doua, psihologia descriptivă, a fost contribuția lui Franz Brentano, cu urmări pentru fenomenologie, psihologia empirică, teoria *gestalt*-istă, filosofia minții, prin Husserl, Freud, Meinong, Stumpf, Twardowski și Ehrenfels.

Procesul consolidării psihologiei va dura cel puțin 30 de ani în Germania și chiar mai mult în Marea Britanie. Psihologia devine capabilă să propună programe de cercetare și atrage fizicieni, fiziologi, filosofi și teologi. Fechner, angajat în experimente decisive de măsurare a sensibilității senzoriale, studiasse medicina, predase matematică și teologie și publicase lucrări de estetică și teologie. Helmholtz, cu cercetări în optică, fiziologie și percepția vizuală, studiasse medicina, apoi fizica și matematica. Wundt, recunoscut drept primul psiholog experimentalist, predase filosofia după ce studiasse medicina, fiziologia și fizica și scrisese pe teme de logică, etică și istoria ideilor.

Multe persoane din Marea Britanie s-au arătat entuziasmate de aceste noi direcții de cercetare din spațiul cultural german și s-au implicat activ în dezbateri. Pe de altă parte, la nivel instituțional, în special în vechile universități, se manifestă indiferență și chiar antipatie față de noile tendințe de pe continent. Bell descrie dinamica situației pornind de la atitudinea britanicilor față de psihologie [8, p. 198]. Psihologia experimentală a fost recunoscută ca disciplină respectabilă la vreo 30 de ani după apariția ei în Germania. Este exemplară reacția Senatului Universității Cambridge față de cererea din anul 1877 a lui James Ward și John Venn privind înființarea unui laborator de psihologie experimentală. Cererea a fost respinsă pe motivul că ideea de a măsura sufletul omenesc este o insultă adusă religiei. Au urmat alte respingeri în anii 1882 și 1886, pentru ca abia în anul 1891 să apară un asemenea laborator. La Oxford psihologia experimentală a fost permisă abia în anul 1936.

Așadar, deosebim două nivele de reacție: în timp ce instituțiile reacționează cu întârziere, persoanele sunt mult mai rapide în reacție. De exemplu, Alexander Bain înființează în anul 1876 revista *Mind*, cu subtitlul „Revistă trimestrială de psihologie și filosofie”, cu scopul programatic de a prezenta progresele din alte țări. Primul număr conține articole despre Wundt și psihologia fiziologică germană, despre metafizica lui Lotze și despre Fechner, precum și articole de Wundt și Helmholtz. Se mai adaugă un studiu despre Brentano plus note despre 46 de apariții editoriale.

În concluzie, filosofia analitică are și rădăcini germane [7, p. 65]. Dummett afirmă că „sursele filosofiei analitice au fost textele unor filosofi care au scris, în principal sau în exclusivitate, în limba germană” [9, p. ix]. Așa-numita „revoluție în rigoare” care va influența decisiv inclusiv stilul analitic de filosofare este un produs pur german, rezultat al eforturilor din matematică și logică [10, p. 179]. Față de teza lui Dummett, alții susțin însă că identitatea germană a filosofilor care au generat filosofia analitică este pur întâmplătoare sau o coincidență. Se susține că Frege, Wittgenstein și *Cercul de la Viena* sunt

abateri de la tradiția dominantă și cursul firesc al culturii și filosofiei germane [11, cap. I; 12, p. 1-4].

Referințe:

1. NEURATH, O. Die Entwicklung des Wiener Kreises und die Zukunft des Logischen Empirismus. In: *Gesammelte Philosophische und Methodologische Schriften*, vol. al II-lea. Viena: Hölder-Pilcher-Tempsky, 1981, pp. 673-702.
2. HALLER, R. On the Historiography of Austrian Philosophy. In: UEBEL, Th. (ed.). *Rediscovering the Forgotten Circle*. Dordrecht: Kluwer, 1991, pp. 41-50.
3. SMITH, B. *Austrian Philosophy: The Legacy of Franz Brentano*. La Salle, Open Court, 1984.
4. SIMONS, P. The Anglo-Austrian Analytic Axis. In: NYERI, C. (ed.). *From Bolzano to Wittgenstein. The tradition of Austrian Philosophy*. Viena: Hölder-Pilcher-Tempsky, 1986, pp. 98-107.
5. SIMONS, P. Bolzano, Brentano and Meinong: Three Austrian Realists. In: O'HEAR, Anthony (ed.). *German Philosophy since Kant*. Cambridge and New York. Cambridge University Press, 1999, pp. 109-136.
6. UEBEL, Th. Otto Neurath, the Vienna Circle and the Austrian Tradition. In: O'HEAR, Anthony (ed.). *Op. cit.*, 1999, pp. 249-270.
7. GLOCK, H. J. Analytic Philosophy and History: A Mismatch? In: *Mind*, 2008, vol. 117, no. 468.
8. BELL, D. The Revolution of Moore and Russell: A Very British Coup? In: O'HEAR, Anthony (ed.). *Op. cit.*, pp. 193-208.
9. DUMMETT, M. *Origins of Analytical Philosophy*. Harvard University Press, 1994.
10. GILLIES, D. German Philosophy of Mathematics from Gauss to Hilbert. In: O'HEAR, Anthony (ed.), pp. 167-192.
11. WEDBERG, A. *A History of Philosophy*. Vol. III. Oxford: Clarendon Press, 1984.
12. COFFA, A. *The Semantic Tradition from Kant to Carnap: To the Vienna Station*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

Lucrare realizată în cadrul Proiectului „Abordarea epistemologică a dezvoltării personale și a educației pentru societate: de la strategiile transdisciplinare la finalitățile pragmatice ale societății actuale din Republica Moldova”. Cifrul: 20.80009.1606.08.

NOI SITURI ARHEOLOGICE DIN EPOCA FIERULUI ÎN BAZINUL RÂULUI REZINA

NEW DISCOVERED IRON AGE ARCHAEOLOGICAL SITES IN THE REZINA RIVER BASIN

Aurel ZANOCI, ORCID: 0000-0002-3236-7582

Mihail BĂȚ, ORCID: 0000-0001-6642-2888

Victor DULGHER, ORCID: 0000-0002-9024-4599

Vladimir CHITIC, ORCID: 0000-0003-1950-2820

Daniel CUCULESCU, ORCID: 0000-0003-4241-1580

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 903"638":902.2(282.247.31)

e-mail: aurel.zanoci@usm.md

e-mail: mihail.bat@usm.md

e-mail: victor.dulgher@usm.md

e-mail: chitic.vladimir@usm.md

e-mail: daniel1998.ccc@gmail.com

Râul Rezina este un afluent de dreapta al Nistrului, ce își are izvoarele la vest de satul Sămășcani (r-nul Șoldănești) și se varsă în fluviu la nord de orașul Rezina. Ambele maluri ale acestui râu reprezintă versanți abrupti și dealuri înalte cu altitudinea de cca 100-250 m, acoperite de soluri fertile. Grație acestui fapt, bazinul râului Rezina a fost preferat de comunitățile umane încă din cele mai vechi timpuri. Astfel, primele urme de locuire aici datează din epoca eneolitică (cultura Cucuteni-Tripolie) [1, p. 134], urmate de cele din perioadele romană târzie (cultura Sântana de Mureș-Ćerneahov) și Evul Mediu timpuriu [2, p. 12-13, 25]. Mai puțin erau cunoscute în această regiune siturile arheologice din epoca fierului [3, p. 104; 4, p. 26-27]. Pentru atingerea obiectivelor propuse în cadrul proiectului „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”, în toamna anului 2021 și primăvara-vara anului 2022, echipa de arheologi de la Universitatea de Stat din Moldova a întreprins mai multe cercetări de teren în bazinul râului Rezina, în spațiul cuprins între localitățile Păpăuți și Țareuca. Ca urmare a acestora, au fost atestate o fortificație și trei așezări nefortificate (Fig.).

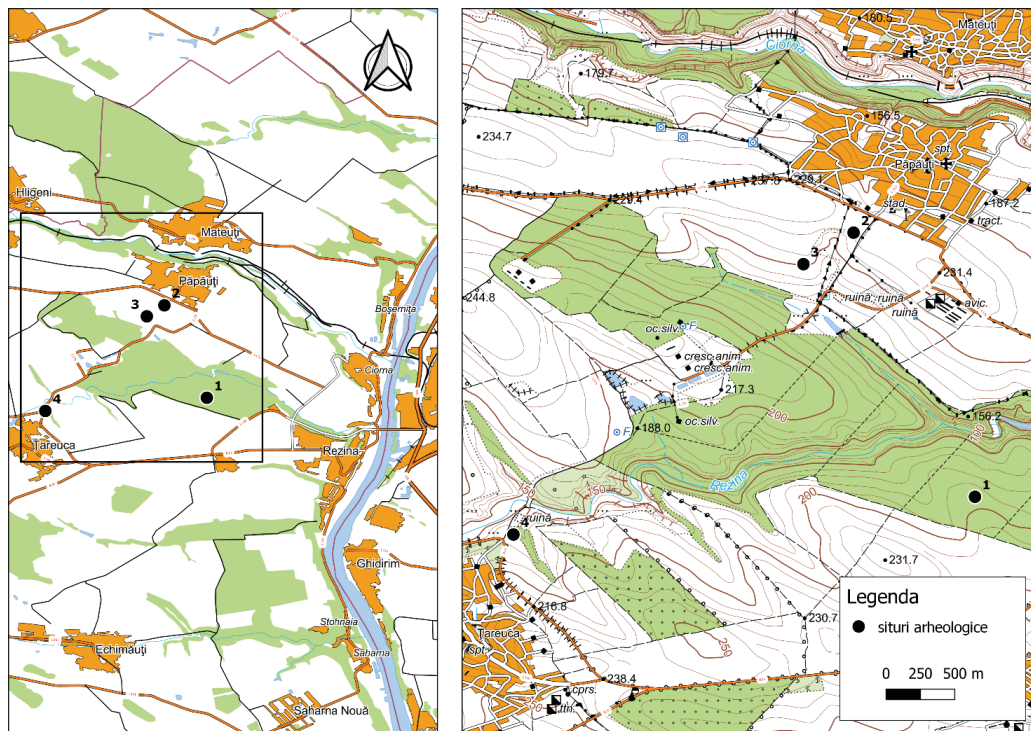

Fig. Situri arheologice din epoca fierului în bazinul râului Rezina: 1. Cetatea „Pădurea Păpăuților”; 2. Păpăuți „Hlinaia” I; 3. Păpăuți „Hlinaia” II; 4. Țareuca III (QGIS 3.4.15; sursa: <https://moldova-map.md/geoserver/maps/wms/>)

Fortificația a fost descoperită în *Pădurea Păpăuților*, la cca 2,6 km sud de s. Păpăuți și cca 1,6 km nord-vest de or. Rezina, pe terasa înaltă a râului Rezina, care, în acest loc, are o altitudine relativă de cca 90 m față de albia râului [5, p. 31]. Vestigiile fortificației se prezintă sub forma unui val cu șanț adiacent, care descriu în plan un oval cu dimensiunile de 70 m, pe axa nord-sud, și 60 m – pe axa vest-est. Grație faptului că cetatea se află într-un spațiu împădurit, s-au păstrat destul de bine elementele defensive ale acesteia. Astfel, în prezent, valul are lățimea la bază de cca 7,0-8,0 m și înălțimea de cca 1,5-2,0 m. Șanțul are o deschidere în partea superioară de cca 6,0-7,0 m și adâncimea de 1,5 m. Pe latura de sud valul este aplatizat pe o porțiune de cca 5,0 m, ceea ce ne conduce spre ideea că aici a fost amenajată poarta de intrare. Pentru a stabili perioada când a funcționat această fortificație, în incinta ei a fost realizat un sondaj arheologic cu dimensiunile de 1,0×1,0 m. Ca urmare, la adâncimea de cca 0,2 m de la nivelul actual de călcare, a fost identificat un strat de cultură cu grosimea de cca 0,3 m. Din acest strat au fost recuperate 25 de fragmente de ceramică și 15 fragmente de lut ars. Printre cioburile ceramice se evidențiază fragmente de buze și de pereți decorați cu brâu alveolat, caracteristice pentru vasele comunităților getice din sec. IV-III a. Chr.

Două așezări nefortificate au fost descoperite la sud de satul Păpăuți, în locul numit *Hlinaia*. Prima (Păpăuți „Hlinaia” I) se află la cca 170 m sud-vest de drumul ce leagă localitățile Păpăuți și Șoldănești. Ea este amplasată pe o pantă cu expunere sud-vest, care coboară lin spre râul Rezina. Materialul ceramic recuperat, de pe o arie de cca 150×100 m, include 25 de fragmente de vase, printre care se evidențiază fragmente de buze și de pereți de la recipiente decorate cu brâie alveolate sau cu proeminente aplatizate. Asemenea vase, conform particularităților lor, sunt caracteristice culturii getice din sec. IV-III a. Chr.

Cea de-a doua așezare (Păpăuți „Hlinaia” II) a fost atestată la o depărtare de cca 0,5 km sud-vest de cea precedentă. Ea este amplasată pe o pantă lină, cu expunere spre sud-est și ocupă o suprafață de cca 200×100 m. Aici, în urma periegezelor, au fost descoperite peste 50 de fragmente de ceramică, o bună parte dintre ele având suprafața lustruită, iar culoarea – neagră sau cărămizie. Printre ele se remarcă fragmente de toarte de la cești, caracteristice pentru prima epocă a fierului (cultura Cozia-Saharna), fapt care permite o încadrare prealabilă a sitului în această perioadă.

O a treia așezare¹ (Țareuca III) se află la nord-est de satul Țareuca, în dreapta drumului Rezina-Șoldănești. Ea este amplasată pe o pantă cu expunere spre nord-est, înclinată spre albia râului Rezina. Aici, de pe o suprafață de cca 150×70 m, au fost recuperate 76 de fragmente de ceramică și bucăți de lut ars. Printre cioburile de ceramică se remarcă fragmente de la cești, străchini și oale, dintre care unele cu decor în relief. Conform particularităților, astfel de recipiente pot fi atribuite comunităților getice din sec. IV-III a. Chr.

Astfel, ca urmare a cercetărilor noastre, în bazinul râului Rezina au fost atestate o așezare, care a funcționat, probabil, în prima epocă a fierului (sec. X-IX a. Chr.), precum și o fortificație și două așezări nefortificate, ce se încadrează în cea de a doua epocă a fierului (sec. IV-III a. Chr.). Siturile descoperite vin să completeze cunoștințele noastre despre situația demografică în bazinul Nistrului Mijlociu în epoca fierului, contribuind, totodată, la completarea Repertoriului Arheologic al Republicii Moldova.

Referințe:

1. МАРКЕВИЧ, В.И. Археологические памятники в бассейне нижнего течения реки Чорна. В: *Известия Молдавского Филиала Академии наук СССР*, 5(25). Кишинёв, 1955, сс. 131-145.
2. LEVIȚKI, O. Repertoriul monumentelor arheologice din Republica Moldova. Raionul Rezina. Chișinău, 1993. În: *Arhiva Muzeului Național de Istorie a Moldovei*, nr. inv. 33.

¹ Informația despre o posibilă așezare getică în acest loc ne-a fost oferită de către colegul Sergiu Bodean de la Muzeul Național de Istorie a Moldovei, căruia îi aducem mulțumiri și pe această cale.

3. HÎNCU, I. *Cetăți antice și medievale timpurii din Republica Moldova*. Chișinău: Universitas, 1993. 144 p. ISBN 5-362-01042-5.
4. ZANOCI, A., CUCULESCU, D. Rezultate preliminare ale cercetărilor de teren la fortificația Țareuca „La Cetate”, raionul Rezina. În: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie* (Chișinău, 4 iunie 2021). *Rezumatel comunicărilor*. Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 26-27. ISBN 978-9975-152-09-9.
5. ZANOCI, A., CUCULESCU, D. O nouă fortificație „circulară”, descoperită în Pădurea Păpăușilor, raionul Rezina. În: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie* (Chișinău, 27 mai 2022). *Rezumatel comunicărilor*. Chișinău: CEP USM, 2022, p. 31. ISBN 978-9975-159-41-8.

Articol elaborat în cadrul Proiectului: „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”. Cifrul: 20.80009.1606.14.

DATE PRELIMINARE PRIVIND CERCETĂRILE ARHEOLOGICE ÎN BAZINUL RÂULUI COGÂLNIC ÎN ANII 2020-2022

PRELIMINARY DATA ON THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN THE COGÂLNIC RIVER BASIN IN THE YEARS 2020-2022

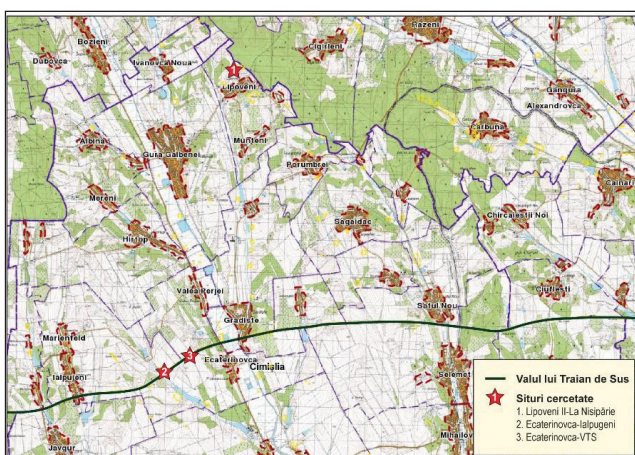
Sergiu MATVEEV, ORCID: 0000-0001-8515-2852
Vlad VORNIC, ORCID: 0000-0003-2796-7716
Andrei COROBCEAN, ORCID: 0000-0002-9886-301X
Universitatea de Stat din Moldova
Agenția Națională Arheologică

CZU: 902.2(282.247.31)

e-mail: sergiu.matveev@usm.md
e-mail: vladimir.vornic@usm.md
e-mail: andrei.corobcean@usm.md

Cercetările arheologice efectuate în anii 2020-2022 în microzona raionului Cimișlia din bazinul râului Cogâlnic [1] au fost concentrate pe trei situri arheologice, și anume: 1. *Lipoveni II – La Nisipărie*; 2. *Ecaterinovca – Ialpujeni – Valea Jeparului*; 3. *Valul lui Traian de Sus*, sectorul *Ecaterinovca – Valea Perjii* (Harta 1).

1. La situl stratificat *Lipoveni II – La Nisipărie*, în anii 2020-2022 au fost întreprinse cercetări arheologice cu caracter de salvare, care constituie o continuare a investigațiilor demarate la acest sit important cu mai multe orizonturi cultural-cronologice în anul 2013. Intervențiile de salvare în situl *Lipoveni II – La Nisipărie* au avut drept scop cercetarea unor porțiuni de teren cu grad sporit de degradare de la marginea carierei de nisip, aflate la SE de secțiunea executată în anul 2019. Pe teren s-a constatat că extracțiunile de nisip pe sectorul unde urmau să fie continuate cercetările au afectat mai multe complexe adâncite, solul negru fiind decapat în anumite cazuri până la nivelul rocii.

Drept rezultat al săpăturilor arheologice, au fost identificate și cercetate integral sau parțial mai multe complexe, și anume: o vatră de lut (nr. 4), o platformă de piatră

(nr. 2) și 32 de gropi (nr. 93-124). Cu unele excepții, materialele arheologice colectate din gropi datează din prima epocă a fierului și epoca romană, perioade cărora le atribuim și complexele respective.

Vestigii arheologice importante au fost descoperite atât în aria cercetată prin săpături, cât și pe suprafața sitului, în zone complet sau parțial distruse de extracții de nisip sau lucrări agricole. După materialul din care au fost confecționate, remarcăm diferite piese din argint, bronz, aramă, plumb (?), fier, lut, os, corn și piatră. Colecția artefactelor include arme, ustensile, piese de port și de podoabă, precum și nouă monede [2]. Din rândul pieselor de inventar, care se atribuie unor orizonturi cultural-cronologice diferite, menționăm un fragment de sceptru de piatră, două râșnițe din piatră, aflate lângă vatra nr. 4, și cinci fibule de bronz. De asemenea, remarcăm un pinten de fier, datat la începutul sec. IV d.Hr., piesă care este, după exemplarul de la Budești, a doua descoperire de acest fel pe teritoriul Republicii Moldova [3].

Cel mai numeros material descoperit este ceramica, predominând fragmentele de vase lucrate cu mâna, din pastă neagră-cenușie și cafenie-cenușie, ornamentate cu caneluri, linii incizate și brăuri în relief, datate la începutul primei epoci a fierului (sec. XII-X î.Hr.). Mai reduse ca număr sunt fragmentele de vase lucrate cu mâna din pastă grosieră sau la roată din pastă fină și zgrunțuroasă de culoare cenușie, datând din perioada de început a epocii migrațiilor (sec. IV d.Hr.). Câteva resturi ceramice se atribuie nivelului de locuire traco-getic (sec. VI-V î.Hr.) sau celui databil în Evul Mediu târziu (sec. XV-XVII). Descoperiri deosebit de interesante și primele de acest fel la Lipoveni sunt două amfore romane fragmentare din sec. I-II d.Hr., aflate în cuprinsul a trei gropi menajere.

Importante sunt și cele circa două mii de fragmente de resturi faunistice recuperate, la care se adaugă și două schelete întregi, unul de câine și altul de ovi-caprină, descoperite în groapa nr. 116.

2. Așezarea de la Ecaterinovca – Ialpușeni – *Valea Jeparului* în lista monumentelor arheologice cunoscute în bazinul râului Cogâlnic prezintă un interes deosebit. Situl respectiv a fost descoperit de subsemnați în primăvara anului 2016, cu ocazia unor periegeze efectuate de-a lungul *Valului lui Traian de Sus*, în zona de hotar a moșiilor comunelor Ecaterinovca și Ialpușeni (r-nul Cimișlia), fiind amplasat pe panta estică a *Văii Jeparului*. Unicitatea sitului este determinată de întretăierea lui cu *Valul lui Traian de Sus*. Materialul acumulat în anul 2016 de pe suprafața sitului, dar și în cele două sondaje de dimensiuni restrânse executate în același an, au scos în evidență o varietate de artefacte, care aparțin la două nivele de locuire. Primul orizont este datat sec. IV d. Hr. și se atribuie culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, iar al doilea se încadează în sec. XVIII-începutul sec. XIX [4].

În anul 2020, odată cu inițierea proiectului de cercetare interdisciplinară a patrimoniului arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și în bazinul râului Cogâlnic, s-a revenit la cercetarea sitului respectiv pe câteva dimensiuni: cartografică, periegeză complexă și cercetări non-invazive geofizice, ultimele urmând să identifice zona prioritară pentru viitoare săpături arheologice [5].

Cercetările de suprafață au fost efectuate în cele două sectoare ale sitului delimitate de *Valul lui Traian de Sus*, fiind acumulat un număr considerabil de vestigii arheologice, în mare parte ceramică, dar și ustensile, podoabe și alte piese din fier, bronz și metal alb, din rândul cărora se evidențiază o monedă de bronz otomană. Materialul ceramic, în proporție de cca 95%, aparține culturii Sântana de Mureș-Cerneahov (fragmente de la vase de producție locală confecționate cu mâna sau la roată de culoare cenușie, cât și fragmente de vase de import, predominant de la amfore de culoare alburie și roșietică). Celelalte cca 5% dintre cioburi provin de la vase lucrate la roată de culoare cafenie-cărămizie ce se datează în epoca premodernă și modernă.

Echipa de la Platforma „Arheoinvest” de la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, condusă de dr. Andrei Asăndulesei, a efectuat măsurători magnetometrice în vederea identificării unor posibile anomalii culturale din zona și proximitatea fortificației liniare *Valul lui Traian de Sus*. Pentru realizarea obiectivului respectiv, a fost folosit un gradiometru Sensys, cu 5 senzori, conectat permanent la un dispozitiv de localizare diferențial. Ca rezultat al scanărilor, a fost obținută o hartă magnetometrică care afișează un contrast bun de susceptibilitate în imediata apropiere a *Valului lui Traian de Sus*, înspre NV. Alături de măsurătorile geofizice au fost efectuate zboruri cu o dronă de mici dimensiuni. Drept urmare, s-a achiziționat un set considerabil de fotografii în urma unui zbor ghidat, pe baza cărora, prin procedeu fotogrammetric, a fost generat un ortofotoplan, precum și un model digital al suprafeței. Pe acesta din urmă se poate observa traseul șanțului și, mai puțin, al valului fortificației liniare *Valul lui Traian de Sus*.

Cercetările de suprafață realizate în anul 2020 pe situl Ecaterinovca – Ialpuțeni – *Valea Jeparului* au confirmat existența celor două nivele de locuire din perioada migrației goșilor și epocile premodernă și modernă, iar sursele cartografice identifică a doua etapă cu o seliște a tătarilor nohai, numită *Kudurugliu* sau *Kuduruglin*, dispărută la limita primelor două decenii ale sec. XIX.

3. *Valul lui Traian de Sus*, sectorul Ecaterinovca – Valea Perjii. În primăvara anului 2022, au fost realizate cercetări arheologice preventive, într-un sector unde fortificația liniară este relativ bine păstrată, atât șanțul cât și valul propriu-zis fiind observate clar la suprafața terenului. Secțiunea trasată a avut dimensiunile de 2x20 m, în limitele ei fiind cuprins șanțul fortificației și o parte a valului. Cercetarea completă a valului propriu-zis nu a fost posibilă din cauza unui cablu de fibră optică în funcțiune al unei companii de comunicații, instalat în urmă cu 10 ani în partea nordică a *Valului lui Traian de Sus*. Elementele constructive și stratigrafia verticală, constatate în secțiunea executată în anul curent la *Valul lui Traian de Sus*, nu diferă mult de situațiile identificate în timpul cercetărilor efectuate sub egida Agenției Naționale Arheologice în anii 2019-2020 [6-7]. Precizăm că în sectorul cercetat în anul curent, șanțul are în secțiune o formă aproximativ trapezoidală, cu lățimea la nivelul surprinderii de 4 m, iar la fund de 2,3 m, adâncimea fiind de 2,4 m de la nivelul actual de călcare. Umplutura din partea de sus a șanțului, pe o grosime de cca 1,5 m, prezenta un sol cenușiu, sectorul nordic fiind umplut cu un sol compus din cernoziom cu lut scurs din nivelele superioare până la fundul șanțului. În partea inferioară a șanțului, de sud, a fost atestată o lentilă de cernoziom cu grosimea de

până la 0,26 m și lățimea de 1,96 m. În ceea ce privește valul propriu-zis al fortificației liniare, în sectorul cercetat a fost surprinsă o lentilă de sol cenușiu amestecat cu lut cu grosimea de cca 0,4 m, provenit din șanțul structurii arheologice.

Deși au avut un caracter restrâns, cercetările efectuate în anii 2020-2022 în cele trei situri arheologice din bazinul râului Cogâlnic au adus o contribuție reală la cunoașterea vestigiilor atribuite diferitelor comunități umane care au locuit în această regiune din eneolitic și până în Evul Mediu.

Referințe:

1. SOCHIRCĂ, V., MATVEEV, S., COROBCEAN, A., VORNIC, V. Habitatul uman din mileniul I a. Chr.–prima jumătate a mileniului I p. Chr. în bazinul râului Cogâlnic. În: *Revista Arheologică*, serie nouă, vol. XVI, nr. 2, Chișinău, 2020, pp. 106-123.
2. MATVEEV, S., VORNIC, V. Descoperiri monetare la Lipoveni II – La Nisipărie între anii 2018-2021. În: *Al XIX-lea simpozion de numismatică. Programul și rezumatele comunicărilor*, 21-22 octombrie 2021, Chișinău, 2021, pp. 37-39.
3. MATVEEV, S., VORNIC, V., BRANIȘTE, T. Un pinten de fier din sec. IV d. Hr. descoperit la Lipoveni. În: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie*. Ediția VIII. Program. Rezumatele comunicărilor, Chișinău, 2022, pp. 37-38.
4. VORNIC, V., CIOBANU, L., MATVEEV, S. Cercetările arheologice din anul 2016 din așezarea de tip Sântana de Mureș-Cherniakhov de la Ecaterinovca-Ialpușeni-Valea Jeparului. În: *Revista Arheologică*, serie nouă, vol. XIV, nr. 2, Chișinău, 2018, pp. 96-107.
5. MATVEEV, S., VORNIC, V. Rezultatele preliminarilor ale cercetărilor periegetice în bazinul r. Cogâlnic din anul 2020. Situl de la Ecaterinovca-Ialpușeni-Valea Jeparului. În: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie*. Ediția VII, Chișinău, 2021, pp. 36-37.
6. MATVEEV, S., VORNIC, V. Cercetări preventive la Valul lui Traian de Sus (Gradiște-Coștangalia, r-nul Cimișlia) în anul 2019. În: *Cercetări arheologice*, vol. 28.2, București, 2021, pp. 351-360.
7. VORNIC, V., CIOBANU, I., POPOVICI, S., MATVEEV, S. Cercetări arheologice preventive la Valul lui Traian de Sus în anul 2020. În: *Cercetări arheologice în Republica Moldova. Campania 2020*, Chișinău, 2021, pp. 67-70.

Articol elaborat în cadrul proiectului: „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”. Cifrul: 20.80009.1606.14.

IMPORTANȚA ȘTIINȚEI CREIERULUI ÎN PRACTICILE EDUCAȚIONALE

THE IMPORTANCE OF BRAIN SCIENCE IN EDUCATIONAL PRACTICES

Eugenia BOGATU, ORCID: 0000-0002-4448-0558
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.95:611.81:37

e-mail: eugenia.bogatu@usm.md

Este necesar ca știința creierului să fie introdusă în practicile educaționale curente. Lucrul acesta ar fi mai mult decât bine-venit, pentru că informația corectă și obiectivă despre cum funcționează creierul uman ar face ca orice practică educațională să fie cât mai corectă și conectată cu adevărat la tot ceea ce ține de perspectiva dezvoltării ființei umane în evoluția ei firească. Este necesar să avem grijă de ceea ce numim igiena cerebrală, care este dependentă direct de arhitectura creierului uman. La rândul său, creierul modelează și este modelat de minte. Starea de bine este influențată în modul cel mai direct de funcționarea creierului uman. Observarea minții umane este mai mult decât necesară în practicile de educație. Analizând creierul ca un sistem integru, putem înțelege la justa valoare orice fenomen care se întâmplă în dinamica funcționării lui, inclusiv orice stare a minții umane care este generată de funcțiile creierului. „Prin percepții și mișcări repetate, creierul își formează un model al lumii din afara creierului” [1, p.239]. Relația noastră cu propria minte, cu propriul sine și, nu în ultimul rând, cu ceilalți oameni se datorează faptului cum ne putem observa propria minte și gestiona adecvat emoțiile care se declanșează ca efect al interacțiunii creierului uman cu factorii din exterior. Perspectiva de abordare care vine din domeniul filosofiei minții este mai mult decât bine-venită în acest cadru de abordare a problematicii care ține atât de domeniul metafizic al minții umane, cât și de unul pragmatic, în care o contribuție aparte au informațiile veridice despre creierul uman. Tot ceea ce ține de aspectul metafizic al ființei umane – sentimente, speranțe și visuri, frici și povești după al căror scenariu ei își trăiesc viața, sunt la fel de importante ca orice alt aspect fiziologic al corpului uman. Numai că, de cele mai multe ori, aceste aspecte metafizice sunt neglijate, respectiv nu sunt luate în considerare în practicile educaționale. Acest fapt denotă precaritatea contextului educațional, respectiv a practicilor educaționale în spațiul post-sovietic, unde tot ce a ținut de știința creierului uman nu a fost permis de cercetat, nemaivorbind de luat în considerare.

Întotdeauna când vorbim de o natură obiectivă a creierului uman, trebuie să avem în vedere că există și o natură subiectivă a minții umane. Putem considera mintea umană ca un proces relațional și integrat, care reglează într-un mod firesc fluxurile de energie și informație. Această reglare este una necesară, fără de care nu ne putem imagina buna funcționare a tuturor aspectelor care vizează atât latura obiectivă, cât și cea subiectivă a

minții umane. Aspectul relațional este unul foarte important pentru că asigură continuitatea la nivelul întregului sistem de funcționare a ființei umane. Orice acțiune umană vizează un efort pe care trebuie să-l facă ființa umană, implicit din partea gândirii. Deci, gândurile reprezintă o energie, presupun un efort, o dialectică a procesului de gândire. Este foarte greu de reprezentat ființa umană în afara gândirii. Gândirea unui gând este mai mult decât esențială și foarte importantă din acest punct de vedere. Folosim energia neuronală când gândim, vorbim, ascultăm sau când facem orice gen de acțiune. Fără această energie neuronală este imposibil ca să reușim să facem ceva. De calitatea acestei energii neuronale este responsabilă întreaga activitate umană. Este mai mult decât important ca să ne educăm mintea, în așa fel încât să gândim pozitiv, constructiv și în beneficiul nostru, nu în detrimentul nostru. Funcția de reglare a minții creează noi tipare ale fluxului de energie și informație, pe care apoi continuăm să le observăm și să le modificăm pe parcursul întregii vieți. Acest proces este esența experienței subiective vieții umane. Subiectivitatea și individualitatea ființei umane este alcătuită din acest univers al stărilor mentale care sunt generate de fluxul gândurilor, care, la rândul lor, sunt un rezultat al funcțiilor creierului uman.

Experiența subiectivă a vieții umane este esențială pentru împlinirea noastră ca individualități subiective cu o personalitate bine conturată. Acest lucru favorizează crearea individualităților care poartă marca a ceea ce este singular, unic și irepetabil în această lume din perspectiva felului de a fi la nivelul vieții subiective, adică a reprezentărilor despre această lume, a acțiunilor subiective. Mentea are capacitatea de a observa fluxul de informație și energie, iar apoi își modelează trăsăturile, tiparele comportamentale și direcția de acțiune. Fiecare ființă umană are o minte unică, care este alcătuită din gânduri, sentimente, percepții, amintiri, atitudini, viziuni, reprezentări despre propriul sine, cât și despre ceilalți. Această unicitate a minții umane face posibilă crearea de noi perspective de acțiune în contextul în care trăiește ființa umană. Nu ar fi posibil ca să existe o diferențiere între oameni, între individualitățile lor, dacă nu ar exista această posibilitate de a fi unici prin felul nostru de a fi în această lume. Tiparele după care acționăm în lume favorizează și modelează propria noastră conduită, cât și transmite altor minți informație despre noi ca ființe umane. „Analiza personală poate fi considerată o activitate în sine, dar și o etapă în dezvoltarea personală” [2, p.21]. Mentea asigură un proces relațional de acțiune în care energia și informația despre noi se transmit altor minți în acest circuit semiotic din lume. Astfel, ajungem să schimbăm tot felul de semnale unii cu alții, simboluri în formă verbală și nonverbală, în formă vizuală, cât și postura, gestică, tonalitatea vocii, totul este transmis și interpretat de ceilalți pentru a fi supus procesului de înțelegere în această realitate obiectivă, dar și subiectivă în mare parte. Relațiile pe care le construim cu ceilalți reprezintă modul în care împărtășim fluxul de energie și informație, tocmai această împărtășire modelează parțial sau total felul în care este reglat fluxul de informație și energie în univers din perspectiva relațiilor umane. Calitatea relațiilor cu ceilalți reprezintă un indiciu al calității propriului univers mental, al înțelegerii și raportării adecvate la propriul sine. Această raportare ar trebui să

fie firească și autentică din toate punctele de vedere. Deseori, presiunile care survin din partea societății, implicit a comportamentului celorlalți, ne influențează propria lume interioară, respectiv propria dinamică a universului interior. „Cumva, în moduri ce urmează a fi descoperite, proprietatea fizică a activării neuronilor duce la crearea experienței subiective” [3, p.30]. Această dinamică ar trebui să fie una pozitivă și constructivă, chiar dacă intervin un șir de impedimente care împiedică o bună funcționare a acestui univers interior uman. Este foarte important de stabilit că mințile noastre sunt create în relații, incluzând aici și relația cu noi înșine.

Semnificația faptului de a fi uman se datorează, în mare măsură, aspectului care determină calitatea minții umane de a fi receptivă la nevoile propriului sine, în egală măsură și la nevoile celorlalți. Atunci când vorbim de lumea noastră interioară ne referim la o realitate care nu poate fi cuantificabilă în termeni absoluți. Realitatea subiectivă a ființei umane ține de semnificații, ori ne întrebăm în acest sens – cum am putea măsura semnificația? Cum am putea atribui o valoare numerică unui sentiment sau unei intenții? În același registru al abordării, ne întrebăm cum am putea cuantifica sentimentul conectării cu celălalt, sentimentul de a ne simți bine, atunci când ne raportăm la universul subiectiv al celuilalt? Ajungem la concluzia că în cazul aprecierii lumii interioare umane nu putem vorbi de o măsură cuantificabilă în factori numerici, adică cantitativi, dar în factori calitativi. Este foarte important ca să ne putem dezvolta capacitatea de a observa mintea umană, respectiv să ne putem modela fluxul de energie și informație care vine atât din dinamica propriilor gânduri, cât și din exterior.

Referințe:

1. HAWKIN, J. *1000 de creieri. O nouă teorie a inteligenței*. Trad. Dan CRĂCIUN. București: Publica, 2022.
2. IONESCU, D. *Analiză și dezvoltare personală*. Iași: Polirom, 2020.
3. SIEGEL, D.J. *Mind Mindsight. Noua știință a transformării personale*. Trad. Mugur BUTUZA. București: Herald, 2010.

Articol elaborat în cadrul Proiectului Programului de Stat: „Abordarea epistemologică a dezvoltării personale și a educației pentru societate: de la strategiile transdisciplinare la finalitățile pragmatice ale societății actuale din Republica Moldova, proiect înscris în Registrul de stat din sfera științei și inovării”. Cifrul: 20.80009.1606.08.

CERCETAREA ASUPRA COPILĂRIEI DIN PUNCT DE VEDERE FILOSOFIC

CHILDHOOD RESEARCH FROM A PHILOSOPHICAL POINT OF VIEW

Marin BĂLAN, ORCID: 0000-0001-6859-8369
Universitatea din București

CZU 37.013.73:316.346.32-053.4

e-mail: marin.balan@filosofie.unibuc.ro

Ideea unei influențe controlate asupra copiilor prin educație a devenit proiect în epoca iluminismului; părinții vedeau comportamentul adulților ca o consecință a oportunităților de dezvoltare din copilărie; astfel, copilăria a fost descoperită ca o resursă de a cărei utilizare planificată și corectă depindea în mod esențial bunăstarea societății. Lumea unei vieți centrate pe copil construită în romanul *Emile* al lui Jean-Jacques Rousseau (1762) fixează structurile de bază ale interpretării moderne a copilăriei: apoi, pedagogii, ca susținători ai autonomiei copilăriei și educației, dezvoltă teza drepturilor proprii copilului; copilul nu este un adult mic, imperfect, ci o ființă care își poartă împlinirea și maturitatea în sine.

În consecință, educația depinde de voința creatoare construită în însuși subiectul de învățare. Programul modern al unei copilării individualizate, autonome, definită paradigmatic de Rousseau, a fost în esență anticlasic. Totuși, în acest cadru, diferitele categorii sociale cu diferite moduri de viață instituționale și familiale au adus copilăria într-o organizație familială, dominată de constrângerea constantă de a asigura nivelul de subzistență prin muncă și de a contribui la protejarea familiei – o copilărie fără copilărie.

Începând cu anii 1980, cercetarea copilăriei s-a orientat către noi variante teoretice de socializare ale constructivismului social, iar copiii participă activ la construirea și determinarea propriei vieți în societatea în care trăiesc, cu o creativitate și o capacitate de proiectare care nu diferă în mod fundamental de cele ale adulților. Munca de învățare în instituțiile de învățământ este înțeleasă drept contribuția lor independentă la diviziunea generatională a muncii în societățile moderne industriale și de servicii.

Cercetările privind copilăria sunt în plină expansiune, ultimii douăzeci de ani aducând noi perspective asupra acestei faze de viață. Este trasată o graniță critică pentru modelele de gândire care încă ghidau activitatea de cercetare în anii 1990, urmând o idee deterministă a dezvoltării personalității copiilor, a înțelegerii dezvoltării identității lor și a „simțului de sine” ca produse ale mediilor educaționale construite de părinți și alți adulți, dar neglijând astfel procesele de însușire activă în care copiii se confruntă cu mediile materiale și sociale, modelându-și activ mediul de viață.

Familia, școala, societatea încă privesc copilul din perspectiva creșterii, fiind interesate, în primul rând, de viitorul acestuia ca adult; iar copilăria le apare ca un fel de

„escală” în călătoria către maturitate. În acest timp, viața de zi cu zi a copiilor, explorarea lor asupra lumii, căutarea pentru oportunități de învățare, felul în care ei trăiesc evenimentele de viață stresante și dureroase primesc puțină atenție. Noile cercetări își formulează programul pornind de la analiza practicii culturale cotidiene a copiilor; schimbările și răsturnările din lumea copiilor, modul în care ei se confruntă cu aceste condiții de viață, precum și cadrele educaționale de susținere pe care părinții și educatorii le pot construi pentru copii în drumul lor spre lume sunt importante pentru cercetare. Copiii sunt percepuți ca actori care își însușesc lumea și încearcă să o modeleze în funcție de propriile nevoi. Condiția prealabilă pentru aceasta este sprijinul de încredere și sensibil al părinților, educatorilor și al altor adulți care îi însoțesc în primii lor pași în viața socială.

Tot mai mulți autori au pus problema eliberării cercetării asupra copilăriei de perspectivele anterior dominante asupra copiilor ca viitori adulți care se dezvoltă și trebuie să fie socializați. Accentul cade acum pe înțelegerea copilăriei ca un construct social și pe prezentarea copilului ca actor autonom competent și capabil.

Ce este un copil? Răspunsurile la această întrebare înseamnă întotdeauna construirea unui concept de copilărie în care se concentrează concepțiile normale ale adultului despre copil. Dar, așa cum arată Karin Murriss, a fi copil nu este legat de a fi dependent; mai degrabă, devenirea copilului este concepută ca un proces deschis de devenire reciprocă și interdependentă; are loc o regândire a distincției dintre copil și adult prin redefinirea copilului, în prim plan trecând noțiunea de subiect autonom. Apare oportunitatea de a regândi cunoștințele și practicile de cercetare și de a le alinia, astfel încât să poată fi menținute deschise către multiple ontologii ale copilăriei. Prin pedagogia postumană dezvoltată, Murriss își propune să permită relații pedagogice mai juste între adulți și copii. Ea nu se concentrează doar pe o înțelegere mult schimbată a copilului, ci și, în mod central, pe o înțelegere diferită sau o transformare a educatorului: „Transformarea educațională propusă aici este despre o transformare care ne privește pe «noi înșine», ca educatori [...] . Este o transformare a relațiilor noastre cu elevii, cu copiii” [1, p. 35]. Murriss pune la baza pedagogiei sale egalitatea sau echivalența cunoștințelor copiilor și adulților; de aceea, impune educatorilor în special să renunțe la poziția de cunoscători suverani și dogmatici. Numai astfel devine posibilă construirea unui spațiu de cunoaștere mai egalitar și mai deschis: „Rolul educatorului este acela de co-cercetător, un participant care «amortește», punând întrebări ..., fără să cunoască răspunsurile la întrebările pe care le pune” [1, p. 182].

Murriss subminează separarea obișnuită dintre teorie și practică. Nu numai că explică caracteristicile centrale ale „noii” pedagogii, dar oferă și perspective asupra propriei practici de cercetare și predare. Remarcile ei se prezintă ca un amestec de tratate teoretice și exemple practice ale filosofării ei atât cu studenți, cât și cu copii; este evidențiat modul în care filosofarea cu copiii și studenții devine de fiecare dată ceva nou.

Referințe:

1. MURRIS, K. *The Posthuman Child. Educational transformation through philosophy with picturebooks*. London/ New York: Routledge, 2016.

Articol elaborat în cadrul Proiectului Programului de Stat: „Abordarea epistemologică a dezvoltării personale și a educației pentru societate: de la strategiile transdisciplinare la finalitățile pragmatice ale societății actuale din Republica Moldova, proiect înscris în Registrul de stat din sfera științei și inovării”. Cifrul: 20.80009.1606.08.

ABORDĂRI ISTORIOGRAFICE ALE CERCETĂRII INTERESULUI NAȚIONAL

HISTORIOGRAPHICAL APPROACHES TO NATIONAL INTEREST RESEARCH

Victor SOLOMON, ORCID: 0000-0002-0402-8516
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 930.1:323.1

e-mail: victor.solomon.295@gmail.com

Interesul național din perspectiva „realismului politic”, reprezentat de H.Morghenthau, R.Tucher și de savanții contemporani W.Lippman, H.Kissinger, W.Rostow și D.Bolle, este un complex ideal și normativ de scopuri sau, desemnat prin termenul forței, este fenomenul central în peisajul relațiilor sociopolitice dintre putere și opoziție. În opinia „subiectiviștilor” (R.Snyder, H.Forward) purtătorul „interesului național” este grupul restrâns de lideri politici și funcționari care se află la putere, iar mai exact, acei ce iau decizii politice.

Odată cu evoluțiile social-politice ale tranziției postcomuniste, cu intensificarea relațiilor externe, are loc o oarecare modificare a viziunilor asupra interesului național. Actualmente, conceptul de interes, inclusiv de „interes național”, capătă noi semnificații generate de procesele integrative și dezintegrative ce au loc pe plan național. Astfel, prin interes național se subînțelege totalitatea complex și neuniformă de însușiri obiective și subiective, legate de factorul necesității, utilului, avantajului, scopului comunităților sociale sau al individului care influențează substanțial comportamentul și acțiunile lor social-semnificative [1, p.75].

Examinarea conceptului de interes în istoria gândirii politice are o tradiție îndelungată și bine stabilită. Problema interesului sub aspect personal, de grup, public, de stat, național a atras atenția cercetătorilor la toate etapele dezvoltării gândirii social-politice. Trebuie de remarcat faptul că noțiunea de interes național în contextul studiului politicii externe a început să fie utilizată abia în anii '30 ai sec. XX. Termenul interes național pentru prima dată a fost inclus în *Enciclopedia științelor sociale Oxford*, în anul 1935. Prioritate în elaborarea noțiunii date au avut teologul american R.Niebuhr și istoricul american Ch.Beard. Dar, atenția față de această problemă a crescut după cel de-al Doilea Război Mondial, după ce s-a intensificat tot mai mult aportul statelor în asigurarea securității statale.

Istoricul american Ch.Beard vorbește despre interesul național înainte de a fi oficializat acest concept. În opinia cercetătorului, interesul național expune în documentele de stat o agregare a particularităților asamblate similar unui coș de ouă [2, p.758-761]. Piețele pentru produse agricole au fost mereu în interes național; piețele de mărfuri industriale au fost în interes național; bazele navale, achizițiile teritoriale pentru suport

comercial, serviciul diplomatic și consular, marina comercială și războaiele ocazionale au fost toate în interes național. Aceste afirmații nu s-au dovedit, ele s-au afirmat ca axiome, aparent considerate ca fiind atât de evidente, încât nu necesită a se apela la nicio demonstrație.

O contribuție semnificativă la cercetarea fenomenului interes național a fost adusă prin lucrările savanților străini, precum H.Morgenthau, R.Aron, E.Carr, J.Rosenau, J.Duroselle ș.a.

Savantul rus R. Ulitin, în articolul său „Raportul conceptelor de interes național și de securitate națională”, acordă o importanță deosebită caracterului conceptual al fenomenului de interes național. Astfel, autorul a analizat diversitatea de definiții date interesului național de către cercetătorii occidentali și din Federația Rusă. Nu a lăsat fără atenție și abordarea realistă și modernistă de interpretare a conceptului de interes național, la care se pronunță că, deși există unele litigii și reconcilierii între aceste două abordări, totuși categoria interesului național rămâne a fi una dintre cele mai importante. Tot mai des se pune în discuție teza precum că interesul național poate include în sine asigurarea securității generale, dezarmarea, cooperarea pașnică în condiții egale între state. De aceea, R. Ulitin încearcă să îmbine segmentul de interes național cu securitatea națională, cea de-a doua prezentând mai mult un mecanism de realizare a interesului național.

Redimensionând gradul de cercetare în spațiul autohton, observăm că un aport important în analiza fenomenului au adus cercetările lui V.Saca, care a pus baza analizei fenomenului de interes național în Republica Moldova. În lucrarea sa *Interese politice și relații politice. Dimensiuni tranzitorii* [1] savantul precizează că prin interes național se subînțelege totalitatea complexă și neuniformă de însușiri obiective și subiective, legate de factorul necesității, utilului, avantajului, scopului comunităților sociale sau al individului care influențează substanțial comportamentul și acțiunile lor social-semnificative. Interesul național reprezintă principala caracteristică ce înglobează necesitatea, avantajele și scopurile sociale care influențează actorii să se manifeste pe arena internațională după cum le dictează interesele. Prin urmare, interesul național este o reflecție reală a ceea ce societatea dorește să exprime prin modul ei de a fi și mai ales prin modul ei de a responsabiliza persoanele care vor lua decizii.

La examinarea interesului național a contribuit și E.Ciobu, în viziunea căruia acest termen reprezintă o expresie a necesităților unui stat, care determină într-un oarecare fel direcția politicii externe și comportamentul în relațiile cu alte state, având la bază anumite tradiții istorice [4]. Urmărind acest aspect, putem menționa că un stat pe arena internațională este totalmente îndrumat de interesul național, care este aspect al supraviețuirii statului, întrucât fiecare stat încearcă și a încercat întruna de-a lungul timpului să supraviețuiască. Necesitățile unui stat sunt de fapt o consecință a cerințelor populației, care sunt fie formulate în interesul național, fie în necesitatea de a căpăta măcar strictul necesar.

Este important a evidenția teza de doctor elaborată de S.Cebotari, în care se pune în discuție corelația triadică de tip: proces integraționist - interes național - politică externă

[5], deoarece între aceste noțiuni există un raport de complementaritate, fiecare noțiune completându-se una pe alta. În această expresie autorul evidențiază gradul înalt de complexitate a intereselor sociale, inclusiv a celor naționale, care sunt abordate în conexiune cu politica externă a statului. Astfel, politica externă reprezintă activitatea statului în afacerile internaționale reglementând relațiile cu alți subiecți ai activității politice externe și materializând interesele naționale în contextul proceselor integraționiste: „Niciun proces integraționist nu poate fi realizat în afara și fără implicarea statelor”.

În literatura politică moldovenească cu privire la problema interesului național, se acordă o atenție deosebită cercetărilor lui A.Burian, care consideră că primul element important în determinarea interesului național îl constituie imperativul și necesitatea consolidării și autoconservării, iar prin asta ar trebui de înțeles, în primul rând, consolidarea independenței și suveranității unui stat. Aceste două elemente reprezintă baza determinării interesului național. Statele își asigură interesele prin toate mijloacele care îi stau la îndemână, începând cu cele politice, ideologice, economice, diplomatice și militare.

În concluzie, e de menționat că interesul național în limitele relației dintre putere și opoziție este un fenomen politic, care cuprinde un potențial conflictologic, bazat pe dihotomia de interese ale diferiților actori naționali. În condițiile globalizării, intensificării proceselor migraționiste și sporirii schimbărilor calitative structural-demografice, în fața statelor apare o nouă problemă: necesitatea identificării și asigurării identității naționale. E cert de a înainta o presupunere că interesul național în condițiile actuale trebuie să fixeze necesitatea formării și consolidării valorilor universale ca factor spiritual de integrare a societății.

Referințe:

1. SACA, V. *Interese politice și relații politice. Dimensiuni tranzitorii*. Chișinău: USM, 2001, p.75.
2. BEARD, Ch.A. The idea of national interest: an analytical study in American foreign policy. In: *The American Historical Review*. By The University of Chicago Press, 1934, vol.24, no. 4, p.758-761.
3. CIOBU, E. Promovarea interesului național – misiunea administrației publice: tradiții, realități, perspective. În: *Adminstrarea Publică*. 2008, nr.2(58), aprilie-iunie, pp.86-99. ISSN: 1813-8489.
4. CEBOTARI, S. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste: interese și priorități*: Teză de doctor în științe politice. Chișinău, 2007. 170 p.

PREJUECĂȚILE DREPT ANTICIPĂRI ÎN TEXTUL ARTISTIC

ANTICIPATION AND BIAS IN ARTISTIC TEXT

Cristina URSU, ORCID: 0000-0002-8066-1321
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: [801.82:821]:316.647.8

e-mail: crstnurs@gmail.com

Potrivit *Dicționarului explicativ*, prejudecata este o „păreră preconcepută (și adesea eronată) pe care și-o face cineva asupra unui lucru, adoptată fără cunoașterea directă a faptelor”. Caracterul falsității se atribuie tocmai din lipsa examenului critic prealabil, ceea ce discreditează subtil experiențele anterioare, instinctul social în care fuzionează spiralele timpului istoric, a aceluși *sensus communis* al umanului.

Suntem involuntar purtătorii unor tradiții personale și sociale, care ne condiționează punctul din care percepem lucrurile. Prejudecățile pot determina realitatea istorică a ființei într-o măsură mai mare decât judecățile. Aspectul negativ care li se atribuie apare în Epoca Luminilor, conturând tocmai o „prejudecată față de prejudecăți”, considerându-le din start eronate, acestea avându-și sorginea în precipitare și în prestigiul omenesc (ideea precum că autoritatea are întotdeauna dreptate). De aceea, promovarea de către Kant a gândirii independente vine să elibereze stagnarea în gândire, obișnuința, imitația, prin îndemnul de a îndrăzni să ne folosim de propria rațiune. La nivel social, acestea determină un stil de gândire dogmatic, care instigă spre malițiozitate și ură.

Heidegger, dimpotrivă, susține că prejudecățile condiționează demersul exegetic, îl ușurează. Structura de anticipare a receptării se fundamentează pe previziuni, preconcepții, țin de structura intrinsecă a cunoașterii. Cel ce vrea să înțeleagă un text efectuează mereu un travaliu proiectiv, el își proiectează un sens al întregului de îndată ce în text se ivește un prim înțeles: cercul hermeneutic devine un du-te-vino dintre preconcepții, anticipări și alteritatea propriu-zisă a textului. Cercul hermeneutic dispune astfel de un sens ontologic pozitiv. Rădăcinile noțiunii se regăsesc în retorica clasică. Acest lucru este valabil pentru interacțiunea dintre întreg și părțile sale, care a fost la început o cerință pentru compunerea și scrierea textelor și, mai târziu, a devenit o cerință pentru înțelegerea lor corectă. Platon afirmă în *Phaidros* că fiecare vorbire este constituită, asemenea unei ființe vii, din cap, picioare, centru și membre țesute împreună, astfel încât să formeze o unitate organică [3, p. 54].

Prefixul „pre-” determină contextul temporal dinainte, o prejudecată ale cărei ramificații se întorc către momentul în care „se judecă”, se gândește o idee, se stabilește o normă. Răspândirea acestei judecăți poartă numele de „pre-judecată”, formându-ne percepția despre lume așa cum ne-a fost transmisă involuntar și devin la Heidegger „pre-concepții”, „structuri-dinainte” [2, p. 176], locul unde se fundamentează înțelegerea.

Astfel, existența unei „interpretări pure” e pusă sub semnul unei mari îndoieli. Prejudecățile inerente contextului istoric și cultural determină, într-o anumită măsură, înțelegerea. Atunci când este determinatoare și implicită procesului, devine dispensată de posibilitatea recunoașterii și lipsită de temeiul unei judecăți ca atare, atribuindu-se trăsături precum nonreflexivitatea, dificultatea în recunoaștere, inflexibilitate. Poziționarea din-afară și, într-o anumită măsură, neîncrederea în veridicitatea acesteia îi descoperă existența. Conform scrierilor lui H.G. Gadamer, „orice suspendare a prejudecăților are structura unei *întrebări*” [2, p. 405] care nu neapărat o înlătură, ci o activează în perceperea propriei invalidități sau existență. Ne întrebăm acum în ce măsură conștientizarea prejudecăților/presupozițiilor, apărute pe parcursul lecturii părților din întreg, ar putea elibera spațiu posibilităților de sens și intenției textului ca atare.

Așadar, prejudecățile și preconcepțiile determină ontologic demersul interpretativ în întâlnirea cu un anumit text artistic, reprezintă o parte consecventă a acestui proces.

Drept metodă de diminuare a impactului negativ al anticipărilor ar putea fi dezvoltarea lor în propriul text, iar produsul final ar deveni un rezervor de prejudecăți. Articularea prejudecăților conturează existența lor, implicit totodată deschiderea către problematizarea validității existenței, natura, originea, impactul produs cu întâlnirea unei idei originale. Acceptarea alterității textului și deschiderea către domeniul necunoscutului, dincolo de fluxul de gânduri cu care ființa umană s-a obișnuit.

Alcătuit din părți, textul capătă sens atunci când acestea „conlucrează” în redarea a ceva din perspective diferite, între timp „geniale”, ceva ce am putea caracteriza drept inedit, original, fascinant, neașteptat, negândit, nou, surprinzător, curios, suspicios etc. Gustul marcat de genialitate, de punctul în care se armonizează imaginația cu rațiunea: un „spirit vitalizant”, „avânt liber al inventivității”, „originalitate creatoare de modele”. Autorul tocmai prefigurează întregul textului așa cum este, liantul unificator al părților, armonizarea propriu-zisă. De partea cealaltă, cititorul observă și ia în calcul, pe rând, părțile, armonizându-le la final, înțelegând într-un mod mai obiectual textul, descoperind tot mai multe legături între părțile care vin către o idee, un sens. De aceea, cititorul receptează și relevă mult mai multe înțelesuri și conexiuni între părți decât ar fi putut prevedea autorul, care e marcat de ademenirea întregului. Oglinda în care se întâlnesc, dinspre ambele părți, autorul și cititorul parcurge un traseu dinspre întreg și părți, dinspre părți spre întreg și tocmai existența unui întreg permite dezmembrarea și asamblarea lor.

Într-un atelier de lectură cu elevii dintr-a VI-a am mizat pe lectura anticipativă a textului semnat de scriitorul italian pentru copii Gianni Rodari, „Giacomo de cristal”. Textul e despre un băiețel transparent la care te puteai uita așa cum te uiți prin aer sau apă. I se vedea inima cum bate și gândurile cum țâșneau ca niște pești colorați într-un acvariu. Minciunile i se vedeau ca o minge de foc, de aceea nu le spunea, iar tainele prietenilor săi – o minge neagră rotindu-se în piept. Din păcate însă, în țara lui veni la

putere un dictator nemilos, iar pentru popor începu o perioadă de violență, de nedreptate și nefericire. Cine îndrăznea să protesteze dispărea fără urmă. Cine se răzvrătea era împușcat. Săracii erau persecutați, umiliți și jigniți în mii de feluri. Giacomo însă nu putea să tacă. Chiar dacă nu deschidea gura, gândurile sale vorbeau în locul lui: era transparent și toți îi puteau citi pe frunte disprețul și dezaprobarea pentru nedreptățile și brutalitățile tiranului. Apoi, pe ascuns, oamenii își repetau gândurile lui Giacomo și începeau să spere. Tiranul porunci atunci ca Giacomo de cristal să fie arestat și aruncat în temnița cea mai întunecată [4, p. 154].

Făcând o pauză în lectură, preconcepțiile, anticipările elevilor după ce Giacomo de cristal fusese aruncat în temniță au fost diverse, precum:

1. De tristețe, Giacomo s-a pătat cu culori întunecate, culori spălăcite și nu mai putea vedea nimic decât asta.

2. Giacomo i-a molipsit pe ceilalți oameni cu transparența lui și începuse să predea oamenilor din jur întemnițați ce înseamnă „adevărul” și cum să-l spui fără teamă.

3. Atingându-i, Giacomo îi făcea transparenți pe ceilalți, și împreună au creat o lume nouă.

4. Nu l-au putut întemnița, pentru că lumina din interior îi orbea pe oamenii răi.

5. Putea comunica prin transparența sa cu părinții, la fel transparenți, și au venit să-l salveze.

6. Prin lumina lui, i-a șters întunericul din inima tiranului și închisoarea s-a golit.

7. Giacomo a plâns mult și transparența i s-a spălăcit și lacrimile au inundat temnița.

8. Lacrimile lui Giacomo erau tari ca diamantul și au spart temnița, eliberându-i pe oameni ș.a.

În text, de fapt, pereții celulei în care fusese închis Giacomo devin transparenți, și-n urma lor la fel devin pereții din întreaga închisoare, ba chiar și zidurile exterioare. Noaptea, închisoarea răspândește în jur o lumină nemaivăzută, iar tiranul în palatul său poruncește să fie trase toate draperiile ca să n-o vadă, dar tot nu reușea să doarmă. Chiar și în lanțuri, Giacomo de cristal era mai puternic decât el, pentru că adevărul e mai puternic ca orice. Anticipările elevilor tocmai au relevat sensul textului, mizat pe adevăr și puterea acestuia; pe transparența adevărului în detrimentul întunecimii minciunii.

Așadar, examenul prejudecăților constă tocmai în adevăr sau falsitate, cunoaștere sau ignoranță. Așa cum susține Gadamer, e nevoie „de conștientizarea propriei tendențiozități pentru ca textul însuși să se înfățișeze în alteritatea sa” [2, p. 408]. Interpretul „nu poate separa în prealabil prejudecățile productive care îi permit înțelegerea de prejudecățile care o împiedică și duc la neînțelegeri”. Însă de multe ori, grație fundamentărilor din trecut, a experienței de viață și de lectură, a normelor umane de conduită, proiectările de sens anticipative emerg din aceste structuri-dinainte, gânduri pregândite și sunt valide ca atare. Aceste structuri emerg într-o continuă ajustare cu

noile idei și concepții care survin la întâlnirea cu obiectul creației, cu „produsul spiritului”, cu textul artistic.

Referințe:

1. GADAMER, H.-G. *Adevăr și metodă*. București: Teora, 2001. 736 p. ISBN 973-601-684-6.
2. HEIDEGGER, M. *Ființă și timp*. București: Humanitas, 2009. 676 p. ISBN 978-973-50-6445-7.
3. PLATON. *Phadros sau despre frumos*. București: Humanitas, 2011. 175 p. ISBN 978-973-503-321-7.
4. RODARI, G. *Povești la telefon*. București: Arthur, 2016. 240 p. ISBN 978-606-862-038-1.

Articol elaborat în cadrul Proiectului Programului de Stat: „Abordarea epistemologică a dezvoltării personale și a educației pentru societate: de la strategiile transdisciplinare la finalitățile pragmatice ale societății actuale din Republica Moldova, proiect înscris în Registrul de stat din sfera științei și inovării”. Cifrul: 20.80009.1606.08.

FILOSOFIA DISCURSULUI COMUNICATIV ÎN MEDIUL VIRTUAL

THE PHILOSOPHY OF COMMUNICATIVE DISCOURSE IN THE VIRTUAL ENVIRONMENT

Sorin GURAGATA, ORCID: 0000-0001-8009-4155
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 1:659.3:004

e-mail: sorin.guragata@gmail.com

„Oamenilor le place să păstreze anumite distanțe între ei și alți oameni sau lucruri. Iar această bulă invizibilă a spațiului care constituie «teritoriul» fiecărei persoane este una dintre dimensiunile cheie ale societății moderne” [1].

Internetul a creat o comunitate globală între oamenii de diferite viziuni și forme de gândire, inclusiv a celor interesați în filosofie care se adaptează secolului în care se află, astfel că în epoca comunicațiilor digitale este firesc ca discursul filosofic să cerceteze tematica specifică acestei perioade de timp.

Evoluția relațiilor în acesta conjunctură a noii societăți numită digitală, comunicațională, informațională ar presupune necesitatea explorării relațiilor dintre teoria comunicării și domeniile tradiționale ale filosofiei, cum ar fi ontologia, filosofia limbajului, epistemologia, filosofia socială, filosofia politică și etica. Sub acest aspect, e nevoie de reflecție filosofică asupra comunicării din perspectiva științelor comunicării, care poate duce la noi interogări și practici care ar putea elucida dezbaterile deschise și gândirea critică, în primul rând, în mediul virtual online, reflectându-se în realitatea obiectivă cotidiană, prin aceasta descoperind noi orizonturi de gândire și reflecție.

Discursul este un anumit eveniment comunicativ de tip verbal sau scris articulată de obiectivare a conținutului conștiinței, determinată de tipul de raționalitate dominant într-o „tradiție semnificativă în interacțiunea socioculturală” (Teun A. van Dijk) ale unei anumite comunități [2].

Menționăm că spațiul comunicativ modern se caracterizează printr-o diversitate deosebită asociată cu coexistența multor sfere comunicative, precum, de exemplu, sfera politică, medicală, pedagogică, științifică etc., este oportun să se evidențieze un set de tipuri discursive care să demonstreze trăsăturile lor specifice unice. Tipul de discurs este determinat de participanții la comunicare, scopurile comunicative, atitudinile și mediul comunicativ în care funcționează. Discursul este o unitate complexă a practicii limbajului și a factorilor externi acesteia, fiind semnificativi și care se manifestă în forme accesibile percepției senzoriale necesare înțelegerii textului, adică oferă o idee despre agenții comunicării, atitudinile și scopurile acestora fiind condiție pentru producerea și perceperea mesajului. Discursul, în primul rând, este vorbirea cufundată în viață, într-un context social; din acest motiv, conceptul de discurs este rar folosit în raport cu textele antice.

Filosofia discursului este înțeleasă ca un set complex de practici lingvistice implicate în formarea ideilor despre obiectul pe care acestea îl implică. În căutările „arheologice” și „genealogice” ale lui Foucault, discursul acționează ca un fel de instrument de cunoaștere, reprezentând o abordare foarte neconvențională a analizei culturii [3]. Foucault nu este interesat de sensul denotativ al enunțului, ci, dimpotrivă, de scăderea în discurs a acelor sensuri care sunt subînțelese, dar rămân neexprimate, ascunzându-se în spatele fațadei „deja spusului”, în legătură cu aceasta, problema analizării „evenimentului discursiv” se pune în contextul condițiilor extralingvistice pentru apariția discursului economic, politic și al altora care l-au asistat, deși nu i-au garantat apariția.

Spațiul „practicilor discursive” este condiționat de capacitatea de a potrive în vorbire evenimente cu diversă temporalitate, trecând din puterea identificării culturale, reproducând dinamica realului. În discurs, Foucault descoperă o putere specifică de pronunțare, înzestrată cu puterea de afirmație. A vorbi înseamnă a avea puterea de a vorbi. În acest sens, discursul lui Foucault este asemănător cu orice altceva în societate – este același obiect al luptei pentru putere.

Realizarea discursului după anumite reguli de sintaxă și semantică formează un câmp semantic, adică o categorie care cuprinde toate cuvintele ce acoperă domenii apropiate destinat transmiterii anumitor semnificații, vizează o acțiune de comunicare cu propria pragmatică.

În acest sens, discursul este un „limbaj în limbaj”, am putea spune metalimbaj, adică un anumit vocabular, semantic, pragmatic și sintactic în actele de comunicare verbală și textuală.

Discursul este privit nu numai ca o secvență coerentă de unități ale structurii lingvistice care după volum depășește propoziția, ci ca un set integral de unități organizate funcțional pentru transmiterea contextelor și conotațiilor sensurilor.

În același timp, contextul include parametri lingvistici, extralingvistici și pragmatici: mediul fizic al textului, situația, contextul, intertextul și participanții la comunicare. Tipul de discurs este determinat de participanții la comunicare, scopurile comunicative, atitudinile, mediul comunicativ care este un tip de interacțiune activă între obiecte de orice natură, implicând schimb de informații.

Realitatea modernă se caracterizează printr-o varietate de mijloace tehnice de comunicare (comunicații telefonice, comunicații mobile, mesaje SMS etc.), însă Internetul este cel mai multidimensional, oferind o gamă largă de oportunități de comunicare care sunt „virtuale”.

Termenul de „virtual” este proprietatea unei entități de a emita forma și unele trăsături foarte apropiate sau chiar identice cu cele ale unui obiect real.

Comunicarea în discursul virtual este tratată ca anonimă, ceea ce este asigurat de nereprezentarea fizică a comunicanților pe Internet. Trebuie remarcat faptul că anonimatul nu este inerent tuturor genurilor de discurs virtual. De exemplu, e-mail-ul sau unele forumuri presupun comunicarea unor comunicanți care sunt personal cunoscuți în realitate. Cu toate acestea, anonimatul, cel puțin potențial, este caracteristic tuturor genurilor de discurs virtual, de vreme ce cel care comunică poate schimba porecla, adresa de e-

mail etc. Anonimatul drept caracteristică a discursului virtual este deosebit de pronunțat în chat și impune anumite caracteristici specificului comunicării prin chat.

Cu referință la autorii Jean Baudrillard, Albert Borgmann, Daniel J. Boorstin, Neil Postman și Umberto Eco care au cercetat Hiperrealitatea, care este o incapacitate a conștiinței de a distinge realitatea de o simulare a realității, în special în societățile post-moderne avansate din punct de vedere tehnologic [4].

Hiperrealitatea este văzută ca o condiție în care ceea ce este real și ceea ce este virtual sunt combinate perfect, astfel încât să nu existe o distincție clară între ele. Hiperrealitatea permite combinarea realității fizice cu realitatea virtuală și a inteligenței umane cu inteligența artificială – combinația acestora formează o realitate augmentată.

În cadrul conceptului de hiperrealitate, dezvoltat de Baudrillard, se constată o „schimbare radicală a relației dintre istorie și viața de zi cu zi, între sfera publică și cea privată”.

Concluzie: Filosofia discursului comunicativ este înțeleasă ca un set complex de practici lingvistice implicate în procesul de transmitere și recepționare a informațiilor. Fiind încapsulată într-un mediu virtual care creează la interlocutori o formă adaptivă de recepționare (un adaos la realitatea obiectivă senzorială), o condiție în care ceea ce este real și ceea ce este virtual sunt combinate perfect. Această hiperrealitate denumită realitate augmentată ca un produs de comunicare tehnologizat reprezintă un fenomen care se manifestă prin o „schimbare radicală a relației dintre istorie și viața de zi cu zi, între sfera publică și cea privată”.

Referințe:

1. HALL, Edward T. *The Hidden Dimension*. Anchor Books, 1990. ISBN 0-385-08476-5.
2. Ван ДЕЙК, Т.Д. *Язык. Познание. Коммуникация. Благовещенск*. ЗАО Типографкомплекс, 2000. ISBN 5-80157-202-3.
3. FOUCAULT, Michel. *Arheologia cunoașterii*. București: Univers, 1999. ISBN 973-34-061505.
4. BAUDRILLARD, Jean. *Simulacre si simulare*. Cluj-Napoca: IDEA Design & Print, 2008. ISBN 978-973-7913-74-6.

CORRESPONDENȚE ALE RELIGIOZITĂȚII ÎN FILOSOFIA LUI LUCIAN BLAGA ȘI MIRCEA ELIADE

CORRESPONDENCES OF RELIGIOSITY IN THE PHILOSOPHY OF LUCIAN BLAGA AND MIRCEA ELIADE

Diana MOGA, ORCID: 0000-0001-8455-8797
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 130:14(498)

e-mail: diana.moga@mail.ru

Scopul acestui articol este de a examina modul în care M.Eliade și L.Blaga se ocupă de studierea categoriei experienței religioase, considerată o parte naturală a experienței umane. Astfel, corespondențele spirituale ale acestor gânditori au ca obiectiv primordial căutarea sensului vieții. Argumentele metafizice ale filosofilor numiți constituie o hermeneutică creativă și o misiune ambițioasă pe care și-au propus-o pentru a modifica condiția umană; constituie, de asemenea, o tehnică spirituală susceptibilă de a modifica însăși calitatea existenței. „Hermeneutica creativă” a lui Mircea Eliade și Lucian Blaga atrage atenția ca metodă care deschide noi posibilități de depășire a limitelor cunoașterii și de captare a unor sensuri camuflate. Folosind atât rațiunea, cât și imaginația, eforturile lor au deschis noi perspective pentru omul modern, să „vadă” mesajul spiritual. L.Blaga a fost foarte mult interesat atât de cultură, cât și de religie ca domenii de investigație filosofică. Filosofia lui L.Blaga propune o metafizică care explică originea culturii și semnificația ei de neegalat pentru umanitate. Filosofia sa se străduiește, de asemenea, să explice relația dintre cultură și religie. L.Blaga consideră că religia este un produs cultural, dar nu consideră acest lucru ca un detriment pentru religie. Dimpotrivă, după L.Blaga, religia este o expresie a creativității culturale, de aceea a acordat prioritate atât filosofiei culturii, cât și filosofiei religiei, explicăm relația dintre ele. M.Eliade considera că modul omului de a fi în lume este să fie religios, să trăiască experiența sacrului. Deschiderea către sacru îl face pe *Homo religiosus* capabil să se cunoască pe sine cunoscând lumea. Această dublă cunoaștere este esențială, pentru că face din el un „Om total”. Prin aderarea la sacru, la transcendență, omul își revelează existența proprie, dimensiunile ei cele mai profunde și mai creatoare.

Din perspectiva lui Mircea Eliade și Lucian Blaga, omul modern aspiră spre desăvârșirea spirituală proprie, adică, cu alte cuvinte, spre afirmarea omului total. Viziunile religioase tangențiale ale celor doi filosofi revelează sau ne revelează „omul total”, în sensul că descoperim, chiar la popoarele cele mai arhaice, o dimensiune spirituală care continuă de-a lungul întregii istorii a religiilor, chiar și la omul modern, care este în proces de desacralizare. Experiența descoperirii hermeneuticii religioase poate fi comparată cu o metapsihanaliză în sensul că metoda hermeneutică a acelor doi filosofi, căutarea

semnificațiilor pe care le-a avut un anumit fenomen de-a lungul timpului și care nu mai sunt evidente îl transformă pe exploratorul modern, are consecințe existențiale pentru cel care descoperă unitatea, noblețea, valoarea ei. Destinul uman și modul nostru de a fi în univers nu pot fi înțelese, apreciate, fără a studia aspectele experienței religioase. În cercetările filosofice și religioase al lui Blaga și Eliade descoperim importanța simbolismului nu numai în viața religioasă sau culturală a unui popor, a unei societăți, ci argumentele lor, teoriile sunt valabile la toate societățile, „afirmând o dată în plus perenitatea sacrului – sacrul, elementul esențial al condiției umane” [1, p.4] la Eliade și la Blaga Marele Anonim care „este un „tot unitar” de o maximă complexitate substanțială și structurală, o existență pe deplin autarhică, adică suficientă sieși. Având întru totul conștiința că propunem un mit metafizic, atribuim Marelui Anonim posibilitatea de a se „reproduce” *ad indefinitum*, în chip identic, aceasta fără de a se istovi și fără de a-si asimila substanțe din afară [2, p.28]. Atât la Blaga, cât și la Eliade, experiența religioasă reprezintă baza existenței umane în lume. M.Eliade a conștientizat că religia încorporează elemente de structură a conștiinței și nu doar expresia unui stadiu, un stadiu în istoria acestei conștiințe: „Am înțeles că trăirea umană este în sine un act religios, deoarece alimentația, munca, sexualitatea, jocul, toate au o valoare sacramentală” [1, p.5]. Altfel spus, a fi sau a deveni om înseamnă a fi o ființă religioasă. „Omul, ca ordine și complexitate existențială, ca mod de a fi și ca orizont, reprezintă o primejdie, aproape debordantă, pentru Dumnezeu – de aceea Dumnezeu l-a făcut din nou. Este singura însemnare manuscrisă datată: inofensiv, dar nu prin mutilare, cât prin „cenzură” și prin „înfrânare”. Omul trăiește datorită acestei împrejurări permanent între ispita de a se substitui Marelui Anonim și o renunțare și integrare în rânduiei, datorită unor dispozitive constituționale secunde – dacă nu primare” [2, p.164-165]. Iar cenzurii transcendente „îi este supusă capacitatea cognitivă a omului și «înfrânarea transcendentă», căreia îi este supusă capacitatea revelatoare a omului” [2, p.151].

Așadar, sacrul este pentru om realitatea absolută; model a tot ceea ce face el cu sens în viață, în orice acțiune socioculturală, politică, economică. Corespondența religiozității la ambii filosofi solidarizează în permanență omul cu oportunități de deschidere prin simbol către cosmos, către lume, către propria existență. Astfel se realizează reintegrarea într-un cosmos simbolic prin ritualuri cotidiene organizate, ordonate, deoarece imită un model exemplar al ritualurilor, al organizării timpului și spațiului, care încorporează esența originii propriei ființe: „Omul nu poate trăi în haos. Casa, locuința, este orientată. Ea se află într-un fel în centrul lumii. Fiecare casă din sat se află în centrul lumii. Casa, cortul, coliba, la fel ca satul și mai târziu, templul și orașul sunt create după un model exemplar de origine, să zicem, divină, transumană. Organizarea unui spațiu în jurul unui centru echivala cu întemeierea unei lumi în jurul unui *axis mundi* care leagă cerul, pământul și regiunile inferioare. Vedeți, toate acestea presupun ideea că lumea a fost creată, prin urmare mitul cosmogonic explică sau mai degrabă povestește cum a luat ființă lumea, povestește că omul a fost creat” [1, p.5-6].

Creдем că trebuie să ținem cont de faptul că, la început, timp de sute de mii de ani, omul, *Homo religiosus*, trăia într-o lume mai bogată, pasionat mai mult de valorile religioase, mitologice, morale. Dar, odată cu desacralizarea cosmosului, omul modern a sfârșit prin a crede în posibilitatea de a repeta creațiile cosmice. Cele din urmă etape în desacralizarea nu numai a cosmosului, ci și a lumii, a vieții, a omului și a istoriei nu au fost compensate religios. S-au propus alte teorii, alte speranțe, mai cu seamă alte ideologii. Din acest moment, existența umană a fost lipsită de semnificații. Omul trăiește astăzi fără model, fără Creator, fără țel, ajungându-se la acel tip de nihilism anunțat de Nietzsche, atunci când vorbea de „moartea lui Dumnezeu”. Asistăm acum la criza omului modern. Omul modern a refuzat experiența religioasă ca posibilitate de cunoaștere, a refuzat în același timp structurile mentale, structurile spirituale ale religiei. Nu a refuzat doar creștinismul, ci orice posibilitate a unei experiențe și a unei gândiri mitologice sau religioase. Se ajunge astfel la ultima treaptă a desacralizării: camuflarea sacrului sau, mai bine zis, identificarea acestuia cu profanul prin prisma „teologiei morții lui Dumnezeu”. Din acest punct de vedere, M.Eliade a încercat, poate din disperare, dar și dintr-un anume optimism (cu rădăcini adânci în ființa umană), să găsească o replică la o lume desacralizată și devalorizată religios, acceptând faptul că religia monoteistă, singura care contează pentru occidental nu mai este ce era în timpul iudaismului și al creștinismului clasic, deoarece Dumnezeu a murit, și totuși se menține și se încurajează recomandarea să rămânem în continuare „religioși”. M. Eliade speră și e convins că tragismul existenței omului modern va constitui o perspectivă, o deschidere, va fi și o sursă de creativitate, originală, neprevizibilă până acum, dacă nu cu totul transformatoare, cel puțin reactualizantă. Putem identifica un optimism raportat la realitatea care pare a prezice un viitor cu consecințe existențiale și creatoare, culturale. „Sterilitatea, plictisul, ideea decadentei, a sfârșitului, simptome care au fost, care încă sunt contemporane și foarte la modă ca și acum 30-40 de ani, cred că vor fi abolite prin simplul fapt că deschiderile către alte lumi spirituale, către alte universuri imaginare nu pot rămâne fără rezultat, fără efect” [1, p.9].

În concluzie, menționăm că M.Eliade și L.Bloga, prin abordările lor metafizice, ne oferă un exemplu remarcabil al deschiderii intelectuale și spirituale. Corespondența religiozității dintre acești doi filosofi poate fi calificată ca o „corespondență spirituală” și este menținută de un interes comun în studiul interdisciplinar al religiei și prin elemente culturale comune, dar distincte în temele lor specifice și în multe cazuri în metodologiile lor. Descoperindu-le, se face o impresie de libertate intelectuală neîngrădită, fiecare om argumentând și valorificând pentru propria sa perspectivă sau concluzie. Lucian Bloga și Mircea Eliade își aduc expertiza pe teme de religie și filosofia lor este o dovadă convingătoare că studiul interdisciplinar al filosofiei și al religiei există și prosperă. Prin aceasta marii filosofi români adaugă noi perspective proprii, creând o nouă, mai profundă, mult mai sofisticată, *mai completă filosofie a culturii*, iar apoi ei integrează această nouă creație într-un complet sistem filosofic.

Referințe:

1. BARBANEAGRĂ, P. *Arhitectura și geografie sacră. Mircea Eliade și redescoperirea sacrului*. Iași: Polirom, 2000.
2. BLAGA, L. *Trilogia Cosmologică. Diferențialele divine. Aspecte antropologice. Ființa istorică*. București: Humanitas, 1997.
3. BLAGA, L. *Cunoașterea luciferică*. În: *Opere*. Vol. 8. București: Minerva, 1983.
4. CULIANU, I.P. *Studii românești*. Vol.1. *Fantasmeme nihilismului: secretul doctorului Eliade*. Iași: Polirom, 2006.

FILOSOFIA ROMÂNESCĂ CONTEMPORANĂ: INTERPRETĂRI ȘI INFLUENȚE

CONTEMPORARY ROMANIAN PHILOSOPHY: INTERPRETATIONS AND INFLUENCES

Victoria PĂDURARI, ORCID: 0000-0002-0266-894X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 1(498)

e-mail: vikybalta@gmail.com

Deosebit de importantă devine sarcina studierii și cunoașterii patrimoniului spiritual național, a interacțiunii și conlucrării dintre culturi în perioada actuală, perioadă a globalizării și mondializării, când se acutizează necesitatea accentuării continuității în dezvoltarea tuturor domeniilor, inclusiv a gândirii filosofice, necesitatea sensibilizării asupra semnificației și valorii moștenirii spirituale naționale în afirmarea identității noastre, a încadrării ei în spiritualitatea universală. În acest context, este justificată actualitatea, importanța și relevanța studierii operei celor mai reprezentativi filosofi români contemporani – Lucian Blaga, Constantin Rădulescu-Motru, Dumitru D. Roșca, P.P.Negulescu, Mircea Florian, Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Ștefan Lupașcu, Emil Cioran ș.a. Erudiți, de formare enciclopedică, promotori de noi paradigme, deosebit de receptivi față de descoperirile științifice și orientările de gândire ale timpului lor, gânditorii români menționați au abordat un șir de probleme de ontologie, gnoseologie, axiologie, filosofie a istoriei, filosofie a culturii, filosofie socială etc., unele aspecte ale viziunilor lor fiind insuficient cercetate, în special, prin prisma unui studiu comparativ, fapt ce ne propunem să abordăm în cercetările noastre. Studiul acestor probleme, inclusiv prin comparație și analiza confluențelor de idei, este important și relevant din considerentele că elucidează mai complet și profund moștenirea filosofică a unor personalități notorii ale culturii române, evidențiază asemănările, consonanțele de idei cu filosofia europeană și universală, dar și specificul, originalitatea discursului lor filosofic.

În această ordine de idei, studiind sursele care l-au influențat în creația sa pe L.Blaga, vom evidenția cele indicate de el însuși: „Am învățat enorm de la Kant, dar tot așa de mult de la alexandrini și de la Sfinții Părinți. Sistemul meu este o sinteză creatoare între aceste extreme”[5, 20]. În lucrarea *Spațiul mioritic*, Lucian Blaga, analizând natura influențelor, distinge următoarele tipuri de influențe: influențe modelatoare, adică imitatoare, influențe catalitice, adică stimulative și „genuri mixte de influențare”. El considera că marea cultură franceză, cu caracterul ei dominant clasic, a exercitat în cultura românească o influență modelatoare, iar cultura germană, dominant romantică, a exercitat mai mult o influență de natură catalitică, fiind „un agent prielnic unei reacții de sine stătătoare... ce înlesnește un joc în care nu intră” [2, p.317]. Desigur, analizând și apreciind influențele străine, nu poate fi ignorată influența întregii spiritualități autohtone.

De asemenea, sistemul filosofic al lui C. Rădulescu-Motru are la bază filosofia lui Im. Kant, filosoful roman acceptând apriorismul timpului și spațiului „ca forme ale percepției noastre prin mijlocirea cărora putem ajunge la sinteza în stare să ne îmbogățească cunoștințele” [7, p.68]. De rând cu Im.Kant, asupra concepției filosofice a lui C. Rădulescu-Motru o influență pronunțată au exercitat W.Ostwald, Fr.Nietzsche, W.Wundt. Din opera lui W.Ostwald, C. Rădulescu-Motru a reținut ideea unui cosmos energetic și reacția împotriva filosofiei speculative. W.Wundt a influențat activitatea lui îndeosebi în vederea criticii spiritualismului și a fundării psihologiei pe baze științifice. Dar, ca și în cazul energetismului lui W.Ostwald, C. Rădulescu-Motru va încerca o depășire a lui W.Wundt în sensul criticii paralelismului psihofizic admis de savantul german ca valid din punct de vedere științific.

Mircea Eliade, personalitate complexă, cu preocupări în mai multe domenii, a fost influențat de lucrările lui Rudolf Otto, de filosofia indiană etc., însă și-a manifestat originalitatea, în primul rând, ca istoric și filosof al credințelor și religiilor. El argumentează că prin înțelegerea miturilor, simbolurilor, riturilor, credințelor, imaginarului, noi cunoaștem modul de a fi al omului arhaic, originar, care și este omul autentic, fundamental, antrenat într-un efort disperat de a nu pierde contactul cu ființa, cu absolutul, iar prin aceasta dobândim posibilitatea de a ne înțelege mai bine pe noi înșine, de a descoperi sensul și valoarea propriei noastre ființe și, totodată, de a clarifica geneza omenirii. Majoritatea situațiilor asumate de omul arhaic nu au dispărut fără urmă, ci „au contribuit la a ne face ceea ce suntem astăzi, fac parte deci din propria noastră istorie”, menționa M.Eliade [6, p.187]. Ideile lui M.Eliade despre sacru au fost înalt apreciate de P. Ricoeur, care afirma: „Descoperind cu dumneavoastră această mare stabilitate a universului, am devenit capabil să rezist altor tentații și, în primul rând, tentației de a reconstrui ansamblurile mitice pe baza structurilor formale indiferente la semnificația conținutului lor” [1, p.112].

Referindu-ne la creația lui Mircea Vulcănescu, pornim de la izvoarele spirituale și confluențele de idei și teme abordate pe care gânditorul le indică în lucrarea sa fundamentală *Dimensiunea românească a existenței: preocupări de tipologie a culturii*, urmându-l pe Scheler, C. Rădulescu-Motru, I.Petrovici, V. Pârvan, L. Blaga ș.a. [8].

Constantin Noica, la rândul său, fiind un excelent cunoscător al istoriei filosofiei, îndeosebi al lui Platon, Descartes, Kant, Hegel, Heidegger, desigur, a fost inspirat de acești filosofi în creația sa. Totodată, vasta cultură istorico-filosofică de care dispunea C.Noica i-a determinat creația originală, a constituit un „mediu” în care el și-a implantat propriile sale idei. De exemplu, de Heidegger Noica diferă prin ideea că ființa se manifestă în oricare lucruri, nu doar în realități privilegiate, și, de asemenea, prin înțelegerea ființei ca model (proiect), în funcție de care se desfășoară procesualitatea lucrului. Esențială pentru concepția lui Noica este distincția dintre simpla devenire (sau devenirea ca devenire), specifică lucrurilor, și devenirea într-o ființă, specifică omului [4, p.87].

În urma cercetării condițiilor de dezvoltare, a cadrului teoretico-metodologic al constituirii filosofiei românești contemporane, a ideilor gânditorilor români, conchidem

următoarele: secolul al XX-lea se caracterizează ca fiind o perioadă a marilor schimbări, ceea ce a dus la formarea unei lumi noi, cu un nou sistem de valori. Filosofia românească a acestei etape este dominată de diverse curente și tendințe. Din aceste considerente, analiza cât mai completă și mai profundă a operei filosofice a unor personalități notorii ale acestei perioade, evidențierea unor asemănări, consonanțe de idei cu filosofia europeană și universală, dar și a specificului, a originalității discursului lor filosofic contribuie la cunoașterea trăsăturilor caracteristice și a specificului filosofiei românești din această perioadă, la evaluarea cât mai obiectivă a sistemelor filosofice elaborate, identificând stilurile de filosofare și importanța lor în abordarea și soluționarea problemelor ce țineau de dezvoltarea cunoașterii filosofice și științifice, de specificul dezvoltării civilizației române moderne, de realizarea idealului unității naționale, de democratizarea reală a vieții politice etc. Suntem convinși că studierea și valorificarea argumentată a ideilor filosofice ale gânditorilor români contemporani, evidențierea tangențelor, dar și a specificului filosofiei românești în raport cu filosofia europeană, punerea în evidență a concluziilor trase de gânditorii români la cele mai importante și actuale asupra temelor de reflecție filosofică, contribuie, în mare măsură, la o conștientizare mai clară a identității culturale naționale și la promovarea unei culturi europene coerente și comune, bazată pe valori umaniste ca scop și ideal al tinerei generații, spre integrarea în modelul cultural european.

Referințe:

1. BAGDASAR, N. *Istoria filosofiei românești*. București, 2003.
2. BLAGA, L. *Spațiul mioritic*. București, 1969.
3. COANDĂ, S. *Valori filosofice naționale în context European*. Chișinău, 2003.
4. COANDĂ, S. *Filosofia – o necesitate intelectuală: Studii de filosofie*. Chișinău, 2018.
5. CĂLDARE, D. Interpretări și aspecte privind matricea stilistică în filosofia românească după Lucian Blaga. În: Dumitru CĂLDARE. *Virtutea – temelia existenței umane*. Chișinău, 2015.
6. ELIADE, M. *Sacrul și profanul*. București, 1992.
7. NECULA, I. *Filosofia identității românești. Identitatea românească în dispunere filosofică*. București: Ideea Europeană, 2018.
8. VULCĂNESCU, M. *Dimensiunea românească a existenței*. Vol.1. *Pentru o nouă spiritualitate filosofică*. București: Ed. Eminescu, 1996.

DISCURSUL REPETAT: PROVERBE ȘI ZICĂTORI ÎN TRADUCERE

REPEATED SPEECH: PROVERBS AND TRANSLATORS

Iraida CONDREA, ORCID: 0000-0002-6660-526X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 81`42`25:82-84

e-mail: iraida.condrea@gmail.com

Discursul repetat reprezintă, în cadrul comunicării, un fragment recognoscibil de toți interlocutorii care vorbesc în aceeași limbă sau, în expresia lui Eugen Coseriu, e „ceea ce s-a spus deja”. Asemenea „bucăți de-a gata” sunt uneori puțin modificate, în funcție de situația concretă, dar se pornește de la semnificația lor de bază. Formele discursului repetat care corespund unor texte întregi (sau unor fragmente de texte cu sens complet), cum sunt citatele, proverbele și welleris-mele, sunt considerate de Eugeniu Coseriu „tradiții literare inserate în tradiția lingvistică”, cuvenindu-se a fi studiate de lingvistica textului [*apud*: 1].

Ca forme prestabilite, făcând parte din arsenalul discursului repetat, proverbele și zicătorile se înscriu în domeniul brevilocvenței și fac parte, în primul rând, din patrimoniul limbajului popular, fiind utilizate din plin în creația populară, care este reprezentată prin texte relativ scurte, ce pot fi memorizate mai ușor. Pentru a suplini lipsa de cuvinte și a-și fixa o serie de puncte de reper, naratorul „recurge la expresii, la proverbe și zicători, care, alături de unitățile morfologice, de formulele fixe și de lungimea medie a întregului, formează scheletul construcției. Încadrând cuvintele în contexte stabile, proverbele și zicătorile reduc aria polisemiei. Ele mai au și marele avantaj de a ocoli redarea crudă a unor constatări, poate nu totdeauna plăcute, lăsând adesea pe interlocutor să presupună intențiile vorbitorului” [2, p.99]. Ca forme fixe, preexistente textului, proverbele și zicătorile fac parte din acele automatisme ale vorbirii și scrierii, care, pe de o parte, dau expresivitate enunțului, iar pe de altă parte, îi conferă un caracter de șablon, fapt pentru care unii critici considerau proverbul drept un clișeu imuabil și rigid, folosirea lui trădând lipsă de imaginație și servilism intelectual; astfel de afirmații impuneau o atitudine rezervată față de mijloacele lingvistice supercreditate odinioară. Pe de altă parte, unele dintre aceste „frânturi de sisteme filozofice, frânturi de psihologie, frânturi de mare pamflet” convin încă gusturilor celor mai rafinate, căci, după cum scria L.Bлага, „cunoaștem proverbe românești, care prin finețea lor par cuvinte dintr-o conversație spirituală ce are loc mai mult între zei rustici decât între țărani” [3, p. 10].

S-a accentuat, în repetate rânduri, că proverbele și zicătorile reprezintă viziunea unui popor asupra lumii, căci caracterizează cu maximă precizie și în spiritul tradițiilor etnosului respectiv o situație sau un fenomen.

Omul sfințește locul; găsisse un sat fără câini și se plimba fără băț; Omul nostru era un om de aceea căruia-i mănâncă câinii din traistă; dacă s-a da baba jos din căruță, de-abia i-a fi mai ușor iepei; paza bună trece primejdia rea; ce-i în mână nu-i minciună; pielea rea și răpănoasă, ori o bate, ori o lasă ; ce ți-i scris în frunte ți-i pus.

Proverbele și zicătorile reprezintă un mod de gândire, o viziune, o experiență generalizată a unui popor, formulată în limba respectivă, de aceea de multe ori anume prin traducerea lor integrală, ca text, se poate scoate în evidență și sensul, dar și expresivitatea, sugestia metaforică sau simbolică pe care o conțin. În traducere se menține independența textuală a proverbelor și zicătorilor prin redarea cuvintelor-cheie. De exemplu, în basmul „Harap Alb” de I.Creangă majoritatea expresiilor introduse prin *vorba ceea* sau sinonimele respective sunt **traduse ca texte independente**, și nu prin echivalentele posibile din limba – țintă, cf.:

rom.-fr.-rus.: *vorba ceea:* *apără-mă de găini, că de câini nu mă tem – le vieux dicton dit vrai: Défendez-moi contre les oisons, car les chiens je ne les crains – ведь верно сказано: защити меня от кур, а собак я не боюсь; fetele împăratului însă priveau la verișor cum privește câinele pe mătă și li era drag ca sarea-n ochi – elles regardaient leur „cousin” du même oeil qu’un chien regarde un chat; а царевны смотрели на брата как собака на кошку и был он им люб как соль в глазу;*

rom.-rus.: *vorba ceea:* *găsisse un sat fără câini și se plimba fără băț – как говорится: нашел село без собак, и гуляет без палки; vorba ceea: capra sare masa și iada casa – как говорится: козел через стол, а козленок – через дом*

Ca formule care generalizează o situație, proverbele și zicătorile pot fi utilizate în calitate de **comentariu** și atunci, chiar în textul original, se găsește o justificare a apariției lor. În planul sintagmatic extins la întregul text în care este înglobat, „enunțul gnomic își actualizează propriul plan semantic din perspectiva funcției specifice de comentariu în legătură cu lumea evenimentială concretă, determinând actualizarea procesului de reflexie, pentru a se putea trece dincolo de accidentul fenomenal. Proverbul se impune ca un criteriu de interpretare a raportului dintre ființa umană și lume; prin aceasta, își relevă esența sa sapiențială, actualizându-și caracterul axiomatic al semanticii predicăției, care guvernează planul semantic global al enunțului” [4, p.133]. Judecățile care au calitatea de **constatare a unui adevăr general** pot fi formulate la fel în diferite limbi, de aceea semnificația lor se menține în procesul traducerii. De exemplu, Panait Istrati folosește în textul său scris în franceză proverbe românești traduse, arătând care este limba de origine, iar în varianta românească a lucrărilor acestea capătă forma originală tradițională:

fr.-rom.: *Leur garde-robe git dans des caisses mal commodes. C’est ridicule! Et ce sont justement les Roumains, qui possèdent ce dicton admirable: Parle selon la façon de t’habiller; ou habile-toi selon ta façon de parler. – Hainele le țin în lăzi la care umbli cu greu. E caraghios! Și cine? Tocmai românii, care au un proverb minunat: „ori vorbește cum ți-e portul, ori te poartă cum ți-e vorba”!*

Le débout de mon histoire me fait penser au fameux proverbe roumain: Quand un Tsigane devient empereur, il commence par faire pendre son père – Începutul povestirii

mi-aduce aminte de vestita zicală românească: **Țiganu când s-a văzut împărat mai întâi pe tat-su l-a spânzurat**

Il croyait sincèrement en Dieu – mais affirmait, conformément au dicton roumain: – **Jusque chez Dieu, on peut être dévoré par les Saints!** – Credea în Dumnezeu cu adevărat – dar, după vorba românească – spunea: „Până la Dumnezeu te mănâncă sfinții!”.

Deoarece printr-un proverb se face o prezentare a situației, o constatare de ordin general, această semnificație poate fi redată într-o formă neutră, fără a se recurge la elementele de metaforizare specifice expresiei din original. Însă textul rezultat nu mai are conotațiile stilistice ale sursei, a cărei expresivitate este omisă. Ex.:

rom.-rus.-fr.: vorba ceea: **frica păzește bostănăria** – как говорят: **страх огороды бережем** (literal: frica păzește grădinile); L'autre dit vrai: **la peur est le meilleur gardien** (literal: frica este cel mai bun paznic);

rom.-fr.: vorba ceea: **fiecare pentru sine croitor de pâine** – on dit bien: **chacun est l'artisan de sa fortune** (literal: fiecare este făuritorul destinului său);

vorba veche: **tot un bou ș-o belea** – comme le dit le vieil adage: **chacun à sa propre manière de se comportent** (literal: fiecare cu propria sa manieră de a se comporta).

Aceste forme ale expresivității conservate în limbajul popular conferă textului artistic un șir de valori estetice, care pot fi recuperate în totalitate numai din limba în care a fost scrisă opera. În acest sens, lingvistul român D. Caracostea, eminent cercetător al expresivității limbii române, scria: „Baladele, basmele, proverbele, tocmai pentru că au o răspândire mondială, pot fi privite, ca și traducерile, drept o geografie a mijloacelor expresive. Nu tema, care e adesea universală, ci expresia, întrucât este proprie, dă valoarea. Traducând o pagină din Creangă în limbile înconjurătoare și subliniind acele expresii și imagini care nu-și pot avea echivalentul direct în nici una dintr-aceste limbi, prin învederarea rezistențelor stabilim ceva din poziția românească față de felul de a vedea lumea” [5, p.221].

Referințe:

1. MUNTEANU, C. Exerciții de stil pe tema discursului repetat. În: *Limba Română*, 2008, nr. 5-6, pp. 26-38.
2. COTEANU, I. *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*. Vol.I. București, 1973. 204 p.
3. DUMISTRĂCEL, S. *Expresii românești. Biografii-motivații*. Iași, 1997.
4. IRIMIA, D. *Introducere în stilistică*. Iași, 1999.
5. CARACOSTEA, D. *Expresivitatea limbii române*. Cuvânt înainte, notă asupra ediției și index de Ilie DAN. Iași, 2000.

UN PROMOTOR AL SLOVEI CRONICĂREȘTI LA CHIȘINĂU: EUGENIU RUSSEV

A PROMOTER OF THE CHRONICLE WORD IN CHISINAU: EUGENIU RUSSEV

Svetlana KOROLEVSKI, ORCID: 0000-0002-0042-0289

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 929 Russev, E.(478)

e-mail: svetkor@mail.ru

RUSSEV, Eugeniu (24.12.1915, Cubei, Bolgrad, reg. Odesa, azi Ucraina – 17.05.1982, Chișinău), specialist în istoria medie, arheografie și filologia română. Doctor în istorie (1951), membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei (1961). A absolvit Liceul „Alexandru Donici” din Chișinău, Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1939) și doctoratul la Institutul de Istorie al AȘ a URSS, cu o teză despre *Viața și opera lui Grigore Ureche* (Moscova, 1951). A activat în calitate de șef de bibliotecă la Catedra de filologie slavă a Universității din București (1939-1940), cercetător științific (1943-1952), secretar științific, șef de sector și director (1961-1970) al Institutului de Istorie al AȘM, iar din 1970 – cercetător științific superior la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Moldovei. Întreaga activitate a lui **E. R.** s-a axat pe munca de valorificare a moștenirii istorice și literare. Studiile sale denotă o fundamentală cunoaștere a culturii medievale românești, un indice important constituindu-l impresionanta bibliografie și meticulozitatea analizei. A conturat „un tablou veridic în linii mari al cronografiei noastre” (N. Bilețchi), înlesnind accesul cititorului la opera marilor înaintași. Dincolo de tenta sociologizantă, contribuția lui **E. R.** rămâne un segment important al procesului istorico-literar, care, la eventuale revalorizări, nu va putea fi neglijat.

Promovarea cărții vechi românești în Basarabia impune mai multe nume. Mă gândesc la Pavel Balmuș, Vlad Chiriac, Valentina Pelin, Victor Cirimpei, Nicolae Dabija, laborioși și impetuoși și plecați atât de necruțator de repede. La multele, nuanțatele proiecte științifice/culturale, în care se implică de ani buni Andrei Eșanu, Gheorghe Bobână, Mihai Cimpoi, Vladimir Beșleagă. Rândurile care urmează sunt însă despre cel care deschide șirul, mare-mic, al personalităților care s-au devotat acestui domeniu – Eugeniu Russev – figură singulară în spațiul cultural basarabean, cel care, cu râvnă, meticulozitate, cu o erudiție rară astăzi, s-a consacrat muncii de valorificare a moștenirii istorice și literare, manifestând o predilecție aparte pentru studiul cronicarilor moldoveni, al vieții și operei acestora. Anii postbelici, dificili, impregnați de dogmatism ideologic, dictau alte norme decât cele urmate în „neuitații ani ai studenției”. Treptat, în activitatea sa de cercetător a devenit dominantă studierea culturii Moldovei medievale. Eugeniu Russev s-a numărat printre inițiatorii și editorii unor valoroase serii de izvoare documentare medievale (*Moldova în epoca feudalismului*, în mai multe volume, spre exemplu); sem-

nează exegeze privind istoria cărții și a tiparului, relațiile culturale și literare ale Moldovei medievale cu alte țări și popoare, în special cu Polonia, Rusia și Ucraina. În aceste studii este reliefată activitatea unor vârfuri ale spiritualității noastre medievale: înalții prelați Varlaam al Moldovei și Petru Movilă al Kievului, mitropolitul Dosoftei, Dimitrie Cantemir ș.a. Opera sa științifică, în mare parte, îi are în prim-plan pe marii cronicari ai Moldovei Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce. Acestor „stâlpi ai literaturii” (Alec Russo), Eugeniu Russev le-a dedicat studii și articole, micromonografii și monografii de proporții. Temeinica cunoaștere a culturii medievale române, stăpânirea în detaliu a monumentelor de cultură scrisă, vasta informație și minuțioasa documentare ni-l relevă drept un subtil interpret, abordările sale vădind și o aleasă ținută a expresiei. Apreciind valoarea istorică și literară a scrierilor cronicărești, Eugeniu Russev a căutat în permanență să evidențieze importanța lor ca excepționale monumente de limbă. „Mă simt fericit că în viața mea de creație i-am avut tovarăși de drum. Dacă s-ar putea relua totul *dacapo*, aș păși mai departe în plăcuta și instructiva lor companie – desprindem din cuvânt-înainte la *Cronografia moldovenească din veacurile XV-XVIII*, apărută în 1977, rod cumulativ al unor îndelungi investigații privind legătura organică și succesiunea de-a lungul secolelor a școlii cronicărești din Moldova. Editarea acestei monografii, impresionantă ca volum, construcție și abordare, a constituit un eveniment în viața culturală a Chișinăului. Îmi amintesc și acum emoția și bucuria de care era stăpânit dascălul nostru de veche, regretatul profesor Gheorghe Dodiță, când, intrând în sala de curs, cu un proaspăt exemplar, tocmai achiziționat, ni l-a prezentat, frumos, entuziasmat, în cunoștință de cauză – așa cum numai Domnia sa știa s-o facă atunci când trata un subiect legat de literatura veche, îndemnându-ne să procurăm neîntârziat această carte. O carte, căreia i-au precedat zeci de studii și articole, manuale și crestomații școlare (o primă crestomație de literatură veche moldovenească, pentru cl. a VIII-a a școlii mijlocii apare în 1948, cu un tiraj de 3.000 de exemplare; în 1961 – un tiraj de 10.000 de exemplare), alcătuite în colaborare cu Nicolae Corlăteanu și Gheorghe Bogaci, dar și dicționare, lucrări arheografice, culegeri de documente, în mare parte inedite. În 1956, apare monografia *Cronicarul Ioan Neculce* (în colaborare cu Vasile Coroban); în colecția Luceafărul apar, între anii 1969 și 1974, edițiile *Letopiseșelor* lui Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce, îngrijite de Pavel Dimitriev, istoricul, și lingvista Tatiana Celac, Eugeniu Russev semnând studiile introductive, studii care prefigurează și anunță, într-un fel, mănunchiul de articole pe care le va aduna, în 1974, între copertele unei cărți, sugestiv intitulată *Slova cronică-rească, ecoul bătrânei Moldove*. „Pentru cele zece studii cuprinse în volum, care sunt rezultatul gândirii și muncii dvs. de mai mulți ani, vă aduc felicitări, – îi scria preotul Paul Mihail, în 23 martie 1974. Ceea ce formează cheagul volumului este limba literară frumoasă, exprimarea atrăgătoare, fraza scurtă și înaripată. Voi ceti și studia în săptămânile viitoare această creație a dvs.” (Aici și mai departe, cităm din scrisorile publicate în cartea *Corespondența*, vol. II. Ediție îngrijită de Eugenia Mihail și Zamfira Mihail, București: Paideia; 2001; o a doua ediție, *Reconstituiri. Jurnal. Corespondență*, apare în 2018, la Editura Știința din Chișinău, prin efortul dnei prof. dr. Zamfira Mihail și al editorului Mihai Papuc).

Un loc aparte în moștenirea științifică a lui Eugeniu Russev îi revine, credem, impunătorului *Dicționar rus-român*, de 60 de mii de cuvinte, alcătuit în colaborare cu academicianul Nicolae Corlăteanu. Editat la Moscova (1954, 1967), dar gândit pentru cititorul din Moldova, volumul s-a bucurat de popularitate în mediul universitar și nu numai. Despre acest *Dicționar*, într-o altă epistolă, Paul Mihail ținea să precizeze: „Vă mulțumesc pentru opera dvs. *Dicționar rus-român*, Moscova 1967, voluminoasa carte pe care fiica mea Zamfira o va face cunoscută în publicistica românească” (01.03.1968).

Înțelegând valorificarea ca dimensiune *sine qua non* a construcției culturale, Eugeniu Russev (alături de colegii de institut) și-a asumat acest efort. După cum observa N. Corlăteanu, cel care l-a cunoscut și l-a avut aproape încă din anii de liceu, Eugeniu Russev „era convins că, în împrejurările date, de el depindea soarta științei istorice și filologice, cultura din Basarabia de după 1940; că vom realiza ceea ce vom fi în stare și vom fi judecați de posteritate după cele realizate în condițiile știute. De aici – mulți ani de trudă și strădanie pe tărâmul spinos al culturii basarabene și românești în genere, plin de cele mai aprige contradicții” [1, p. 94]. Contribuțiile sale cuprind, în subsidiar, o întregă bibliotecă istorico-literară a domeniului investigat. Este impresionant registrul consultat: de la Kogălniceanu, Nicolae Iorga, Panaitescu, Ivașcu la Valeriu Cristea; studiile medievistilor ruși, Cerepnin, Mirzoev, Lihaciov ș.a. Cărțile se întregesc prin cărți, pare să ne sugereze autorul, conștient că originalitatea și forța interpretării vine în istorie tocmai în baza diferenței. „Mă delectez acum cu cititul monumentalei *Istoriei a literaturii române* a lui George Ivașcu, pe care mi-a adus-o din țară un coleg. Este o contribuție solidă și o pildă de felul în care chestiuni, s-ar părea, aride, devin extrem de atrăgătoare pentru cititor (21.08.1969). Sau, în altă scrisoare (adresată aceluiași Paul Mihail), găsim: „...îndrăznesc să te rog să-mi procuri cartea lui D. Velciu, *Ion Neculce*, 1968, de care am nevoie în cercetările mele închinat marilor cronicari moldoveni (10. 11. 1969). Academicianul Gabriel Ștrempel, autorul ediției critice *Ion Neculce* (1982), îi va remarca studiul despre marele povestitor, considerându-l printre lucrările de referință [2, p. 1297]. Pentru acest efort, de a ne fi înlesnit apropierea de lumile de altădată, de a fi menținut viu interesul pentru vechea noastră cultură și spiritualitate, cel care s-a numit Eugeniu Russev merită o pioasă amintire.

Referințe:

1. CORLĂTEANU, N. *Eugeniu Russev. La a 80-a aniversare*. În: *Revistă de lingvistică și știință literară*, 1995, nr. 6. Vezi și: EȘANU, Andrei. *Personalitate de rară cultură și forță intelectuală*, Știința, 1995, nr. 12; BILEȚCHI, N. *Eugeniu Russev și realizările lui în domeniul cronografiei moldovenești*. În: *Metaliteratura*, 2013, nr. 1-2, pp. 20-30.
2. *Marii cronicari ai Moldovei*. Grigore Ureche. Miron Costin. Nicolae Costin. Ion Neculce. Ediție, studiu introductiv, glosare, repere istorico-literare de Gabriel ȘTREMPEL. București: Editura Academiei Române & Univers enciclopedic, 2003. ISBN 973-27-1016-0 973-27-1049-7; ISBN 973-637-042-9.

MITURILE ARHAICE ȘI ACTUALIZAREA ACESTORA LA RENÉ GIRARD

THE ARCHAIC MYTHS AND THEIR UPDATE AT RENÉ GIRARD

Victoria FONARI, ORCID: 0000-0003-0058-167X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 82.09:[801.73:398.22]

e-mail: victoria_fonari@yahoo.com

Actualizarea miturilor antice este un aspect fundamental pe care l-am studiat în monografia *Hermeneutica mitului antic în poezia din Republica Moldova (1990-2010)* prin „metamorfozele pe care le suportă subiectul mitului înserat într-un text artistic” [1, p. 5]. În acest context, este foarte important să elucidăm atitudinile față de cercetătorii consacrați din domeniul cercetării mitului.

René Girard realizează o remaniere în cartea *O teorie a miturilor arhaice și moderne* [2]. Volumul se axează pe investigarea viziunilor lui Claude Lévi-Strauss și a lui Friedrich Nietzsche.

În „Introducere”, scrisă la 4 septembrie 2002, sunt analizate teoria mimetică și teoria structuralistă. Cititorul este motivat să disocieze conceptele cunoscute într-un spirit al polemicii. Cei care doresc să examineze cum sunt actualizate conceptele antropologului Lévi-Strauss vor descoperi argumente interesante despre mit văzut în lumina raționalului.

Cercetarea lui René Girard este concepută în nouă capitole. Conceptul lui Claude Lévi-Strauss este investigat în două capitole: „Violență și reprezentare în textul mitic” și „Diferențiere și reciprocitate la Lévi-Strauss și în teoria contemporan”.

Pentru a-și expune propria viziune René Girard trece în revistă viziunea antropologului: „El (Claude Lévi-Strauss) respinge, bineînțeles, realismul mimetic, dar refuză și vechea tendință de a dizolva miturile într-o nebuloasă cu pretenții artistice” [2, p. 14].

Pentru a crea un dialog între cărțile acestor doi autori. Propunem și viziunea lui C. Lévi-Strauss, pentru care mitul este un măr al discordiei, ce derivă din variate valențe de înțelegere: „Indiferent de modul în care sunt considerate miturile, ele par a se reduce toate la un joc gratuit sau la o formă rudimentară de speculație filosofică” [3, p. 247]. Confruntarea dintre teoriile sociologice și psihanaliză contribuie la formarea unei viziuni de interpretare viabile: „Mitologia va fi considerată ca un reflex al structurii sociale. Iar dacă observația contrazice ipoteza, imediat se va insinua că obiectul specific al miturilor este de a oferi un derivativ unor sentimente reale, însă refulate” [3, p. 248].

Autorul René Girard extrage etapele propuse de Claude Lévi-Strauss pentru investigarea mitului: „Pentru a-l face inteligibil, reprezentabil, manevrabil, trebuie mai întâi descompus, așa încât să fie discontinuu” [2, p. 15]. Sesizăm că este propusă o metodă aplicativă, care din cele expuse în urma fragmentării și completării cu spații vide este

posibilă consecința transformărilor sau o camuflare de actualizare proprie cercetătorului, în funcție de scopul căutărilor sale.

Distanțarea propusă („continuum-ul trebuie distanțat și diferențiat” [2, p. 15]) poate să extragă mitul din contextul său istoric și astfel să fie pliat pentru noi viziuni mitice nu doar în sfera socială, dar și cea biografică. Similar va proceda și René Girard, atunci când îl analizează pe Friedrich Nietzsche (care este vizat în următoarele capitole: „Supraomul din subterană”; „Nietzsche împotriva Răstignitului”) fiind interpretat din optica dublă: a mitului și a elementelor biografice. În acest context apare oglinda relațiilor Wagner – Nietzsche vs Dionis – Tezeu. Expunem un fragment pentru a elucida elementele biografice care îl vizează pe Nietzsche care transcend din realitate spre mit: „Atunci când soția sa l-a părăsit pentru Wagner, el a explicat evenimentul [...]: nu se poate, spunea el, să reproșezi unei femei că, sfâșiată fiind între un om și un zeu, lege zeul” [2, p. 96].

Cercetătorul francez atenționează asupra conceptului filosofic „voința de putere” al lui Nietzsche, dar acestea sunt explicate pe fundalul viziunii lui S. Freud. Respectiv, biograficul constituie o coordonată importantă în viziunea sa cu privire la *resentiment*.

Configurarea de admirație pentru Wagner insistă în acest studiu între biografie și onomastica mitologică: „Richard Wagner joacă rolul lui Tezeu, Cosima, pe cel al Arianei, iar Nietzsche pe cel al lui Dionis. Să remarcăm totuși că la finalul acestei epoci, respectiv la finalul epocii pe care o numim etapa lui rațională, Nietzsche se semnează ba «Dionis», ba «Răstignitul»” [2, p. 95].

De la mitologia antică spre conceptul biblic profesorul francez explică perspectiva violenței (*Chestiunea antisemitismului în Evanghelii*) și trecerea spre sacralitate la Dostoievski (*Dorința mimetică în subterană*). Deși și aici se inserează îmbinarea unei biografii, nu de fiecare dată justificată a lui Dostoievski, și interpretarea textelor artistice văzute drept perspective raționale care au forță prorocitoare, care vine dintr-o „lume a experților” [2, p. 184]. În acest caz, este analizată revoluția rusă și consecințele acesteia.

Capitolul „Ciuma în mit și literatură” apare tranșant în epoca postpandemică. Autorul sondează mai multe epidemii care au fost reflectate în literatura artistică, specificând și contextul istoric. De unde deduce: „Există o afinitate reciprocă între epidemie și dezordine socială, dar ea nu explică pe deplin confuzia care prevalează nu doar nenumărate mituri, ci într-un mare număr de epidemii în literatură, din antichitate și până în cultura contemporană” [2, p. 197-198].

În mai multe pagini găsim referințe la Oedip, fie prin explicarea ciumei sau a analizei voinței, sau a violenței. Totuși cel mai insistent este investigat în „Un echilibru periculos”. Paradoxul este o trăsătură specifică a lui R. Girard și aici nu este o excepție. Dacă anterior mitul lui Oedip era adus din piesele antice, în acest capitol se începe cu viziunea lui J.-B. Molière pentru a implica pe scena interpretărilor „*praxisul* modern al râsului” [2, p. 230].

Capitolul „Inovație și repetiție” încheie studiul și pune în vizor două cuvinte pe care cercetătorul le trece prin transformările semantice ce suferă aceste cuvinte, la care se adaugă și *competiție*, de la semnificația în limba latină, conjunctura medievală și perioa-

dele istorice care au avut diferite atitudini față de inovație și repetiție. Denumirea cărții nu se detașează în acest traseu al interpretărilor. Așa este consemnat pe scara sanctuarului timpului: „Începând cu secolul al XIX-lea, inovația a devenit zeul înaintea căruia ne închinăm și azi” [2, p. 253]. Astfel apare cultul unei inovări, dar care nu neagă repetițiile prin intertexte, relecturi, actualizări. Șocul interpretativ al lui Girard este prin efectele adverse ale acestui *zeu*: „Noul cult lasă să se înțeleagă că o nouă catastrofă se abătuse asupra lumii: «stagnarea»” [2, p. 253]. Așadar, apare plictisul, angoasa, determinată nu doar de lumea interioară a omului, dar și de latura economică care vizează societatea umană.

Acest conflict a condiționat și cercetarea lui René Guénon în elucidarea sintagmei „criza lumii moderne”, în cărțile căruia se întrevide preocuparea pentru mitologie și interdisciplinaritate: „Voind să reducă totul la măsura omului, luat ca scop în sine, epoca modernă a ajuns să coboare, etapă cu etapă, până la aspectele inferioare ale omului și a sfârșit prin a nu mai căuta decât satisfacerea nevoilor inerte laturii materiale a firii sale, o căutare cu totul iluzorie, de altfel, căci creează neîncetat mai multe nevoi artificiale, decât poate satisface” [4, p. 47-48]. Complotul rațiunii, al materialismului și al individualismului este inclus într-un social care este opus spiritualului primordial.

Finalul acestei cărți constituie un eseu cu privire la viitorul artelor. Prin întrebări retorice cititorul este pus în situația de a căuta răspunsuri. R. Girard adună în această carte articole ce au fost prezentate la diferite evenimente științifice. Fiind concepute ca discursuri, ele păstrează viul comunicării care vrea să scoată cititorul dintr-o *stagnare* intelectuală și să regândească altfel miturile arhaice, propunându-i o oglindă în miturile moderne, care se iscă nu doar din texte artistice, dar și din concepte, biografii, contexte istorice și cuvinte concrete care își amplifică rolul în a face o conexiune dintre realitate și mit. Fidel teoriei mimetice a lui Aristotel, R. Girard o valorifică după cerințele timpului: sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea.

Referințe:

1. FONARI, V. *Hermeneutica mitului antic în poezia din Republica Moldova (1990-2010)*. Chișinău: Epigraf, 2021.
2. GIRARD, R. *O teorie a miturilor arhaice și moderne*. Iași: Cartea Românească Educațional, 2021.
3. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Antropologie structurală*. Traducere din franceză de I. PECHER. București: Editura Politică, 1978.
4. GUÉNON, R. *Criza lumii moderne*. Trad. de Anca MANOLESCU. București: Humanitas, 1993.

DIMENSIUNI ALE REGIMULUI NARATIV LIRIC

DIMENSIONS OF THE LYRICAL NARRATIVE REGIME

Carolina GABURA, ORCID: 0000-0002-2286-1683

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 82-3.09

e-mail: cgabura3@gmail.com

Într-o accepție largă împărtășită aproape unanim în știința literară contemporană, epicul, liricul și dramaticul identifică niște „atitudini” fundamentale, adică niște reacții tipice ale eului creator față de existență în general. „O exclamație în care se manifestă durerea, bucuria extremă, tânguirea, susține W. Kayser, reprezintă fenomenul primar al liricului [...]”. În mod analog, într-un apel declanșator putem vedea celula embrionară a dramaticului, iar în gestul arătător al lui «iată» [...] celula embrionară a epicului” [1, p. 472-473]. Atare „atitudini pure și originare ale spiritului” [2, p. 56], cărora, în viziunea lui L. Rusu, le corespund trei tipuri de eu creator: simpatetic, demoniac-echilibrat și demoniac-anarhic, „pot îmbrăca tot atâtea forme particulare câte opere de arta există” [2, p. 56]. În acest sens liricul, epicul și dramaticul țin de domeniul esenței, având un caracter supraistoric și prototipic. Înțelese astfel, fenomenele în cauză nu se exclud reciproc, ci se interferează coexistând, într-o măsură mai mare sau mai mică, în orice gen literar. În virtutea acestui fapt, practica literară narativă atestă nu rareori o coeziune armonioasă între liric și epic, coeziune ce are efecte deosebite în plăsmuirea universului artistic și preconizează un tip de proză specific. Prozei respective, după cum menționează M. Zamfir, i s-au atribuit diverse calificative, majoritatea imprecise: „*Proză poetică, poezia prozei, armonia prozei, poem în proză* – iată tot atâtea sintagme cu sens labil, utilizate una în locul celeilalte și înconjurate în chip egal cu un halo de imprecizie” [3, p. 14].

Totuși, pentru desemnarea tipului de proză în cauză, atât exegeza străină, cât și cea românească uzitează mai des termenii proză „lirică” și proză „poetică”. Cât privește însă denumirea regimului narativ definitoriu pentru o astfel de proză, nu există niciun fel de ezitări terminologice: pentru nominalizarea lui se dispune de un singur calificativ: „liric”. Dar de ce exclusiv „liric”, de ce nu și „poetic”? În căutarea unui răspuns edificator la această întrebare, să examinăm corelația poeticitate – lirism.

Poeticitatea, echivalată de unii exegeți cu literaritatea, este raportată, de regulă, la acele particularități distincte ale textului artistic, cum ar fi expresivitatea, armonia, sugestivitatea ș.a., care îl afirmă pe acesta drept produs sui-generis al creativității verbale. Pentru P. Valéry, poeticitatea, adevărată magie a cuvântului, constă în aceea că „toate obiectele posibile ale lumii obișnuite [...] se găsesc deodată într-o relație indefinibilă, dar minunat de potrivită cu modurile sensibilității noastre generale. Adică aceste lucruri și ființe cunoscute [...] își schimbă într-un anume fel valoarea. Se chea-

mă unele pe altele, se asociază cu totul altfel decât în modurile obișnuite, ele se găsesc [...] muzicalizate, având rezonanțe unele prin altele și corespund mărcii armoniei” [4, p. 582]. Pentru teoreticianul J.Burgos, într-un text e poetic tot ce fascinează prin frumusețe, expresivitate și noutate. Poetic e, înainte de toate, imaginarul, care se constituie ca expresie „a unei realități nicicând trăite până atunci, netrimțând la nimic anume anterior ei înșeși și creatoare a unei ființe de limbaj ce se adaugă realității și făurește un sens” [5, p. 27].

Analizând diverse concepte de poeticitate și criteriile de definire a acesteia, R. Zafiu ajunge la concluzia că „între cele mai importante criterii pentru definirea poeticității, trei sunt nu numai esențiale, dar chiar asociate, în ciuda interpretărilor radicale care au încercat să impună câte un criteriu în dauna celorlalte: *lirismul, organizarea formală și caracterul ficțional-imaginar*” [6, p. 11]. În lumina aserțiunii respective, pertinente în esență, se impune o prima mențiune: lirismul reprezintă o categorie mai restrânsă decât poeticul și deci nu e reductibil la aceasta. O altă mențiune care se cere făcută este că lirismul și poeticul se află într-o relație de interdependență. Din notația de mai sus a cercetătoarei R. Zafiu reiese, absolut corect, că poeticul se manifestă prin lirism (evident, asociat cu alte componente ale operei). Dar tot atât de corect e și faptul că uneori lirismul, la rândul său, se manifestă prin poeticitate. De exemplu, în romanul *Creangă de aur* de M.Sadoveanu, poeticitatea evocărilor și a descrierilor subzistă și potențează, în repetate rânduri, lirismul spunerii, aceasta încărcându-se de afectivitate vibrantă, de reflexele unor trăiri interioare răscolitoare asumate incert de narator.

Lirismul este pus adeseori în legătură cu perspectiva de prezentare a realității în discurs. Cercetătoarea R. Zafiu, încercând să sintetizeze raportul dintre poeticitate și lirism, relevă că „în textul poetic *lumile imagine sunt create dintr-o perspectivă subiectivă (lirică) și sunt izolate, semnalizate, în parte chiar construite de proprietățile formale ale discursului*” [6, p. 15]. De notat că perspectiva adoptată de narator reprezintă una dintre convențiile principale care determină regimul narativ. Și deci dacă admitem că în proză poetică perspectiva atribuită modului de spunere e *lirică*, trebuie să admitem, de asemenea, că regimul narativ pe care aceasta din urmă îl condiționează în mare parte e tot *liric* (nu poetic).

La liricizarea regimului narativ contribuie, în mare măsură, factura emoțional-psihologică a eului și persoana enunțării. Cu certitudine, se liricizează mai lesne regimul narativ instaurat de naratorul homodiegetic. Căci acest narator ce evoluează la persoana I se apleacă, înainte de toate, asupra propriei interiorități și prezintă lumea prin prisma opticii sale personale. Drept urmare, el are posibilități foarte mari, incomparabil mai mari decât cele ale naratorului heterodiegetic, de a-și exprima afectivitatea, de a sensibiliza și poetiza spunerea.

În opoziție cu naratorul homodiegetic, cel heterodiegetic, fiind impersonal, își configurează o efigie psihologică incertă. Totuși de multe ori, după oarecare tatonări în discurs, putem să o identificăm, cu aproximație. Astfel, intuim că naratorul anonim din romanul *La Medeleni* de I. Teodoreanu este o natură expansivă, afabilă și candidă,

iar cel din romanul *Povara bunătații noastre* de I. Druță este un meditativ lirico-ironic. Neîndoios, identitatea emoțional-psihologică a naratorului din lucrările sus-citate contribuie în mod evident la liricizarea perspectivei și, în ultima instanță, a regimului narativ.

În funcție de interioritatea sa (lirică ori nonlirică), naratorul percepe diferit realitatea, punctul lui de vedere (viziunea, perspectiva) asupra lumii fiind marcat de o individualitate proeminentă. În interpretarea lui J. Lintvelt, „cu toate că perspectiva se repercutează efectiv asupra celorlalte planuri ale textului narativ” [7, p. 51-52], ea aparține „numai și numai planului perceptiv-psihic” [7, p. 52]. Perspectiva relevă atitudinea față de lume, concepția lui asupra acesteia, adică se referă nu numai la *cât vede* el, ci și *cum vede*.

Ținem să atragem atenția că în proza lirică naratorul nu rareori creează situații speciale de discurs pentru verbalizarea punctului său de vedere. Se știe că situația de discurs „înglobează cadrul fizic și social în care se produce enunțarea, imaginea pe care interlocutorii o au despre ea, identitatea acestora, ideea pe care fiecare dintre ei și-o face despre celălalt (inclusiv reprezentarea pe care fiecare dintre ei o are cu privire la ce gândește celălalt), evenimentele care au precedat enunțarea...” [8, p. 428]. În cazul regimului narativ homodiegetic, prevalează situațiile de discurs în care naratorul are posibilitatea să-și exprime emotiv atitudinile și trăirile sale în legătură cu obiectul reflectării. Spectacolul fascinant al naturii, o întâmplare din existența sa ori a celorlalte personaje îl impulsionează pe enunțator să-și reveleze impresiile care prefigurează imaginea lui psihologică. La fel și naratorul heterodiegetic liric imaginează situații de discurs care pun în evidență sensibilitatea lui, dar nu direct: aceasta transpare indirect, în aprecierea și prezentarea evenimentelor, personajelor. E relevabil faptul că atât naratorul homodiegetic, cât și cel heterodiegetic (evident, ambii de factură lirică) dau predilecție comentariilor ce iau forma unor digresiuni poetice palpante, cum e în romanul *În căutarea timpului pierdut* de M. Proust ori în romanul *Șatra* de Z. Stancu. Tensiunea afectivă care vibrează în atare situații de discurs este pusă în valoare de desfășurarea ceremonioasă ori haotică a frazelor, de limbajul ușor metaforizat, prin mijlocirea cărora naratorul instaurează o atmosferă de o poeticitate surprinzătoare; ceea ce, de asemenea, implică liricizarea regimului narativ.

Așadar, regimul narativ liric își definește statutul în virtutea câtorva factori fundamentali, care se află în strânsă corelație: factura emoțional-psihologică a locutorului, lirismul perspectivei și poeticitatea (imaginarului, organizării formale) ca sursă a lirismului.

Referințe:

1. KAYSER, W. *Opera literară. O introducere în știința literaturii*. București: Univers, 1979.
2. RUSU, L. *Estetica poeziei lirice*. București: Editura pentru literatură, 1969.

3. ZAMFIR, M. *Poemul românesc în proză*. București: Minerva, 1981.
4. VALERY, P. A. *Poezii. Dialoguri. Poetică și estetică*. București: Univers, 1989.
5. BURGOS, J. *Pentru o poetică a imaginarului*. București: Univers, 1988.
6. ZAFIU, R. *Narațiune și poezie*. București: Bic ALL, 2000.
7. LINTVELT, J. *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*. București: Univers, 1994.
8. DUCROT, O., SCHAEFFER, J.-M. *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*. București: Babel, 1994.

TIPURI DE PROGRESIE TEMATICĂ ÎN DIFERITE TIPURI DE TEXTE ȘTIINȚIFICE

TYPES OF THEMATIC PROGRESSION IN DIFFERENCES TYPES OF SCIENTIFIC TEXTS

Mihaela ENI, ORCID: 0000-0003-2571-2701

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 811.135.1`42:655.535.5

e-mail: mihaella_eni@yahoo.com

Pornim de la ideea conform căreia textul științific este o secvență de unități coerente, caracterizată prin textualitate; secvență lingvistică scrisă sau vorbită care formează o unitate comunicațională. În funcție de anumite criterii, textele pot fi clasificate diferit.

În funcție de intenția comunicativă a autorului distingem: texte descriptive (care comunică o informație), texte narative (care povestește), texte explicative (care compară, rezumă), texte argumentative (care demonstrează, contraargumentează) [1, p.10]. În studiul dat, ne propunem să determinăm tipurile de progresie tematică în aceste tipuri de texte științifice. Întru realizarea acestui scop, vom selecta patru texte diferite în care vom identifica tipul de progresie tematică. Pentru a identifica tipurile de progresie tematică, trebuie să stabilim ce feluri de legături există între temele și remele enunțurilor care intră în componența unui text. Cele trei tipuri de legături dintre elementele informaționale ale enunțului în cadrul unui text identificate de Daneș [*apud* 2] sunt:

1) Progresie cu temă constantă sau continuă (este cazul textelor când toate frazele textului au aceeași temă).

2) Progresie cu temă lineară sau evolutivă (când rema unui enunț devine temă în următorul enunț).

3) Progresie cu temă derivată (tema primei fraze este divizată în mai multe aspecte care constituie temele celorlalte enunțuri).

În literatura de specialitate, întâlnim cercetări doar la categoria segmentării comunicative la nivelul enunțului, care este importantă pentru organizarea enunțului din punct de vedere comunicativ, dar nu se atestă cercetări aprofundate privind fenomenul segmentării comunicative la nivelul textului, necesare pentru înțelegerea modului de organizare a textului/discursului. La nivelul textului, segmentarea comunicativă se produce în baza celor trei tipuri de legături menționate.

Referitor la cele trei tipuri de progresie tematică, putem menționa că progresia cu temă constantă sau continuă are aceeași temă și se repetă la începutul fiecărei propoziții, altfel spus, toate propozițiile din componența textului au aceeași temă. O asemenea structură informațională a textului este caracteristică pentru narațiuni, dar se întâlnește de asemenea și în cadrul textelor cu caracter descriptiv.

Progresie cu temă lineară sau evolutivă este un tip de progresie în cadrul căreia rema primei propoziții devine tema propoziției următoare, deci tema unui enunț „provine” din rema (informația nouă) a enunțului precedent. Acest tip de progresie tematică este specifică textelor de tip descriptiv, în care elementele sunt prezentate succesiv.

Progresie cu temă derivată din cadrul unui tema primului enunț este divizată în subteme în frazele care urmează.

Fiecare dintre cele două unități (tema-rema), rezultate în urma segmentării comunicative, datorită specificului lor, îndeplinesc la nivelul enunțului și al textului anumite roluri în ceea ce privește structurarea informațională a unui text sau a unei conversații, stabilind diverse tipuri de legături între ele.

Referințe:

1. VARZARI, E. *Introducere în redactarea textului științific: Ghid metodic*. Chișinău: Institutul de Studii Enciclopedice, 2011. 24 p. ISBN: 978-9975-9520-8-8.
2. HÂNCU, I. *Segmentarea comunicativă a enunțului în limba română: Teză de doctor în filologie*. Chișinău, 2009.

Articol elaborat în cadrul Proiectului „Cultura promovării imaginii orașelor din Republica Moldova prin intermediul artei și mitopoeticii”. Cifrul: 20.80009.0807.19.

PERSPECTIVE DE ANALIZĂ A DISCURSULUI PUBLIC

PERSPECTIVES D'ANALYSE DU DISCOURS PUBLIC

Lidia NEGARĂ, ORCID: 0000-0002-9067-9373

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 81`42:808.53

e-mail: lidynegara@gmail.com

Analiza de discurs este o disciplină pluridimensională, care cuprinde studierea atât a comportamentelor comunicative, cât și alegerea făcută de vorbitor, de aceea se identifică mai multe tendințe de abordare a discursului public.

Metoda analizei discursului presupune, de altminteri ca și alte metode, anumiți pași de analiză pe care îi vom aborda în articolul de față. Înainte de toate, având în vedere că discursul public este unul complex, reamintim faptul că analiza discursului se află la graniță cu: *teoria comunicării*, întrucât discursul este *un act de comunicare* și care, împrumutând metoda de analiză, se distinge, totuși, prin univocitate și eterogenitate; *psihologia*, fiindcă discursul presupune *o intervenție individuală*; *praxiologia*, prin faptul că aidoma acestei științe, metoda analizei discursului de orice natură *studiază structura generală a acțiunilor umane și condițiile eficacității acesteia*. Totodată, are tangențe cu *logica* și cu *retorica*; mai mult, metoda analizei discursului poate fi abordată din perspectiva acestora, dat fiind faptul că reprezintă o construcție discursivă, având caracteristici pragmatice, iar *pragmatica* ține de maximele conversaționale, de actele de limbaj și de rolul implicitei.

Din perspectiva logicii și retoricii, se identifică trei pași de analiză a discursului public, după cum urmează:

→ „**diagnosticare**” – identificarea și descrierea într-un text/ discurs (oral sau scris) a mecanismelor, a strategiilor și a tacticilor comunicative;

→ „**interpretare**” – determinarea intenționalității unei strategii a discursului; se stabilește receptorul, descrierea efectului așteptat/produs asupra receptorului, descoperirea sensului mesajului, reconstruirea sensului, analiza și sistematizarea materialului;

→ „**terapie**” – acțiuni concrete de îmbunătățire a comportamentului lingvistic al emițătorului.

În contextul focalizării tendințelor de abordare, vom discuta, în rândurile de mai jos, aspectele teoretice și vom reliefa specificul inerent al fiecărui tip de analiză, în mod succesiv, ținând cont și de nivelurile producerii discursului public, precum: *fonetic, morfosintactic, lexico-semantic, stilistic, paraverbal, nonverbal*.

În ceea ce privește modalitățile de analiză specifice discursului public, sunt relevate mai multe perspective. În acest sens, savanții germani au propus o analiză tridimensională a discursului:

→ *tematică* – se studiază conținutul textului (etapă deseori neglijată);

→ *cognitivă* – se studiază intențiile și strategiile discursive utilizate;
→ *lingvistică și paralingvistică* – se studiază mijloacele verbale, nonverbale și paraverbale.

Un aport semnificativ în utilizarea metodei de analiză îl are unul dintre teoreticienii analizei discursului, olandezul Van Dijk. Cercetătorul propunea să se includă câteva etape în analiza discursului: 1. *analiza semiotică*; 2. *analiza pragmatică*; 3. *interpretarea textului/discursului sub aspect psihologic*.

Firește, etapele propuse de savantul olandez conturează factura pluridimensională a disciplinei, iar elementele, faptele de limbă etc. sunt alese în funcție de aspectul propus spre analiză, cum ar fi: *analiza pragmalingvistică, analiza cognitiv-discursivă, analiza semiolingvistică* etc., pe care le vom defini și le vom explica succint *infra*.

Analiza pragmalingvistică a prins viață în teoria lui Austin și Searle. Acesta este rezultatul unei mișcări care a avut un impact pozitiv asupra științelor psihosociale de la începutul anilor '60 și a marcat și o parte a lingvisticii.

În acest sens, C. Kerbrat-Orecchioni susține că „Această schimbare (*evoluția lingvisticii tradiționale versus noua lingvistică orală, pragmatică și analiza conversațională*) se referă, în primul rând, la cele două dimensiuni ale limbajului: abilitatea sa comunicativă, dialogul și natura sa comportamentală și pragmatică” [8].

La nivel pragmatic, văzută ca teorie a actelor de limbaj, se întrevăd punți de legătură și cu lingvistica coseriană. Pentru savantul Coseriu, limbajul este o „activitate creatoare, în care creația devine tehnică și se poate învăța, devenind competență lingvistică, al cărui produs sunt enunțurile ca acte de limbaj”. Cu toate acestea, subliniem caracterul intrinsec al disciplinei și, neîndoind, faptul că pragmatica se bazează pe *comunicare*, despre care spune că „este o matrice a disciplinelor actuale ale limbajului” [5, p. 51].

Când vorbim despre *pragmalingvistică*, neapărat menționăm și pragmatica conversațională, al cărui obiect este, desigur, conversația. Daniela Rovența-Frumușani vede în conversație niște comportamente care au la bază scheme stabilite [9, p. 224].

Analiza pragmalingvistică a actelor perlocuționare permite realizarea unei analize a funcționării discursurilor în care organizarea are obiective pragmatice legate atât de analiza lingvistică, cât și de cea conversațională.

Conform teoreticianului și analistului Charaudeau, *analiza semiolingvistică* reprezintă o nouă concepție care provine din sinteza dintre semiotică, lingvistică și pragmatică. Semiolingvistica este, în primul rând, semiotică, fiindcă în contextul său se dezvoltă sensul ca un produs al formei. În al doilea rând, pentru că analiza studiază un obiect intertextual, de care depinde intenționalitatea. Și, în rândul al treilea, această analiză se preocupă cu identificarea implicitului.

Analiza propozițională a discursului se bazează pe divizarea textului în propoziții gramaticale, pe clasificarea semantică a cuvintelor din texte (în șase categorii: substantive, verbe, conectori, adverbe, adjective și pronume), pe identificarea claselor paradigmatică și pe modelarea propozițiilor conform unui formalism simplificat, numit „*modelul argumentativ*” [7, p. 89-106].

Pentru a defini și a caracteriza *analiza cognitiv-discursivă* sau a aborda actele de vorbire din punct de vedere cognitiv, trebuie să reamintim de disciplina lingvistica cognitivă și corelația acesteia cu studiul analizei discursului. Astfel, pragmatica și lingvistica cognitivă sunt într-o relație de inerență, fiind inseparabile/indisociabile, deoarece, pragmatica analizează limbajul din context, iar lingvistica cognitivă analizează operațiile cognitive ale creierului uman în procesul construcției sensului. Însuși Austin caracterizează limbajul prin două funcții, indisolubil legate una de alta: aceea de *instrument al gândirii* și aceea de *instrument al comunicării*. Prin urmare, *analiza cognitiv-discursivă* este strâns legată de funcțiile enunțate de Austin.

De asemenea, menționăm că *analiza cognitiv-discursivă* este o extensie a *analizei propoziționale a discursului*, care aduce contribuții *analizei propoziționale predicative*, elaborate de T.A. Van Dijk și Walter Kintsch [6, p. 72].

Analiza cognitiv-discursivă combină cele două metode într-o abordare unitară, ceea ce permite să se ia în considerare anumite aspecte psiholingvistice care nu au fost tratate de *analiza propozițională a discursului*.

Cu siguranță, șirul perspectivelor de analiză a discursului public poate continua, întrucât termenul în sine este unul complex.

Referințe:

1. ADAM, J.-M. *Analyse textuelle des discours: niveaux ou plans d'analyse*. Filol.linguíst. port., n. 14(2), 2012, pp.191-202.
2. CHARAUDEAU, P. *Langage et Discours. Eléments de sémiolinguistique (Théorie et pratique)*. Paris: Ed. Hachette, 1983.
3. CHARAUDEAU, P., MAINDUENEAU, D. *Dictionnaire d'Analyse du discours*. Paris: Ed. Seuil, 2002.
4. CHARAUDEAU, P. *Une analyse sémiolinguistique du discours*. Langages n° 117. Paris: Larousse, 1995.
5. COȘERIU, E. *Teoria limbajului și lingvistică generală*. Cinci studii, ediție în limba română de N. SARAMANDU. București: Ed. Enciclopedică, 2004.
6. DIJK, V., TEUN, A. De la grammaire de textes à l'analyse socio-politique du discours. In: *Le discours: enjeux et perspectives*, 1997.
7. RODOLPHE, Gh. Analyse propositionnelle et modèles argumentatifs. In: *Connexions*. 1982, no.38, 1982, pp. 89-106.
8. ORECCHIONI, K.C. *Les interactions verbales*. Paris: Ed. A. Colin, 1998.
9. ROVENȚA-FRUMUȘANI, D. *Analiza discursului. Ipoteze și Ipoteze*. București: Tritonic, 2012.

PERSONAJUL IRONIC – UN *ALTER EGO* AL NARATORULUI BUSUIOCIAN

THE IRONIC CHARACTER – AN *ALTER EGO* OF THE BUSUIOCIAN NARRATOR

Emilia GRIGORAȘ, ORCID: 0000-0003-1488-521X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 821.135.1-3(478).09

e-mail: emiliagrigroras75@gmail.com

Prin acest articol ne dorim să punem în evidență legătura indisolubilă creată între personajul care mânuiește cu dibăcie arta sarcasmului și naratorul din opera lui Aureliu Busuioc. Pentru a demonstra importanța acestui personaj în opera busuiociană, ne-am oprit asupra a două romane: *Singur în fața dragostei*; *Și a fost noapte*.

Singur în fața dragostei este romanul său de debut ce funcționează ca un *ars poetica* prin care autorul își face cunoscută intenția de a rupe cu tradiționalul și de a impune romanului un suflu nou. Ironia verbală populează textul, limbajul devenind astfel un suprapersonaj. Sub această mască pe care și-o asumă personajul principal al romanului se ascunde un individ sensibil, dar care refuză să se implice afectiv în situațiile ce se derulează în fața sa afișând un individualism feroce.

De cealaltă parte, *Și a fost noapte* încheie în note mai puțin ironice opera busuiociană. Personajele utilizează ici-colo ironia, doar pentru a-și exprima dezaprobarea privind anumite atitudini ale celorlalți. De altfel, tematica aleasă pentru acest roman este dragostea pe fundalul celui de-al Doilea Război Mondial, ori naratorul dă dovadă de mult respect pentru acest sentiment.

Dacă-și permite să ia în derâdere realitățile războiului și cele ale învățământului de la țară, nu poate, sub nicio formă, să persifleze iubirea, acest sentiment nobil care are rol de *catharsis* pentru personaje.

Comparând cele două romane, descoperim că dragostea ocupă un loc diferit în economia firului narativ. În *SÍFD*, personajul principal trăiește episodic acest sentiment. De altfel, accentul nu pare a fi pus pe relația personajului cu femeile, însă finalul romanului oferă o surpriză neașteptată cititorului. Lipsa dragostei sau, mai degrabă, teama de a accepta acest sentiment, este de fapt mobilul care conduce personajul la utilizarea unui limbaj ironic. În *Deziluzii necesare*, Mircea V. Ciobanu notează că „ironia este o armă de apărare, dar este și un perfect instrument pentru menținerea echilibrului” [1, p.69]. Restabilirea echilibrului se realizează tocmai prin asumarea situației, prin identificarea problemei sau a exagerării și prin luarea sa în răs.

Relația de dragoste dintre personaje romanului *ȘAFN* evoluează foarte repede, iar ironia cu care am fost obișnuți își pierde rolul, acela de a disimula adevăratele sentimente. Dragostea inundă romanul încă de la început. Motivul celor două lebede, una albă

și cealaltă neagră poartă o întregă simbolistică anunțând o altă viziune asupra lumii oferită de scriitor.

Aceleași simboluri se insinuează și în romanul *SÎFD*, incompatibilitatea evidentă dintre cele două personaje, Radu Negrescu și Viorica Vrabie este redată tot de dihotomia negru-alb. De data aceasta sentimentul de dragoste se dezvoltă pas cu pas, iar unul dintre motive este tocmai sarcasmul lui Negrescu ce face din el „un erou-exponent al scepticismului” [2, p.348]. Autoironia de care dă dovadă uneori acest personaj produce cititorului râsul. Mărturie stă scena în care se bucură că din cauza pigmentului închis al pielii sale, ceilalți nu își vor da seama că roșește: „Tresării speriat și mă făcui roșu (din fericire, numai eu pot simți acest schimb de culori pe fața mea- sunt foarte negru), mă făcui roșu, de parcă mă surprinsese cineva asupra unui lucru urât” [3, p.22]. Aparteul la care ne face părtași, ca și cum ne-ar face șugubăț din ochi, subliniază întunericul de care este înconjurat. Reiterarea sintagmei „mă făcui roșu” demonstrează că personajul se simte la adăpost pentru că oricât ar atrage atenția prin limbaj nu poate dezamorsa bomba aruncată prin sintagma „sunt foarte negru”. Întunericul pe care îl disimulează prin sarcasm și autoironie este atât de lipit de pielea și de sufletul său, încât Radu încearcă să fugă de el prin descinderea în purgatoriul reprezentat de Recea Veche. În așteptarea „Marelui Semnal”, cum numește mucalit visul său de a ajunge la Academie, Radu lasă impresia că „s-a adaptat mediului” de la Recea Veche tocmai pentru că nu are intenția să rămână. Profesor de matematică, Radu „aterizează” în acest sat tocmai pentru a fugi de dragoste, sau mai degrabă de propria nevăstă, Lida.

Autoironia devine pentru Aureliu Busuioc o marcă a identității operei sale, așa cum subliniază și Ion Ciocanu în articolul său *Fenomenul romanesc Aureliu Busuioc*: „atitudinea ironică, alteori autoironică i-a salvat verticalitatea, pe care n-avem dreptul să nu i-o prețuim” [4, p.19].

Chiar și în romanul *ȘAFN*, pătruns de o gravitate solemnă, tocmai pentru că tratează două teme încărcate de sens, dragostea și războiul, naratorul nu-l cruță pe locotenentul austriac Werner, unul dintre personajele principale. Acesta ne împărtășește histrionic că își datorează avansarea în grad doborârii unor avioane ieșite din uz, pilotate de femei. Autoironia este construită pe hiperbolizare, pe o exagerare ce-i provoacă râsul chiar și celui decorat:

Oberleitenantul Werner Storch, avansat cu o lună în urmă în grad prin ordinul de zi pe armată „pentru doborârea a trei avioane rusești”, rătăcite ziua în amiaza mare prin preajma Bălților și pilotate de femei (îl umfla râsul când se gândea pentru ce i se mai adaugă o tresă: „trei dricuri zburătoare”, PO-2, niște biplane lipite din foi de placaj, pânză de sac și cu un motorăș cât pentru o mașină de cusut!) [...] [5, p.14].

Aparteul, o reminiscență a teatrului prin care naratorul încearcă să comunice cu cititorul tinzând spre o relație afectivă cu acesta, dă și mai multă savoare ironiei. Asocierea avioanelor cu dricurile produc un râs homeric estompând pentru câteva clipe gravitatea situației. Descrierea stadiului în care se găsește batalionul lui Werner trădează o autoironie amară, baia devenind pentru aceștia un vis pe care cu greu îl pot materializa:

– Încă puțin, băieți, și facem baie! își încurajă ostașii oberleutnantul. Aceștia, cu tunicile ude de sudoare și cu dâre albe de sarea atâtor sudori uscate pe nedezbrăcate, cu chipurile negre de fum, putea părea o ceată de vârcolaci, și nicidecum un grup elitar, cum erau socotiți cei de la antiaeriană [5, p.17].

Acești oameni greu încercați de dificultățile războiului așteaptă ca niște copii porunca salvatoare *La scaldat!* pe care locotenentul o dă imediat ce legăturile telefonice au fost refăcute, iar reparațiile terminate. Imaginea derulată e grotescă, iar hiperbola rezultată din asocierea piloților cu vârcolacii nu face decât să accentueze această stare.

Observăm că cele două personaje masculine interpretate de Radu Negrescu și Werner, niște minți luminate care mânuiesc cu artă „floreta” ironie sunt un *alter ego* al naratorului, așa cum susține și Maria Șleahtițchi în *Romanul Generației '80* „Naratorul își ia de aliat personajul masculin, exponențial pentru tipii la fel de cărcotași și ironici” [7, p.128]. De notat este faptul că Werner est un Radu Negrescu mai stabil emoțional, mai asumat și mai capabil să-și apere dragostea necăzând în capcana timpului (12 ani trec de la întâlnirea cu Lența) sau altor tentații așa cum se întâmplă cu pedagogul nostru care, înduioșat de atenția Lidei, acceptă înnodarea relației. De altfel, funcția pe care o deține Werner îl obligă la această asumare care vine la pachet cu luarea de decizii rapide în situații critice. În concluzie, Werner este mult mai evoluat din acest punct de vedere decât Negrescu, însă acesta din urma excelează la capitolul contradicțiilor de sentimente oferind unui psiholog candidatul ideal pentru o analiză detaliată a acestora.

Personajele busuiociene se află la limita dintre negativ și pozitiv, singurul erou pozitiv al cărților este râsul, „ochiul atroce scormonitor prin istorie” [7, p.183]. Subsumate acestui personaj pozitiv, instanțele narative din opera busuiociană se comportă, în așa fel încât să ofere un material bogat spre a fi supus analizei. În sprijinul acestei afirmații vine chiar debutul romanului *SÍFD*, unde naratorul se întâlnește cu personajul principal al romanului: „L-am întâlnit, recunosc, într-un restaurant” [7, p.5]. Criticii de specialitate văd în acest „recunosc” o acceptare și o asumare a ceea ce ar putea fi blamabil. Client fidel al restaurantului, caracteristică pe care o descoperim odată cu acest cuvânt „aruncat” în prima propoziție, naratorul busuiocian se simte ca un intrus tocmai pentru că interlocutorul său pare să aștepte cu nerăbdare pe cineva. „Povestire în ramă”, romanul *SÍFD* prezintă condiția intelectualului la țară. Această temă este pusă sub lupă de două personaje inteligente. Unul este celebrul Radu Negrescu, celălalt este Viorica Vrabie. Naratorul busuiocian nu pare să se intereseze de o caracterizare a personajelor din mai multe puncte de vedere, însă simte o atracție nemărginită pentru a da cuvântul mai multor voci, astfel încât să creioneze cu minuțiozitate o situație în care se află personajele. Întâlnim situații narate de Negrescu, dar repovestite de Viorica oferind o altă perspectivă a faptelor.

Apariția Vioricăi Vrabie în mediul fad de la Recea Veche pune și mai mult în evidență întunericul de care este înconjurat Radu. Înger diafan, cum el însuși subliniază, acest personaj feminin „se ia de gât” cu toată lumea pentru a produce schimbarea, îndrăznind chiar să-l pălmuiască pe Spânu, directorul școlii, care cutează să cotrobăiască prin buzunarele elevilor cărora le este dirigintă, încalcându-le astfel intimitatea. Văzând-o

atât de pornită, Radu conchide printr-o ironie amară „Săraca fetiță! Își găsisse cu cine să discute” [7, p.26]. Profesoară de franceză, Viorica Vrabie vine în Recea Veche cu gândul de a modela caracterul elevilor săi. Ea însăși în afara sistemului, cum ar caracteriza-o Spânu, pentru că se îmbracă în culori deschise, cu rochii mai sus de genunchi, e tunsă băiețește și dată cu ruj. Viorica încearcă să spargă tiparele însă tot ce primește este o asigurare că într-un final se va adapta: „– Da, să te adoptezi! Iaca!” [7, p.24]. Această replică ce conține o maltratare a limbii române subliniind incultura emițătorului este pusă în gura directorului producând hazul cititorului, dar și dezgust. Ca pedagog și director de școală, Spânu ar trebui să aibă un vocabular mai dezvoltat și mai bogat, însă acest lucru pălește în fața respectării unor reguli impuse de regimul sovietic. În plus, acesta, pe care Negrescu îl etichetează ca fiind un dobitoc – „Spânu e un dobitoc” [12, p.12] – refuză să accepte încă o dată o deviere de la sistem botezând-o pe noua venită după regulile sovietice: Viorica Mircevna. Când aceasta protestează, Spânu conchide apoteotic că nu ea și-a botezat tatăl:

– Ehe, tovarășă Vrabie, dar are dreptate tovarășul Negrescu! La noi așa-i: cum intri în școala ca pedagog, s-a terminat cu Viorica și Marica – Viorica Ivanovna, Maria Vasilevna, iaca! Școlarii au nevoie de pilde bune! Și noi trebuie să le dăm pilde bune. [...]

– Viorica Mircevna! Sună ciudat, nu-i așa! [...]

– Ciudat, neciudat, n-ai ce-i face! Că nu mata l-ai botezat pe tata! [...]

– Popa l-a botezat pe tata matale! [7, p.12].

Ceea ce la prima vedere poate părea un dialog inteligent de oameni maturi se dovedește a fi de o crasă prostie. Pentru a se încadra în tiparul sovietic, dar folosindu-se de motivul oferirii unui bun exemplu elevilor, directorul de la Recea Veche este capabil să schimbe și datele din certificatul de naștere. Constatarea că „popa l-a botezat” demonstrează că Spânu este atât de îndoctrinat și de ignorant, încât nu-și dă seama că spune o mare prostie. De altfel, numele pe care-l poartă acesta este simbolic. Spânul din basmul lui Creangă este o ființă inteligentă, vicleană, întruchipare a răului, de care însă este nevoie pentru ca Harap-Alb să poată evolua. Însă spânul lui Busuioc este o imagine în oglindă a acestui personaj clasic, deoarece el își pierde inteligența. Pentru a denunța această plagă, naratorul alege răsul ca modalitate de exprimare, așa cum susține și Andrei Țurcanu:

Iar când cretinismul devine instanță oficială și idiotul persoană publică, antidotul poate fi numai aristocratul cu eleganța sa intelectuală, noblețea morală și distincția spiritului. Toate aceste calități le are răsul seniorial al lui Aureliu Busuioc [7, p.184].

Omologul său în romanul *ȘAFN* este Plamen, un june îndrăgostit de Lența, spion al sistemului sovietic. Acesta nu se dă înlături de la nimic pentru a avansa. Îndoctrinat, dar mai puțin ignorant, Plamen preferă să arunce vina morții tatălui său pe viitoarea soacră. Tușa Velceva, cum o numesc cei din sat, este prinsă la mijlocul unor conflicte de interese pe care nici nu le bănuiește. După arestarea lui Werner, aceasta găsește în casă geaman-tanul lui și decide să-l predea autorităților pentru a evita problemele, fără să-și imagineze că acest gest o va conduce la moarte. Este bătută și obligată să recunoască că l-a ucis pe

Karapetrov, tatăl lui Plamen. Interesant însă este faptul că la un moment dat se descoperă cu stupeoare că adevăratul criminal nu este altul decât Plamen. Acest personaj afișează o răutate și o viclenie ieșite din comun, atenuate sau exacerbate de dragostea pentru Lența. Cert este că acest personaj îl pune în umbră pe Spânu care nu folosește crima ca mijloc de atingere a scopului final.

Dogmatismul, conformismul, mediocritatea tronează nestingherite într-o lume plină de clișee și lozinci a căror susținători repetă obsedant că „adaptarea la mediu” este imperios necesară. Râsul, manifestat în scriitura lui Aureliu Busuioc prin autoironie, litotă, eufemism și hiperbolă, are rolul de a mai estompa din gravitatea evenimentelor în care se situează personajele, însă taxează caustic prostia și exagerările. Naratorul nu combate ineptiile dogmatice doar prin arta ironiei, ci își ia ca aliate personajele feminine, care spre deosebire de cele masculine, la început dominate de indiferență sau chiar lașitate, pălmuiesc sistemul neținând cont de repercusiuni. Spânu o jignește pe Viorica ori de câte ori o vede, iar Lența este trecută la „catastif” ca dușman al regimului. Prin acest gest agresiv, personajele feminine reușesc să zguduie indiferența personajelor masculine. Werner se răzbună, la rândul său, pe ofițerul român care a îndrăznit să o jignească pe Lența, iar Negrescu își recunoaște lașitatea admirând totodată curajul și tenacitatea Vioricăi. Referitor la acest aspect, care poate fi ușor trecut cu vederea, dar care impune o altă direcție romanelor, Vasile Iftime afirma:

Aureliu Busuioc excelează în romanele sale cu o retorică coercitivă ce are la bază limbajul ironic, persiflant, zeflemist, batjocoritor, întregit printr-o frază aluzivă, nedusă până la capăt, cu subînțeles, cu morală, cu muștrare. Și totuși Aureliu Busuioc *nu dă palme* mult încercatului cititor ce se poate regăsi în text [8, p. 141].

Criticul sugerează că, de fapt, aceste palme date regimului totalitar sunt menite implicit personajelor masculine care, delăsătoare, devin complici ai un sistem putred. Imagini intelectuale ale naratorului, „pălmuirea” celor două personaje masculine acționează ca un bumerang, în final primind și naratorul o „sfântă palmă” pentru a-l trezi la realitatea crudă ce va trebui să o înfrunte. Actul pălmuirii, ce pare lipsit de importanță și traduce o oarecare instabilitate emoțională a acelor două fete, este încărcat de gravitate.

De-a lungul demersului nostru, am încercat să identificăm în cele două romane ale lui Aureliu Busuioc situații cât mai relevante, replici cât mai spumoase pentru a demonstra ipoteza că personajul ironic este un *alter ego* al naratorului. Bazându-ne pe afirmațiile unor critici ce au studiat cu atenție opera sa, am ajuns la concluzia că ironia este arma cu care își înzestrea naratorul personajele pentru a combate pașnic o lume plină de tipare, egocentrism și mediocritate.

Referințe:

1. CIOBANU, M.V. *Deziluzii necesare*. Chișinău: Arc, 2014. 318 p. ISBN 978-9975-61-786-4.
2. DOLGAN, M. (coord.). *Literatura română postbelică*. Chișinău: Arc, 1998.

- 815 p. ISBN 9975-923-46-1.
3. BUSUIOC, A. *Singur în fața dragostei*. Ediția a X-a. Chișinău: Cartier, 2018. 125 p. ISBN 978-9975-86-300-1.
 4. COICANU, I. Fenomenul romanesc Aureliu Busuioc. În: *Philologia* LV, ianuarie-aprilie 2013, pp. 18-31.
 5. BUSUIOC, A. *Și a fost noapte*. Chișinău: Cartier, 2012. 128 p. ISBN 978-9975-79-744-3.
 6. ȘLEAHTIȚCHI, M. *Romanul generației '80 (Construcție și reprezentare)*. Chișinău: Cartier, 2014. 248 p. ISBN 978-9975-79-950-8.
 7. ȚURCANU, A. *Critice. Arheul Marginii și alte narațiuni*. Chișinău: Cartier, 2020. 404 p. ISBN 978-9975-86-403-9.
 8. IFTIME, V. *Pactizând cu Aureliu Busuioc*. Iași: Junimea, 2017. 154 p. ISBN 978-973-37-2104-8.

TRANZIȚIA DE LA „RUSIFICARE” LA „ANGLICIZAREA” LIMBII ROMÂNE

TRANZITION FROM “RUSSIFICATION” TO “ENGLISHISATION” OF ROMANIAN LANGUAGE

Inga GALBEN, ORCID: 0000-0002-6162-9545
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 811.135.1`373.613

e-mail: Galben.inga@usm.md

Lucrarea de față are drept scop evidențierea problemei bilingvismului în special în mediul profesional și a noțiunii de „împrumut lingvistic”, care se reflectă nu doar la nivel de împrumut lexical, ci și la un nivel mai extins, precum ar fi împrumutul unor structuri sintactice în întregime. În acest studiu, susținem că există tendința unor construcții anglicizate de a se păstra în unele contexte cu cele standard în procesul asimilării și de a reda diferite conotații socio-pragmatice. Variațiile lexicale bilingve în mediile profesionale și în mediul online sporesc formarea unui limbaj mai apropiat de *Romgleză*, contribuind la modificarea limbajului standard românesc.

Conform teoriei lui Teun van Dijk, cu referire la analiza discursului, conținutul este strâns legat de context și de percepția noastră despre realitate, la fel și despre percepția celorlalți asupra realității [4, p.358].

Respectiv, la alegerea lexicală pe care o facem în momentul comunicării, va contribui mediul în care ne aflăm, modalitatea de exprimare și ceea ce credem că grupul căruia ne adresăm cunoaște. Astfel vorbitorii bilingvi, care au preluat limba engleză ca a treia limbă, modifică construcțiile semantice în funcție de context, adesea înlocuind construcția preluată fotografic din limba în care a fost auzită de vorbitorii nativi. Unele construcții vor conține și emoția redată în acel moment. Adesea, în discuțiile din mediul profesional, pe lângă preluarea termenilor profesionali așa cum au fost auziți în limba rusă în perioada comunistă [1, p.57] după același model au fost preluați și termenii din limba engleză în perioadă digitală.

Unele expresii, spuse cu încărcătură emoțională în limba engleză (considerată limbă de lucru pentru unele comunități profesionale) și învățate în mod natural fără efort, vor fi redată în limba engleză în circumstanțe similare [3, p.3], chiar dacă în discuții sunt implicați doar vorbitori de limbă română. În una dintre ședințe s-ar putea auzi expresia „This is ridiculous!”, întrucât în limba română „Aceasta e ridicol!” nu ar reda întreaga gamă de emoții și nici nu ar reflecta gravitatea situației. Studiile actuale sunt axate pe procesele evolutive, de transformare a limbii române, puternic influențate de limba engleză, continuând să ramână sub influența limbii ruse. Întrucât limba rusă a fost achiziționată în anii copilăriei sau într-o perioadă timpurie, utilizarea

acesteia este mai frecventă în situațiile cu un nivel emoțional mai ridicat, precum ar fi în exprimarea emoțiilor sau în redarea unor glume [5, p.6].

Anglicizarea limbii române, deși inițial percepută ca o înlocuire a limbii ruse, își face loc în limbajul tinerei generații pe lângă expresiile rusești. Unii tineri, născuți după anii 90, anii independenței, în pofida faptului că nu vorbesc limba rusă sau o vorbesc foarte puțin, au preluat expresii rusești și le utilizează fie adaptate în mediul online, fie ca expresii de bază în discuțiile în care sunt prezenți doar reprezentanți ai aceleiași generații (la fel nevorbitori de limbă rusă).

Articolele referitoare la domeniul sociolingvistic (V. Molea, Gh. Moldovanu, A. Petraru), analizând limbajul standard românesc din Republica Moldova și din România, scot în evidență modalitatea în care bilingvismul afectează o comunitate sau o colectivitate [6]. Unele studii sugerează că împrumutul este mutual dintr-o limbă în alta [2, p.370].

Limba română din Republica Moldova a opus mai puțină rezistență la influența limbii engleze, de aceea sunt prezente multe împrumuturi din această limbă (*job, feedback, freelancer, meeting*), calchieri semantice („a fixa o problemă” – cu sensul de a rezolva, „a fi în call” – cu sensul de a *ignora*), expresii hibride („a schipui o cerință” – cu sensul de a *ignora*: „a da reject” – cu sensul de a *refuza*). Schimbarea de cod, dar și îmbinarea limbii române cu engleza revine în atenția lingviștilor odată cu preluarea unor tipare de comunicare și în mediul academic, în cel școlar și profesional. De asemenea, un impact major în ce privește hibridizarea limbajului l-a avut și marketingul produselor de larg consum, în special al produselor electronice, al căror mesaj este adesea intraducibil. Pentru a reda conținutul lor, au fost făcute modificări, adesea, în detrimentul limbii române.

Concluzii. În circumstanțele actuale, lingviștii sunt preocupați de influența tot mai puternică a limbii engleze la nivel global. Chiar și limbile internaționale dominante, datorită factorilor socio-economici, sunt influențate de limbile minoritare. Tot mai multe studii reflectă problema limbilor engleze, în fond fiind aceeași limbă cu variațiile ei în funcție de zona geografică [7]. La fel, sunt și preocupări în jurul imperialismului lingvistic al englezei, făcându-se o paralelă cu influența limbii latine [8]. Actualmente, putem discuta mai puțin despre societăți monolingvistice. Odată cu modificarea limbajului standard, apare o altă preocupare a lingviștilor, și anume: cea a modului în care limba vorbită influențează modul în care gândim, și invers.

Referințe:

1. BOCHMANN, K. *Cum sunt trăite și percepute limbile, despre istoria limbilor ca istorie socială*. Chișinău: Cartier, 2020.
2. MARIAN, V., KAUSHANSKAYA, M. *Cross-linguistic Transfer and borrowing in bilinguals*, Applied Psycholinguistics 28 (2007), pp. 369-390.
3. MYERS-SCOTTON, C. *Multiple Voices, An Introduction to Bilingualism*. Australia: Blackwell Publishing, 2006.

4. SCHIFFRIN, D., TANNEN, D., HAMILTON, H. *The Handbook of Discourse Analysis*. Blackwell Publishers Inc, 2001, Oxford, UK.
5. DYLMAN, A. S., CHAMPOUX-LARSSON, M., & ZAKRISSON, I. (2020). Culture, Language and Emotion în *Online Readings in Psychology and Culture*, 4(2) Disponibil: <https://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol4/iss2/3/>
6. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/26-28_32.pdf
<https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1762>
https://www.academia.edu/36632635/Bilingvismul_bloggerilor_%C3%AEn_era_globaliz%C4%83rii
7. Youtube Video, David Crystal – Will English Always be the Global Language? Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=5Kvs8SxN8mc>
8. Youtube Video Talk, Q&A - Linguistics, Style and Writing - with Steven Pinker, Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=7rYAnYXIHl0&t=477s>

CONSUBSTANȚIALITATEA IDEATICO-STILISTICĂ ÎN CREAȚIA POETICĂ A LUI NICOLAE DABIJA

IDEATICO-STYLISTIC CONSUBSTANTIALITY IN NICOLAE DABIJA'S POETIC WORK

Liviu CHISCOP, ORCID: 0000-0002-5877-8291

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 821.135.1-1(478).09

e-mail: agentiacontexte@yahoo.com

Poet, romancier, nuvelist, publicist, eseist, critic și istoric literar, pictor și om politic etc. Nicolae Dabija a fost, fără îndoială, „cea mai complexă personalitate culturală din Basarabia” [1, p. 8] – conform aprecierii formulate cândva de nu mai puțin regretatul Grigore Vieru, marele său prieten și comiliton pe baricadele luptei pentru renaștere națională... Căci Nicolae Dabija, poet în vocația lui fundamentală, a fost, din 1986, redactor-șef al săptămânalului „Literatura și Arta”, din care a reușit să facă un veritabil vârf de lance al luptei pentru reconstrucția identitarului românesc în Basarabia. Poate că asemeni lui Vasile Alecsandri, de pildă – cu care e comparat uneori – Nicolae Dabija a avut șansa unei biografii norocoase, favorizante, care a venit la locul și în momentul potrivit. Generația sa (care poartă numele volumului său de debut – *Ochiul al treilea*, 1975) a traversat, după 1987, o perioadă când totul, în Basarabia, trebuia reconstruit: și limba, și scrierea în grafie latină, și neamul (identitatea națională), și cultura, și biserica, și însemnele naționale (imnul, drapelul și stema), și istoria, și democrația. În aceste condiții, firește, scriitorul nu se mai poate izola în „turnul de fildeș”, trebuind să coboare în *agoră*, implicându-se plener în viața cetății, având rol determinant uneori în evenimentele culturale, sociale și politice ale țării sale. Ilustrativ în acest sens ar putea fi, de pildă, modul în care Alex Ștefănescu rezuma – într-un eseu din „România literară”, din urmă cu exact trei decenii – „filmul vieții” acestui scriitor basarabean: „Nicolae Dabija în grădina casei părintești dintr-un sat din Basarabia, scriind versuri. Nicolae Dabija față în față cu Mihail Gorbaciov, căruia îi demonstrează că nu există nicio deosebire între limba română și limba moldovenească. Nicolae Dabija vorbind în parlamentul din Chișinău. Nicolae Dabija în biroul său de redactor-șef al revistei „Literatura și arta”. Nicolae Dabija colaborând cu un profesor pentru alcătuirea unui manual de istorie. Nicolae Dabija cu un carnet de însemnări în mână într-o veche biserică românească de dincolo de Nistru...” [2, p. 11]. Iar dacă ar fi să-i dăm crezare lui Vasile Alecsandri, care spusese undeva că „tot ce privește viața unui autor este interesant”, atunci credem că ar fi nimerit să consemnăm aici câteva momente din biografia lui Nicolae Dabija, în ideea că vor putea contribui la o mai adecvată receptare a unora dintre creațiile sale poetice, dar și la o mai dreaptă situație a operei sale în contextul literaturii naționale și universale.

Ivit pe lume la 15 iulie 1948 în satul Codreni-Căinari, județul Lăpușna, la hotarul de nord al Bugeacului, „spațiul lui Alexei Mateevici”, Nicolae Dabija este fiul Cristinei

(născută Dabija) și al lui Trofim Ciobanu, „țăran cu bibliotecă” (conform spuselor viitorului scriitor). Poetul va lua numele mamei, provenită dintr-o familie care a dat mai mulți preoți, dintre care un unchi al poetului – starețul Serafim Dabija și preotul Nicodim Onu vor fi judecați în 1949 de NKVD și condamnați, pentru „activitate antisovietică”, la câte 25 de ani de închisoare. Între 1954-1958, Nicolae urmează școala primară în satul natal, apoi gimnaziul la Săhăidac (1958-1962), iar liceul în orașul Cimișlia (1962-1966). Tot în 1966, începe Facultatea de Ziaristică a Universității din Chișinău, fiind exmatriculat în anul III pentru „activitate naționalistă” și reîncadrat în 1970 la Facultatea de Litere a aceleiași Universități, pe care o va absolvi în 1972. Până în 1975 va fi redactor al secției pentru tineret a Televiziunii din Chișinău, apoi – între 1975-1984 – șef al secției de poezie și critică la revista „Nistru” (mai târziu – „Basarabia”). Între 1984-1986 a fost redactor-șef al revistei pentru tineret „Orizontul” (devenită „Columna”), iar în 1986 a fost ales redactor-șef al săptămânalului „Literatura și Arta”, organ al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. „Sub conducerea lui Dabija – spune Al. Cistelean în *Dicționarul esențial al scriitorilor români* –, *Literatura și Arta* devine o revistă de militanță națională, luptând pentru impunerea limbii române, a alfabetului latin, a tricolorului, atingând, în 1990, un tiraj de 260.000 de exemplare. A fost deputat în parlamentul sovietic (1989-1991) și în parlamentul Moldovei (1990-1994). Este președintele Soc. „Limba noastră cea română”, al Asoc. Oamenilor de Știință, Cultură și Artă din Republica Moldova și vicepreședinte al Partidului Forțelor Democratice. Cavaler al „Ordinului Republicii”, cea mai înaltă distincție a Republicii Moldova, acordată poetului în 1996” [3, p. 231].

Firește, demnitățile deținute de Nicolae Dabija au fost mult mai numeroase, dacă ar fi să amintim aici doar pe aceea de membru al Academiei de Științe a Republicii Moldova, sau pe cea de membru de onoare al Academiei Române. Ca să nu mai vorbim de numeroasele premii care i-au fost acordate, atât în Republica Moldova, cât și în alte state.

Nu întâmplător, activismul civic al lui Dabija și militantismul creației sale lirice și publicistice au fost asemănate adeseori cu cele ale pașoptiștilor. Precum odinioară Alecsandri, de pildă, care s-a implicat activ, în toate evenimentele culturale, sociale și politice ale epocii, tot astfel Nicolae Dabija a fost prezent în toate acțiunile ținând de renașterea spiritului național în Basarabia din ultima jumătate de secol. „Analogia cu pașoptiștii devine completă – consideră Alex Ștefănescu – dacă avem în vedere și faptul că, dintre preocupările scriitorului, n-a lipsit nici înlocuirea alfabetului chirilic cu alfabetul latin” [2, p. 11].

Aprecierile formulate atunci, în urmă cu câteva decenii, de critici și istorici literari din România referitor la polivalența vocației lui Nicolae Dabija și la specificul creației sale lirice, se justifică întru totul fiind coincidente propriei sale concepții despre rolul poetului și menirea poeziei, dacă ne amintim că el însuși afirmase, la un moment dat, că nu scrie o „poezie pură”, ci adeseori una militantă, angajată. Poate de aceea creația lirică a lui Nicolae Dabija se caracterizează printr-o impresionantă diversitate de teme dintre care pot fi amintite aici ideea de Providență, motivul *fortuna labilis*, condiția umană, dar și condiția creatorului de artă și a artei, în general etc. Alături de acestea, reflectarea artistică a iubirii reprezintă încă o direcție importantă a liricii dabijiene, poezia de dra-

goste ocupând un loc privilegiat în absolut toate cele douăzeci de volume de versuri ale sale. În sfârșit, o altă temă majoră a liricii dabijiene este dragostea de patrie, evidențiată în principalele repere ale identității naționale: Pământul, Neamul, Limba maternă. „Legăturile între generații, vizibile – remarca, în acest sens, Constantin Ciopraga în prefața celui dintâi volum al lui N. Dabija editat în România –, nu țin numai de solidaritatea firească întru poezie ori de apartenența la aceeași mare familie de spirite, ci de ceva mai larg – cuprinzător, de imperativul păstrării identității naționale” [4, p. 6]. Fiindcă Nicolae Dabija, ca și alți scriitori din Basarabia (ca și alții, dar nu ca toți)) a fost un vajnic militant pentru ideea de unire, subsumând acestui ideal întreaga sa activitate publică și, în bună parte, chiar pe cea scriitoricească. Este ceea ce remarcase și Ioan Alexandru, încă din 1989, în cel dintâi articol despre Dabija apărut în presa literară din România. „L-am citit de-a lungul anilor – mărturisea atunci marele său prieten și coleg de generație de la București. L-am ascultat rostindu-și versurile în fața unei săli arhipline ce-l copleșea cu aplauze, i-am recitat acum într-o zi și o noapte de vară toată opera sa poetică și nu-mi voi tăinui bucuria și entuziasmul ce m-au cuprins de atâtea ori până la lacrimă, așa cum și se întâmplă ori de câte ori irumpe adevărul frumuseții în opera de artă, când pecețile cedează și se stabilește comuniunea cea tainică între inima ce vorbește și una ce ascultă” [5, p. 2]. Ioan Alexandru surprinde apoi încă o fațetă notabilă a poeziei confratelui de peste Prut, sesizând că Dabija este „un poet angajat așadar, un mare poet social” și încheindu-și recenzia cu această definiție a poeziei, care „ține de iubire, este foc mistuitor întrupat în cuvânt, este acest dor de comunicare, irezistibil exprimat lapidar, într-un poem memorabil de către Nicolae Dabija: „Doru-mi-i de Dumneavoastră/ Ca unui zid – de o fereastră” [5, p. 2].

Lider de generație poetică, Nicolae Dabija se singularizează în pleiada congenerilor de la confluența veacurilor din urmă și prin preocuparea constantă pentru ceea ce se cheamă *realizarea artistică*, pentru formă (nu doar pentru conținut), pentru aspectele prozodice (ritm, rimă, strofă, măsură), pentru muzicalitatea versurilor, într-un cuvânt – pentru stil. În acest sens, mi-aș permite să citez ceea ce spusese cândva Iorga despre modul cum a receptat poeziile lui Eminescu: „întâi n-am înțeles mare lucru, pe urmă am fost sedus de muzică, de la muzică am trecut la fond”. Dacă avem în vedere faptul că „ritmul este prințul poeziei”, iar rima și măsura conferă muzicalitate versurilor, făcându-le agreabile pentru lectură, nu e de mirare faptul că spiritul eminescian i s-a relevat, mai întâi, lui Iorga pe cale muzicală... Poate de aceea Nicolae Dabija – deși mănuieste cu îndemănare și ușurință versul alb și versul liber –, preferă, în creațiile sale lirice, versul clasic, conștient fiind de importanța aspectelor formale. Artizan desăvârșit al versului, el era conștient deopotrivă de faptul că lirismul creațiilor sale poetice descinde nu doar din fermecătoarea poezie populară, ori din clasicismul eminescian, ci și din lirica marilor poeți români din interbelic. Având temeinice studii filologice, poetul Dabija a înțeles de timpuriu că poezia, în genere, nu poate fi concepută fără inconvertibilul flux liric. „Poezia – precizase, în acest sens, într-un articol, însuși Călinescu – este în primul rând lirism. Originalitatea constă în gradul de sterilizare a sentimentului prin tehnică. Dacă însă vibrația lirică este absentă, orice sfortare formală este inutilă, stilul fiind atunci o

tenciuială pe pereți de sticlă” [11, p. 416]. Iar în poezia lui Nicolae Dabija, ca în orice discurs liric veritabil, are loc o interferență indeniabilă fond-formă, caracteristică doar operelor literare valoroase, capabile să înfrunte rezistența timpului.

Așa încât **scopul** prezentei comunicări este, pe de o parte, acela de a demonstra preeminența creației poetice a lui Nicolae Dabija cu argumente științifice, din sfera esteticii literare, iar pe de altă parte – acela de a raporta lirica dabijiană la ansamblul poeziei române, integrând-o organic în contextul literaturii naționale contemporane.

Obiectivele pe care ne propunem a le realiza, prin lucrarea de față, ar fi următoarele:

- argumentarea faptului că absolut toate creațiile poetice dabijiene corespund definiției unei opere literare autentice, întrucât reprezintă o consonanță indelebilă între conținut și formă;
- evidențierea modului în care opera poetică a lui Nicolae Dabija a fost receptată în critica și istoria literară din cele două state românești;
- clasificarea tematică a creațiilor poetice ale lui Nicolae Dabija în funcție de cele patru teme majore, enunțate anterior;
- comentarea [analiza literară și chiar stilistică] a creațiilor reprezentative pentru fiecare dintre cele patru teme fundamentale;
- relevarea complexității creației poetice dabijiene;
- stabilirea locului poeziei lui Nicolae Dabija în contextul literaturii române contemporane.

Metodele de cercetare utilizate sunt cele specifice oricărei lucrări din domeniul *științei literaturii* (istorie, critică și teorie literară), cum ar fi: documentarea teoretică, hermeneutica, analiza și sinteza, euristica, statistica etc.

Concluziile la care am ajuns în urma analizei temei propuse ar putea fi formulate astfel:

În cazul poeziilor lui Nicolae Dabija, ceea ce conferă acestora farmec și originalitate este tocmai existența unei legături inefabile, a unui *pod* invizibil dar lesne deductibil între temă și idee, între generozitatea mesajului și expresivitatea limbajului artistic, sau – altfel spus – existența unei concomitențe indeniabile fond-formă, a unei consubstanțialități ideatice-stilistice specifice operelor literare de certă și autentică valoare estetică.

Poeziile lui Nicolae Dabija – cunoscute și apreciate nu doar în Basarabia, ci și în România (unde i-au fost editate, comentate și premiate cele mai multe volume de versuri) se constituie ele însele în flori ale unui pod virtual, capabil să contribuie la înfăptuirea unei uniri afective și culturale a românilor de pe ambele maluri de Prut.

Nicolae Dabija a reușit să edifice, metaforic vorbind, o punte de legătură, un *pod de flori* între românii de pretutindeni. Exemplaritatea operei sale constă nu doar în consubstanțialitatea indelebilă a fondului cu forma, ci și în subsidiaritatea pledoariei pentru revenirea Basarabiei în matca românismului prin înfăptuirea unei consubstanțialități depline, în plan ontic și ontologic, a celor două părți din „țara ruptă-n două”, după cum se exprimă într-una din capodoperele liricii sale...

Referințe:

1. VIERU, G. *Prefață* [la] Nicolae Dabija. *Libertatea are chipul lui Dumnezeu*. Craiova: Editura „Scrișul românesc”, 1997.
2. ȘTEFĂNESCU, Al. Nicolae Dabija sau lupta cu amnezia. În: *România literară*, 14 martie 1991, p. 11.
3. CISTELECAN, Al. *DABIJA Nicolae*. În: *Dicționarul esențial al scriitorilor români*. Coordonatori: Mircea ZACIU, Marian PAPAHAĞI, Aurel SASU. București: Albatros, 2000.
4. CIOPRAGA, C. *Nicolae Dabija – o conștiință vizionar-poetică. Prefață* [la] *Aripă sub cămașă*. Iași: Junimea, 1991, pp. 5-16.
5. ALEXANDRU, I. Doru-mi-i. În: *Luceafărul*, 29 iulie 1989, p. 2.
6. CĂLINESCU, G. *Lirism și originalitate*. În: *Ulysse*. București: Editura pentru Literatură, 1967.

УЧЕБНЫЙ ДИАЛОГ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ГАГАУЗСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LEARNING DIALOGUE AS A WAY TO FORM THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN THE LESSONS OF THE GAGAUZ LANGUAGE AND LITERATURE

Надежда КОЧАНЖИ, ORCID: 0000-0003-0670-313x
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 371.3:811.512.165

e-mail: gaidarsh2009@yandex.ru

Сегодня Национальный Куррикулум – 2019 устанавливает следующие методологические основы конструирования содержания учебных дисциплин всех областей, в том числе языкознания, куда входит дисциплина «Гагаузский язык и литература» – это интегрированный, тематический/модульный и текстоцентрический подходы.

В связи с этим считаем, что процесс формирования специфических коммуникативных компетенций по гагаузскому языку непосредственно связан с организацией учебного диалога на уроках гагаузского языка и литературы.

Кроме того, школьников необходимо учить полноценному участию в диалоге на гагаузском языке, формировать у них такие речевые умения, как: понимание темы разговора, следование основной мысли, умение адекватно реагировать на реплику партнера, аргументирование тезиса, подбор иллюстративного материала, ввод дополнительной информации, умение делать вывод и давать оценку рассуждению партнера по диалогу.

Опираясь на общенаучную теорию диалога и учитывая специфику уроков гагаузского языка и литературы, в целях развития коммуникативной компетенции учащихся используются следующие виды диалогов: учебно-критические, учебно-литературоведческие, театрализованно-художественные как диалоги функционально-ролевые [1, с. 89].

Учебно-критические диалоги – это диалоги, которых учащиеся с позиций современности обсуждают и оценивают историко-культурные и литературные явления прошлого, совместно размышляют над литературно-критическими, мемуарными и другими материалами. Например, при работе над темой «Гагаузские писатели прошлого столетия (первая волна)» участники диалога предварительно работали по плану, данному учителем:

1. Познакомьтесь с творчеством писателя по его сборникам (сборники может назвать учитель).

2. Сделайте подборку произведений, на ваш взгляд, наиболее ярких и интересных. Объясните свою точку зрения.

3. Найдите отзывы литературоведов о творчестве поэта. Какую характеристику творчеству дают они? Согласны или не согласны Вы с их точкой зрения. Объясните свой выбор. Подберите аргументы в защиту ваших положений.

Учебно-литературоведческие диалоги – диалоги, требующие от учащихся овладения терминологической культурой, проникновения в поэтику художественного произведения, умения раскрывать позиции писателя по тем или иным поднятым им проблемам (родная земля, родной язык, любовь, земля, война, голодовка), подобных тем, которые служат предметом рассмотрения в исследовательских сообщениях.

Такие диалоги, как правило, основаны на проблемных ситуациях. Приведем пример диалога при анализе рассказа Н. Бабоглу «Demirçi» [11, с.184]. Здесь рассматриваются нравственно-философские установки на, которых держится все содержание этого произведения. Главный вопрос рассказа можно сформулировать так: Почему главный герой произведения Demirçi, рискует своей жизнью и старается спасти людей? Этот вопрос всегда вызывает затруднение у учащихся. Далее задаем вопрос, который интересен детям. Что, по вашему мнению, сильнее – страх за свою жизнь или желание помочь? Этот вопрос служит толчком к дискуссии. Выясняем, что такое героизм и что такое трусость.

Театрализованно-художественные диалоги способствуют погружению учащихся в эпоху, мир писателя, в художественную структуру произведения, мир литературных героев для более углубленного постижения их изнутри, усвоения и воспроизведения речевого стиля этой эпохи и индивидуального стиля писателя.

«Общение литературных героев — пример полноценного использования лексического богатства языка, умений слушать собеседника, и учитывать его психологическое состояние подбирать точные и убедительные аргументы в споре, оказывать на партнера эмоциональное воздействие, выбирать формы общения, средства привлечения внимания к своим суждениям [5, с. 66]. Например, для анализа этикетного диалога и диалога-обращения, диалога-спора был взят урок на тему «Sözleşmâk insan arasında» (Общение между людьми) по роману Н.Танасогло «Sofi» [11, с.162]. В ходе анализа диалога героев учащиеся усваивали разнообразную этикетную лексику, уважительное и сдержанное отношение разговаривающих, уважение и почитание взрослых, общественно-политическую лексику (критика, колхоз).

При целенаправленном использовании учебного диалога на уроках гагаузского языка и литературы у обучающихся формируются умения, составляющие основу коммуникативной компетенции: умение четко излагать свои мысли, формулировать проблему и выдвигать гипотезу, умение внимательно слушать и наблюдать, задавать вопросы и участвовать в обсуждении, владеть разными видами диалога, умение определять точку зрения автора, участвовать в дискуссии

Литература:

1. АЙДАРОВА, С.Х. Дидактические условия дифференциации упражнений в процессе обучения русскоязычных учащихся татарскому языку: Автореф. дис. . канд. пед. наук. Казань, 2001. 21 с.

2. ДОРЖИЕВА, С.Б., ТУМАКОВА, Н.А. Система упражнений для развития умений диалогической речи: общая характеристика // Молодой ученый. 2015. №11. С. 1340-1342. URL
3. ИСЛАМОВА, Л.А. Методика обучения диалогической речи на уроках русского языка в 7-8 классах башкирской школы: Дисс. канд. пед. наук. М., 1988. 208.
4. ПАССОВ, Е.И. Условно-речевые упражнения для формирования грамматических навыков. Пособие для учителей немецкого языка средней школы / Е.И. Пассов. М.: Просвещение. 1978. С. 128.
5. PERETTI, A., LEGRAND, J-A., BONIFACE, J. Tehnici de comunicare, Polirom, Iași, 2001.
6. PETRESCU, P., POP, V. Transdisciplinaritatea, o nouă abordare a situațiilor de învățare. Ghid pentru cadre didactice. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007.
7. Gagauz dili hem literatura: Curriculum național: Clasele 5-9: Curriculum disciplinar: Ghid de implementare/Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republica Moldova: coordonatorii: Angela Cutasevici, Valentin Crudu, Ala Nikitcenko; grupul de lucru: Anna Stoletneaia (coordonator) – Chișinău: Lyceum 2020 (.F.E.P „Tipografia Centrală”).100 p.
8. Gagauz dili hem literatura okumakları: 8 klas/BANKOVA, I.D., STOLETNĂYA, A.I., BABOGLU, I.I., VASİLİOĞLU, K.K., BABOGLU, N.I. Min. Educației al Republika Moldova. Ch.: I.E.P. Știința, 2013. 304 p.
9. Gagauz dili hem literatura okumakları: 9 klas/BANKOVA, I.D., STOLETNĂYA, A.I., BABOGLU, I.I., VASİLİOĞLU, K.K., BABOGLU, N.I. Min. Educației al Republika Moldova. Ch.: I.E.P. Știința, 2016. 304 p.

COORDONAREA DISJUNCTIVĂ: ORIGINE ȘI EVOLUȚIE

DISJUNCTIVE COORDINATION: ORIGIN AND EVOLUTION

Silvia MAZNIC, ORCID: 0000-0003-1776-0180

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 811.135.1 367.335.1

e-mail: silviamaznic@gmail.com

Scopul cercetării noastre este de a urmări evoluția în limba română a coordonării disjunctive, trasându-ne următoarele **obiective**: a preciza etapa apariției în plan diacronic a propoziției disjunctive și a identifica etimonul fiecărui jonctiv cu sensul respectiv.

Metodele: Aplicând metoda descriptivă, vom descrie, din punct de vedere etimologic, raporturile sintactice disjunctive sub aspect diacronic, precum și sensurile, intențiile utilizării acestora în frază.

Unitățile sintactice coordonate care sunt prezentate de vorbitor ca excluzându-se una pe alta, într-o măsură mai mare sau mai mică, se numesc *disjunctive* [1, p. 246]. Propozițiile disjunctive arată acțiuni, situații care, în principiu, se exclud una pe alta [2, p.316] ca *opuse sau contradictorii* (*Plânge sau râde?*), alteori ca alternative (*Doriți să vizionați un film sau să priviți un spectacol?*).

Gradul de independență al disjunctivelor este mai mare, atunci când acestea sunt legate între ele printr-o conjuncție plasată între cele două propoziții principale coordonate sau când sunt juxtapuse. *Vii, nu vii, ce faci?* [1, p. 236]. Legătura dintre disjunctive este mai strânsă, atunci când conjuncția se repetă înaintea fiecărei propoziții coordonate sau când există și un corelativ: *Nici nu vede, nici n-aude* (Topîrceanu, O, I 132) [*Apud* 1, p. 236].

Ele se introduc în cadrul frazei cu jonctivele: **ori, sau, ba, fie, au (cu sens de ori), când (cu sens de ba),** îmbinări **fie că, ori că etc.** Cele mai importante conjuncții disjunctive sunt **ori** și **sau**, singurele care pot exprima raportul disjunctiv în toate aspectele lui, adică de la opoziția ireductibilă de excludere reciprocă până la simpla alternare sau identificare cu raportul copulativ. Celelalte **aci...aci, acum...acum, fie...fie** etc. exprimă numai simpla alternare și leagă de multe ori unități sintactice al căror raport de coordonare se situează la granița dintre coordonarea disjunctivă și cea copulativă [1, p. 247].

Său conj. lat. *sēu* „sau, sau dacă” *si nocte seu luce* „dacă noaptea sau dacă ziua”.

Elena Dragoș notează că **sau** provine din îmbinarea elementelor latine **si+aut**, în frază legând două propoziții de același fel: *nimic n-au venritu a afla, sau a vesti, sau a grăi de tinre* [*Apud* 3, p.117].

O altă sursă ne oferă următoarea explicație etimologică: **să + au** [*Apud* 4].

Fonetismul nu este clar. Poate s-ar putea explica pornind de la *sīve*, care nu este o variantă a lui *sēu*, și al cărui rezultat, **seave*, l-ar fi redus pe *ea* > *a*, cf. *lěvo* > *iau*. Cf. Meyer-Lübke, *Rom. Gr.*, III; Cihac, I, 233; Scriban. De la *sēu* cu *aut*, după Pușcariu 1533, Tiktin și Candrea. (lat. *sēu*, ca *iaū*, din *lěvo*) [*Apud* 5].

Al doilea membru al disjuncției introduse prin **sau** este o negație (*Sunt sau nu sunt?*) [6] În enumerări, precedă fiecare element al enumerării sau numai pe ultimul. În propoziții interogative, cu funcție concluzivă, atenuată de o nuață de îndoială) *Nu cum-va? oare? poate? De ce nu scrii? Sau n-ai timp?* [7].

Ori conjuncție cu funcție disjunctivă, adesea cu nuață copulativă are sensul de *sau*. Se utilizează: 1. În propoziții interogative: *Te duci ori ba?* 2. După o regentă, uneori în corelație cu „fie că”, „sau”, introduce sau leagă două propoziții subordonate opuse: *Fie că va da zăpadă, ori că iarba va înverzii*.

Despre conjuncția **oare** (variante **ore**, **ori**), prezentă și la nivelul frazei în textele din etapele timpurii ale limbii noastre: *Oare cărtolarium va fi, oare va fi vladico, oare va fi preutu, oare dieci* (Texte mähăcene 54/17) [Apud, 3, p.117], etimologii au mai multe opinii:

1. etimologie necunoscută [5];

3. (lat. **volet**) [3, 117].

Lat. **volet*, formă populară în loc de vult „vrea” (Tiktin, Scriban). Derivă din *oară* „dată” (Candrea) e mai difficil semantic. Varianta *ori*, identică semantic în interogație, se preferă acum în alternanță ori... ori (sau... sau) și se pare să se nuațeze diferit în compunere. Comp. *doară* (var. *doar*, fam. *dor*), Din rom. provine iud. sp. or „sau” (Wagner, 75) și rut. *vare* (Miklosich, *Wander.*, 20; Candrea, *Elemente*, 408) [Apud 5].

Fie conjuncție provenită din lat. **fiat** și utilizată în corelație cu sine însuși sau cu „or” și „sau”, introduce o propoziție disjunctivă, exprimând nu numai alternanța sau opoziția, ci și o nuață de condiție) *Ori... ori... .*

Ba, utilizat în corelație cu el însuși, având rol de conjuncție disjunctivă: *sau... sau; când... când; acum... acum; aci... aci*. – Din bg., sb., pol., ucr., sl. **ba** [7].

Au, utilizată în etapele mai vechi ale limbii române și întâlnită în textele religioase, precum Psaltirea Hurmuzachi: *fratele nu lu va izbăvi, au izbăvi-lu-va omul* PH, VII 4,5 [3, p.116] provine de la lat, **aut** „sau”: *Aut Caesar, aut nihil* „Sau totul sau nimic”. Jonctivul *aut* cu valoarea de a exclude una dintre alternative se menține de-a lungul întregii latinități și este moștenit în limbile romanice. *Aut* putea fi folosit cu valoarea lui *et*, pentru a lega două interogative: *Quid iam? aut quid negoti est?* (Plaut) [Apud 8, p.288].

Vel alternează cu *aut* în proza clasică, dar nu este moștenit în limbile romanice [8, p.288].

Săvă din lat. **si+volet** apare în româna veche, mai ales în propoziții [3, p. 117].

Compararea celor patru idiomuri românești și latină permite stabilirea unui inventar de zece conjuncții simple în limba română comună, dintre acestea cinci sunt coordonatoare, *au* având valoare disjunctivă. Reconstrucția lui *au* din latinescul *aut* se sprijină pe existența lui *au* în vechea dacoromână și pe cea a actualului *sau* (*să+au*) [8, p.288-289].

În lipsa unui material faptic concret, ne-am orientat în studiul fenomenului sintactic dat spre contextul lingvistic original care permite urmărirea în plan evolutiv a jonctivelor

cu sens disjunctiv. Conjunțiile coordonatoare au o mare frecvență, dar nu toate rezistă de-a lungul latinității și nu toate lasă urme în limbile romanice. Mai bine reprezentate rămân *et* și disjunctivul *aut* [8, p.291].

Referințe:

1. *Gramatica limbii române*. Vol.II. București: Ed.Acad.R.S.R., 1966. 588 p.
2. CIOBANU, A. ș.a. *Limba moldovenească literară contemporană. Sintaxa*. Chișinău: Lumina, 1987. 467 p.
3. DRAGOȘ, E. *Elemente de sintaxă istorică românească*. Cluj-Napoca, 1993. 165 p.
4. *Dicționar explicativ al limbii române*, on-line <https://www.webdex.ro/definitie-sau-dictionarul-explicativ-al-limbii-romane-dex98>. Accesat: 24.08.22.
5. *Dicționar etimologic al limbii române*, on-line <https://www.webdex.ro/definitie-sau-dictionarul-etimologic-roman>. Accesat: 1.09.22.
6. *Dicționar explicativ al limbii române*, on-line <https://www.dex.md/surse>). Accesat 24.08.22.
7. *Dicționar explicativ al limbii române*, on-line <https://www.dex.md/definitie/sau/61961>) Accesat 29.08.22.
8. *Istoria limbii române*. Vol.II. București: EA, 1969. 464 p.

MANIPULAREA PRIN ARGUMENTARE PATOLOGICĂ ÎN COMUNICAREA POLITICĂ

MANIPULATION THROUGH PATHOLOGICAL ARGUMENTATION IN POLITICAL COMMUNICATION

Eleonora MIHAILA, ORCID: 0000-0001-9926-4767
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 159.922.27:[659.3:32]

e-mail: darii_e@yahoo.com

O situație de argumentare poate fi deseori alterată de intenția subiectului argumentator de a-l determina prin înșelăciune pe subiectul opozant să-și schimbe opinia/comportamentul. Înainte de a aborda conceptele de *înșelăciune* și *minciună*, este important de precizat nuanțele conceptului de *adevăr* în practica discursivă. Deși gândirea logică este axată pe demonstrarea adevărului, iar argumentarea cotidiană – pe veracitate, conceptul de *adevăr* este prezent și în practica argumentativă, dar cu o accepțiune diferită de cea consacrată în știința logicii. Or, în situațiile argumentative, adevărul nu este un *datum* absolut și imuabil, ci, dimpotrivă: „Adevărul este o construcție socială, o relație între diverse variabile care evoluează în funcție de cunoștințele acumulate în mod colectiv prin schimburi de opinie libere și raționale care le pun la încercare. Adevărul se naște dintr-un efort susținut în vederea stabilirii faptelor cu o rigoare metodologică și, *in fine*, din sensul și valoarea atribuită acestor fapte” [4, p. 17] [trad. aut.].

Înșelăciunea, trăsătura definitorie a manipulării, este ocultarea adevărului-construcție socială prin inducerea unor opinii particulare pe post de noi adevăruri în curs de legitimare socială, cu încălcarea intenționată a principiilor argumentării. Această patologie a argumentării este o *situație de manipulare*. Subiectul manipulator recurge la exploatarea unor argumente false în cadrul strategiilor de negare a adevărului (minciuna, denegația, rea-credința și impostura). Manipularea presupune și o relație afectiv-personală între participanții la situația de manipulare, care face dificilă perceperea obiectivă a mesajelor vehiculate. Eventualul succes al subiectului manipulator este obținut în mod ilicit din punct de vedere logic, fără adeziunea liberă și conștientă a receptorului. În acest sens, Ph. Breton insistă că o abordare etică și umanistă a actului de convingere presupune o disjuncție netă între argumentare, pe de o parte, și manipulare, pe de altă parte [2, p. 13].

De la persuasiune până la manipulare nu este decât un pas, acesta fiind intenția de a înșela cu scopul de a obține adeziunea celui alt participant la situația de manipulare, fără ca acesta din urmă să conștientizeze înșelăciunea. Demersul comunicațional este viciat în mod intenționat, „asumarea acestei intenționalități este însă prin excelență o decizie morală” [7, p. 207]. Această intenție se realizează cu ajutorul *sofismelor* – rezultatele unei îmbinări ingenioase între ethos, pathos și pseudo-/anti-logos, care sfidează prin-

cipiile etice. Un moment important în studiul sofismelor a constituit disputa *tratament standard versus tratament nonstandard*, conceptualizată în 1970 de Ch.L. Hamblin în lucrarea sa *Fallacies*, din care vom reține necesitatea unei actualizări permanente a studiului sofismelor, a racordării lui atât la rezultatele cercetărilor actuale din domeniu cât și la realitatea socială, pentru a-i asigura coerența și utilitatea. Din numeroasele clasificări ale acestor erori de argumentare (Aristotel, C.L. Hamblin, J.S. Mill, I.M. Copi, D.J. Sullivan, J. Woods și D.N. Walton, F. Van Eemeren și R. Grootendorst, C. Plantin, C. Sălăvăștru), susținem clasificarea pe criteriul argumentativ-structural efectuată de prof. C. Sălăvăștru. Această clasificare pornește de la definiția sofismului ca „eroare intenționată de argumentare, determinată de aparența adevărului unui argument, de aparența corectitudinii unei tehnici de argumentare sau de aparența respectării condițiilor de argumentare prin care se obține convingerea interlocutorului” [5, p. 326-327]. Astfel, C. Sălăvăștru distinge trei categorii de sofisme: sofisme de argument, sofisme de tehnică argumentativă și sofisme de condiții ale argumentării, aceste sofisme fiind induse fie prin acte de limbaj, fie prin acte de gândire.

Sfântul Agustin afirma în sec. IV în lucrarea sa *Despre minciună* că „un enunț fals, însoțit de voința e a înșela, e o minciună” [6, p. 24]. *Minciuna* este un act de enunțare voluntară care stă la baza manipulării, act pe care P. Charaudeau îl plasează printre „figurile de negație”. Din perspectiva semiolingvisticii, esența minciunii constă în întrunirea cumulativă a următoarelor condiții [3, p. 59]:

- Subiectul manipulator (SMr) crede că ceea ce crede/știe este adevărat (=adevăr-categorie discursivă).
- SMr nu vrea ca SMt să știe ce crede/știe SMr (=adevăr-categorie discursivă).
- SMr spune altceva decât ceea ce crede/știe (=adevăr-categorie discursivă).
- SMr știe că ceea ce îi spune SMt este diferit/contrar în raport cu ceea ce crede/știe (=adevăr-categorie discursivă).
- SMr transmite către SMt semne care îl fac pe cel din urmă să creadă că ceea ce spune SMr este ceea ce SMr crede/știe (=adevăr-categorie discursivă).

Între persuasiune și manipulare există o zonă limitrofă prin care se realizează tranziția de la (i) intenția de a persuadea cu respectarea libertății de decizie a subiectului persuadabil la (ii) intenția de a persuadea cu simularea respectării acestei libertăți (=înșelăciune la nivel de libertate de alegere). Este cazul *manipulării pozitive*, în care subiectul manipulator își asumă de la sine putere dreptul de a-i impune subiectului manipulat opțiunea dorită, deoarece cel din urmă nu este capabil să facă alegerea corectă, „lăsând în același timp impresia că receptorul are posibilitatea alegerii” [7, p. 199]. Deși bineintenționată, înșelăciunea este indicele lipsei de autoritate a subiectului manipulator (autoritatea este elementul definitoriu al persuasiunii), această lipsă fiind compensată cu un control disimulat.

Să analizăm următorul fragment din interviul oferit de președintele Macron jurnaliștilor de la „Le Parisien” la 4 ianuarie 2022: «D’ailleurs, la quasi-totalité des gens, plus de 90 %, y ont adhéré. C’est une toute petite minorité qui est réfractaire. Celle-là,

comment on la réduit ? On la réduit, pardon de le dire, comme ça, en l’emmerdant encore davantage. Moi, je ne suis pas pour emmerder les Français. Je peste toute la journée contre l’administration quand elle les bloque. Eh bien, là, les non-vaccinés, j’ai très envie de les emmerder. Et donc, on va continuer de le faire, jusqu’au bout. C’est ça, la stratégie. Je ne vais pas les mettre en prison, je ne vais pas les vacciner de force. Et donc, il faut leur dire : à partir du 15 janvier, vous ne pourrez plus aller au restau, vous ne pourrez plus prendre un canon, vous ne pourrez plus aller boire un café, vous ne pourrez plus aller au théâtre, vous ne pourrez plus aller au ciné...» [1, online].

Președintele Macron își realizează intenția de a convinge minoritatea nevaccinată spre beneficiul general, camuflând amenințări la adresa acestora și acceptând libertatea iluzorie a celor 10% de a alege să rămână nevaccinați. Președintele Macron nu atentează la dreptul de a alege să rămână nevaccinați, dar în același timp amenință cu *argumentum ad baculum* (argumentul forței), impunându-i astfel pe refractari să cedeze. Apare o astfel de întrebare tangențială: câți din cele 10% încă mai consideră că au libertatea de a alege sau a refuza vaccinarea? Or, chiar și cu intenție pozitivă, această atitudine discursivă a președintelui Macron oricum rămâne a fi o manipulare.

În forma sa clasică, manipularea (denumită și *manipulare negativă*) are următoarele elemente:

- intenția subiectului manipulator de a induce în eroare subiectul manipulat;
- subiectul manipulator înaintează în mod conștient argumente neadevărate și aplică tehnici de argumentare incorecte;
- subiectul manipulat sesizează nu erorile la nivelul argumentelor și tehnicilor argumentative, ci frica de ostracizare în caz de nesupunere ideilor impuse;
- subiectul manipulat este forțat să accepte o opinie nedorită.

Exemplele cel mai elocvente de manipulare negativă sunt discursul propagandistic și discursul ideologic din regimurile totalitare. Cu aceste manifestări discursive, violența mentală atinge cote maxime, subiectul manipulat fiind privat de libertatea de opinie și amenințat cu ostracizare în caz de neacceptare a gândirii în cor.

Este important de reținut că manipularea nu se manifestă într-un mod evident în argumentarea cotidiană. Am cădea în derizoriu dacă am încerca să convingem cu niște erori elementare de raționament sau cu argumente pe care toată lumea le consideră false. Manipularea este o practică discursivă mult mai subtilă, având finalitatea de a înșela prin camuflarea erorilor. Sunt puse în joc zvonuri, selecții subiective de fapte, accente plasate în funcție de interesele urmărite, jumătăți de adevăr, mistificări, exerciții de impostură și de victimizare, fenomenul *fake news*, apeluri la toată gama de emoții și sentimente. Toate aceste tertipururi contribuie la înscăunarea unei ere „post-adevăr” în care interpretările realității, deci subiectivitatea, contează mai mult decât faptele și realitatea însăși. Discursul politic tot mai mult servește nu ca instrument pentru argumentarea veracității tezilor susținute, ci ca prilej de a acapara spațiul public dător de legitimitate și audiență.

Referințe:

1. BEAUMONT, O. et al. «Europe, vaccination, présidentielle... Emmanuel Macron se livre à nos lecteurs», *Le Parisien*. 2002. [Accesat 28.08.2022]. Disponibil: <https://www.leparisien.fr/politique/europe-vaccination-presidentielle-emmanuel-macron-se-livre-a-nos-lecteurs-04-01-2022-2KVQ3ESNSREABMT-DWR25OMGWEA.php>
2. BRETON, Ph. *Convaincre sans manipuler*. Paris: La Découverte, 2008. 151 p. ISBN: 978-2707152305.
3. CHARAUDEAU, P. *La manipulation de la vérité. Du triomphe de la négation aux brouillages de la post-vérité*. Limoges: Lambert-Lucas, 2020. 172 p. ISBN 978-2-35935-316-7.
4. ROBERT, A.-C. *Dernières nouvelles du mensonge*. Montréal: Lux Éditeur, 2021. 224 p. ISBN: 9782895963714.
5. SĂLĂVĂSTRU, C. *Teoria și practica argumentării*. Iași: Polirom, 2003. 413 p. ISBN 973-681-087-9.
6. SFÂNTUL AUGUSTIN. *Despre minciună*. Traducere de Lucia WALD. București: Humanitas, 2016. 174 p. ISBN: 978-973-50-5193-8.
7. STĂNCIUGELU, I. *Măștile comunicării: de la etică la comunicare și înapoi*. București: Tritonic, 2009. 304 p. ISBN: 978-973-733-349-0.

CYBERCRIMES AS NEOLOGICAL INFUSIONS

INFRAȚIUNI CIBERNETICE CA INFUZII NEOLOGICE

Ina VOLOȘCIUC, ORCID: 0000-0001-7642-8255
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 811.111`373.43:[343.45:004]

e-mail: ina.volosciuc@gmail.com

Introduction. Internet of Things (IoT) [1] devices have deeply rooted in every modern society. They become more accessible in acquisition, usage and extended areas of applicability. According to the World Intellectual Property Organization (WIPO), “... the last two decades have seen an explosion of technologies that are transforming how we work and live in an increasingly interconnected digital world. The emergence and merging of frontier technologies is the heart of what is sometimes also termed Fourth Industrial Revolution or Industry.” [2] Therefore, why to buy a book if you can read it online, why to open a dictionary if you can consult online dictionaries with very impressive reputation, history and background, why to go shopping if you can do it on the internet and pay for purchases online. The IoT and internet, the fastest growing infrastructure, have strengthened its position by having an impact on connectivity, management, access, inclusion, production, security, raising awareness, information at social, political, cultural, and economic levels. However, technologies are widely used to perpetrate illegalities, known as cybercrimes.

Objective. The present article aims at identifying new formations in online media, collected from the official web sites of legal organizations, focusing on legal English. Therefore, it shall be useful to the academic community, as well as to everyone interested in the emergence of neologism, especially the legal area. It can also be helpful as a preventive material to hinder the damages caused by cybercrimes.

Reasons for cybercrimes. The IoT dependence has shown the other part of the coin, risks and threats generated by constant use of technologies, which can become tools to commit or combat cybercrimes, thus, we can highlight three reasons: weak cyber securities, the use of new growing technologies by criminals, the use of cybercrimes with business schemes [3]. According to Encyclopaedia Britannica „the Fourth Industrial Revolution heralds a series of social, political, cultural, and economic upheavals that will unfold over the 21st century. Building on the widespread availability of digital technologies that were the result of the Third Industrial, or Digital, Revolution, the Fourth Industrial Revolution will be driven largely by the convergence of digital, biological, and physical innovations” [4]. Klaus Schwab, the founder and executive chairman of the World Economic Forum, considers that the Fourth Industrial Revolution’s technologies, such as artificial intelligence, genome editing, augmented reality, robotics, and 3-D printing, are rapidly changing the way humans create, exchange, and distribute value,

therefore, profoundly transforming institutions, industries, and individuals [5]. Moreover, the United Nations Secretary-General, António Guterres, in his report „The impact of rapid technological change on sustainable development” comes with recommendation on the ways to move forward, which include the continuous need to streamline discussions and identify synergies towards effective mechanisms of prevention, while recognizing normative challenges raised by rapid technological change [6]. Hence, to improve cybersecurity and protect information is imperative to each nation’s safety and economic wellbeing [7].

On cyber glossary. The comprehensive spread of IoT devices and internet harnesses favorable background for both technological boost and technological crimes, which is the authentic source of new linguistic material. To raise awareness and tackle the rapid spread of cybercrimes, various law enforcement bodies have brought their considerable contribution by bringing to our attention neologisms aimed at describing these new types of online offences. The prefix *CYBER* has become extremely productive with the emergence of the IoT devices, originally aimed to form words relating to (the culture of) computers, information technology, and virtual reality, or denoting futuristic concepts, and later also to form terms relating to the internet [8]. Hence, there have appeared such new formations as *cybercrime*, *cybercriminal*, *cyber terrorism*, *cyberterrorist*, *cyberattack*, *cyberbully*, *cyberbullying*, *cybermob*, *cyberhack*, *cyberwarfare*, *cybercop*, *cybercrook*, *cyberlaw*, *cyberporn*, *cybersecurity*, *cybersmut*, *cyberstalking*, *cyberstalker*, *cyber-thriller*, *cyberwarrior*, all being in *cyberspace*. These can be categorized into individual (dissemination of malicious or illegal information via the internet and digital-applications by one person, such as cyber speaking, pornography distribution, and trafficking), property (hacker steals an individual’s bank details to acquire money or makes phishing scams online to obtain information from people), and government (hacking of websites, military websites, or the distribution of government propaganda) [9].

The following neologisms have been identified: *business email compromise (BEC)* [10], *identity theft* [11], *ransomware* [12], *sextortion* [13], *spoofing and phishing* [14], *online predators* [15], *money mule* [16], *DDoS attacks* [17], *cryptojacking* [18], *money laundering* [19], *vishing* [20], *web attacks*, *SQL injections*, *cross-site scripting*, *password attacks*, *eavesdropping attacks*, *brute-force and dictionary network attacks*, *insider threats*, *man-in-the-middle attacks*, *AI-powered attacks*, *drive-by attacks*, *spear phishing attacks*, *whale phishing attacks*, *malware*, *trojan horses*, *teardrop attack*, *ping of death attack*, *PuP’s*. [21] *hacking*, *software piracy*, *espionage*, *password sniffers*, *credit/debit card fraud*, *email bombing* [22]. The list goes on with different scams through Internet, such as *cryptocurrency scam*, *online investment scam*, *online dating scam*, known as *romance scam*, *fake lottery scam*, *product or drug scam*, *commercial scam* [23]. *Cyber-insurance*, *cybersecurity* is the next step to take, aimed at creating protection against cybercrimes.

Conclusion. Technology-based crimes, deeply rooted in every modern society, have rapidly increased in numbers and advanced due to IoT devices and internet. There

have been identified sixty-five neologisms, connected to cybercrimes, that have mostly been included in certain online dictionaries. We say, forewarned is forearmed, that is why people should be informed about neological infusions, used to perpetrate online illegalities, known as cybercrimes.

References:

1. Cambridge Dictionary <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/internet-of-things?q=Internet+of+Things+>
2. World Intellectual Property Organization (WIPO) https://www.wipo.int/about-ip/en/frontier_technologies/
3. CHUDASAMA, D., DEORA, R. Brief Study of Cybercrime on an Internet, Journal of Communication Engineering & Systems, Volume 11, Issue 1, 2021, p. 2, ISSN: 2249-8613 (Online), ISSN: 2321-5151 (Print) https://www.researchgate.net/profile/Dhaval-Chudasama/publication/352121472_Brief_Study_of_Cybercrime_on_an_Internet/links/60ba1082a6fdcc22ead4cbe2/Brief-Study-of-Cybercrime-on-an-Internet.pdf
4. Encyclopaedia Britannica <https://www.britannica.com/topic/The-Fourth-Industrial-Revolution-2119734>
5. Encyclopaedia Britannica <https://www.britannica.com/topic/The-Fourth-Industrial-Revolution-2119734>
6. THE IMPACT OF RAPID TECHNOLOGICAL CHANGE ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT, 2019, UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT https://unctad.org/system/files/official-document/dtlstict2019d10_en.pdf
7. CHUDASAMA, D., DEORA, R. Brief Study of Cybercrime on an Internet, Journal of Communication Engineering & Systems, Volume 11, Issue 1, 2021, p. 2, ISSN: 2249-8613 (Online), ISSN: 2321-5151 (Print) https://www.researchgate.net/profile/Dhaval-Chudasama/publication/352121472_Brief_Study_of_Cybercrime_on_an_Internet/links/60ba1082a6fdcc22ead4cbe2/Brief-Study-of-Cybercrime-on-an-Internet.pdf
8. Oxford English Dictionary <https://www.oed.com/view/Entry/250879?redirectedFrom=cybercrime#eid11735280>
9. UPADHYAY, I. 20 Important Types of Cyber Crimes To Know in 2022 <https://www.jigsawacademy.com/blogs/cyber-security/types-of-cyber-crime/>
10. The Federal Bureau of Investigation (FBI) <https://www.fbi.gov/investigate/cyber#What-You%20Should%20Know>
11. The Federal Bureau of Investigation (FBI) <https://www.fbi.gov/investigate/cyber#What-You%20Should%20Know>
12. Collins Dictionary <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/ransomware>

13. Collins Dictionary <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/ransomware>
14. The Federal Bureau of Investigation (FBI) <https://www.fbi.gov/investigate/cyber#What-You%20Should%20Know>
15. The Federal Bureau of Investigation (FBI) <https://www.fbi.gov/investigate/cyber#What-You%20Should%20Know>
16. <https://www.collinsdictionary.com/submission/11222/Money+mule>
17. The International Criminal Police Organization <https://www.interpol.int/Crimes/Cybercrime/Cybercrime-YouMayBeNext>
18. The International Criminal Police Organization <https://www.interpol.int/Crimes/Cybercrime/Cybercrime-YouMayBeNext>
19. Collins Dictionary <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/money-laundering>
20. CHUDASAMA, D., DEORA, R. Brief Study of Cybercrime on an Internet, Journal of Communication Engineering & Systems, Volume 11, Issue 1, 2021, p. 3, ISSN: 2249-8613 (Online), ISSN: 2321-5151 (Print) https://www.researchgate.net/profile/Dhaval-Chudasama/publication/352121472_Brief_Study_of_Cybercrime_on_an_Internet/links/60ba1082a6fdcc22ead4cbe2/Brief-Study-of-Cybercrime-on-an-Internet.pdf
21. UPADHYAY, I. 20 Important Types of Cyber Crimes To Know in 2022 <https://www.jigsawacademy.com/blogs/cyber-security/types-of-cyber-crime/>
22. CHUDASAMA, D., DEORA, R. Brief Study of Cybercrime on an Internet, Journal of Communication Engineering & Systems, Volume 11, Issue 1, 2021, pp. 3-4, ISSN: 2249-8613 (Online), ISSN: 2321-5151 (Print) https://www.researchgate.net/profile/Dhaval-Chudasama/publication/352121472_Brief_Study_of_Cybercrime_on_an_Internet/links/60ba1082a6fdcc22ead4cbe2/Brief-Study-of-Cybercrime-on-an-Internet.pdf
23. CHUDASAMA, D., DEORA, R. Brief Study of Cybercrime on an Internet, Journal of Communication Engineering & Systems, Volume 11, Issue 1, 2021, pp. 3-4, ISSN: 2249-8613 (Online), ISSN: 2321-5151 (Print) https://www.researchgate.net/profile/Dhaval-Chudasama/publication/352121472_Brief_Study_of_Cybercrime_on_an_Internet/links/60ba1082a6fdcc22ead4cbe2/Brief-Study-of-Cybercrime-on-an-Internet.pdf

THE MYTH AS A STRATEGY FOR ECOLOGICAL ADVERTISING

MITUL CA STRATEGIE ÎN PUBLICITATEA ECOLOGICĂ

Diana MOTRENIUC, ORCID: 0000-0001-7038-3471

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 81`42:659.1:574

e-mail: dianalazara@yahoo.com

Levi-Strauss argued that the creation of myths is not an activity specific only to primitive people, but characterizes all cultures, both primitive and modern [5]. He sees a culture's myths as variations on a limited number of basic themes, built on nature versus culture oppositions. Levi-Strauss states that myths are messages from our ancestors about humanity and our relationship with nature that help us make sense of the world in which we live. Advertising was broadly studied in their works, they stated that it is seen as a suitable territory for examining visual codes in terms of the relationship between rhetoric and ideology. "In this sense, a rhetorical map of advertising will help to determine, without any possible confusion, the extent to which the author (the advertising agent), who is under the illusion that he is inventing new expressive formulas, renders the signs in his language." [4]. Eco says that everything depends on the semiologist who will expose the illusions created by advertising. Many advertisements are made presenting the mythic foundation as a value. It is not about copying traditional myths, but about certain symbolic clues, which refer to original meanings. In the past, mythical heroes represented true moral profiles that the common man regarded as his ideal in life, sources of personality shaping, his self-image being strongly influenced. Advertising uses this image transfer to the consumer who buys a product because he associates it with a significant figure. In his work "Mythologies", Barthes [2] gives "myth" the definition of a type of discourse, but he specifies that it is not any type of discourse, because language needs certain conditions to become a myth. Starting from this idea, the purpose of the article is to bring to light the way myth is used as a strategy in ecological advertising. We aim to analyze the visual and verbal elements in green products billboards, describe how verbal and visual elements create meaning. If until now the image was considered an accessory of the text, in recent years, the language message has been summarized in a single phrase or even a slogan. In his work, "The Rhetoric of the Image", Roland Barthes observes that any advertising image contains two types of messages": 1. The linguistic message – consisting of the verbal text, which can be explored from both a connotative and a denotative point of view (all the words from the advertisement); 2. The iconic message: which corresponds to the visual referents and populates the image space, and which can be coded (the connotations: given by the wider sign system of society) and non-coded (the denotations) [1].

The advertising text is complex, multimodal, where the text and the image complete each other. Lately, we can observe a noticeable reduction of the text. The myth of the ads are created to manipulate the consumers' mind, saying that the product is green and safe for the environment. The so-called green revolutions are the results of the collective realization of the ecological importance. Here we're going to look at the laundry detergent ad, that creates a positive impact on the family. Source: <https://realitatea.md/dual-power-produse-ecologice-de-curatare-pentru-orice-casa/>

In this ad, the linguistic message is represented by the phrase "Create a safe environment for your children", located in the lower left part of the print. Typographically, that text is written in Calibri 48 font. The black color of the text denotes seriousness, which inspires confidence. In the left part, at the top, we find the logo and the certified quality stamp of the company. Despite the fact that, some time ago, Barthes was against the text attached to an image, stating about it that "it is a parasite, made to connote the image" [3], in the current advertising print we can state the opposite, the text is very important, and if it were missing, we would understand a completely different thing. The phrase used in this print fulfills the function of a relay, it comes to complete the expressive deficiencies of the image, to explain the action of the mother and daughter and to simplify the interpretation of the print.

The iconic message provides the uncoded (denotative) message, tautologically it records the reference elements, the characteristics of the presented object. The visual message is made up of uncoded or denotative iconic signs, but also plastic signs, such as colors, shapes, compositions and lights. At this level, there is no transformation between the signifier and the signified. We need a minimal perceptual and cultural experience in order to decode, a minimal intelligence to recognize an object. According to R. Barthes, the photographic image represents the zero degree of intelligibility, an infrasemantic and a meaningful level. The iconic signs identified in the ad are: the container, two people dressed in white and beige clothes, the logo and the company's certification stamp, which reinforces the linguistic ecological message. The word "greenlife", written in green under the company's emblem, comes to remind us of nature, the love and the need to preserve and protect it. It is attached to the company's trademark to emphasize its intention and belief regarding its attitude towards the environment. As for the plastic signs that we can identify on the panel, we can say that the predominant color is white, having the connotation of tranquility, cleanliness and purity. Green is associated with nature, namely the plants that are the main source of humanity's existence. The accreditation stamp, certification of the ecological product is directed toward center, red in color, which attracts our attention and instills confidence in the given product. The level of denotation is, however, important as it supports a second level, that of connotation, i.e. the coded iconic message (connotations). The connotative level refers to the code and the impregnation with socio-cultural meanings. The frame in which the ad is photographed is bright, the light being present especially in the middle part of the print. In the image, the woman and the little girl are smiling widely expressing good mood, psychologically

influencing the consumer, suggesting that using this product we will probably feel the same happiness. Emotion is represented at the highest level. These connotators compose, according to R. Barthes, the set of rhetoric of the image, while the set of connoted meanings recompose certain ideological fields of contemporaneity. There will be a double ratio and a visible inequality between the two levels. The level of denotation is a basic, constitutive level, serving as a support for that of socio-cultural meanings.

The rhetoric of the image and the rhetoric of the text together reinforce the persuasive power of the ad. Punctuation is used to create the necessary impression. The exclamatory statement, having an imperative power, urges consumers to a better life for the future. The future is expressed by “your children”, which shows us that the target audience is parents or grandparents who should take care of what kind of environment they leave to the next generation. The image being, however, more complex than the linguistic message, the words have a fundamental function of anchoring the reading of the image and controlling the reproduction of the meaning, in opposition to the freedom of the meanings of the image. This is because the morality and ideology of society is based on the textual level.

We can conclude that the elements used in the ad lead to the combination of harmony and its diversity. The denotative level in combination with the connotative level have a special role in the construction of the meaning. Symbolic paradigms, which are born through connotation, are “updated” only with the help of denotative phrases. Furthermore, the denotative succeeds in producing the sensation of the real, an important connotative semantic artifice. It is important to mention the persuasive psychological impact that the ecological advertising myth has on the individual, family and society. These myths create modern myths by which society is governed. Their subsequent research can serve as the study of a reinvented anthropology, or called, more recently, „ecological media”, which allows people to become aware of the influence of new technologies on their lives, and to allow them to choose the environment in which they want to live. Even the sales of eco products are related to the degree to which a commercial company uses modern myths, then becoming a brand-myth.

References:

1. BARTHES, R. Retorica imaginii, 1964. https://www.academia.edu/19559643/Barthes_retorica_imaginii
2. BARTHES R. Mitologii, Institutul European. Iași, 1997. SBN 973-586-055-4. <https://documente.net/document/roland-barthes-mitologii.html?page=1>
3. BARTHES, R. «Société, imagination, publicité», 1968, în op.cit., pp.507-516.
4. ECO Umberto. La struttura assente: Introduzione all ricerca semiologica. Milan. Bompiani, 1968.
5. LEVI-STRAUSS, Claude, From Honey to Ashes: Introduction to a Science of Mythology, vol. 2, translated by John and Doreen Weightman. New York: Harper & Row, 1973.

STUDIAREA ABILITĂȚILOR BIBLIOTECARILOR: CONTEXT INTERNAȚIONAL

STUDYING LIBRARY SKILLS: INTERNATIONAL CONTEXT

Lilia POVESTCA, ORCID: 0000-0002-4761-2384

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 023.5.085(100)

e-mail: lilia.povestca26@gmail.com

Introducere. Dezvoltarea tehnologiilor emergente înseamnă că în prezent biblioteconomia și știința informării trec printr-o schimbare în ritm rapid, iar personalul trebuie să fie flexibil în adaptarea și asimilarea de noi competențe și niveluri de conștientizare. În plus, noile abilități ale profesioniștilor necesită în permanență a fi evaluate, analizate și expuse.

Scopul studiului: a analiza rezultatele unor cercetări internaționale ale competențelor bibliotecarilor pe care ar trebui să le dezvolte, ca principalii furnizori, experți ai informației, pentru a satisface nevoile de perspectivă ale utilizatorilor.

Metodologie. În baza literaturii de specialitate, au fost analizate și sistematizate unele studii, realizate în diverse țări, cu privire la investigarea abilităților bibliotecarilor și rolul instruirilor continue în dezvoltarea lor.

Rezultate. Analiza a 220 de anunțuri de angajare în bibliotecile academice din SUA, în perioada 1973-1998, au arătat că până în 1998 toate locurile de muncă au inclus în general abilități de comunicare [6]. Într-un studiu la Universitatea Liverpool John Moores din *Marea Britanie*, a fost menționată nevoia unor specialiști cu abilități de evaluare a revistelor electronice, comunicare, negociere și colaborare [1]. Rezultatele respondenților din 20 de țări și patru continente au arătat că principalele competențe și caracteristici necesare personalului din bibliotecile academice vor fi: abilități de comunicare, manageriale, IT, atitudinea față de muncă, cercetare etc. Autorii au concluzionat că adevărata valoare a muncii depuse de bibliotecari va fi ascunsă „în spatele scenei” [4]. În baza examinării a 200 de anunțuri de angajare în perioada 2006-2007 din *Marea Britanie, Canada, Australia și SUA*, pentru a identifica competențele necesare bibliotecarilor moderni, au fost stabilite 38 de abilități și calificări [5].

Rezultatele focus grupurilor, prin participarea a 81 de profesioniști din domeniul biblioteconomiei și științei informării din *Australia*, au arătat că pentru „Bibliotecarul 2.0” sunt esențiale opt direcții de bază în dezvoltarea profesională: cunoașterea tehnologiei, învățarea pe tot parcursul vieții, cercetare sau practică bazată pe dovezi, comunicare, colaborare și lucru în echipă, orientare către utilizator, abilități de business, caracteristici

personale [8]. Datele colectate de la 150 de respondenți din 59 de biblioteci universitare publice și private din *Pakistan*, cu privire la nevoile de formare, arată că specialiștii solicită pregătire în domeniul tehnologiilor informaționale, conversia datelor, baze de date online, Internet, rețele sociale (Facebook, Blogger, Flickr, Twitter) și organizarea activităților educaționale, seminarii, sesiuni de instruire ad-hoc, programe de formare eficiente pentru îmbunătățirea competențelor lor profesionale [2].

Specialista Rodica Volovici, concluzionând rezultatele studiului de caz privind impactul bibliotecilor digitale, a remarcat că rolul bibliotecarului din *România* a suferit modificări și ar trebui să se aștepte la noi provocări „să joace un rol major în încurajarea lecturii și a spiritului de cercetare, de concentrare privind resursele digitale și extinderea utilizării canalelor virtuale pentru a furniza aceste resurse” [9, p. 28]. La rândul său, rezultatele studiului, la nivelul directorilor de biblioteci academice din România, subliniază că personalul de specialitate din biblioteci trebuie să pună accent sporit pe utilizatori, să fie creativi „oameni cu minte deschisă și inovatoare”. În baza răspunsurilor, bibliotecarul academic ocupă rolul de formator, mediator, broker de informații, inovator, designer, administrator de pagini web, intermediar, specialist în informații și documentare, ghid de orientare pentru universul de resurse, expert în alfabetizarea informațională, consilier personal pentru utilizatori, „ghid în oceanul de informare”, partener al cadrelor didactice [7].

Rezultatele unui studiu din *Ucraina* demonstrează că majoritatea respondenților (314) au o percepție pozitivă a învățării pe tot parcursul vieții și conștientizează importanța acesteia în progresul bibliotecilor sub influența factorilor economici, sociali și tehnologici. Cu toate acestea, un număr destul de mic de bibliotecari (15%) se simt lideri ai schimbării [10]. Cercetarea abilităților tehnologiei informației necesare în instituțiile informaționale din ofertele a 6959 locuri de muncă în perioada 2004-2020 din *Turcia* a identificat caracteristicile comune la 5941 de postări în anunțurile de angajare cu necesități de abilități IT. Acestea sunt limbaje de programare (PHP, JavaScript, Java și Python), sisteme de operare (Linux, Unix și MS Windows), tehnologii web (XML, HTML, CSS și XSL), baze de date (MySQL, Oracle și PostgreSQL), standarde de metadate (MARC, DC, EAD) și alte abilități [3].

Concluzii. Pornind de la aceste rezultate, accentuăm una din problemele esențiale cu care se va confrunta domeniul infodocumentar – cultivarea competențelor necesare personalului pentru a face față tehnologiilor și serviciilor inovative, dezvoltate în baza tehnologiilor informaționale prin formare profesională continuă. Majoritatea opiniilor, cu privire la nevoile de formare ale bibliotecarilor, s-au referit la pregătirea absolut necesară în utilizarea noilor tehnologii. În baza răspunsurilor respondenților, cuvintele cel mai des folosite au fost *digitizare, comunicare, cercetare, alfabetizate, inovare, tehnologii informaționale, baze de date, intermediar, partener* etc.

Referințe:

1. ASHCROFT, L. Developing competencies, critical analysis and personal transferable skills in future information professionals. In: *Library Review*,

- 2004, vol. 53 nr. 2, pp. 82-88. ISSN: 0024-2535. Disponibil: <https://doi.org/10.1108/00242530410522569>
2. BHATTI, R., NADEEM, M. Assessing training needs of LIS professionals: a prerequisite for developing training programs in university libraries of Pakistan. In: *Chinese Librarianship: An International Electronic Journal*, 37.2, 2014, pp. 47-62.
 3. BINICI, K. What are the information technology skills needed in information institutions? The case of “code4lib” job listings. *The Journal of Academic Librarianship*, May 2021, vol 47, Issue 3. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102360>
 4. FERET, B., MARCINEK, M. The future of the academic library and the academic librarian: A Delphi study reloaded. In: *New Review of Information Networking*, 2005, no. 11(1), pp. 37-63. <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1727&context=iatul>
 5. GEROLIMOS, M., KONSTA, R. (2008). Librarians skills and qualifications in a modern informational environment. In: *Library Management*, 2008, no. 29(8-9), pp. 691-699. <https://doi.org/10.1108/01435120810917305>
 6. LYNCH, B.P., KIMBERLEY, R.S. The Changing Nature of Work in Academic Libraries. In: *College & Research Libraries*, 2001, vol. 62, no. 5, pp. 407-420. Disponibil: <https://crl.acrl.org/index.php/crl/article/view/15471/16917>
 7. MADGE, O.-L. The current role of librarians and future challenges for academic libraries in Romania. In: *Studii de Biblioteconomie și Știința Informării*, 2016, nr. 20, pp. 61-68. Disponibil: https://web.archive.org/web/20180421123810id_/http://www.lisr.ro/en20-madge.pdf
 8. PARTRIDGE, H., LEE, J., MUNRO, C. Becoming librarian 2.0: The skills, knowledge, and attributes required by library and information science professionals in a Web 2.0 world (and beyond). In: *Library Trends*, 2010, no. 59(1), pp. 315-335. Disponibil: <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/18735/59.1-2.partridge.pdf>
 9. VOLOVICI, R. ș.a. Digital Libraries Impact on Students’ Learning Behaviour. Case Study: Medical Students. In: *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries (QQML)*, 2016, vol. 5, no. 1, pp. 23-29. ISSN 2241-1925. Disponibil: <http://www.qqml.net/index.php/qqml/article/view/25/26>
 10. СЕРБІН, О., КУЛІК, Є. Професійне вдосконалення бібліотекарів в умовах необхідності якісних змін галузі. В: Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2019, № 3, сс. 56-69. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169668>

ROLUL PLANIFICĂRII STRATEGICE A RELAȚIILOR PUBLICHE ÎN GESTIONAREA IMAGINII ORGANIZAȚIEI

THE ROLE OF STRATEGIC PLANNING OF THE PUBLIC RELATIONS IN ORGANIZATIONAL IMAGE MANAGEMENT

Natalia BEREGOI, ORCID: 0000-0002-5673-5837
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 654.44:651.122

e-mail: natalia.beregoi@usm.md

Planificarea strategică a relațiilor publice are un rol semnificativ în gestionarea imaginii unei organizații, atât timp cât mediul de afaceri competitiv de astăzi pune presiune asupra managerilor de comunicare de a demonstra măsurabil modul în care rezultatele programelor de relații publice beneficiază organizațiile pe care le deservește. În același timp, practicienii care folosesc metodele, tacticile, instrumentele strategice se pot bucura de mai multă autonomie în luarea deciziilor, de bugete mai mari și de un sprijin mai mare din partea managementului. Practicile de relații publice bazate pe planificare, cercetare și evaluare le permit managerilor să rezolve probleme complexe, să stabilească și să atingă sau să depășească scopuri și obiective, să urmărească opiniile și convingerile publicului-cheie și să folosească strategiile programului pentru a obține rezultatele scontate. Ph. Kotler și K. Keller menționează că *procesul de planificare strategică orientată spre piață este procesul managerial de creare și de menținere a unui raport viabil de adecvare între obiectivele, competențele și resursele firmei, pe de o parte, și ocaziile de piață în veșnică schimbare, pe de altă parte* [1, p. 98].

Deși utilizarea planificării strategice în managementul relațiilor publice nu poate garanta succesul programului, ea permite practicienilor să-și maximizeze abilitățile și să treacă dincolo de reacțiile creative. Un stil de management mai strategic poate ajuta la controlul modului în care se va dezvolta o situație și a rezultatelor obținute de practicieni în acele situații.

În ultimii 30 de ani, relațiilor publice li se atribuie *funcția de management care identifică, stabilește și menține relații reciproc avantajoase între o organizație și public de care depinde succesul sau eșecul acesteia. Multe studii și cercetări din domeniu au urmat exemplul, punând accent pe relațiile publice ca element al managementului organizațional, în excelență în relații publice și comunicare, definind relațiile publice camanagementul comunicării între o organizație și publicul său* [2, p. 2].

În același timp, cercetările academice au ajutat la deschiderea drumului pentru a amplasa planificarea programelor de relații publice în cadrul ședințelor manageriale. *În mod normal, conducătorul departamentului de relații publice trebuie să facă parte din conducerea organizației și să aibă un statut de manager (director, vicepreședinte). Relațiile publice afectează activitatea întregii organizații: de aceea, cel care le concepe*

și le implementează trebuie să lucreze în strânsă legătură cu liderii organizației și să beneficieze de sprijinul acestora, în plus, decizia finală trebuie să aparțină conducerii organizației [3, p. 33].

Relațiile publice se manifestă uneori sub denumiri alternative, adesea legate de domenii subsidiare, cum ar fi relațiile cu media sau comunicarea cu angajații. *Cu toate acestea, un proces de planificare strategică bazat pe cercetare este necesar pentru gestionarea eficientă a diferitelor aspecte ale relațiilor publice – indiferent de numele acestora – inclusiv relațiile cu comunitatea, planificarea și promovarea evenimentelor speciale, campanii politice, evenimente nonprofit și strângere și dezvoltare de fonduri* [4, p. 384]. În această listă, putem adăuga și alte elemente de relații publice strategice: afaceri publice, managementul problemelor, comunicarea de criză, informarea publică, relațiile cu consumatorii și clienții, lobby-ul, relațiile cu investitorii, comunicarea riscurilor și managementul reputației.

Între timp, relațiile publice încep să împrumute conștient unele dintre tehnicile și abordările dezvoltate de alte domenii, în special de marketing și unul dintre instrumentele sale principale de comunicare, publicitatea. „Schimbarea este menită să completeze relațiile publice tradiționale, ceea ce înseamnă că mai întâi trebuie să reflectăm asupra status-quo-ului” [5, p. 8]. Indiferent de etichetă, relațiile publice necesită o gestionare strategică, deoarece majoritatea domeniilor și specialităților conexe au adoptat setul de abilități și abordări noi, dezvoltate în ultimii ani, iar procesul de gestionare a imaginii organizației este unul complex, pe termen lung și include toate metodele și instrumentele tradiționale și cele noi.

Planificarea strategică a relațiilor publice urmează să fie atât logică, cât și ușor de urmat. Procesul de planificare trebuie să fie deliberat și etapizat. După identificarea unei probleme, tendința comună a practicienilor este de a căuta soluții, sărind peste cercetare și analiză. Acest lucru poate duce la presupuneri nejustificate care ulterior se dovedesc a fi costisitoare, contraproductive și jenante. Planificarea atentă duce la programe care sunt proactive și preventive mai degrabă decât la activități care sunt reactive și remediative. În același timp, pașii din acest proces sunt suficient de flexibili pentru a permite monitorizarea, testarea și ajustarea constantă după necesitate.

În trecut, unii practicieni de relații publice au omis planificarea strategică considerând că ar putea interfera cu creativitatea lor. Dar lucrurile se schimbă. Într-un domeniu aglomerat de concurenți care atrag toți aceleași audiențe, profesioniștii în comunicare s-au orientat către o utilizare mai mare a cercetării și planificării strategice ca o completare a abordării creative. Într-adevăr, este contraproductiv să fie separați oamenii creativi și cei cercetători, pentru că se pot ajuta reciproc. Ei împărtășesc scopul comun de a-și ajuta clientul și de a crea, promova și gestiona imaginea organizației. Cercetarea și planificarea strategică poate alimenta inspirația creativă, poate ajuta la dezvoltarea ideilor, poate menține lucrurile în țintă și poate evalua eficacitatea eforturilor creative.

În **concluzie**, planificarea strategică a relațiilor publice contribuie nemijlocit și eficient la gestionarea imaginii organizației. Un sistem de planificare pas cu pas este

esențial pentru a învăța cum să fie dezvoltat un program de comunicare eficient, iar creativitatea eficientă este mai probabil să rezulte dintr-o planificare strategică atentă și perspicace decât dintr-un fulger de inspirație.

Referințe:

1. KOTLER, Ph., KELLER, K. *Managementul marketingului*. București: Teora, 2008. 1192 p.
2. SMITH, R.D. *Strategic Planning for public relations*. 3rd edition. New York: Routledge, 2009. 436 p.
3. COMAN, C. *Relațiile publice: principii și strategii*. București: Polirom, 2001. 200 p.
4. AUSTIN, E.W., PINKLETON, B.E. *Strategic public relations management: planning and managing effective communication program*. 2nd ed. New Jersey: Erlbaum, 2006. 411 p.
5. SOLIS, B., BREAKENRIDGE, D. *Putting the public back in public relations*. New Jersey: Pearson Education, 2009. 314 p.

SERVICIU INOVATIV DE BIBLIOTECĂ – BIBLIOTECARUL DIGITAL, FACILITATOR DE COMPETENȚE DIGITALE PENTRU COMUNITATE

INNOVATIVE LIBRARY SERVICE – THE DIGITAL LIBRARIAN, DIGITAL SKILLS FACILITATOR FOR THE COMMUNITY

Dorin COZAN, ORCID: 0000-0002-9299-0050
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 023.5:[004:001.92]

e-mail: cozan.dorin@yahoo.com

Transformarea bibliotecarilor în profesioniști ai inovației, din punctul de vedere al serviciilor, presupune dezvoltarea unor abilități de utilizare a noilor tehnologii informaționale, pentru a facilita accesul utilizatorilor la informațiile solicitate [1], dar și învățarea acestora de a manipula resursele respective, în lipsa bibliotecarului. Un astfel de obiectiv poate fi îndeplinit prin instruirea personalului de bibliotecă, în cadrul unui curs de formare profesională, obiectivul fiind acela de a implementa un nou serviciu, și anume, *Bibliotecarul digital*.

Alfabetizarea digitală a personalului de bibliotecă care să asigure implementarea noului serviciu menționat se poate realiza în cadrul unui curs prin două module:

1. Formarea și consolidarea de competențe digitale de bază, ce presupun cunoașterea și utilizarea bazelor de date existente la nivel național, puse la dispoziție prin sistemul național de biblioteci, regăsirea informației în bazele de date bibliografice, în special a celor care oferă *Open Access*, practici inovative de promovare a structurilor infodocumentare [2, p. 298-310] s.a.; utilitatea acestui modul va fi probată în mod exemplar în cazul bibliotecilor universitare sau academice [3].

2. Cunoașterea și utilizarea de site-uri și aplicații specializate în deținerea, editarea și transmiterea de conținut digital, dar și de promovare în mediul virtual, prin intermediul cărora imaginea publică a bibliotecilor să fie îmbunătățită, precum: Genial.ly, Powtoon, Escape the Room, Canva, MapHub, Socrative, Liveworksheets, EdPuzzle, Calameo, Mentimeter, Wordwall s.a.

Referințe:

1. IFLA/UNESCO. *Manifestul bibliotecii publice*: [online], 1994. [accesat 01.09.2022]. Disponibil pe Internet: <https://www.ifla.org/g/public-libraries/ifla-unesco-public-library-manifesto/>.

2. SÎNZIANU, S. Practici de promovare a structurilor infodocumentare. În: *Abordări actuale în managementul colecțiilor și serviciilor din biblioteci*: Suport de curs, 2021.
3. Decizia ANACEC, 27 decembrie 2019. Disponibil pe Internet: <http://www.cnaa.md/files/attestation-commission/meetings/2.decizie-materiale-metodologice-27.12.2019.pdf>

COMUNICAȚIILE INTERNE INTEGRATE ALE BIBLIOTECII ÎN PERIOADA DE PANDEMIE

INTEGRATED INTERNAL COMMUNICATIONS OF THE LIBRARY DURING THE PANDEMIC PERIOD

Natalia CHERADI, ORCID: 0000-0002-8261-6815

Elena RAILEAN, ORCID: 0000-0001-5205-7971

Academia de Studii Economice din Moldova

CZU: [027:316.77]:616.98-036.21

e-mail: cheradi@lib.ase.md

e-mail: marketol@lib.ase.md

Rolul comunicațiilor în societatea modernă este în continuă creștere. Acest fenomen este influențat de mediul extern imprevizibil, de necesitatea de a construi relații eficiente cu utilizatorii, partenerii și toate grupurile sociale din jurul organizației. Lumea din ultimele decenii reprezintă, în primul rând, comunicațiile globale și diverse, care pătrund în întregul spațiu sociocultural și determină eficiența oricăror activități umane.

Comunicațiile, formând o rețea ramificată, devin mai universale, transformându-se din interpersonale în sociale și profesionale. Acestea sunt baza oricărei activități economice, determinând eficacitatea acesteia și impactul asupra participanților săi [3, p.221]. Organizațiile au nevoie de tehnologii și instrumente eficiente pentru a comunica cu publicul – țintă. Ideea comunicațiilor integrate de marketing a apărut în anul 1962, când Theodore Levitt a formulat conceptul de marketing centripet, ideea căruia era ca toate mesajele de informare venite de la companie să fie coordonate între ele, creând o singură imagine convingătoare a organizației. Cu toate acestea, ideea comunicațiilor integrate de marketing a devenit relevantă abia la mijlocul anilor 1990, când a devenit clar că schemele tradiționale nu mai funcționau. În această perioadă, au fost publicate mai multe lucrări ale autorilor americani, care prezentau conceptul comunicațiilor integrate de marketing. Reprezentativă, în acest context, este lucrarea *Integrated Marketing Communications: Putting It Together & Making It Work* de Don E. Schultz, Stanley I. Tannenbaum și Robert F. Lauterborn (1992). Experții susțin că această lucrare a servit drept bază conceptuală pentru dezvoltarea în continuare a soluțiilor eficiente de marketing [4, p.4].

Progresul tehnologic, concurența, utilizatorii avansați, creșterea volumului de informații și dezvoltarea canalelor de informare condiționează integrarea tuturor tipurilor de comunicare și a componentelor acesteia, fiind necesară luarea în considerare a factorilor care influențează acest proces. Comunicațiile integrate asigură calitatea și eficiența comunicării organizaționale, fiind, totodată, și un mijloc important de realizarea a misiunii organizației care contribuie la loializarea utilizatorilor și fortifică poziția organizației pe piață.

În prezent, comunicațiile integrate au devenit un element indispensabil al spațiului informațional modern, care trece printr-o perioadă de transformare accelerată, cauzată de pandemie. Astfel, în condițiile de pandemie, au fost schimbate prioritățile în comunicarea externă și internă a bibliotecilor. Comunicațiile interne ale unei organizații necesită schimbări fundamentale într-o pandemie. Bibliotecile au avut noi oportunități de a lucra cu utilizatorii la distanță. Pentru a avea servicii solicitate într-o perioadă de forță majoră, bibliotecile trebuia să-și restructureze rapid activitățile, iar angajații să se adapteze la modalitățile inovatoare de primire și transmitere a informațiilor, să dezvolte noi abilități, de exemplu, autogestiunea etc. Sunt necesare strategii de adaptare și reformulare pentru toate tipurile de biblioteci. Principala tendință a anilor 2020-2022 a fost transferarea masivă a activității în mediul online. Acest format de organizare a activității, potrivit multor experți, se va păstra și după pandemie, deoarece aduce și anumite beneficii organizației: reducerea costurilor organizaționale și de operare, eliberarea spațiului fizic de lucru etc. Managerii trebuie să construiască un sistem de comunicații integrat, să promoveze un nou model de interacțiune cu angajații, care va funcționa preponderent la distanță. Crearea unui spațiu de activitate flexibil necesită cunoștințe noi din partea managerilor de bibliotecă. Situația actuală a oferit bibliotecarilor o bună oportunitate de a testa procesele și comunicațiile interne ale organizației.

Siguranța devine o valoare de bază în societate, așa că lipsa contactului direct cu publicul și între angajați va reduce considerabil riscul de infectare. Biblioteca trebuie să funcționeze atât în medii tradiționale, cât și în medii online. Variabilitatea devine principala caracteristică a societății postcriză. Un spațiu unic de informare este fundamentul loialității personalului bibliotecii. Este necesar să se reconstruiască un singur spațiu informațional prin soluționarea următoarelor sarcini:

- evitarea erorilor de comunicare pe orizontală și pe verticală pentru asigurarea înțelegerii reciproce la toate nivelurile bibliotecii. Este necesar să se acorde o atenție deosebită comunicării orizontale, deoarece fiecare angajat poate păstra legătura cu conducerea, dar nu știe ce fac colegii;
- dezvoltarea unei culturi a feedback-ului. Angajații de la distanță au nevoie de mai mult feedback din partea managerilor, au nevoie de instrumente convenabile pentru a-și transmite propria opinie conducerii și pentru a răspunde prompt;
- crearea unui sistem de pregătire și dezvoltare a personalului în condiții de lucru la distanță și popularizarea acestuia;
- formarea unor standarde-cadru de comportament, fiind una dintre sarcinile principale ale comunicării corporative.

Când se lucrează de la distanță, comunicarea scrisă este utilizată mai frecvent. În acest context, sarcinile de lucru necesită o structurare clară. Absența unei componente emoționale poate contribui la neînțelegerea informației, la apariția interferenței semantice în percepția informației. Se atestă și fenomenul de extindere a zilei de lucru în formatul activității la distanță, care este greu de monitorizat. Toate deciziile luate în timpul discuțiilor la telefon sau prin un apel video trebuie să fie imediat înregistrate și arhivate. Parolele și datele de conectare ale angajaților trebuie să fie colectate într-un

fișier comun și stocate de o persoană responsabilă. Pentru a construi comunicații eficiente între angajați, fără pierderi de timp, date și informații, pot fi create grupuri de discuții și chat-uri, în funcție de nevoile profesionale, să se organizeze întâlniri, ședințe de brainstorming și să se acorde asistență consultativă în timp real. Toate instrumentele pentru construirea comunicării în cadrul bibliotecii pot fi acum utilizate online. Există instrumente care integrează toate funcțiile principale de comunicare din cadrul bibliotecii. Problema comunicațiilor interne ale bibliotecii va fi rezolvată mai eficient dacă sunt respectate următoarele:

- elaborarea unui plan de comunicare internă în timpul crizei;
- este important ca managerii să construiască o comunicare gestionată și să transmită personalului informațiile organizaționale;
- este necesar de reconfigurat comunicațiile în bibliotecă cât mai repede posibil;
- comunicarea informală este importantă pentru fiecare angajat, de aceea se recomandă crearea unui spațiu de comunicare informală, cum ar fi un grup pe Viber, Messenger etc.;
- evaluarea periodică a sistemului de comunicare a bibliotecii.

Astfel, într-o epocă a schimbării, rolul comunicării în bibliotecă este în creștere semnificativă, ea devine resursa principală și direcția principală de activitate și necesită o atitudine responsabilă față de aceasta. Comunicarea bibliotecii corect construită influențează direct eficiența activităților sale, reputația și poziția stabilă pe piața informației.

Referințe:

1. SCHULTZ, Don E., STANLEY, I. et al. *Integrated Marketing Communications: Putting It Together & Making It Work* Lauterborn. Chicago: NTC Business Books, 1992. 219 p. ISBN 0-8442-3363-3.
2. SUVAC, Natalia, NICUȚĂ, Ina. Biblioteca Științifică a ASEM în perioada pandemiei: noi provocări și oportunități de dezvoltare. In: *Magazin bibliologic*. 2021, nr.1-2, pp. 66-69. ISSN 1857-1476.
3. ДУШКИНА, М.Р. «Новый мировой порядок»: изменятся ли социальные и маркетинговые коммуникации в ситуации кризиса и пандемии? В: *Маркетинговые коммуникации*. 2020, №3, сс. 220-234. ISSN 2619-1407.
4. ФЕЙЛИНГ, Т.Б. и др. *Интегрированные маркетинговые коммуникации*. СПб. Астерион, 2019. 94 с. ISBN 978-5-00045-760-3.

ASPECTE TEORETICE PRIVIND CAMPANIILE DE RELAȚII PUBLICHE ȘI STRUCTURA LOR

THEORETICAL ASPECTS OF PUBLIC RELATIONS CAMPAIGNS AND THEIR STRUCTURE

Lilia JOMIRU, ORCID: 0000-0002-7247-6783
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 659.4:659.11

e-mail: liliacirlan@gmail.com

Termenul de „campanie” provine din limbajul militar, prin care se înțelege „totalitatea operațiilor militare efectuate de armatele unei țări sau un grup de armate pe un câmp de luptă într-un anumit timp și într-un scop strategic” [1, p.173]. Depășind aspectul militar, mediul non-militar definește campania drept „acțiunea organizată în vederea realizării într-o anumită perioadă de timp a unor sarcini importante” [2, p.131]. Dat fiind faptul că acest concept a fost preluat din terminologia militară, specialiștii din domeniul relațiilor publice au propus mai multe definiții, încercând să-i ofere o semnificație specifică. În accepția cercetătorilor americani Doug Newson, Alan Scott și Judy Vanslyke Turk, campaniile de relații publice reprezintă „eforturi hotărâte, extinse, coordonate, menite să atingă o țintă sau un set de ținte interconectate care să deplaseze organizația către atingerea unui obiectiv pe termen lung, înțeles ca expresie a misiunii sale” [3]. O altă definiție în acest sens, este cea propusă de către Robert Kendal, potrivit lui „campania de relații publice este un efort susținut al unei organizații pentru a construi relații sociale demne de încredere, cu scopul de a atinge anumite obiective (determinate în urma unor cercetări), efort bazat pe aplicarea unor strategii de comunicare și evaluarea rezultatelor obținute” [4, p.3]. Așadar, o entitate socială livrează conținuturi/mesaje spre mediul extern în vederea consolidării și fortificării imaginii instituționale.

Bernard Dagenais, profesor de Relații Publice la Departamentul de Informare și Comunicare al Universității Laval (Québec, Canada), susține ideea potrivit căreia campania de relații publice este „o succesiune ordonată de operațiuni efectuate pentru a găsi soluții concrete de comunicare în funcție de preocupările organizației; el începe cu o analiză și continuă cu un studiu, o planificare, o fază de execuție și una de control” [5, p.31]. În acest context, putem afirma că o campanie de PR are drept scop soluționarea unor probleme sociale, comerciale; crize de imagine etc.

La rândul său, sociologul și profesorul universitar ieșean Gheorghe Teodorescu, definește campania de relații publice în felul următor: „o activitate de conducere, cu caracter permanent și organizat, prin care firmele comerciale, instituțiile, grupurile, cu caracter privat sau public, urmăresc să câștige și să mențină înțelegerea, simpatia și susținerea celor cu care astfel de organizații au sau ar putea avea de-a face: în acest scop, ele vor trebui să practice o largă informare și să-și adapteze pe cât posibil propriul compor-

tament încât să obțină o cooperare mai eficientă din partea celorlalte instituții, persoane sau grupuri, cu condiția de a ține seama de interese reciproce”[6].

Autorul român mai este de părere că prin campaniile de relații publice se fixează reprezentări sociale cu privire la instituții și persoane, generând, astfel, „stereotipuri și rutine comportamentale pornind de la valori, mentalități, practici ori credințe pe care le operaționalizează în modele predefinite ale acțiunii”. În contextul în care an de an, organizațiile se preocupă de PR-ul corporativ, ne dăm seama că scopul campaniilor de relații publice, pe care acestea le desfășoară, se orientează anume spre conservarea și amplificarea imaginii pozitive a instituției.

Doug Newsom, Judy Van Slyke Turk și Dean Kruckeberg, în lucrarea lor *Totul despre relații publice*, vorbesc despre câteva caracteristici ale campaniilor de relații publice, pe care trebuie să le luăm în considerare atunci când inițiem un astfel de proces comunicational: 1) identificarea nevoilor, obiectivelor și posibilităților publicului prioritar; 2) planificarea și executarea campaniei într-un mod sistematic; 3) monitorizarea și evaluarea continuă pentru a se vedea ce funcționează și unde trebuie făcute eforturi suplimentare; 4) luarea în considerare a rolurilor complementare ale comunicării interpersonală cu mass-media; 5) selecția unor media potrivite pentru fiecare public prioritar, dând atenția necesară posibilității acelor media de a difuza mesajul [7, p.573-574].

Cercetătoarea Cristina Coman, referindu-se la campaniile de relații publice, consideră că acestea ar trebui să fie distinse de campaniile de comunicare publică. Acestea din urmă au un scop imediat, practic și bine definit (spre exemplu: campaniile de combatere a fumatului, de respectare a normelor de securitate rutieră, de înfrumusețare a orașului etc.) și folosesc exclusiv mass-media.

Campaniile de relații publice însă au ca obiective crearea de relații pozitive între o organizație și publicul ei; în acest scop ele folosesc un spectru larg de mijloace de comunicare: interpersonală, mediată de diferite suporturi tehnologice (telefon, afișe, e-mail, Internet etc.) sau de tip mass-media, contribuind, astfel, la îndeplinirea misiunii sociale globale ale organizației și la confirmarea declarației de principii care o definește [8, p. 73].

După cum am observat din definițiile de mai sus, campaniile de relații publice reprezintă un efort, un proces complex de acțiuni menite să asigure atingerea unui scop general. În cazul campaniilor sociale, scopul este de a influența, sensibiliza opinia publică asupra problemelor care există în societate, promovând astfel sentimentul de solidaritate socială, pe când în cazul campaniilor comerciale, scopul este de a seduce individul, trezindu-i dorința de a achiziționa produsul/serviciul promovat. Indiferent de scopul pe care și-l propune o campanie de relații publice, pentru a deveni de succes, aceasta trebuie să fie planificată strategic, pentru a-și atinge obiectivele propuse.

Elaborarea unei campanii de relații publice presupune mai multe etape, precum:

1. definirea corectă a tipului de campanie ce va fi organizată (de poziționare, de informare etc.);
2. identificarea problemei și analiza situației (analiza SWOT, PEST etc.);
3. stabilirea publicului-țintă;

4. formularea scopului campaniei;
5. elaborarea obiectivelor de acțiune și de comunicare;
6. stabilirea strategiei de acțiune și a tacticilor de comunicare;
7. crearea sloganului și a mesajelor ce vor fi difuzate în campanie;
8. proiectarea calendarului campaniei (GANT sau alt tip);
9. proiectarea planului media;
10. stabilirea bugetului;
11. stabilirea echipei de campanie, cu descrierea exactă a sarcinilor fiecărui membru;
12. identificarea metodelor de evaluare.

Planificarea și organizarea campaniilor de relații publice reprezintă eforturile și procesele fundamentale, complexe și bine elaborate, de reușita cărora depinde viitoarea imagine a unei instituții. Nu în zadar într-o campanie de PR se investesc numeroase resurse financiare, umane și temporale. Practica ne arată că rezultatele unei campanii de PR sunt direct proporționale cu eforturile de planificare a acesteia.

În logica activității de PR, campaniile sunt acțiuni distincte, proiectate și derulate special pentru îndeplinirea anumitor obiective ale organizației, pe termen scurt, mediu sau lung. Ele se detașează de activitatea curentă a departamentului PR, desfășurându-se după un proiect special, dar activități din acest proiect se pot regăsi în planurile lunare, trimestriale, anuale ale departamentului. În alte situații, atunci când organizația decide să angajeze o agenție de relații publice pentru organizarea unei campanii, departamentul propriu este degajat de sarcinile specifice respectivei campanii, revenindu-i, poate, doar misiunea de a monitoriza acțiunile derulate de agenția respectivă. Deci, situațiile se pot nuanța, de la caz la caz.

Referințe:

1. MARCU, F., MANECA, C. *Dicționar de neologisme*. București: Editura Academiei, 1978.
2. *Dicționarul General al limbii române*. București: Editura Enciclopedică, 1992.
3. NEWSON, D., SCOTT, A., TURK, J.V. *This is PR – The reality of Public Relations*. California: Wadsworth Publishing Company, Belmont, 1993.
4. KENDAL, R. *Public Relations Campaign Strategies: Planning for Implementation (Strategii de campanii de Relații Publice: Planificarea pentru implementare)*. New York: Harper Collins Publishers, 1992.
5. DAGENAIS, B. *Campania de Relații Publice*. Iași: Polirom, 2003.
6. TEODORESCU, G. *Campaniile de relații publice*. Disponibil: http://www.academia.edu/8036262/Campaniile_de_Relatii_Publice [Accesat 24.08.2022].
7. NEWSOM, D., TURK, J.V., KRUCKEBERG, D. *Totul despre relații publice*. Iași: Polirom, 2003.
8. COMAN, C. *Relațiile publice. Principii și strategii*. Iași: Polirom, 2001.

COMPETENȚELE ȘI ABILITĂȚILE NOI ALE BIBLIOTECARILOR

NEW COMPETENCIES AND SKILLS OF LIBRARIANS

Bianca GEORGIANA, ORCID: 0000-0002-7311-6974
Macari ADĂSCĂLIȚEI, ORCID: 0000-0002-7311-6974
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: [159.928:001.895]:023.5

e-mail: adascalitebianca@ymail.com

Secolul XXI reclamă o schimbare de atitudine din partea bibliotecarilor și o deschidere mai mare spre inovare din partea bibliotecilor. Bibliotecile trebuie să-și extindă colecțiile pe orice tip de suport, cu resurse online sau documente electronice și trebuie să furnizeze noi tipuri de servicii pentru a-și demonstra utilitatea. Revoluția digitală a schimbat modul în care erau percepute bibliotecile – din furnizori ai informației ele au devenit intermediari ai informației. Chiar dacă și-au pierdut „supremația” în infrastructura cunoașterii, lunga tradiție în domeniul organizării informației încă mai recomandă bibliotecile, internetul și World Wide Web-ul nereușind o sistematizare perfectă a informațiilor relevante pentru utilizator [1, p. 25].

Astfel, bibliotecarul trebuie să recunoască nevoia de informare, să diferențieze sursele de acces, să creeze strategii pentru căutare, să poată localiza, accesa, compara și evalua informațiile, să organizeze, să redacteze, să comunice, să sistematizeze și să gestioneze informațiile [4, p. 7]. Când bibliotecarul este depășit atât de contextul social, cât și de contextul tehnologic, când setul actualizat și dinamic de competențe lipsește din „arsenalul” bibliotecarului, biblioteca nu își mai validează scopurile fundamentale. Astfel de situații, cu care s-au confruntat biblioteci din întreaga lume, necesită un set de acțiuni plene și sistemice. De exemplu, în 2006 o bibliotecă universitară din Australia a resimțit nevoia unei astfel de schimbări.

În anul 2006, comunitatea academică a Universității din Melbourne a semnalat o scădere puternică a numărului de studenți utilizatori ai bibliotecii universitare. După un studiu complex, între anii 2006-2009, în cadrul bibliotecii, a fost implementat un model cuprinzător de schimbări, o mare parte fiind dintre el fiind adresate direct bibliotecarilor: oportunități de carieră structurată pentru întreg personalul bibliotecii; oportunități de specializare pentru formarea unui set clar definit de competențe și abilități specifice combinate cu un spectru larg de cunoștințe generale; formarea unor bibliotecari specializați capabili să ofere mai degrabă servicii personalizate pentru utilizatori și nu set limitat de servicii standardizate [5, p. 577].

De asemenea, majoritatea bibliotecarilor au urmat cursuri de instruire, în vederea dezvoltării noilor competențe necesare (HTML, XML, metadata etc.), fiind urmărită și sporirea autonomiei bibliotecarilor în lucrul cu programele multimedia. În urma unei

analize a feedback-ului primit de la bibliotecari care au urmat cursurile, pentru o parte dintre angajați a fost modificată fișa postului, iar unde a fost necesar a fost ajustată și organigrama bibliotecii [5, p. 573-574]. Schimbările s-au dovedit a fi utile, dar în contextul dinamic al bibliotecii 2.0, a fost introdus și un sistem suplimentar de raportări periodice întocmite de fiecare departament al bibliotecii, pentru o monitorizare mai îndeaproape a activității bibliotecii, în vederea evitării apariției unei noi falii între instituție și utilizatori. Pentru a înțelege și a adapta mai bine bibliotecile la nevoile societății contemporane, este important și modul în care bibliotecarii își înțeleg noul lor context profesional, adică biblioteca 2.0.

În anul 2013, în cadrul unui studiu privind percepția competențelor bibliotecarilor în era digitală (sau în contextul bibliotecii 2.0), o sută de bibliotecari din Finlanda au răspuns la întrebarea „Ce este un bibliotecar 2.0?”. Cinci cele mai des întâlnite răspunsuri s-au referit la: competență în folosirea internetului, capacitatea de muncă interactivă, muncă orientată către utilizator, deschiderea către nou și un spirit proactiv [6, p. 201].

Răspunsurile oferite de bibliotecari sunt congruente cu schimbarea culturală actuală determinată de era digitală, unde punctul focal al schimbării nu rezidă neapărat în dihotomia digital-analog, ci mai degrabă în noua ordine interactivă. Astfel, se întregeste imaginea bibliotecarului 2.0, drept cea a unui expert/specialist care se află într-un continuu proces de învățare. Pe o scară de la specialist la generalist, bibliotecarul 2.0 ni se înfățișează în chip paradoxal drept un „specialist nonspecialist”. Bibliotecarul 2.0 însumează competențe specifice în domeniul instrumentelor interactive, *social web*, este concentrat pe formă mai degrabă decât pe conținut. În același timp, el trebuie să găsească un echilibru dintre aceste competențe și nevoia de fi un comunicator generalist [6, p. 203-204]. În secolul XXI, bibliotecarul devine asemeni unui ghid într-o galerie care își completează colecțiile neîntrerupt.

Într-un alt studiu din 2014 realizat de Gunilla Widén Abo și Maria Kronqvist-Berg de la Åbo Akademi University, din Turku, Finlanda, sunt menționate noile competențe pe care ar trebui să le dezvolte bibliotecarii în secolul XXI.

Astfel, competențele *de digitalizare* se referă la competențe tehnice și capacitatea de a comunica cu personalul și sistemele IT, competențe juridice, contracte de licență și achiziții publice. Cele *de informare și de alfabetizare mediatică* sunt puse în slujba utilizatorilor, la fel ca și competența de a veni în întâmpinarea tuturor tipurilor de grupuri de utilizatori. Cele *de comunicare științifică* se referă la competența juridică, acorduri, procese de publicare, diferite practici de informare în cadrul diferitelor discipline, bibliometrie, practici de scriere, arhive digitale. Cele privind *cultura participativă* țin de domeniul tehnologiei digitale, alfabetizare informațională, competență socială, marketing și comunicare. Cele care țin *de supraveghere pedagogică* se referă la medii de învățare, platforme de învățare, lucrări de referință, competență juridică, competențe de comunicare, metode de învățare, competențe de colaborare. Cele *de marketing*: sunt legate de internet și social media ca instrumente de comunicare și marketing. Ultima categorie, competențele *academice* se referă la: managementul schimbării, leadership, învățare și dezvoltare, competențe relaționale [2].

Toate aceste competențe noi sunt strâns legate de cultura informației. În literatura de specialitate, sunt deja încetățeniți termenii *info-poor* (persoane care nu au acces la informație) și *info-rich* (persoane care au acces la informație) și se discută despre falia digitală datorată distanței dintre *info-poor* și *info-rich* [3, p.54]. De aceea, rolul bibliotecarilor din centrele universitare este de a asigura o exploatare corectă a informațiilor, asigurând accesul la bazele de date (având costuri extrem de mari acest lucru este mult mai facil datorită consorțiilor realizate de biblioteci), realizând o selecție și o diseminare a informației în rândul utilizatorilor, integrând astfel resursele informaționale specifice culturii digitale [3, p.55].

O bibliotecă care vrea să fie în prezent un sprijin veritabil pentru utilizatori, trebuie să implementeze programe de modernizare cu un accent puternic pus pe cursuri de formare și instruire pentru bibliotecari, nu doar în domeniul multimedia, dar pentru a dezvolta și celelalte competențe necesare bibliotecarilor în contextul bibliotecii 2.0.

Referințe:

1. VEGA (GRUIA), Luminița-Roxana. *Biblioteca deschisă. Servicii online de acces la informație și cunoaștere: Teză de doctorat*. București, 2019. [Accesat 28.08.2022] Disponibil: <https://rei.gov.ro/teze-doctorat>
2. WIDEN, G., KRONQVIST-BERG, M. *The Future Librarian: A Diverse and Complex Professional*. Proceedings of the IATUL Conferences. 2014 Paper 7. [Accesat 20.08.2022] <http://docs.lib.purdue.edu/iatul/2014/plenaries/7>
3. CORAVU, Robert. *Intermediarul difuz: biblioteca universitară între cultura tiparului și cultura digitală*. Constanța: Ex Ponto, 2012. 235 p.
4. DEDIU, Liviu-Iulian. *Managementul serviciilor pentru utilizatori în bibliotecile contemporane: Rezumatul tezei de doctorat*. București, 2009.
5. KEALEY, Karen. Do library staff have what it takes to be a librarian of the future?. In: *Library Management*. 2009, vol. 30, no. 8-9, pp. 572-582.
6. HUVILA, I. et al. What is Librarian 2.0 – New competencies or interactive relations? A library professional viewpoint. In: *Journal of Librarianship and Information Science*. 2013, vol.45(3), pp. 198-205.

REVISTA: ELEMENTE DE CONȚINUT ȘI DE FORMĂ

THE MAGAZINE: ELEMENTS OF CONTENT AND FORM

Georgeta STEPANOV, ORCID: 0000-0002-7884-8453

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 070.4 + 050

email: stepanovgeorgeta@gmail.com

Revista este o publicație periodică, tipărită pe un suport de hârtie, care, conform unei periodicități anume, pune în circuitul informațional texte de natură analitică și imagini color, realizând prioritar, funcțiile de interpretare, de culturalizare și de divertisment. „Ea este cel mai vechi element al sistemului mass-mediei, întrucât suportul minim necesar acesteia putea fi găsit și acum câteva secole, spre deosebire de celelalte tipuri de media care au apărut pe piața informațională începând cu secolul al XIX-lea” [1, p. 26]. Revista își are propriile formate, mijloace și forme de expresie, care proiectează specificitatea ei în raport cu alte elemente ale sistemului mass-mediei.

Elementele constitutive ale unei reviste formează un ansamblu structurat, în care fiecare dintre acestea își are rolul, contribuția și aportul său la formarea produsului finit. Din perspectivă funcțională, elementele constitutive ale unei reviste pot fi clasificate în: 1) elemente de conținut și 2) elemente de formă. Elementele de conținut și cele de formă reprezintă particularitățile distinctive ale unei reviste, din care și reiese modelul identitar al ei. Ele sunt selectate în funcție de conceptul revistei (care, la rândul lui, depinde de nevoile și interesele cititorilor) și condiționează în mod necesar specificul acesteia: forma, conținutul, stilul și retorica ei.

În categoria elementelor de conținut se includ: titlul revistei, cuprinsul, date editoriale, sigla, motto, elementele textuale (studii, anunțuri, articole, interviuri, sondaje, analize

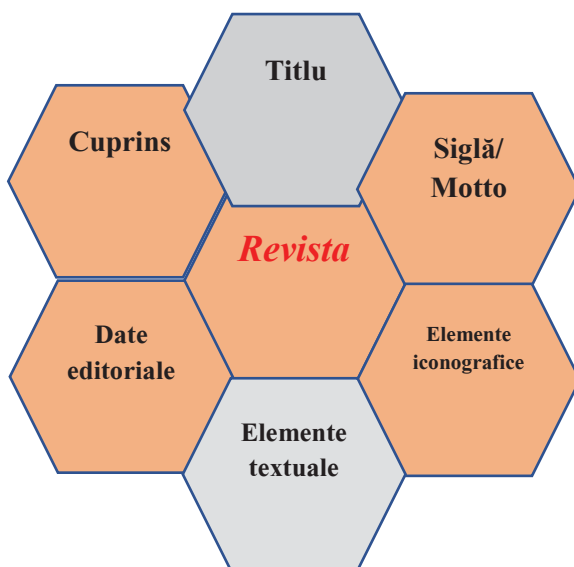

Fig.1. Elemente de conținut ale revistei

Sursa: Elaborat de autor

etc.), precum și elementele iconografice (fotografii, colaje, grafice, desene, caricaturi etc.) (Fig. 1).

Există trei modalități de proiectare a conținuturilor în reviste: textuală, ilustrativă și mixtă. Modalitatea de prezentare a conținuturilor depinde de tipul de revistă. Revistele științifice, de exemplu, își prezintă conținuturile prioritare în formă textuală, imaginile fiind doar material ilustrativ la textul de bază. În contrast, revistele de divertisment cel mai des aplică cea de-a doua modalitate, întrucât folosesc prioritar iconografia, textul fiind folosit complementar, pentru a indica sursa imaginii, a descrie legendele imaginilor, a face unele precizări etc. Totuși, cele mai multe reviste adoptă modalitatea mixtă de prezentare a conținuturilor.

Elementele de formă ale unei reviste sunt: design-ul, prezentarea grafică a paginilor, rubricile, formatul, caracterul de literă, cromatică. Ele formează discursul ilustrativ al revistelor, care este orientat să accentueze conținuturile materialelor jurnalistice, dar, îndeosebi, să asigure atractivitate comunicării vizuale moderne.

În pofida concurenței: acerbe, existentă în sistemul contemporan al mass-mediei, revista, ca element al presei tipărite, reușește să se mențină și chiar să-și extindă segmentele de public datorită formei și conținuturilor sale analitice sau de loisir. Spre deosebire de alte media, revista propune o abordare „sistemică” a realității, oferind publicului cititor o viziune integrală, de ansamblu a lucrurilor. „În timp ce alte medii pot prezenta fragmentar informațiile, fără a le reliefa poziția lor în matricea socio-culturală, revista, de regulă, nu oferă informații non-conceptuale, fapt ce se datorează integrității textului cultural pe care îl solicită formatul de revistă” [2, p. 12].

Imaginea revistei se formează în funcție de modul în care sunt utilizate elementele de formă; ea se diferențiază, în mod prioritar, în funcție de tipul de revistă, obiectivele pe care le realizează, funcțiile pe care ea le exercită, precum și de segmentul de public pentru care este destinată. Totodată, imaginea revistei este o reflectare a gradului de cultură generală a publicului, a nevoilor lui informaționale, culturale și sociale. De exemplu, pentru revistele populare, de masă, imaginea lor și forma de prezentare a materialelor este chiar mai importantă decât însăși conținutul acestora. Indiferent însă de specificul său, fiecare revistă tinde să vină cu o abordare individualizată, care să-i proiecteze identitatea proprie și imaginea grafică în contextul publicațiilor periodice tipărite.

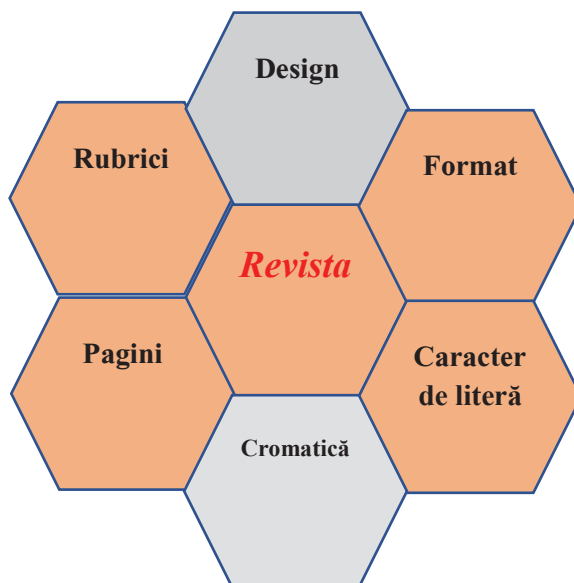

Fig.2. Elemente de formă ale revistei
Sursa: Elaborat de autor

Elementele de formă rămân, de regulă, constante pentru toate edițiile unei și aceleași reviste, uneori însă acestea pot varia nesemnificativ în funcție de specificitatea unor ediții concrete. Aceste elemente definesc stilul vizual al publicației și conferă o notă de atractivitate, dar și de individualitate fiecărei ediții în parte. Totodată, aceste elemente asigură lizibilitatea informației, ușurând astfel procesul de lectură, și conferă revistei un aspect atractiv, estetic.

Elementele de conținut și cele de formă reprezintă însemnele revistei ca tip de media, care, împreună luate, formează modelul identitar al acesteia. Rolul elementelor de conținut și al celor de formă în constituirea modelului identitar, însă variază de la caz la caz. De exemplu, în modelele identitare ale revistelor specializate, accentul cade, prioritar, pe elementele de conținut, cele de formă fiind utilizate, în special, pentru asigurarea autenticității și unicității produsului mediatic. Contrar acestei practici, modelele identitare ale revistelor populare se axează pe elementele de formă, prezentarea materialelor având prioritate în raport cu conținuturile acestora. Indiferent de tipul de Model identitar al unei reviste, de genul acesteia, este determinant pentru ea succesul, atractivitatea și competitivitatea sa.

Referințe:

1. STEPANOV, G. *Bazele jurnalismului*. Chișinău: CEP USM, 2018. 193 p. ISBN 978-9975-142-74-8.
2. КЕРС, С.А. *Журнал как фактор формирования современной молодежной культуры России*: Автореферат дисс... канд. культурологии. Санкт-Петербург: РГПУ им. А. И. Герцена, 2009. 25 с.

100 DE ANI, DE LA PRIMUL CONGRES AL JURNALIȘTILOR DIN ROMÂNIA

100 YEARS, FROM THE FIRST CONGRESS OF JOURNALISTS IN ROMANIA

Marian PETCU, ORCID: 0000-0002-7610-117X

*Mihai Ioan SURDU,
Universitatea din București*

CZU: 070:061.3(498)(091)

e-mail: marian.petcu@fjsc.ro
e-mail: surdumihaiioan@gmail.com

După Marea Unire din decembrie 1918, în România au loc numeroase evenimente relevante pentru activitatea editorială, pentru cea jurnalistică, îndeosebi. Se înființează noi organizații profesionale: Uniunea Ziariștilor Profesioniști (București, 1919); Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat (Cluj, 1921); Cercul Ziariștilor Profesioniști (Iași, 1922), se inaugurează primul curs de Jurnalism din România (Cluj, 1919), are loc congresul corespondenților ziariști din provincie, la Turnu Severin [1], reuniune care a pus bazele „Asociațiunei generale a ziariștilor din provincie” [2] la inițiativa jurnalistului Iulian Burș [3] (1922) și altele.

Dezbaterile, analizele și comentariile despre rolul presei în contextul schimbărilor politice, sociale, economice ș.a.m.d. sunt tot mai frecvente și au o teme obsesive: consensul, libertatea presei, selecția jurnaliștilor, constituirea unei „federale” a celor din presă, contractul profesional al ziaristului și altele.

Pentru perioada 24-26 septembrie 1922 este programat „întâiul congres al societăților de presă din România” [4], convocat la București, cu obiectivul declarat de a constitui o „federală” a organizațiilor profesionale, inițiativa fiind a societăților din Capitală – Sindicatul Ziariștilor din București, Asociația Generală a Presei Române și Uniunea Ziariștilor Profesioniști. Reprezentații acestora, precum și cei ai organizațiilor din țară, adică 54 de jurnaliști urmau să adopte un regulament în acest sens, să participe la inaugurarea Palatului SZR din Str. G. Cantacuzino, nr. 2. Printre cei care urmau să prezideze ședințele se aflau Ctin. Bacalbașa (SZB), Ion Argentoiu (SPRAB), Ctin. Mille (AGPP), Rudolf Suțu (SZMB) și președintele societății de presă a maghiarilor.

Evenimentul se va reprograma pentru 3-5 decembrie 1922, ordinea de zi fiind ocupată de „situația morală a presei, libertatea presei, raporturile dintre presă și autorități, industria tiparului în genere cu privire specială la ziare, drepturile și limitele reportagiului în presă, contractul profesional de ziarist, asigurările de viață ale ziariștilor, congresul internațional al presei române” [5].

Așadar, la patru ani de la Unire, în București se organizează prima [6] reuniune a reprezentanților jurnaliștilor din toate provinciile istorice. B. Brănișteanu [7], reporter

al ziarului „Adevărul” remarca situația „curioasă” că „întâiul congres al presei române se adună după aproape un secol de existență al ei” [8], precum și faptul că reuniunea se ocupă de libertatea presei.

Contextul a fost destul de tensionat, în special din cauza tulburărilor antisemite [9] din marile centre universitare, dorința „studentilor creștini” de a impune *numerus clausus* și altele.

Iată câteva dintre realizările acestei manifestări profesionale.

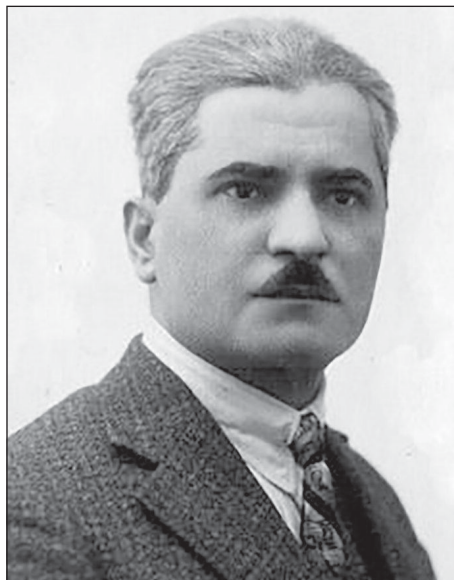
În 4 decembrie este inaugurat Palatul Sindicatului Ziariștilor din București, clădire în care vor avea loc lucrările congresului. Să reținem că palatul a fost atacat de „studenti”, adică de tineri legionari, în noaptea de 5 decembrie, din motive greu explicabile atât atunci, cât și acum. În prima zi a dezbaterilor s-a discutat despre „situația morală a presei”, o tematică polemică, dar de neevitat. D. Tomescu [10], reprezentant al jurnaliștilor din Ardeal a pledat pentru o mai bună pregătire intelectuală și morală a ziariștilor, fapt realizabil prin crearea unor catedre de ziaristică, instituirea de burse pentru pregătire în străinătate și asigurarea stării materiale a ziariștilor. Discuțiile au fost atât de aprinse, încât Tomescu nici nu și-a putut prezenta integral raportul său.

Principalele obiecții au ținut de condiționarea accesului la profesie de o minimă pregătire, diplomele negarantând talentul; în plus, gazetarii nu ar trebui să nu se transforme într-o breaslă închisă, ceea ce ar echivala cu o restrângere a libertății presei [11]. Reținem că acum se vorbește pentru prima oară serios, la București, despre catedre de jurnalism. Ba mai mult, „se dă citire propunerii studenților de la universitatea din București de a se interveni pentru înființarea unei facultăți de jurnalism, după exem-

plul celor similare din străinătate. Cererea se va avea în vedere” [12] nota reporterul „Adevărul”.

Un alt raport a fost susținut de Constantin Bacalbașa, președintele Sindicatului Ziariștilor, relativ la libertatea presei, la sancțiunile ce pot fi date, astfel încât congresul va vota o moțiune care promovează principiul desăvârșitei libertăți a presei, juriul, ca instanță care să evalueze delictele de presă, precum și răspunderea deplină și reală a jurnalistului. Aceste trei principii urmau să stea la baza unui proiect de lege a presei, pe care delegații se angajau să-l redacteze.

Despre regimul presei vor vorbi C.G. Costaforu (București), Pan Halippa (Chișinău), Șt. Vlădescu (Timișoara), Kaufmann (Iași), Iosif Nădejde (București) și alții. Criza hîrtiei de ziar, relația dintre presă și autorități, dificultățile economice ale presei de limbă română din Transilvania și multe alte teme vor face obiectul

Dumitru Tomescu. Sursa: revista *Ramuri*, Craiova.

intervenții, moțiunilor, constituirii de comisii însărcinate cu redactarea unor documente ș.a.m.d.

Jurnaliștii au considerat un succes acest congres și au decis ca viitoarea ediție să se organizeze la Cluj, în anul 1923. Din păcate, cel de-al doilea congres a fost un eșec, din cauza agitațiilor antisemite, a lipsei de reacție a autorităților și a altor factori [13].

Cât privește ecourile reuniunii, acestea au fost destul de „colorate” – bunăoară, „Congresul, însuși la care au participat delegați ai tuturor sindicatelor de presă din țară, a fost cu adevărat la înălțime. Bine pregătit și bine condus, congresul a luat hotărâri remarcabile, cari îi fac cinste deosebită și cari, prin urmările te vor avea, pot fi socotite, cu drept cuvânt, ca momente din cele mai însemnate în viața presei române (...) d. Iorga a spus la banchetul de încheiere, în aplauzele întregii asistențe, că presa română trebuie să fie călăuzită de următoarele idei fundamentale: a) iubire față de nația română și recunoașterea cea mai deplină a drepturilor minoritare; b) respect față de stat și c) înțelegerea pentru cultură – care în domeniul etic se cheamă moralitate” [14], apreciau jurnaliștii din Blaj.

Ceva mai analitic, Alexandru A. Hodoș [15] nota: „Cercetând chestiunile desbătute în congresul dela București, s’ar părea că ziariștii au nevoie și de o altă tribună decât aceea dela care oficiază de obicei. Ei nu s’au oprit la desbaterea specialelor nevoi ale breslei lor, deși aveau tot dreptul să zăbovească mai mult asupra unor stări de lucruri destul de îngrijitoare. Aspra criză a tiparului, care a curmat firul existenței atâtor gazete, a avut o dureroasă răsfângere asupra soartei celor cari le scriau. Deși organizațiile profesionale s’au înmulțit în vremea din urmă, ziariștii tot nu-și găsesc râvnita ocrotire sindicală, care să-i ferească de dureroasele surprize ale lipsei de lucru. Asupra timpuriei lor extenuări nu planează încă aripa adăpostitoare, a unui refugiu sigur... Dar, iată totuș, că aceste necazuri intime ale meseriei au fost atinse numai în treacăt, cu prilejul primei întâlniri a delegaților diferitelor asociații gazetărești, — rămânând ca fiecare din acestea să urmărească ținta profesională comună pe căi proprii, — iar discuțiile s’au țesut în jurul unor alte probleme de interes, mult mai înalt. Am ascultat atâtea juste cuvântări, pline de bun simț și de demnitate, în cari se sbătea imboldul spre o și mai bună pregătire culturală a ziaristului, în cari lămurea starea morală a presei și se afirma neclintita poziție de apărare în folosul libertății scrisului!...” [16].

Alexandru A. Hodoș.

Sursa: Societatea Română de Radiodifuziune.

Cine va citi argumentele lui A. Hodoș va constata că pleda pentru o mai serioasă selecție a celor care lucrează în presă, pentru mai multă demnitate în rândul jurnaliștilor, el fiind într-un relativ dezacord față de entuziasmul (și naivitatea) unor delegați mai influenți, la congres – „Cum să nu admiri acest scrupul de conștiință care este străduința spre o pregătire cât mai desăvârșită a ziaristului? Cum să nu te bucore năzuința acestuia de a asigura un prestigiu cât mai neștirbit instituției pe care o servește? Cum să nu fii alături de acești vânturători de opinii cari cer dreptul de liberă exprimare pentru opinia adversarului? Din nefericire, însă, iluzia optică n’ a ținut decât aceste trei zile. A fost numai un încântător miraj... Confrații noștri s’ au sbătut în acest răstimp, răscolind o seamă de oneste preocupări, apoi au dispărut. Unde? În presă! Nu e un paradox ieftin: presa de astăzi e cel mai mare dușman al ziaristului... Presa de astăzi e a cui voiți, numai a ziaristului nu. Cele mai multe dintre gazete, când nu su’nt îngrunchiate unor suspecte tendințe politice, înfățișează rezultatul unor vădite interese de comercializare a scrisului. Întreprinderea de publicitate e concepută, de multeori, ca orice altă industrie rentabilă. Gazeta poate să fie socotită și ea o *afacere bună*, întocmai ca o fabrică de mezeluri sau o prăvălie de ciorapi. Cu o singură deosebire : nici producătorul de mezeluri nici vânzătorul de ciorapi nu-și prezintă niciodată marfa lui învelită în eticheta unor... convingeri cetățenești. Negustorul presei capitaliste vinde și el hârtie tipărită, cu gândul firesc de a-și rotunzi veniturile, dar nu se mulțumește cu atât. Acești oameni pretind să monopolizeze, la un moment ‘dat, și gândirea politică a țării. Ei dau sfaturi tuturor partidelor, judecă în chip aspru activitatea diferiților oameni politici, împart blesteme și elogi, informează, protestează, comentează, se amestecă laolaltă cu valul preocupărilor obștești, câtă vreme tu, cetitor depărtat din fundul Ardealului sau dintr’un colț al Basarabiei, n’ ai să știi niciodată ce interese servesc, ai cui oameni sunt și spre ce scopuri nemărturisite se îndreaptă, cu atâta îndemânică prefăcătorie?” [17].

A. Hodoș deplânge mercantilizarea excesivă a jurnalismului, amestecul politicului în strategia editorială și altele. Deși nu se obișnuiește, voi reproduce încă un fragment din pledoaria sa, dată fiind raritatea documentului – „Nici nu mai începe îndoială, că asemenea gazete nu sunt ale ziaristului. Acestuia nu-i e dat decât arareori, pe ici, pe colo, să pună condeiul său în slujba propriilor sale crezuri. Zadarnic își alege gazeta la care găsește o potrivire cu opiniile sale. A doua zi, negustorul care imprimă pe lângă anunțuri, cum se zice și directiva acelei gazete, poate să cârmească oiștea *convingerilor* sale în altă parte, ori, pur și simplu, să-și vândă întreprinderea... În lanțul acestor interese, – de cele mai multe ori tănuite, – ziaristul nu este decât o unealtă, care încearcă zadarnic să pună de acord conștiința sa cu nelămuritele cauze al căror salariat rămâne .. ., cum am dori să vedem, odată, și un congres al acestor puteri oculte ale presei noastre zilnice! Ziariștii s’ ar da o clipă la o parte, ca simpli spectatori, și ar afla multe secrete pe cari nu le pot pătrunde, dincolo de pereții cabinetelor *de lucru* al atâtor *directori* improvizați; iar cititorii de gazete ar avea prilejul să tragă unele concluzii surprinzătoare în ceea ce privește starea civilă a unor asemeni tenebroși făuritori de opinie publică. Aceștia nu se întrunesc însă niciodată la lumina zilei, și-și deapănă firul lor de interese, ocrotiți de umbra protectoare a garanțiilor constituționale” [18].

Dincolo de metafore, de remarci amare, congresul a rămas un eveniment care anunța maturizarea jurnaliștilor, dorința de a se manifesta un anumit spirit de corp, o anumită solidaritate și rezistență față de tentațiile politiculturii de a-i controla.

Da, puține dintre proiectele lor s-au materializat. Spre exemplu, învățământul jurnalistic: congresul are loc după 100 de ani de la începuturile presei noastre, iar primele cursuri de jurnalism au loc în București, la aproape 130 de ani de la apariția presei...

Regerințe:

1. Vezi *Universul*, an XXXVIII, 9 septembrie 1922, p. 2. Lucrările au debutat la 4 septembrie, 16.00, în amfiteatrul Liceului Traian, cu participarea unor delegații din Basarabia, Bucovina, Banat, Transilvania, Oltenia, Moldova și Muntenia.
2. Se va numi Asociația Generală a Presei din Provincie (AGPP) și va avea reuniuni anuale în diverse orașe din țară.
3. Iulian Burș s-a născut la Piatra Neamț, în 11 februarie 1886. Debută ca jurnalist la *Dreptatea*, ziar din Turnu Severin. În aceeași redacție și-au făcut ucenicia Leontin Iliescu, Iosif Nădejde, C. Demetrescu, Cernăteanu, Clarnett, Iulian Siniol și alții. În 1908 devine proprietarul ziarului (a avut diverse periodicități, uneori era bilunar). În ceea ce privește presa din Capitală, a colaborat la *Țara* (M.E. Papamihailopol), între 1903-1904; în 1904 a fost trimis special al acestui ziar, la Belgrad; 1905-1907: *Patriotul* (C.C. Bacalbașa); 1907 – este angajat de *Universul*, în calitate de corespondent pentru Turnu Severin, până în septembrie 1910, când trece în redacțiile *Adevărul* și *Dimineața*, până în februarie 1914; 1913-1915: corespondent pentru ziarul *Minerva*, precum și pentru agențiile de presă *Havas* și *Reuters*; 1910-1915: redactor la *Actualitatea*, periodic din T. Severin; 1914-1915: corespondent al ziarului *Steagul* (C. Bacalbașa); 1916-1918: mobilizat pe front; 1919, ianuarie – 1924, decembrie: conduce revista săptămânală *Carpații*, fondată de el împreună cu alți jurnaliști; 1924-1925: corespondent al Agenției de presă *Rador*; 1927: colaborări la *Dreptatea*; 1928-1929: angajat al ziarului *Universul*, pentru Timișoara. În anul 1921, la Turnu Severin are loc primul congres al presei din provincie, cu această ocazie punându-se bazele *Asociației Generale a Ziariștilor Profesioniști din Provincie*. El a avut inițiativa acestei întâlniri. Membru fondator al *Asociației Generale a Presei Române* (1913), vicepreședinte al *Sindicatului Presei din Oltenia* (președinte, Șt.G. Boțoiu). În anii '30 a semnat Iulian Burș-Primus. Nu am reușit să aflăm alte informații despre el.
4. *Adevărul*, an XXXV, nr. 11.763, 4 august 1922, p. 2.
5. *Adevărul*, an XXXV, nr. 11. 880, 1 decembrie 1922, p. 2.
6. În noiembrie 1871 a avut loc la București un congres al presei, dar s-a finalizat cu două rezoluții – una a presei de orientare liberală, alta, a reprezentanților presei conservatoare. Documentele conțineau prevederi mai degrabă politice, decât strict profesionale.

7. Despre B. Brănișteanu (1874-1947) nu se cunosc prea multe informații biografice. Pare să se fi născut la Roman, dovadă că uneori semna „B. Brănișteanu-Roman” (*Lumina*, Iași, 1895). A publicat în *Adevărul*, *Contemporanul* (chiar și în anul morții), *Cronica*, *Dimineața*, *Jurnalul de dimineață*, *Lectura* (Tr. Severin), *Lumea nouă*, *Lupta*, *Facla*, *Adevărul literar și artistic*. Uneori este prezentat ca „ziarist, economist și sociolog” – a se vedea o cronică din *Observatorul cultural* (nr. 192/2003). Editura Hasefer i-a publicat jurnalul, manuscrisul acestuia fiind găsit în arhiva Muzeului Yad-Vashem, Ierusalim. Potrivit autorilor volumului *Evrei din România. Breviar bibliografic*, coord. Hary Kuller (Hasefer, 2008) B. Brănișteanu (Benno, de la Benjamin) s-ar fi născut la Iași (1874), ar fi studiat la Roman, apoi la un liceu din Berlin, și tot acolo, *Sociologia și Economia politică* (p. 81). Nu se cunosc cu precizie instituțiile la care a învățat. Vezi și Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime*, Minerva, București, 1973, p. 97. A condus Asociația Presei Române, potrivit lui E. Samoilă (*Ziaristica*, 1932, p. 242).
8. *Adevărul*, an XXXV, nr. 11.884, 4 decembrie 1922, p. 1.
9. „Tulburările antisemite dela Cluj” a fost titlul unui articol din *Adevărul* (ediția 11.883 /3 decembrie 1922), din care rezulta că „studenții creștini” din localitate au avut o lungă ședință în care au decis aplicarea principiului *numerus clausus*, adică să li se permită necreștinilor (evreilor) să participe la cursuri proporțional cu ponderea lor în totalul populației, să li se interzică studenților evrei să învețe anatomie disecând cadavre de creștini etc. De aceea Federația Studenților Evrei a cerut intervenția Ministerului Instrucțiunii.
10. Dumitru Gh. Tomescu (1886-1945) a fost jurnalist, editor, scriitor, traducător și critic literar. Președinte al Sindicatului Presei Române din Ardeal (1925), director al ziarului *Înfrățirea* (Cluj, 1920-1926), președinte al Sindicatului Presei din Oltenia (1928), cu numeroase publicații în *Ramuri*, *Lumina literară*, *Drum drept*, *Societatea de mâine* (Cluj), *România* (Iași) și altele. A fondat revista *Scrisul românesc* și a asigurat apariția *Almanahului Presei Române*. A participat la fondarea revistei *Ramuri*, împreună cu C. Șaban Făgețel. Foarte bun cunoscător al comunității jurnalistice din România.
11. BRĂNIȘTEANU, B. Prima zi a congresului presei. In: *Adevărul*, an XXXV, nr. 11.885, 5 decembrie 1922, p. 1.
12. *Adevărul*, an XXXV, nr. 11. 885, 5 decembrie 1922, p. 1.
13. PETCU, M. Istoria unui eșec: Congresul general al presei din România (1923). În: *10 teme de istorie a jurnalismului*. Ars București: Docendi, 2012, pp. 135-153.
14. „Un congres important”, în *Unirea*, Blaj, an XXXII, nr. 49, 9 decembrie 1922, p. 1.
15. A.A. Hodoș (1893-1967), jurnalist, editor, traducător, om politic de extremă

dreapta. Condamnat la 20 ani detenție în procesul „lotului ziariștilor” (1945). A utilizat pseudonimul Ion Gorun.

16. HODOȘ, A.A. Între presă și ziariști. Câteva constatări cu privire la gazetele de astăzi. În: *Țara noastră*, an III, nr. 10, Cluj, 17 decembrie 1922, pp. 310-313.
17. *Ibidem*.
18. *Ibidem*. Notă: revista *Țara*, condusă de Octavian Goga a avut constant o atitudine antisemită – a se vedea editorialele lui O. Goga, reunite în volumul *Mustul care fierbe*, București, 1927.

TABLETA: MAI MULT DECÂT O REFLECȚIE PERSONALĂ ÎN JURNALISMUL DE OPINIE

THE NOTE: MORE THAN A PERSONAL REFLECTION IN OPINION JOURNALISM

Victoria BULICANU, ORCID: 0000-0003-3358-5554
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 070.41:659.4

e-mail: victoria.bulicanu@usm.md

Asemenea unui editorial, tableta reprezintă o altă specie publicistică de opinie, care, dimensional nu depășește limita de o pagină și conține un cuprins scurt dar foarte subiectiv, strâns legat de o temă discutată în spațiul public, accesibilă și bine cunoscută publicului larg din perspectiva faptului că aceasta se consideră unica și cea mai sensibilă operă care poate distinge două lumi în același timp: lumea sarcastică și lumea biciuirii verbale. Tableta deseori se regăsește în presa tipărită într-un loc destinat special unor astfel de publicații (de obicei, locul materialelor de opinie) pentru a fi ușor identificate și a transmite un important mesaj privitor la ceea ce interesează publicul larg. „Tableta este înainte de toate un strigăt, un semnal de alarmă ce combină, într-un dozaj la limită, umorul și sensibilitatea. Deși tratează actualitatea pe un ton lejer, ușor, ea încearcă să atingă, pornind de la particular, la general” [1, p. 43]. Ceea ce e cu adevărat special pentru această creație publicistică, e că indiferent de tematică, autorul nu se bazează mult pe scopul informativ al materialului, în acest text autorul încearcă să rămână cât mai calm cu nemulțumirile pe care le posedă în raport cu problema enunțată în text, creând din neplăcut, un adevărat produs. Totodată, prin intermediul tabletei, deducem un model special de atitudine neunivocă a autorului față de public: pe de o parte, enunțarea unei probleme care deranjează o bună parte din publicul cititor, iar pe de altă parte, atitudinea de păstrare a suspansului pe care autorul îl ține tot acest timp până la finalul operei. „Temele tabletei gravitează, în general, în jurul unor fapte care declanșează reacții din partea jurnalistului și mobilizează imaginația ambilor actanți ai comunicării, între autor și receptor, toate acestea pentru a conduce, în final, la haz și reflecție. Finalul trebuie să fie, așadar, în mod obligatoriu, neașteptat, pentru a crea surpriză” [1, p. 43].

În ultimul timp, recunoaștem că adesea jurnaliștii care exploatează speciile jurnalismului de opinie nu mai obișnuiesc să identifice textele lor cu o anumită specie. Le identifică adesea, eronat cu termenul editorial, ghidându-se de ideea că argumentul de bază pentru o astfel de denumire servește faptul că materialul de opinie va apărea cel mai des la rubrica *Editoriale* și va răspunde cerințelor realizării unui material de opinie complex. Trebuie să înțelegem, însă, că fiecare material de opinie trebuie identificat cu specia din care face parte, în corespundere cu caracteristicile textului și intențiile autorului, de altfel, riscăm să generalizăm și să ducem în eroare viitorii specialiști în domeniul

jurnalismului și informării, pentru ca aceștia să nu mai deosebească textul unui editorial de cel al unei tablete, care, în esență, conțin multe elemente specifice doar speciei, inclusiv, prin natura efortului autorului în vederea realizării acestor două tipuri de materiale, precum și prin nivelul de documentare pe care ar trebui să-l posede autorul în procesul de scriere a celor două tipuri de texte. Astfel, e necesar de identificat, în primul rând, câteva caracteristici de bază ale textului tabletei, pentru a evita confuzia asocierii acestuia cu editorialul sau cu alte texte de opinie. Printre caracteristicile de bază se identifică următoarele:

- alegerea unui subiect lejer, bine cunoscut publicului larg, adesea, cu tematică socială și care vizează mai multe categorii de cetățeni. Cele mai multe subiecte la care s-au referit în ultimul an jurnaliștii în cadrul tabletelor din presa moldovenească vizează problema sărăciei, situația bătrânilor și veniturile joase ale pensionarilor, migrația, problema educației etc.;

- relatarea la începutul textului realizată de către autor la persoana I, singular (Eu, mie, îmi), pentru ca spre sfârșitul textului, relatarea să se realizeze la persoana I, plural (Noi, ne, nouă), ceea ce conduce involuntar la generalizarea problematicii, asociată, mai degrabă, cu tactică de persuadare a publicului larg în intenția autorului de a transmite publicului ideea că ar fi o parte a problemei, care-l vizează, nemijlocit și care ar trebui să ia o atitudine, în mod sigur (dezirabil una identică cu cea propusă de autor);

- descrierea problemei se realizează cu un accent vizibil pe lucruri cunoscute publicului și autorului, fără a fi nevoie de o documentare profundă. Este, mai degrabă, o atenționare asupra unei probleme. E un text de opinie, accesibil până și unui începător în ale artei scrisului, în vederea verificării condeiului pentru alte texte de opinie care ar putea să apară în viitor;

- descrierea problemei conține doar cele mai interesante și neobișnuite detalii, din care mai putem extrage și anumite note de haz, dar nu atât de pronunțate, pentru ca textul să poată fi inclus în șirul celor de satiră și umor;

- evaluare obiectivă a realității înconjurătoare de către autor într-un text de tabletă se produce prin exprimarea atitudinii subiective a acestuia, care se poate manifesta, de exemplu, prin intermediul stilului textului scris;

- textul unei tablete este, de obicei, lipsit de adâncime, ceea ce se datorează și faptului că este un text de opinie accesibil și începătorilor în arta scrisului, așa precum am menționat mai sus, dar este absolut necesar ca și într-un text de tabletă să fie prezentă logica descrierii;

- tableta oferă spațiu artistic multiplu prin folosirea diverselor mijloace de exprimare. Acest lucru se datorează faptului că autorul materialului are nevoie de un răspuns emoțional din partea cititorului;

- libertate totală de subiect și de stil.

Nu vom încerca să diminuăm importanța tabletei ca specie publicistică de opinie în cadrul celei de-a doua mari ramuri a jurnalismului – cel de opinie, prin indicarea accesibilității speciei, inclusiv, pentru tinerii specialiști, dar vom atenționa asupra faptu-

lui că o astfel de specie are dreptul la viață și trebuie inclusă mai des în lista materialelor aprobate pentru publicare în presa scrisă tradițională și online, chiar dacă, așa precum am menționat și anterior, documentarea autorului poate să se bazeze pe acele cunoștințe și reprezentări pe care le-a acumulat în timp, din experiența personală, ori astfel de texte au dreptul la viață, de asemenea. Denumirea speciei – tabletă, provine tocmai de la lejeritatea acesteia și accesibilitatea “consumului” ei, pentru că un text de tabletă trebuie să se consume exact la fel, precum o pastilă, dar să și producă efecte. Efectul principal pe care mizează un autor al unui text de tabletă este tocmai cunoașterea subiectului la fel de bine de către public și acceptarea aceleiași atitudini demonstrată de autor, adică lipsită de prea multe frustrări și nemulțumiri, dar conștientizarea unei probleme, care nu poate fi trecută cu vederea și la care trebuie să se revină ori de câte ori este nevoie [2, p. 78]. Chiar dacă este o specie adesea considerată demodată prin simplitatea construcției acesteia, tableta are un vădit caracter moralizator, trăind prin prospețimea gândurilor autorului și a problemelor care-l deranjează, alături de alți conaționali, ori rolul autorului de publicist devine unul mai puțin semnificativ într-o tabletă. Importantă însă este atitudinea de solidaritate cu grijile, nemulțumirile sau preocupările celor mulți. Astfel, finalul unei tablete trebuie construit în așa fel, încât cititorul, la fel, trebuie să se simtă parte a acelorași trăiri, reflecții și gânduri, în așa fel, încât parcă ar trăi senzația că ar fi chiar el autorul acestei tablete. Contopirea publicului cu aceleași idei pe care le reflectă autorul reprezintă măiestria supremă a celui din urmă în realizarea tabletei. În condițiile în care tableta reprezintă o specie despre care se vorbește tot mai rar în jurnalismul de opinie, considerăm că aceasta este văduvită nedrept de atenția specialiștilor în arta condeiului și merită a fi promovată, în mod special, în rândul studenților de la facultățile de profil, care nu întotdeauna sunt pregătiți pentru a realiza materiale de opinii complexe, precum comentarii profunde sau analize bine documentate, ci, mai degrabă, ar putea începe cu materiale accesibile pentru nivelul lor de pregătire, precum tableta, în cadrul stagiilor practice din timpul anilor de studii, acumulând experiență, mai întâi de toate.

Reperințe:

1. PREDA, S. *Jurnalismul cultural și de opinie*. Iași: Polirom, 2006. 231 p. ISBN (10) 973-46-0370-1.
2. POPESCU, C.F. *Redactarea textului jurnalistic. Genurile redacționale*. București: Tritonic, 2005. ISBN 973-8497-19-1070.

STRATEGII DE ADAPTARE A MUNCII ÎN AGENȚIILE DE PUBLICITATE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA PANDEMICĂ

ADAPTATION STRATEGIES OF WORK IN ROMANIAN ADVERTISING AGENCIES DURING THE PANDEMIC

Romina SURUGIU, ORCID: 0000-0003-2731-2058
Mădălina MORARU, ORCID: 0000-0001-5976-7968
Universitatea din București

CZU: 659.1(498):331.103:616.98

e-mail: romina.surugiu@fjsc.ro
e-mail: madalina.moraru@fjsc.ro

Perioada pandemică a generat în România, în toate sectoarele de activitate, transformări sensibile ale vieții profesionale, fapt ce a avut drept rezultat o reorganizare a muncii, a disciplinei și a rutinei acesteia din urmă. Raportul dintre viața profesională și cea personală a trecut, de asemenea, prin schimbări importante, iar stilul de viață a fost și el influențat de pandemie [1, p.1].

Industria publicității a resimțit această criză, având în vedere specificul ei, respectiv, organizarea muncii în mod diferit în funcție de specificul departamentelor, relația strânsă cu clienții, diferențierea agențiilor între ele în conformitate cu serviciile oferite sau de caracterul global sau local. Acest lucru a fost evident și în modul de comunicare al brandurilor, în mesajele publicitare.

Conform raportului realizat de către Uniunea Europeană sub titlul *Living, working, and Covid-19* [2, p.21], *remote work* (telemunca) a generat o mulțime de provocări care au dus la unele crize și la probleme de eficiență. Respondenții chestionarului aplicat de UE erau îngrijorați cu privire la locul lor de muncă, iar unii dintre ei se simțeau prea oboșiți să mai acorde timp familiei. Angajații din industriile creative au experimentat crize similare, deși caracteristicile muncii lor îi diferențiază de alte categorii profesionale. Profesioniștilor din publicitate le este recunoscută libertatea și creativitatea, trăsături ale muncii care sunt considerate adevărate provocări pentru alte domenii [3, p. 1304]. Profesioniștii din publicitate și-au reevaluat resursele și și-au regândit stilul de muncă în funcție de o triadă inevitabilă: client-agenție-consumator. Un sprijin a fost reprezentat și de perspectiva asupra inovației și a tehnologiei pe care o impune munca în publicitate și care oferea o abordare mai flexibilă a profesiei, chiar și înainte de pandemie. După cum afirmă Anderson-Connolly et al. [4, p.391-392], restructurarea modului de lucru din publicitate devenise o necesitate în contextul digitalizării și al folosirii noilor tehnologii de informare și comunicare, iar pandemia doar a intensificat acest proces.

Scopul acestei cercetări constă în prezentarea modului în care publicitarii și-au adaptat munca la contextul pandemic (2020-2022). Interesul pentru această categorie este justificat de caracteristicile muncii din publicitate, care combină creativitatea cu

rigoarea profesională, practicile de lucru informale cu cele formale, în încercarea de a realiza produse creative (mesaje și campanii) pentru diferite categorii de clienți și consumatori. În urma analizei investiției media, a bugetelor și a efectelor contextului COVID-19, grupul Initiative care elaborează anual o sinteză a evoluției pieței de publicitate, a arătat în Media Fact Book 2022 [5, p.23] că principalele categorii de produse/servicii promovate au fost cele de tip farmaceutic sau din domeniul sănătății, din *retail*, construcții, e-commerce, FMCG (*fast moving consumer goods*), servicii financiare, telecomunicații etc. Agențiile de publicitate au susținut intens businessul clienților și au căutat să implementeze campanii adaptate perioadei pandemice.

Obiectivele principale ale acestei cercetări:

- identificarea particularităților muncii profesioniștilor din publicitate în perioada pandemică;
- relevarea tehnicilor și strategiilor de trecere de la munca offline la cea online în perioada pandemică;
- ilustrarea particularităților fluxului muncii publicitare în perioada pandemiei;
- analizarea măsurii în care profesioniștii din publicitate și-au digitalizat activitatea în perioada de *remote work*.

Metodologia folosită este specifică unei cercetări exploratorii, întrucât este parte a unui studiu mai amplu, în desfășurare. Ca metodă de cercetare s-a folosit interviul semistructurat. Datele au fost interpretate cu ajutorul tehnicilor de analiză tematică. Cele 10 interviuri au fost realizate în august 2022, atât în agenții care fac parte din grupuri internaționale (McCann România, MRM România, Tribal Worldwide-România), cât și în agenții locale, precum Arsenoaiei și Mătășel Consulting S.R.L., CAP COMPASS S.R.L., Screen Native, Next Advertising. Respondenții au fost selectați, astfel încât să aibă minimum 10-15 ani de experiență în industrie pentru a putea să exprime opinii despre procesul de traversare a pandemiei prin compararea muncii lor actuale cu stilul dinainte de 2020. În plus, s-a urmărit ca respondenții să ocupe poziții profesionale diferite, de la *art director*, *senior copywriter*, *media planner*, *creative planner*, la director de filială sau de departament (*Executive Creative Director*, *Chief Growth Officer*, *Chief Creative Officer etc.*). Nu mai puțin important este faptul că în selectarea respondenților s-a ținut cont și de un anumit echilibru de gen, fiind intervievați 4 bărbați și 6 femei.

În urma realizării interviurilor *face-to-face* și a transcrierii lor, s-au identificat câteva unități tematice care se referă la procesul de adaptare a muncii în agenția de publicitate în perioada pandemică. Acestea se referă la: modalitățile de lucru și de comunicare în echipă; păstrarea coeziunii echipei, a ideii de comunitate; implementarea tehnicilor de digitalizare; păstrarea echilibrului dintre viața profesională și cea personală și la menținerea eficienței muncii.

Rezultatele preliminare ale cercetării au punctat, în funcție de reperele tematice oferite mai sus, câteva aspecte extrem de relevante pentru acest proces de adaptare a muncii din publicitate la contextul pandemic. În primul rând, modalitățile de lucru în echipă au avut două etape: cea online și cea hibridă. Angajații au învățat să comunice în micro-grupuri pentru a reconstitui, cu destul efort, spontaneitatea și colaborarea din

offline în mediul digital. Apoi, după *lockdown*, munca s-a organizat în sistem hibrid, combinând munca online (de acasă) cu lucrul offline (la birou).

Păstrarea coeziunii echipei a fost un scop declarat chiar de la începutul pandemiei pentru toți managerii și s-au creat mecanisme menite să păstreze legătura între colegi, să dizolve crizele, să combată individualismul excesiv. Sintetic, acestea au constatat în întâlniri săptămânale cu întreaga agenție, editarea de *newslettere* cu știri din industrie, achiziționarea de bilete la festivaluri, participarea la unele activități comune, rezervarea unor spații de lucru pe echipe în afara agenției (la munte sau la mare).

Implementarea digitalizării a diferit de la agenție la agenție, de la angajat la angajat, în funcție de rezistența acestora la schimbare. O trăsătură generală o reprezintă și faptul că s-a lucrat pe mai multe platforme, dictate, adesea, de clienți. În prezent, se preferă pachetul de la Microsoft, comunicându-se pe *Teams constant*.

Agențiile globale sau cele care au clienți globali au fost mai pregătite să lucreze astfel, decât cele locale, unde adaptarea a fost progresivă. De asemenea, s-a conștientizat tot mai mult o diferență dintre angajații tineri și cei seniori la nivelul acestui proces. În ceea ce privește echilibrul dintre viața personală și cea profesională, intervievații au recunoscut majoritar dificultatea de a se concentra eficient *remote*, au subliniat avantajele flexibilității muncii, dar, mai presus de orice, dificultatea de a reveni la modelul de lucru tradițional.

În concluzie, prezenta cercetare evidențiază aspecte ale adaptării muncii în timpul pandemiei într-o industrie creativă, care a căutat să nu piardă credibilitatea și eficiența și care a încercat să păstreze un control asupra activității și să-și motiveze angajații constant. Cu toate acestea, provocarea cea mai mare care s-a desprins din toate interviurile avute constă în implementarea unor strategii de readaptare la munca offline, la avantajele lucrului în echipă și la reechilibrarea raportului dintre viața profesională și cea personală în contextul postpandemic.

Referințe:

1. D'UGGENTO, A.M., BIAFORA, A., MANCA, F., MARTIN, C. and BILANCIA, M. *A text data mining approach to the study of emotions triggered by new advertising formats during the Covid-19. Quality & Quantity*. June 2022, online ahead of print. DOI: 10.1007/s11135-022-01460-3.
2. Eurofound (2020), *Living, working and COVID-19*, COVID-19 series, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
3. BRIDGES, L. Flexible as freedom? The dynamics of creative industry work and the case study of the editor in publishing. In: *New Media & Society*, 2018, vol. 20 (4), pp.1303-1319.
4. ANDERSON-CONNOLLY, R., GRUNBERG, L.GREENBERG, E.S., and MOORE, S. 'Is lean mean? Workplace transformation and employee well-being'. In: *Work, Employment and Society*, 2002, vol. 16, no.3, pp. 389-413.

5. Media Fact Book, Initiative Media, Bucharest 2022, Romania, <http://mediafactbook.ro/MFB2022.pdf> , p. 23. accesat la data de 30.08.2022.

Cercetare desfășurată în cadrul Proiectului: „Perspectives on Workplace Communication and Well-Being in Hybrid Work Environments”, coordonat de Alexandre Duarte (CECS - Universidade do Minho, Portugal), Patrícia Dias (Universidade Católica Portuguesa, Portugal), Teresa Ruão, (Universidade do Minho, Portugal) și José Gabriel Andrade (Universidade do Minho, Portugal).

FACULTATEA DE JURNALISM, GENERAȚIA Z ȘI #MOJO: CÂT DE UTILIZAT ESTE TELEFONUL MOBIL ÎN PRACTICA JURNALISTICĂ?

FACULTY OF JOURNALISM, GENERATION Z AND #MOJO: HOW MUCH IS THE SMARTPHONE USED IN JOURNALISTIC PRACTICE?

Gheorghe ANGHEL, ORCID: 0000-0001-5054-2041
Universitatea din București

CZU: 070:654.15:621.395.721.5

e-mail: gheorghe.angel@fjsc.ro

Digitalizarea accentuată, apariția și dezvoltarea platformelor de socializare, comportamentul publicului, precum și evoluția telefoanelor mobile au generat o practică nouă în mass-media: jurnalismul cu telefonul mobil și pe rețelele de socializare (*Mobile/Social Media Journalism*).

Această practică vine firesc, în condițiile în care 67% dintre populația globului deține un smartphone, peste jumătate dintre locuitorii planetei sunt activi pe rețelele de socializare [1], iar consumul de știri se face, de regulă, de pe dispozitive digitale. În România, 84% din populație consumă știri de pe mobil, principala sursă fiind online-ul, inclusiv Social Media [2]. Astfel, în concordanță cu cerințele audienței, s-a dezvoltat practica jurnalismului cu ajutorul telefonului mobil (pe plan internațional este utilizat acronimul *MoJo – Mobile Journalism*), cu accent pe zona rețelelor de socializare, pentru că apariția Social Media a schimbat comunicarea de masă dintr-una preponderent unidirecțională, într-una bidirecțională, cu accent pe dialog, pe interacțiune dintre public și jurnalist [3, p. 5].

Schimbările s-au făcut simțite cu rapiditate la nivelul instituțiilor media, cu preponderență în internațional. *BBC*, *Al Jazeera*, *Reuters* (etc.) au înființat echipe de *MoJo* încă din 2007, *Syracuse Media Group* a renunțat în anul 2013 la 115 angajați și a recrutat 68 de persoane cu competențe în digital [3, p. 41], iar *Chicago Tribune*, tot în anul 2013, și-a concediat fotografiile alegând să își învețe jurnaliștii să filmeze și să fotografieze cu smartphone-ul, apelând la fotografi profesioniști doar când evenimentul o cerea [4, p. 8].

Ivo Burum definește jurnalismul cu telefonul mobil drept o „modalitate de storytelling” [4, p. vii] care utilizează smartphone-ul pentru a crea, edita și integra video și audio în materiale jurnalistice spre mediatizare la radio, TV, în Social Media și pe alte platforme digitale.

Deși popularitatea sa este în creștere, practica jurnalismului cu telefonul mobil nu a fost pe deplin conceptualizată în spațiul academic [5, p. 10] și generează încă multe discuții în contradictoriu în zona media, fiind încă privit cu scepticism de mulți jurnaliști [6. p. 621]. Din acest punct de vedere, în România situația nu este diferită. Practica

jurnalismului cu telefonul mobil nu este atât de populară, iar conceptualizarea în spațiul academic lipsește cu desăvârșire.

Cercetarea de față, printre primele din spațiul național, urmărește să documenteze care este raportarea jurnaliștilor/viitorilor jurnaliști din generația Z, care urmează cursurile Facultății de Jurnalism (licență și masterat) din cadrul Universității din București, la practica #MoJo. Cercetarea va documenta în ce măsură utilizează telefonul mobil în activitatea jurnalistică, care sunt provocările în domeniu, punctele forte și cele mai puțin favorabile etc.

Subiectul face parte dintr-o cercetare mai amplă, aflată în curs de inițiere la nivel național, focalizată pe practica *MoJo*, care urmărește să descopere care este raportarea la mobile journalism în funcție de generații (*Millenials*, *Generația Z* etc.), dar și în funcție de situația profesională: studenți, jurnaliști, studenți/jurnaliști.

Pentru cercetare va fi folosit chestionarul online, urmând să fie aplicat studenților de la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării – Universitatea din București (licență, master și doctorat) care fac parte din Generația Z, născuți în perioada 1996-2010. Întrebările vor fi variate și vor aduce în discuție și subiecte legate de Social Media Journalism, mai ales că tinerii din generația Z „nu își pot aminti în totalitate o viață fără Social Media” [7, p. 21].

Generația Z a fost inclusă în mod special în eșantion, deoarece sunt nativi digital [7, p. 26]; unii dintre ei au învățat mai întâi să utilizeze smartphone-urile înainte de a începe să vorbească, pentru că sunt „prima generație de consumatori care au crescut într-o eră postdigitală în totalitate” [9, p. 20]. Pentru ei, internetul reprezintă un spațiu natural, fapt pentru care au primit și denumirea de Net Generation [7, p. 26].

„Sunt inteligenți, infuzați digital, motivați și pregătiți să aducă o schimbare în lume”[8, p. 28], astfel că una dintre ipotezele cercetării susține că studenții/jurnaliștii din generația Z sunt mult mai deschiși la #MoJo și vor utiliza mai des aceste device-uri pentru comunicare și practici jurnalistice.

Referințe:

1. KEMP, S. *Digital 2022: Global overview report*. Datareportal.com. <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report>
2. RADU, R. *Romania – Digital News Report*. Reuters Institute. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2021/romania>
3. ADORNATO, A. *Mobile and Social Media Journalism: A Practical Guide for Multimedia Journalism* (2nd ed.). Londra: Routledge, 2022. 386 p, ISBN: 9781032033303.
4. BURUM, I. *The Mojo Handbook: Theory to Praxis* (1st ed.). New York: Routledge, 2021. 351 p. ISBN: 9780367332617.
5. LÓPEZ-GARCÍA, X. et al. Mobile journalism: Systematic literature review în *Comunicar*, 2019, no. 27(59), 09-18. DOI: 10.3916/C59-2019-01.

6. ANJA, S. et al. We in the Mojo Community – Exploring a Global Network of Mobile Journalists, 2020. In: *Journalism Practice*, no. 15:5, pp.620-637. DOI: 10.1080/17512786.2020.1742772.
7. COREY, S. et al. *Generation Z goes to college*. San Francisco: Jossey-Bass, 2016. 196 p. ISBN 9781118143482 (ePub).
8. COREY, S. *Generation Z. A Century in the Making*. Londra: Routledge, 2019. 348 p. ISBN: 978-1-138-33731-2.
9. FROMM, J. *Marketing to Gen Z The Rules for Reaching This Vast and Very Different Generation of Influencers*. New York: AMACOM, 2018. 210 p. ISBN 9780814439289 (ebook).

CONFIGURAREA TEHNICILOR DISCURSIVE ÎN TEXTUL JURNALISTIC

CONFIGURATION OF DISCURSIVE TECHNICALLY IN THE JOURNALIST TEXT

Ludmila RUSNAC, ORCID: 0000-0001-7034-3082
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 070.41:811.135.1`276

e-mail: rusnac.contacte@gmail.com

Varietatea formelor de construcție a textului jurnalistic (știre, interviu, reportaj, articol, cronică, foileton etc.) determină caracterul eterogen sub aspectul formei și al compoziției, orientat primordial spre afectivitate, primordial în textele de opinie, în care unii cercetători întrevăd „caracterul tendențios al stilului publicistic” [1, p. 209]. Nu mai este o idee novativă faptul că textele jurnalistice valorifică din abundență nu doar substratul literar și neologic, ci și forme variate ale expresivității populare. După cum constată cercetătorul Dumitru Irimia „libertatea de expresie s-a concretizat în suspendarea tuturor tabuurilor, dimensiunea estetică a actului lingvistic, proprie și comunicării curente, fiind abandonată în desfășurarea publică a actului de comunicare lingvistică” [2, p. 291]. Cu referire la registrul stilistic al jurnalismului contemporan, cercetătorul Dumitru Irimia vorbește chiar despre o „deschidere nu numai spre elementul popular, chiar în varianta familiară, ci și spre elementul argotic, spre expresia vulgară, chiar spre termenul licențios” [3, p. 293]. Astfel, se produce o reconfigurare, o redimensionare, dacă vreți, a limbajului mediatic, care prefigurează caracteristici ale oralității – devine tot mai instabil, viu, expresiv și eterogen. Astfel, limbajul popular, limbajul familiar și cel argotic constituie niște surse inepuizabile pentru jurnaliști, datorată anume tendinței spre o neîntreruptă reînnoire. Stilul publicistic utilizează toate tehnicile existente pentru a emoționa consumatorul de media content: expresii sugestive, comparații, lexic figurat, perifraze, epitete, digresiuni, inversiuni, paralelisme și antiteze, enumerații și repetiții, elemente de satiră și umor etc. Merită menționat faptul că, în general, autorii de materiale jurnalistice optează pentru respectarea normelor limbii literare, dar se atestă și derogări, comise intenționat, pentru a mări valoarea expresivă a conținutului. Astfel, elementele de oralitate, ce fac trimitere la exprimarea colocvială și întrunesc trăsături specifice limbii vorbite, prin apariția sporadică în conținuturile de presă, le conferă acestora un caracter spontan și viu.

Modalitățile de utilizare ale oralității sunt multiple: dialogul, exclamația, adresarea directă, imprecizia, expresiile onomatopoeice, diminutivele, interogațiile, interjecții, vocative, expresii frazeologice, proverbe, zicători, regionalisme, versuri populare și elemente de umor. Amintim aici și prezența lexicului licențios și a rusismelor, or, anumite genuri jurnalistice permit și argumentează deschiderea spre elementele limbii vorbite,

din care preiau, în funcție de context, un număr impunător de cuvinte și locuțiuni. Segmentul acesta de *jurnalism literar*, pe care l-am analizat și în alte publicații științifice, permite jurnaliștilor să uzeze de posibilități de expunere creativă, respectând, totodată, rigorile redactării jurnalistice. Această apropiere de stilul colocvial lărgeste semnificativ diversitatea procedeelelor stilistice la care apelează jurnalistul. Dintre acestea, tehnica personificării este valorificată constant, mai ales în procesul de descriere a peisajelor sau a atmosferei: „Vântul scutură fulgii, iar satul pare amorțit”, „vântul puternic și rece îi flutură haotic”, „satul se lasă învăluit de amintiri”, „drumul cârnește cu înverșunare”, „toporul prinde viață și trece prin măruntaiele buturugii, despicând -o în două”, etc.

Un alt procedeu stilistic utilizat constant este descrierea, iar expunerea în detalii a atmosferei se realizează deloc întâmplător, ci pentru a spori expresivitatea și a dinamiza narațiunea: „Se apleacă și ia de lângă gardul din lemn o piatră aruncând în apropierea cuștii. Câinele se ferește într-o parte agitat, făcând un salt cu picioarele-i lungi și pufoase. Privește bănuitor piatra și își apropie nasul de ea” [4].

Un izvor nesecat de oralitate îl prezintă și cuvintele și expresiile populare: „îți sare în ochi”, „țâșnește”, „chiochea Dunea”, „torbă”, „cuvintele parcă i se poticnesc în gât”, „bazaconii”, „sporovăiesc amintiri”, „tucma”, „drângănește”, „iaca”, „șap?” (ei și ce?), „pe băjbăite”, „i-a căzut cu tronc” (uniforma de pompier), „zdrângănind”, „țipenie de om”, „pat împopoțonat”, „mâinile bolovănoase”, „pricăjit și osândit”, „înșfacă”, „s-a mocoșit” (s-a chinuit), „i-a găsit buba”, „plină ochi”, „hojma”, „năpădite de buruieni”, „bulbucă ochii”, „ioc”, „înghetându-l cu privirea”, „se strofolește” etc. O altă tehnică lingvistică utilizată constant în materialele jurnalistice este reprezentată de categoria ruisimelor. Totodată, împrumuturile și calchierile din limba rusă nu sunt utilizate deliberat, dar prezența și varietatea lor în conținuturile mediatice relevă argumentația efervescentă a acestei categorii gramaticale în limbajul conversațional. Sinergența celor expuse este argumentată și de următoarele exemple: „El е шустрый”, (agil – din rusă) „umăvalnice” (lavoare – din rusă), „trube” (țevi – din rusă), „butcă” (ghîșeu – din rusă), „Poftim, pojaluista!”, „uncrop” (pătrunjel – din rusă), „marganțovcă” (permanganat de potasiu – din rusă) etc. Astfel, la amplificarea expresivității contribuie și cuvintele, și expresiile cu substrat ironic. Procedeu ironizării nu este o categorie novativă pentru materialele de opinie, însă tehnicile discursive aplicate în coagularea mesajului atestă frecvent mărci puternice ale oralității. Argumentăm cele enunțate prin câteva exemple: „Nu mai este cu „hai, te rog”, cum era înainte”, „Nimeni nu mai strică aerul corectitudinii cu tot felul de scheme, înnemurire și aranjamente”, „ce-ar fi să trecem farmazonii de târgoveți prin dușul rece al licitațiilor”, „Primăria Chișinăului a dat șfoară în țară”, „Primăria câștigă, agentul economic câștigă, iar un uncrop cu marganțovcă aromatizată costă, totuși, 30”, „Meargă nunta sănătoasă!” , „De 6 ani ne bălăcim în dreptate și adevăr” ș.a.

Altă tehnică discursivă la care apelează frecvent jurnaliștii este umorul. Uneori asistăm la un umor debordant: „Unii muncesc cu adevărat, iar alții fac masaj la fâlci”, „Două lucruri a reușit domnul Timofci – să se zburlească la Putin și să mărească lefurile magistraților”, „De-a lungul carierei a recoltat centnere de ordine, migdalii și gramote”, alteori, pentru a denumi stări și concepte, jurnalistul utilizează un umor foarte fin, ca în

exemplul: „neamuri la Ierusalim”, cu referire la Direcția Generală Comerț, sau „Datele statistice nu se prea pupă cu realitățile”. În aceeași ordine de idei, elementele de umor se întrevăd frecvent chiar și în titulatura materialelor jurnalistice: „Spovedaniile financiare ale primarului de Chișinău”, „Ce noroc să fii maidanez chișinăuian - moldovan” ș.a. În acest sens, subscriem celor spuse de către cercetătoarea V. Molea că „aspectul corectitudinii cedează în fața necesității de expresivitate. Zemflemeaua, ironia, umorul, sarcasmul, persiflarea sunt procedee stilistice de șoc și mijloacele folosite pentru realizarea lor sunt pe măsura scopului urmărit” [5, p. 111].

În concluzie, lărgirea considerabilă a registrului stilistic și expansiunea fără precedent a mijloacelor oralității cu precădere în materialele de opinie, dar și în reportaje este argumentată, pe de o parte, de incontestabilitatea libertății de expresie, iar pe de altă parte, de necesitatea iminentă de a menține viu interesul publicului.

Referințe:

1. STANCIU, N. *Elemente sintactice populare în stilul publicistic*. 2002. [Accesat 05.07.2022]. Disponibil: <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/dindelegan/18.pdf>
2. IRIMIA, D. Stilul publicistic actual între libertatea de exprimare și libertatea de expresie. În: *Stil și limbaj în mass media din Romania*. Iași: Polirom, 2007. pp. 283-298. ISBN 978-973-46-0701-3.
3. Ibidem.
4. BOTNARIUC, L. *Pandemia dintr-un sat fantomă*. 2021. [Accesat 03.07,2022]. Disponibil: <https://oamenisikilometri.md/pandemia-dintr-un-sat-fantoma/>
5. MOLEA, V. O privire de ansamblu asupra tratării limbajului oral în textul publicistic. În: *Revista de limbă română*. 2017, nr. 1, pp. 103-111. [Accesat 11.07.2022]. Disponibil: <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3338>.

INTERESELE GEOPOLITICE ALE MASS-MEDIEI MOLDOVENEȘTI

GEOPOLITICAL INTERESTS OF MOLDOVAN MEDIA

Mihai LESCU, ORSID: 0000-0001-9837-6687
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 070(478):327

e-mail: Lescumihai@mail.ru

1. Specialiștii în materie caracterizează interesele geopolitice drept condiții necesare/favorabile pentru dezvoltarea statului în cadrul relațiilor economice și politice internaționale. Politologul și juristul german Carl Schmitt [1] a fost primul care a abordat științific rolul *intereselor în geopolitică*, considerându-le drept un factor care poate consolida sau, dimpotrivă, submina/distruge un spațiu geopolitic specific/concret.

2. Orice stat, mare sau mic, are anumite interese geopolitice. Aceasta și datorită faptul că la baza intereselor geopolitice stau *interesele naționale* ale statului, pe care acesta le materializează prin politica sa externă. Astfel, interesele geopolitice și interesele naționale sunt în mare măsură, legate între ele, determinând și geostrategia adoptată de un stat sau altul în relațiile lui cu alte state în context regional sau global. Încă H. Morgenthau accentua că politica externă este determinată de interesele naționale, acestea având un caracter obiectiv din cauza că se află în conexiune cu natura umană și împrejurările geografice, cu tradițiile istorice și socioculturale ale poporului [2].

3. Interesele geopolitice ale statelor, în mare parte, țin de ambițiile lor și de împrejurările politice, de regimurile aflate la guvernare și de ideologiile care stăpânesc politica regională. De această conjunctură a ținut seama și Republica Moldova, când a purces la elaborarea strategiilor și Concepțiilor de securitate națională după adoptarea, în 1994, a Constituției țării încoace. Generalizând, putem spune că, în linii mari, din documentele oficiale adoptate transpar următoarele interese naționale ale Republicii Moldova: 1) asigurarea caracterului suveran, independent, unitar și indivizibil al statului; 2) garantarea ordinii constituționale și a dezvoltării stabile și sustenabile a statului; 3) promovarea valorilor democratice și a statului de drept; 4) integrarea europeană; 5) reintegrarea teritorială; 6) prosperitatea și bunăstarea cetățenilor; 7) participarea la asigurarea securității regionale și internaționale. Dacă „descifrăm” nițel unele aspecte ale problematicii, putem spune că țara noastră mai urmărește: consolidarea securității naționale prin intermediul politicii externe și al politicii de apărare; gestionarea problemelor legate de conflictul transnistrean și de retragere a trupelor străine; asigurarea stabilității politice; managementul integrat al frontierei de stat; combaterea terorismului și, nu în ultimul rând, asigurarea securității informaționale.

4. În contextul regional actual, la care se circumscrie și Republica Moldova, cu un război dezlănțuit de FR în țara vecină Ucraina, factorul geopolitic este unul, care

îl subordonează pe cel politic, impunând corectivele sale și în domeniul securității informaționale și activității mass-mediei. Deoarece astăzi rostul mass-mediei constă nu numai în a informa publicul despre evenimentele-cheie din cotidian și din structurile social-politice, dar și de a forma o anumită atitudine și comportament în raport cu faptele și fenomenele relatate din viața internă și cea externă a țării. Mai mult, actualmente, mass-media trebuie să fie receptivă la toate conflictele geopolitice din regiune, să combată consecvent manifestările de manipulare și propagandă ale FR în războiul alogic, pe care ea îl duce mai bine de jumătate de an în Ucraina, să prezinte publicului o opinie corectă despre evenimente și să promoveze activ interesele geopolitice ale statului nostru în context regional și internațional.

5. Ținând seama de războiul de la hotarele țării noastre, dar și de starea precară economică în care am ajuns de rând cu multe statele din Europa, mass-media de la noi ar urma să devină nucleul, care să cuaguleze eforturile cetățenilor și să asigure pacea socială, dar nu să dizbine societatea și să favorizeze unele formațiuni politice, care în repetate rânduri au demonstrat, prin acțiunile lor, că le sunt străine soarta acestui popor și interesele naționale ale Republicii Moldova. Situația și logica lucrurilor ne sugerează, că putem discuta/dezbate în contradictoriu și îndelungat diferite probleme ale realității, însă când vine vorba despre interesele geopolitice și de securitatea țării, partidele/formațiunile aflate pe poziții diametral opuse și cu opinii diferite privind politică internă, dar în această ordine de idei și mass-media de limbă română și alolingvă, ar trebui să uite de obidă, de ambiții și orgolii, ajungând la un numitor comun și unitate între toți actorii, mai cu seamă când se impune de a apăra interesele geopolitice/naționale în exterior. Cine, dacă nu mass-media ar trebui să amplifice în rândul cetățenilor astfel de simțuri, cum ar fi *patriotismul*, *legătura cu națiunea sa*, făcându-i pe toți să înțeleagă că de potențialul economic al statului și de asigurarea stabilității politice depinde viața și bunăstarea fiecăruia.

6. Tot în acest context. De ce mass-media de la noi este atât de peștrită în ce privește abordarea problematicii (geo)politice, de ce ea uneori nu bate în aceeași țintă cu guvernarea, apărând în comun interesele ce țin de politica externă a țării? Oare, spre exemplu, războiul din Ucraina nu a sugerat până acum mass-mediei naționale noi exemple de abordare și comportament în tratarea/dezbaterea problemelor de geopolitică locală și regională? Ne întrebăm, deoarece răboiul din țara vecină, care demult a ajuns și în casele noastre în mare măsură datorită mass-mediei, afectându-ne sub mai multe aspect, cât nu ar fi de straniu are și simpatizanți/susținători în persoana unor lideri politici, dar și cetățeni cu interese „mocnite”, care în aceste momente tragice pentru întreaga omenire, lansează „lecții” de comportament (geo) politic, sfaturi și îndemnuri pentru actuala guvernare, pe care nici nu se sfiesc să le afișeze în ziare, la radio, televiziune sau în presa online. Astfel, că izvorul unei situații tragice pentru țară poate începe în urma acestui *război informațional*, inspirat din declarațiile iresponsabile ale unor politicieni și liderii ai formațiunilor de opoziție, făcute deseori în mass-media străină, cu bătaie lungă, unde guvernarea țării este învinuită că premeditat nu inițiază negocieri în plan politic și eco-

nomic cu Rusia, chiar dacă conducerea acestei țări demonstrează, prin acțiunile sale, că nici nu cutează să revină la înțelegere și pace.

7. „Geopolitica a fost și, în anumite privințe, continuă să fie, o noțiune cu intensitate variabilă”, remarcă cercetătorul român Gheorghe Văduva. După noi, această latură schimbătoare a geopoliticii a fost și este dictată și de atitudinea mass-mediei, care de-a lungul anilor ba i-a recunoscut meritele, ba a blamat-o. Același lucru au făcut ades și oamenii de știință. „Școala germană, școala anglo-saxonă și cea americană i-au dat funcțiuni și interpretări diferite, dar care au în comun centrarea acestora pe stat și pe spațiul geografic de interes pentru acesta. Este vorba de o proiecție geografică a interesului politic al statului, de o conexiune dintre politica statului și spațiul geografic de interes pentru acesta”[3]. În condițiile regionale actuale, mass-media de la noi trebuie să-și vadă menirea în a reflecta plenar problematica din domeniul (geo)politic, care este strâns legată cu interesele naționale și securitatea statului Republica Moldova. Aceste interese ale ei ar urma să rezulte din prevederile Constituției Republicii Moldova, din documentele oficiale, elaborate de către instituțiile statului în acest domeniu, dar și din *poziția civică a jurnalistului*.

8. Profesionalismul și poziția civică a jurnalistului se leagă cu interesul național și cu educația patriotică. Cândva, mi-aduc aminte, un coleg, și azi cadru didactic activ la Facultate, preda studenților-jurnaliști, la cursul „Disciplina specializării”, lecții „Despre patrie și patriotism” [4]. Tot mai rar discutăm astăzi la orele de jurnalism despre patriotism și despre interesele naționale/geopolitice ale țării. Și tot mai mult continuăm să criticăm mass-media... (?!)

Referințe:

1. PAPUC, I. *Carl Schmitt. Conceptele politice*. România: Mica Valahie, 2013. 172 p. ISBN 978-606-8304-55-7; ШМИТТ, К. Понятие политического. В: *Вопросы социологии*. 1992. № 1, сс. 37-67.
2. MORGENTHAU, H.J. *Politics among nations :The struggle for power a. peace*. 5. ed. rev. New York: Knopf, Cop. 1978, 650 p. ISBN ISBN_0-394-50085-7.
3. VĂDUVA, Gh. *Pumnale geopolitice (Posibile efecte marginalii la revigorarea unor pivoți)*. Disponibil la : <http://iss.ucdc.ro/studii-pdf/Pumnale%20geopolitice.pdf>. (Accesat la 28.08.2022).
4. GUZUN, M.Șt. *Despre patrie și patriotism. (Presa în structura educației patriotice): Lecții la cursul „Disciplina specializării”*. Chișinău: USM , 1990. 60 p. (fără ISBN).

ALFABETIZAREA DIGITALĂ ȘI SECURITATEA CIBERNETICĂ

DIGITAL LITERACY AND CYBER SECURITY

Mariana TACU, ORCID: 0000-0003-4930-2395
Universitatea de Stat din Moldova

CZU:[004:37.014.22]:004.056.53

e-mail: mariana.tacu@usm.md

Transfigurarea digitală are un impact major asupra vieții noastre. În ultimul deceniu, progresul tehnologic a contribuit direct la dezvoltarea tuturor sectoarelor de activitate. Devenit un factor important, internetul a facilitat accesul la informații, care în condiții diverse nu ar fi putut fi asigurat în aceeași măsură.

Internetul, ca platformă multimedia, oferă o diversitate de moduri și forme de comunicare, inclusiv schimbul de fișiere audio, video și fotografii digitale. Aplicațiile și platformele online au facilitat, în mare măsură, generarea și difuzarea acestui tip de conținut, depășind barierele lingvistice, culturale și naționale, evidențiind, în același timp, probleme importante, referitoare nu numai la dezvăluirea informațiilor personale, ci și la încălcarea drepturilor de autor și la conținutul ilegal sau dăunător [1].

Tehnologiile au generat așa-numitul *digital gap*, care în traducere ar însemna *decalaj digital*. Este o formă de inegalitate socială determinată de accesul diferit la Internet, dar și de gradul neuniform de *alfabetizare digitală*. Acesta poate fi observat atât la nivel global, prin diferențele în ceea ce privește accesul la Internet între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, dar și în comunitățile locale. Astfel, cei care nu dispun de mijloacele tehnologice și abilitățile necesare pentru a utiliza Internetul se află într-o poziție defavorizată [2].

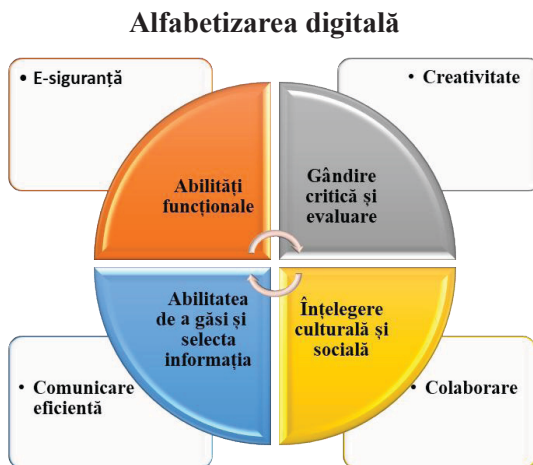
Alfabetizarea digitală este capacitatea de a utiliza tehnologiile informaționale și de comunicare pentru a găsi, evalua, crea și comunica informații, necesitând abilități atât cognitive, cât și tehnice, această definiție a fost oferită de Grupul operativ de alfabetizare digitală al Asociației Americane de Biblioteci. Hiller Spires, profesor de alfabetizare și tehnologie la Universitatea de Stat din Carolina de Nord, consideră că la baza acestui proces sunt trei aspecte principale:

- 1) găsirea și consumul de conținut digital;
- 2) crearea de conținut digital;
- 3) comunicarea sau partajarea acestuia [3].

Alfabetizarea digitală este una dintre abilitățile esențiale pentru a putea participa în mod activ la societatea cunoașterii și la promovarea culturii noilor media. Alfabetizarea digitală se referă, de asemenea, la competența media și la competența socială, cu care împărtășește obiective precum utilizarea responsabilă a Tehnologiilor de Informare și Comunicare (TIC) [4, p. 110].

Principalele componente ale alfabetizării digitale, proiectate schematic în figura

de mai jos, se referă la: creativitate, gândire critică și evaluare, înțelegere culturală și socială, colaborare, găsirea și selectarea informațiilor, comunicare eficientă, siguranța electronică și abilitățile funcționale [5].

Sursa: Elaborat de autor, după modelul propus de Cassie Hague and Sarah Payton, în 2010.

Importanța alfabetizării digitale este recunoscută pe scară largă la nivel național și internațional. Procesul este unul de durată, care se desfășoară într-un ritm diferit, în funcție de sistem, societate, posibilități tehnice, sociale, dar și economice. Un rol important, în acest sens, îl joacă cunoștințele despre protejarea datelor cu caracter personal, în particular, dar și accesul la informații verificate și complexe cu privire la *securitatea informațională și cibernetică*, în general.

Atât securitatea informațională, cât și cea cibernetică vizează păstrarea confidențialității, a integrității și a disponibilității informațiilor și/sau a sistemelor informatice. În plus, pot fi implicate și alte proprietăți, cum ar fi autenticitatea, răspunderea și fiabilitatea [6].

Îmbunătățirea mediului digital în beneficiul tuturor cetățenilor trebuie să fie o prioritate pentru toate statele, dar și comunitățile internaționale. Viața în spațiul virtual, dar și desfășurarea activităților trebuie să fie sigură și să respecte libertățile fundamentale.

Dacă e să ne referim la piața securității cibernetică a Uniunii Europene (UE), atunci putem menționa că:

- Țările europene ocupă 18 din primele 20 de locuri în indicele mondial al securității cibernetică;
- Valoarea pieței securității cibernetică a UE este estimată la peste 130 mld. euro și crește cu o rată de 17% pe an;
- UE numără peste 60 000 de întreprinderi în domeniul securității cibernetică și peste 660 de centre de expertiză în materie de securitate cibernetică.

UE promovează insistent reziliența cibernetică, atât la nivel de informare, cât și la nivel strategic, astfel în decembrie 2020, Comisia Europeană și Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE) au prezentat o nouă strategie de securitate cibernetică. Scopul acestei strategii este de a consolida reziliența Europei la amenințările cibernetică și de a asigura faptul că toți cetățenii și toate întreprinderile pot beneficia pe deplin de servicii și instrumente digitale fiabile și de încredere. La 22 martie 2021, Consiliul a adoptat concluzii privind Strategia de securitate cibernetică, care subliniază că aceasta este esențială pentru construirea unei Europe reziliente, verzi și digitale. Strategia include consolidarea capacității de a face alegeri autonome în domeniul securității cibernetică, cu scopul de a consolida poziția de lider a UE în domeniul digital și capacitățile sale strategice [7].

În Republica Moldova, Serviciul Tehnologie Informației și Securitate Cibernetică este instituția care se ocupă de implementarea și menținerea securității cibernetică a infrastructurii tehnologiei informației.

Principalele elemente ale securității cibernetică se referă la: securitatea aplicațiilor, informațiilor, rețelele, planificarea recuperării datelor, securitate operațională și cea a utilizatorului final. Atât în cazul alfabetizării digitale, cât și a securității cibernetică discutăm despre dispozitive și instrumente, pe de o parte, unele aplicate în procesul de studiere a noilor tehnologii informaționale și obținerii anumitor abilități, pe de altă parte, celelalte – eficiente în protejarea integrității, sporirea responsabilității și a fiabilității în lumea digitală.

Referințe:

1. *Manual de educație (Alfabetizare) în domeniul internetului*. [Accesat 18.08.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/internet-handbook-ro/16809f0b11>
2. *Alfabetizare digitală și gândire critică după 60 de ani*. [Accesat 18.08.2022] Disponibil: <https://mediacritica.md/podcast/alfabetizare-digitala-si-gandire-critica-dupa-60-de-ani/>
3. *What is a digital literacy*. [Accesat 18.08.2022]. Disponibil: <https://www.edweek.org/teaching-learning/what-is-digital-literacy/2016/11>
4. DELOGU, C. *Tecnologie per il web learning. Realta e scenari*. Firenze: University Press, 2007. 255 p. ISBN 978-88-8453-571-9.
5. *Digital literacy across the curriculum*. [Accesat 19.08.2022] Disponibil: <https://www.nfer.ac.uk/publications/futl06/futl06.pdf>
6. *Ghid privind guvernanta și securitatea în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor*. [Accesat 19.08.2022] Disponibil: https://www.eiopa.europa.eu/sites/default/files/publications/eiopa_guidelines/eiopa-gls-ict-security-and-governance-ro.pdf
7. *Securitatea cibernetică: în ce fel combate UE amenințările cibernetică*. [Accesat 19.08.2022] Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/cybersecurity/>

CREATIVITATEA ÎN JURNALISM

CREATIVITY IN JOURNALISM

Laura TUGAREV, ORCID: 0000-0002-1304-7209
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 070:159.954.9

e-mail: tugarevlaura@gmail.com

În lumea contemporană, creativitatea și inovația au devenit factori ce contribuie la transformarea și construcția noilor conținuturi, produse, chiar și realități. Creativitatea este un element fundamental în dezvoltarea personalității, dar și al progresului în diverse sfere ale activității umane.

Creativitatea este o manifestare a modului de a gândi creativ, adică individul propulsează idei, gânduri, soluții multiple, originale și inedite; vizualizează și acționează altfel, în afara formatelor deja existente. Creativitatea se bazează pe capacitate de a produce noi viziuni, abordări și rezultate inovatoare prin a face apel la imaginație și la fan-tezia creatoare. „Creativitatea sau imaginația creatoare reprezintă forma cea mai înaltă și specifică, pe care o poate atinge imaginația umană în general” [1].

În literatura de specialitate, există mai multe concepte afiliate creativității: persoană creativă, gândire creativă și proces creativ (Fig.).

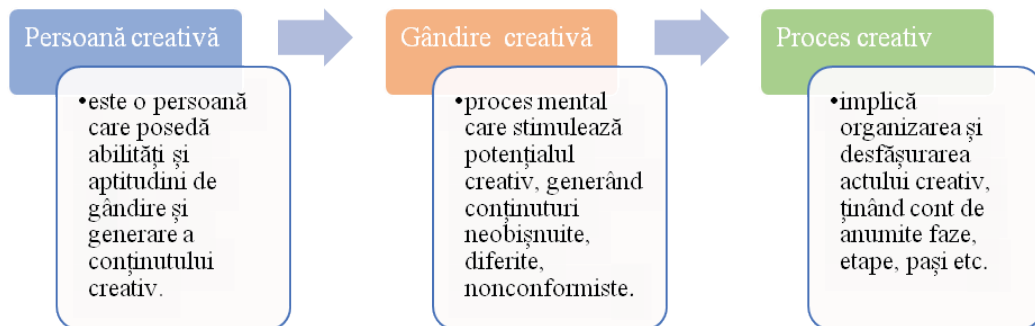

Fig. Persoană creativă – gândire creativă – proces creativ

Sursă: Elaborată de autor.

Despre persoana creativă M. Zlate menționa că este inventivă, independentă, ne-inhibată, versatilă, entuziastă. Așadar, o persoană de factură creativă este permanent într-un exercițiu creativ, este liberă, flexibilă, neconstrânsă de prejudecăți și stereotipuri. Personalitatea creatoare se evidențiază printr-o serie de particularități, cum ar fi:

- „Capacitatea de a gândi abstract, flexibilitatea gândirii, fluența ideilor, independența gândirii;

- Sensibilitatea demonstrată în raport cu o anumită problemă care solicită soluții originale, spiritul de observație exersat în diferite contexte, curiozitatea epistemică stabilă;
- Capacitatea de a proiecta scopuri pe termen mediu și lung, perseverență în urmărirea scopurilor pe termen mediu și lung;
- Încrederea în sine, nevoia de a realiza ceva nou” [2, p.24].

A judeca multiaspectual, nonfigurativ, lateral și divergent înseamnă a gândi creativ – proces mental prin care o persoană atribuie semnificații și conotații noi unor lucruri, fenomene, procese etc., pornind de la o bază de resurse existente, prin anumite conexiuni și fuzionări produce idei/ soluții noi. „Gândirea creativă necesită imaginație și comportă mai multe idei sau răspunsuri posibile” [3, p.18]. Gândirea creativă face ca individul să perceapă realitatea din noi perspective, dincolo de standarde și tipare, apelând la potențialul creativ și la nivelul de dezvoltare a imaginației. „Gândirea creativă înseamnă a privi ceva într-un mod nou. Este chiar definiția „gândirii în afara cutiei” (out of the box)” [4].

Gândirea creativă ca incubator de declanșare și producere a ideilor, pe de o parte, stimulează și pe de altă parte, genezează noi interpretări a diverselor informații, lucruri, procese, fenomene. Dimensiunea creativă a individului se face vizibilă prin existența unor modalități diferite de tratare, de interpretare și de vizualizare a unor situații, ipoteze etc., prin combinarea datelor și activizarea potențialului intelectual-creativ în vederea găsirii unei “new vision” (viziuni noi).

Procesul creativ este unul complex, care necesită efort și implicare din partea creatorului, cel care „zămislește” produsul și unde sunt antrenate toate variabilele personalității: potențialul, resursele, experiențele, abilitățile, însușirile etc. G. Wallas în urma cercetărilor menționa că „Procesul creativ se desfășoară în patru faze: 1. Prepararea; 2. Incubarea; 3. Iluminarea; 4. Verificarea” [5], iar R. Gibson propune un model al procesului creativ alcătuit din cinci etape: „1. Pregătirea; 2. Incubația; 3. Sesizarea; 4. Iluminarea și 5. Verificarea” [6, p. 242-243].

Creativitatea poate fi identificată în jurnalismul cultural (art jurnalism), în jurnalismul de opinie, în fotojurnalism etc. Jurnalismul prin esență este o profesie creativă, prin a găsi noi subiecte, noi modalități de reflectare a unor evenimente, probleme, fenomene etc., iar un viitor jurnalist trebuie să posede abilități de gândire și scriere creativă, vizini pluridimensionale, să dețină un registru lingvistic bogat prin a capta cititorul, prezentându-i secvențe noi ale realității sau cele existente să le formateze într-o nouă „împachetare” lingvistică, simbolică, semantică etc.

Jurnalismul reprezintă o sinergie dintre fundamente teoretice (știință) și viziuni creative, inovatoare, abordări originale, integrate (artă). „Aname din aceste considerente la Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării este urmărit scopul de a aprofunda specializarea până la nivelul de rafinare a procesului de creație, dobândind la viitorii jurnaliști pasiunea de a descoperi și de a dori să găsească răspunsuri la problemele care apar [7]. Totodată, și produsul jurnalistic trebuie să fie actual, veridic, dar și cu valențe creative, conceptualizat și realizat după un model și o arhitectonică individuală.

Creativitatea înseamnă demontarea tiparilor de gândire, ieșirea din zonele cunoscutului și construirea noilor modele, tendințe etc. Viitorul jurnalist trebuie să dețină un set de competențe și abilități pentru a fi competitiv într-o eră în care informația a devenit un imperativ, acesta trebuie să cunoască nu doar o bază teoretică și unele instrumente de lucru, ci și să posede „hard skills” (abilități/ aptitudini complexe), precum:

- viziuni în design;
- time management și multitasking;
- crearea unui produs media convergent;
- cunoașterea softurilor de editare a imaginilor;
- cunoașterea modalităților de promovarea a produsului media;
- utilizarea aplicațiilor specifice de proiectare și realizare a produsului creativ jurnalistic etc.

Prin urmare, creativitatea în jurnalism va conduce la profilarea unor noi practici de reflectare a realității, nu vorbim despre o creativitate artistică, ci despre una social-culturală, prin identificarea unor evenimente/întâmplări, probleme interesante și captivante, printr-o scriitură inedită, ajustată la interesele și cerințele consumatorilor etc. Pentru a rămâne în orbita interesului cetățeanului, produsul jurnalistic trebuie să fie gândit și scris creativ, original și „uncial”.

Referințe:

1. MUNTEAN, I., CIOBANU, D., VÎHOCENCO, N. *Creativitatea – Calea spre soluții și evoluție*. Disponibil: <https://oaji.net/articles/2016/1425-1463657842.pdf> (Accesat: 10.08.22).
2. POPESCU, G. *Psihologia Creativității*. București: Editura Fundației „Române de Mâine”, 2004.
3. RAWLINSON, J.G. *Gândirea creativă și brainstorming*. Editura: Codecs, 1998.
4. RUSU, M. *Gândirea creative și abilități de comunicare la locul de muncă*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/17-24_5.pdf (Accesat: 10.08.22).
5. RACU, I., CASIAN, A. *Creativitatea la vârsta școlară mică*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/4.Creativitatea%20la%20virsta%20scolara%20mica_0.pdf (Accesat: 14.08.22).
6. GIBSON, R. *Cele 4 lentile ale inovației*. Editura: Act si Politon, 2019.
7. LESCU, M. *A fi creativ*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/3-4_11.pdf (Accesat: 15.08.22).

DEZVOLTAREA STRATEGICĂ A INSTITUȚIEI MEDIA: VALENȚE TEORETICO-PRACTICE

STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE MEDIA INSTITUTION: THEORETICAL AND PRACTICAL VALUES

Vitalie GUȚU, ORCID: 0000-0002-8398-7909
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 070:659.3(478)

e-mail: vitalie.gutu@gmail.com

Competitivitatea și performanța devin elementele-cheie, atunci când vorbim despre progres și dezvoltare în domeniile social, cultural, economic sau politic. Aceste directive sunt strategice, inclusiv pentru sectorul mediatic național sau internațional. Astfel, buna funcționare și vizibilitatea rezidă în politicile și strategiile proiectate de fiecare entitate media, pornind de la misiunea, viziunea, obiectivele și mesajul diseminat atât în interiorul, cât și în afara instituției media. Dezvoltarea strategică joacă un rol important, or, prin abordări strategice, bine conturate și plasate în diverse contexte, se fundamentează reputația și imaginea instituției de presă în sistemul mass-media la nivel local, regional etc.

În realitățile pe care le trăim și le percepem, termenul de „strategie” este înțeles prin optica unor „asocieri cu posibilitatea și capacitatea de a gestiona procese complexe bazate pe previziuni rezonabile pe termen mediu și lung în diverse domenii ale activității umane” [1, p. 55]. Astfel, între conexiunile dintre procese și domenii există necesitatea stabilirii pașilor strategici care contribuie, ulterior, la o mai bună organizare și desfășurare a proceselor mediatice și eficientizarea organizației/instituției/corporației. Cercetătoarea Ecaterina Samohina, de la Universitatea Economică de Stat din Rostov, consideră că dezvoltarea strategică are mai multe domenii integrate fundamental, cum ar fi: „segmente de consumatori; natura canalelor de comunicații și distribuție pentru a ajunge la noi piețe promițătoare; avantajele care deosebesc măsurile planificate de activitățile concurenților; opțiuni pentru dezvoltarea inovatoare și a investițiilor; modificarea structurii și a sistemelor de management, opțiuni de reorganizare a muncii în instituție” [2]. Putem observa că aceste dimensiuni sunt raportate la diferite genuri de activitate a instituției, punctul culminant al dezvoltării entității fiind filosofia directivelor pe care se bazează structura în cauză.

În lucrarea *The Strategic Development Process*, autorii R.G. Dyson, J.Bryant, J.Morecroft și F.O'Brien conceptualizează procesul de dezvoltare strategică „pentru a cuprinde managementul proceselor care informează, modelează și sprijină deciziile strategice cu care se confruntă o organizație” [3, p. 3]. În aceste condiții, arealul de manifestare a activităților instituției, din punctul de vedere al dezvoltării strategice, este arondat segmentelor clar delimitate în vederea stabilirii unei „hărți strategice” necesare la fiecare

etapă a construcției și apoi a menținerii entității în vizorul interesului cetățenilor. În acest sens, se impune utilizarea formulei de *competitivitatea strategică* ce are menirea să sporească nivelul de calitate a activităților instituției, dar și creșterea vizibilității acesteia pe diferite paliere.

Autoarea Irina Movilă consideră că anume „competitivitatea strategică pe piața forței de muncă caracterizează calitățile potențiale ale omului, formate în procesul învățării, în conformitate cu strategia companiei și capacitatea acesteia de a concura pe piața forței de muncă, în viitor” [4, p. 11]. În condițiile actuale, instituțiile media devin poli care își concentrează atenția în atragerea consumatorilor, fidelizarea lor, creșterii audienței (fie pe online, fie la radio sau tv ori presă scrisă) și menținerea pe piață ca entitate media concurențială și competitivă.

Astfel, academicianul Victor Moraru și cercetătoarea Mariana Tacu, în studiul *Activitatea mediatică: oportunitatea abordării strategice*, propun propria definiție a ceea ce înseamnă *strategie media*, care se prezintă printr-un „plan de acțiuni exacte, stabilite și puse în aplicare de o instituție media sau trust media având la bază un scop: general-fundamental, cel de a reflecta realitatea în ordinea: a) apariției, b) desfășurării, c) gradului de importanță a evenimentelor într-o societate; particular-oscilant, cel de a construi și reflecta realitatea în raport cu activitatea și obiectivele altor instituții, astfel preluând scopul principal stabilit în prealabil în funcție de: a) centrul de interes, b) direcțiile de acțiune, c) liniile directoare – cu privire la obținerea rezultatului dorit” [5, p. 90-91]. Pentru a pune în aplicare procesele susmenționate, e nevoie de conceptualizat noțiunea de dezvoltare strategică caracteristică instituțiilor de presă. *Așadar, dezvoltarea strategică media însumează acțiuni polivalente ale entității de presă ce sunt gestionate în conformitate cu planurile editoriale, de marketing, resurse umane și bugetare, raportate la necesitățile pieței și audienței, dar și la prioritățile angajaților.*

Aspectele multidimensionale ale dezvoltării strategice media presupun, implicit, și o conclucrare eficientă și nondefectuoasă cu garnitura managerială a instituției mass-media, dar și cu fiecare angajat, în parte. De regulă, în organigrama entității media se regăsește un departament separat care se ocupă în exclusivitate de dezvoltarea strategică a instituției.

În studiul nostru de caz, vom analiza rolul și misiunea Serviciului de dezvoltare strategică a I.P. Compania „Teleradio-Moldova” (TRM). Astfel, din organigrama instituției publice audiovizuale desprindem că *Serviciul dezvoltare strategică* face parte din categoria – Servicii Comune și se supune Directorului General al TRM. Raportul de activitate al I.P. Compania „Teleradio-Moldova”, pentru anul 2021, demonstrează că *Serviciul dezvoltare strategică* a îndeplinit aproximativ 80 de activități atribuite misiunii instituției. Este vorba despre „procesarea și structurarea rapoartelor subdiviziunilor Companiei pentru Raportul de activitate al TRM pe anul 2020 și a anexelor acestuia; procesarea și redactarea propunerilor subdiviziunilor pentru Caietul de sarcini al TRM; pregătirea unor informații și scrisori de răspuns pentru diferite autorități ale statului: Guvernul Republicii Moldova, ministere, CNA, SIS, CA ș.a.; elaborarea Planului de

acțiuni pentru implementarea sistemului de management financiar și control în cadrul Instituției Publice Compania „Teleradio-Moldova”; redactarea diferitor regulamente și acte interne etc.” [6].

Putem deduce că, activitățile Serviciului dezvoltare strategică la TRM, timp de un an de zile, sunt insuficiente, raportat la misiunea și obiectivele pe care și le-a trasat instituția publică pentru perioada 2017-2022, și anume „perspectiva care va contribui la rezolvarea actualelor și eventualelor probleme de ordin managerial. Strategia a fost elaborată ținându-se cont de experiența anterioară și cea curentă a Companiei, precum și de bunele exemple pe care le furnizează practicile străine în domeniu” [7]. În aceste condiții, trebuie să punctăm faptul că îndeplinirea celor aproximativ 80 de misiuni, pe parcursul anului 2021, este una obiectivă, deoarece, potrivit TRM, în subdiviziunea *Serviciul dezvoltare strategică* a lucrat doar un singur angajat. Din aceste motive, conducerea companiei este în căutare de șef al serviciului. Un anunț de angajare, în acest sens, a fost publicat și pe portalul trm.md, la secțiunea posturi vacante [8].

În concluzie, remarcăm faptul că o instituție publică audiovizuală cum este Compania „Teleradio-Moldova” are nevoie de un serviciu/departament cu mai mulți actanți implicați, care s-ar ocupa de dezvoltarea strategică pentru: 1) a putea fi conectat la oportunitățile/ tendințele de dezvoltare a pieței audiovizuale și 2) a prolifera noi direcții de dezvoltare în funcție de politica editorială, de resursele financiară și cele umane. În aceeași ordine de idei, conchidem că succesul unei activități de presă prinde contur datorită aplicabilității conceptului de dezvoltare strategică, care contribuie nu doar la o funcționare eficientă, ci și la creșterea vizibilității în spațiul public.

Referințe:

1. ЯРУНИНА, Т. Теоретические основы разработки стратегии развития организации. В: *Актуальные исследования. Международный научный журнал*. 2020, № 2 (5). ISSN 2713-1513.
2. САМОХИНА, Е.С. *Особенности выбора стратегии развития предприятия*. Disponibil: <https://s.eduherald.ru/pdf/2016/1/3.pdf>. Accesat [11.08.2022].
3. DYSON, R.G., BRYANT, J., MORECROFT, J., & O'BRIEN, F. *The strategic development process. Supporting strategy: Frameworks, methods and models*. 2007, pp. 3-24.
4. MOVILĂ, I. Conceptul competitivității strategice a capitalului uman în condițiile dezvoltării regionale. În: *Competitivitatea capitalului uman pe piața muncii în condițiile dezvoltării regionale și a integrării europene*. 22-23 mai 2013. Bălți: Universitatea de Stat „Alec Russo”, 2014, pp. 10-15. ISBN 978-9975-50-127-9.
5. MORARU, V., TACU, M. Activitatea mediatică: oportunitatea abordării strategice. În: *Moldoscopie*. 2012, nr. 4(59), pp. 88-98. ISSN 1812-2566.

6. Raport anual de activitate al I.P. Compania „Teleradio-Moldova”. Disponibil: https://trm.md/files/documente/rapoarte/rapoarte-de-activitate/2021%20RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%20AL%20IP%20COMPANIA%20TELE-RADIO-MOLDOVA_27801.2022.pdf. Accesat [10.08.2022]
7. Direcții strategice de dezvoltare a I.P. Compania „Teleradio-Moldova” (2017-2022). Disponibil: <https://trm.md/files/documente/Direc%C8%9Bii%20Strategice%20de%20Dezvoltare%202017%20-%202022.pdf>. Accesat [11.08.2022]
8. Anunț pentru suplinirea funcției de șef al Serviciului dezvoltare strategică la I.P. Compania „Teleradio-Moldova”. Disponibil: <https://trm.md/files/Angajari/Sef%20serviciu%20dezvoltare.pdf>. Accesat [11.08.2022]

POLUAREA INFORMAȚIONALĂ ȘI MASS-MEDIA

INFORMATIONAL POLLUTION AND MASS-MEDIA

Ecaterina DELEU, ORCID: 0000-0003-4582-4604

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 070.19:659.3:004.738.52

e-mail: ecaterina.deleu@usm.md

„Dați totul la o parte ca să văd” este un titlu cunoscut, al unei cărți semnate de Eugen Cioclea (Cartier, 2001, reeditată în 2018). În anul 2007 la Teatrul Național „Mihai Eminescu” a fost montat un spectacol cu același titlu, în baza poemelor poetului. E un titlu care s-ar potrivi perfect în contextul actual, marcat de *zgomot (poluare sau chiar intoxicare) informațional(ă)*. Deși începuturile acestor fenomene datează deja de câteva decenii (odată cu dezvoltarea presei și a tehnologiilor de transmitere a informațiilor), tendințele s-au făcut remarcate, în special, odată cu debutul pandemiei de COVID-19 (fenomen cunoscut drept *infodemie*), luând amploare și mai mult din luna februarie 2022, de la declanșarea războiului din Ucraina, în vecinătatea Republicii Moldova (cu accent pe dezinformare, manipulare și propagandă).

Acești termeni au legătură cu *igiена informațională*, o altă expresie întâlnită tot mai des în ultimii ani, inclusiv în limbajul mass-mediei (en. *information noise/information inflation/information hygiene*; ru. *informationnii shum*) etc. Unde și când devine informația prea multă (în exces), toxică, la ce etapă se transformă în dezinformare și manipulare; cum poate ieși mass-media din acest impas (existențial)? Presa a ajuns un instrument perfid în *războiul informațional*, iar dezvoltarea noilor tehnologii sporește acest risc: apar numeroase site-uri cu informații false, iar în locul unuia stopat de autorități apar zeci de clone...

În contextul cercetărilor în domeniu, unii autori pun accent pe psihologia mulțimilor (G. le Bon) și epoca dezinformării (H.P. Cathala), pe războiul informațiilor și „organizarea dezinformării” (V.Volkoff, N.Chomsky); implicarea și utilizarea presei în manipularea societăților, pe diferența dintre drepturile și libertățile omului și acțiunile celor din conducerea de vârf (pe schimbare de percepții – N. Chomsky); în timp ce alți autori au subliniat asocierea, în epoca contemporană, a unor caracteristici ale informației cu inflația și, respectiv, devalorizarea informației (pe măsură ce ajunge să fie accesibilă la scară largă – J. Doomen). Cercetarea schimbărilor esențiale care s-au produs în această direcție l-a făcut pe cercetătorul B. Teodorescu să afirme: „După 5 000 de ani de organizare socială nu trăim într-o lume fără manipulare și nici într-o societate fără cenzură; nici măcar nu putem afirma că există o curbă descendentă a acestor fenomene”.

Poluarea informațională își are începuturile, inițial, în abuzul/avalanșa de informații (engl. *information overload, infobesity, information explosion*) care nu poate să nu afecteze sănătatea și activitatea consumatorilor (capacitatea de muncă, de concentrare, productivitatea) etc. Prin urmare, acest fenomen, care reprezintă un volum impunător

de informații irelevante, comportă mai mulți factori de risc (de ex. *information anxiety*, *intoxication*). Încă din anii 60-80 ai sec. XX cercetătorii au analizat fenomenul excesului de informații (engl. *two much information – TMI*): B. Gross, A. Toffler, C. Speier, G. Jacoby, D. Speller, C. Kohn etc., deși au existat și anterior astfel de încercări (Georg Simmel, Stanley Milgram). Recent, P.G. Roetzel a atras atenția asupra modului în care abuzul de informații și de sarcini afectează calitatea activității umane, în epoca dezvoltării informaționale.

Ca rezultat al excesului/abuzului/exploziei de informații, apare poluarea informațională sau infopoluarea (cu foarte multe forme), aspecte analizate de B. Stiegler, P. Badillo, G. Bateson ș.a. Poluarea informațională și, în special, igiena informațională pot fi cercetate în legătură cu mai multe domenii: medicină, ecologie, psihologie, informatică, jurnalism, sociologie, conflictologie, științe politice etc. În medicină, igiena informațională e un sector aparte de cercetare, care se ocupă de analiza impactului abuzului informațional asupra dezvoltării psihice, fizice și sociale a omului. La sfârșitul sec. XX, cercetătorul A. L. Eryomin a propus, în Federația Rusă, constituirea unei ramuri a științei medicale (interdisciplinare) care să se numească *igiena informațională*, cu scopul de a preveni influența nefastă a informației asupra omului, a unor grupuri, a societății în general (scopuri de cercetare similare au fost propuse în psihologie și sociologie). În legătură cu mediul ambiant, se discută despre ecosistemul informațional.

În mare parte, problema poluării informaționale se referă la domeniile jurnalismului, comunicării și tehnologiilor informaționale. De la abuz/avalanșă de informații, se ajunge la factori de risc și, neapărat, la legătura cu manipularea, dezinformarea, propaganda etc. Presa, rețelele sociale, mijloacele tehnice de transmitere a informațiilor reprezintă principalele instrumente de agravare a fenomenului poluării informaționale. Aceste fenomene promovate inclusiv prin intermediul mass-mediei afectează nu doar credibilitatea instituțiilor de presă (pe plan mondial), ci și (la nivel regional/local) volumul de publicitate pe care-l pot atrage, șansele lor de existență și de dezvoltare. Cu atât mai mult, impactul acestor fenomene negative se agravează în perioade critice: pandemia de COVID-19, războiul declanșat de Federația Rusă în Ucraina etc. În ambele situații, a fost accentuat rolul copleșitor (de multe ori extrem de nociv) pe care l-au avut televiziunile, care mai mult au dezinformat decât au informat publicul.

După cum menționează B. Teodorescu: „Omul modern este o victimă probabilă a propagandei (...), o victimă sigură a manipulării. (...) Fiecare rând citit într-un ziar, fiecare film văzut, fiecare reclamă întâlnită pe drum, fiecare discurs politic, fiecare demers al societății civile îl afundă și mai mult într-o lume a multiplelor opțiuni, toate precomandate, dar niciuna izvorâtă pur și simplu din mintea sa. Un individ unidimensional prins între multiple canale de comunicare”.

În concluzie, subliniem că, după sec. XX, considerat de unii cercetători „secol al manipulării”, fenomenul poluării informaționale a luat amploare tot mai mult. La începutul sec. XXI, acest exces/abuz de informații a fost determinat tot mai mult de tehnologiile informaționale și de unele evenimente internaționale care au avut loc în ultimii ani. Termenii de infopoluare, igienă informațională, zgomot informațional, intoxicație

informațională au devenit tot mai cunoscuți, menționați fie în contextul pandemiei de COVID-19, fie în contextul războiului informațional sau a războiului din Ucraina. Trebuie să menționăm că mass-mediei îi revine un rol considerabil în agravarea poluării informaționale, în special în anumite situații unde conjuncturi politice sau sociale declanșează dezechilibre la nivel internațional: isteria media ia amploare, tot instrumentarul de dezinformare, manipulare și propagandă fiind pus în aplicare. De regulă, atunci când mass-media face jocul politicului sau business-ului (sau se lasă atrasă în astfel de jocuri), are de pierdut, iremediabil. În același timp, trebuie de accentuat rolul pe care îl are presa în contracararea acestor fenomene negative în jurnalism, prin livrarea de informații corecte, verificate, credibile, care să combată încercările de dezinformare din partea unor părți interesate. În special, ne referim la agențiile de știri, considerate principalele furnizoare de informații (*en gros* și în flux continuu) pentru alte instituții de presă. Principiile jurnalismului de agenție (obiectivitatea, neutralitatea, urgența, echidistanța etc.) reprezintă un pilon de referință și pentru alte instituții de presă, și o orientare spre promovarea jurnalismului de calitate.

Referințe:

1. CATHALA, H.P. *Epoca dezinformării*. București: Editura Militară, 1991. 300 p. ISBN 978-32-0163-4.
2. CHOMSKY, N. *Cine conduce lumea*. București: Litera, 2019. 512 p. ISBN 978-606-334-212-7.
3. CHOMSKY, N. *Necessary Illusions: Thought Control in Democratic Societies*. Concord, Canada: House of Anansi Press, 2013. 432 p. ISBN 978-606-334-212-7. ISBN 978-088-784-574-1.
4. DOOMEN, J. Information Inflation. In: *Journal of Information Ethics*. 2009, no. 18(2). Disponibil (online) https://www.academia.edu/1839210/J_Doomen_Information_Inflation (Accesat 25.08.2022).
5. LE BÓN, G. *Psihologia mulțimilor*. București: Antet, 1999. 100 p. ISBN 973-99336-2-9.
6. ROETZEL, P.G. Information overload in the information age: a review of the literature from business administration, business psychology, and related disciplines with a bibliometric approach and framework development. *BuR - Business Research*, 2019, no. 19(2), pp. 479-522.
7. TEODORESCU, B. *Cinci milenii de manipulare*. București: Tritonic. 2012. 398 p. ISBN 978-973-733-188-5.
8. VOLCOFF, V. *Tratat de dezinformare*. București: Antet, 2009. 256 p. ISBN 973-9241-87-5.

PRACTICI PROFESIONALE ALE VERIFICATORILOR DE INFORMAȚII EX-POST. O PRIVIRE DIN INTERIORUL PROFESIEI DE FACT-CHECKER

PROFESSIONAL PRACTICES OF EX-POST INFORMATION CHECKERS. AN INSIDE APPROACH OF THE FACT-CHECKING PROFESSION

Bogdan OPREA, ORCID: 0000-0002-6868-7916
Universitatea din București

CZU: 070.4:303.433.2

e-mail: bogdan.oprea@unibuc.ro

Studiul de față urmărește să înțeleagă modul în care cea mai nouă specializare a profesiei de jurnalist, cea de *fact-checker*, verificator al informațiilor ex-post, instituționalizează practici profesionale prin standardizarea proceselor și prin conturarea unei culturi organizaționale proprii. Postulăm că fact-checking-ul își asumă implicit rolul de „poliție a adevărului în media”, etichetând conținuturi jurnalistice, dar și postări de rețele de socializare cu verdicte din spectrul „adevărat-fals”, inclusiv pe diferite trepte intermediare, și face, astfel, din căutarea adevărului principalul obiect de activitate și din demantelarea (*debunking*) falsului și a celor care-l practică însăși esența existenței fact-checking-ului. Acest lucru în contextul în care, prin etichetarea unui conținut ca fals ori înșelător, se pot aduce prejudicii imaginii și demnității umane a autorului conținutului, iar, în cazul conținuturilor de pe rețelele de socializare, se va produce o indexare mai scăzută a respectivului conținut pe platformă, lucru care, în unele situații, are repercusiuni inclusiv de natură financiară pentru posesorul drepturilor de autor al conținutului. De aceea, procesul de verificare a informațiilor și procedura de lucru din redacțiile de fact-checking trebuie să fie unele standardizate la nivelul instituției pentru a nu lăsa loc de greșeli și, totodată, trebuie să existe o instituționalizare inclusiv a procesului de rectificare în cazul în care acestea totuși apar.

Metoda utilizată în această lucrare a fost interviul standardizat, iar tehnica de cercetare, chestionarul special, cu întrebări deschise [1, p.143]. Modul de aplicare a fost prin autoadministrare, aplicat individual și realizat prin poșta electronică, perioada de aplicare a chestionarelor fiind august-octombrie 2022. În România există trei platforme care fac o verificare a informațiilor după publicare/difuzare, verificarea ex-post [2, p. 81-83]: „Factual”, care aparține Asociației „Funky Citizens” (lansată în anul 2014, <https://www.factual.ro/>) [3], „Verificat AFP”, care aparține Agence France-Presse (lansată în anul 2020, <https://verificat.afp.com/list>) [4] și „Veridica”, ce aparține Alianței Internaționale a Jurnaliștilor Români (lansată în anul 2020, <https://www.veridica.ro>) [5]. Chestionarul a fost aplicat unui corpus format din opt jurnaliști fact-checkeri de la cele trei platforme de fact-checking care operează în România, singurul jurnalist al „Verificat AFP”, trei de la „Factual” și patru de la „Veridica”. Dintre aceștia un jurnalist lucrează de la Chișinău,

Republica Moldova, iar un altul, din Cernăuți, Ucraina. În același timp, un jurnalist a lucrat într-o redacție de fact-checking, dar nu o mai făcea în momentul aplicării chestionarului.

O primă concluzie care a reieșit de pe urma cercetării este că redacțiile platformelor de fact-checking manifestă un nivel de responsabilitate crescut pentru crearea condițiilor care să asigure un proces de fact-checking, de verificare a informațiilor, de o manieră structurată pentru a limita posibilele erori. Astfel, etapele procesului și activitățile aferente fiecărei etape sunt unele 100% standardizate și transparente pentru public și, totodată, în fiecare verificare sunt implicate mai multe persoane menite să asigure o supervizare a procesului și să reducă riscul de eroare. Cu toate acestea, procedura de lucru nu este una clară pentru toți membrii uneia dintre cele trei redacții analizate.

Observăm, de asemenea, ca o a doua concluzie, o înțelegere similară în ceea ce privește criteriile folosite pentru alegerea conținutului care urmează a fi verificat deși vorbim despre opt respondenți diferiți provenind de la trei platforme de fact-checking diferite. Acest lucru indică un nivel de profesionalizare înalt, în concordanță și cu datele sociologice ale respondenților, nivelul de studii, specializarea, inclusiv dominantă absolvenților de studii ale jurnalismului, vechimea în profesie și chiar experiența deja acumulată în specializarea de fact-checker.

O a treia concluzie a cercetării este că, în ciuda faptului că sunt mai multe persoane implicate în procesul de verificare și a standardizării procesului, există și greșeli de etichetare a conținuturilor. Cu toate acestea, în ceea ce privește modul în care se raportează redacțiile, pe de o parte, și fact-checkerii, pe de cealaltă parte, la greșelile comise în procesul de verificare ex-post rezultatele cercetării arată că există un nivel relativ de asumare a gravității unei erori pentru o specializare profesională care își atribuie rolul de „poliție a adevărului în media”, punând verdicte publice inclusiv pe informațiile publicate de presă și de persoane publice. Relativizarea gravității unei erori trebuie plasată în raport cu faptul că platformele de fact-checking își asumă misiunea de a da verdicte în ceea ce privește adevărul. Acest lucru în contextul în care, prin etichetarea unui conținut ca fals ori înșelător, se pot aduce prejudicii imaginii și demnității umane a autorului conținutului, iar, în cazul conținuturilor de pe rețelele de socializare, se va produce o indexare mai scăzută a respectivului conținut pe platformă, lucru care, în unele situații, are repercusiuni inclusiv de natură financiară pentru posesorul drepturilor de autor al conținutului.

În lumina acestor concluzii, relevanța lucrării de față rezidă în faptul că reprezintă, după cunoștința autorului, prima cercetare de acest tip din spațiul românesc care analizează noua specializare a profesiei de jurnalist, cea de fact-checker, verificator de informații ex-post, din perspectiva practicilor profesionale. În același timp, rezultatele cercetării indică un nivel de profesionalizare dovedit de standardizarea și transparențizarea procesului de verificare a informațiilor, dar și nevoia unei mai mari asumări a gravității greșelilor, necesară pentru o specializare profesională care își atribuie rolul de „poliție a adevărului în media”, și care se poate realiza prin promovarea unei mai bune

culturi organizaționale care să pună în centru importanța misiunii asumate de specializarea jurnalistică de fact-checker. Ca direcții viitoare de cercetare, o primă direcție ar fi aplicarea chestionarului de cercetare și în alte țări și culturi journalistice, dar și continuarea cercetării prin extinderea corpusului și la alți jurnaliști care nu sunt fact-checkeri pentru a observa care este percepția lor despre cei care le verifică activitatea ex-post.

Referințe:

1. CHELCEA, S. *Metodologia cercetării sociologice: metode cantitative și calitative*. București: Pro Universitaria, 2022. 592 p. ISBN: 978-606-26-1337-2.
2. IRETON, C. et al. *Jurnalism, „fake news” & dezinformare. Manual pentru educația de media și învățământul jurnalistic*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2020. 140 p. ISBN: 978-92-3-XXXXXX-X.
3. FACTUAL. *Despre*. 2022. [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: <https://www.factual.ro/despre/>
4. AGENCE FRANCE-PRESSE. *Despre noi*. 2022. [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: <https://verificat.afp.com/despre-noi>
5. VERIDICA. *Despre noi*. 2022. [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: <https://www.veridica.ro/p/despre-noi>

CONTRIBUȚIA PROIECTELOR INTERNAȚIONALE LA DEZVOLTAREA PROFESIEI DE ASISTENT SOCIAL (cazul USM)

THE CONTRIBUTION OF INTERNATIONAL PROJECTS TO THE DEVELOPMENT OF THE SOCIAL WORK PROFESSION (the case of the MSU)

Maria BULGARU, ORCID: 0000-0002-988-4031

Oleg BULGARU, ORCID: 0000-0003-2659-6191

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 378.126:364(478):001.89

e-mail: olegbulgaru@gmail.com

Acutizarea problemelor globale, instabilitatea socioeconomică și politică cu care ne confruntăm la etapa actuală înaintea tot mai insistent în prim-plan studierea minuțioasă a posibilităților de depășire a consecințelor generate de aceste fenomene, printre care se regăsește și sistemul de servicii de asistență socială. Prima școală de asistență socială a fost deschisă la New York în 1897. Astăzi în lume există sute de instituții de învățământ superior și facultăți specializate în universități care pregătesc asistenți sociali, ceea ce reprezintă o dovadă a creșterii necesității de asistență socială și afirmării ei ca profesie care se realizează în conformitate cu exigențele cunoașterii științifice, posedă un caracter organizat și premeditat, dar nu unul spontan, întâmplător, de moment.

În societatea moldavă pregătirea asistenților sociali a început mult mai târziu decât în țările Europei de Vest și în SUA. Primele grupe de studenți au fost înmatriculate la această specialitate în 1998 la Universitatea de Stat din Moldova (USM) și la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți. Ulterior, specialitatea de asistență socială a fost deschisă la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, la Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Universitatea din Comrat și la colegiile pedagogice din Cahul, Orhei, Soroca, Chișinău.

Un rol important în dezvoltarea profesionalismului în asistența socială, în modernizarea programelor de studii și curricula universitare, ajustarea acestora la rigorile standardelor europene și în contextul aspirațiilor de integrare europeană a țării noastre, **aparține implementării** la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială USM, precum și în cadrul altor instituții, **a unui șir de proiecte internaționale** [1, p.80-85]. Resursele acumulate de Facultatea de Sociologie și Asistență Socială pe parcursul celor 24 de ani au fost formate cu contribuția semnificativă a proiectelor finanțate de UNICEF, TEMPUS, AUF, HESP, SOROS Moldova, USAID, UNDP, de alte organizații și instituții internaționale. *Prin intermediul acestor proiecte a fost îmbogățit orizontul academic și științific*

al profesorilor, a fost stabilit un nou mediu de învățare și de pregătire a asistenților sociali, a fost acumulat un bogat fond de literatură de specialitate: manuale, monografii, suporturi de curs, lucrări metodice, procurate sau elaborate de autorii autohtoni, *au fost deschise în cadrul facultății câteva centre* (Centrul Republican de Resurse în Asistența Socială (CRRAS), Centrul de Cercetari Sociologice, Centrul de Excelență, Centrul de Predare și Învățare), asigurate cu mijloace tehnice performante, care au creat posibilitatea conectării rapide la schimbul informațional internațional etc.

Proiectele internaționale constituie și o sursă importantă de susținere a mobilității academice a profesorilor și studenților. Datorită acestor proiecte mai mulți profesori au realizat stagii de surtă durată de perfecționare în instituții de profil din România, Marea Britanie, Suedia, Franța, Italia, Germania, Olanda, SUA etc., unde au cunoscut diverse experiențe de formare a asistenților sociali la nivelul standardelor internaționale. Spre regret, la departamentul Sociologie și Asistență Socială nu sunt folosite de către profesori și studenți mobilitățile internaționale oferite de Programul Uniunii Europene Erasmus+, CEEPUS etc., care, desigur, ar fi o sursă importantă de fortificare a procesului de profesionalizare a asistenței sociale.

Cel mai important lucru, realizat la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială USM, prin implementarea diverselor proiecte internaționale, ține de *renovarea programelor de studii și curricula în conformitate cu recomandările Procesului Bologna și cu necesitățile societății noastre*, completarea acestora cu noi discipline, care să permită formarea asistenților sociali, capabili să activeze în condițiile noilor cerințe pe plan național și internațional, noilor probleme generate de tendințele actuale ale proceselor de globalizare, să lucreze cu diverse categorii de beneficiari ai asistenței sociale [2, p.204]. Astfel, o parte din aceste proiecte au permis să fie dezvoltate cursuri de asistență socială în domeniul protecției copiilor în situație de risc, justiției juvenile, asistenței și integrării sociale a persoanelor refugiate, traficului de ființe umane etc., contribuind la deschiderea mai multor programe de master. Un impact pozitiv semnificativ în modernizarea curricula, fortificarea standardelor internaționale de formare a asistenților sociali l-au avut proiectele TEMPUS „Dezvoltarea instruirii în drepturile copilului – Moldova și Serbia” (2006-2008); „Profesionalizarea învățământului în asistența socială” (2009-2011); „Programe de master în sănătatea publică și serviciile sociale” (2010-2013), prin intermediul cărora au fost deschise două specializări/opțiuni la nivel de licență („Asistența socială a familiei și copilului în situație de risc”; „Asistența socială a persoanelor vârstnice”) și patru programe de master („Studii ale copilăriei și drepturile copilului”; „Managementul serviciilor sociale”; „Politici sociale centrate pe familie”; „Administrarea justiției în comunitate”).

Este importantă contribuția proiectelor internaționale implementate și la formarea/ consolidarea capacităților de cercetare socială, de prognozare a evoluției proceselor economice, politice și sociale, atât de necesare asistenților sociali pentru elaborarea măsurilor de prevenire a multor fenomene negative, precum și a strategiilor de lucru cu noile categorii de beneficiari ai sistemului de asistență socială. Astfel, în scopul de

a determina unele date sociodemografice, nivelul de cunoaștere a domeniului de activitate, condițiile de lucru, necesitățile de instruire etc. ale asistenților sociali angajați în țară (circa 1200), Facultatea de Sociologie și Asistență Socială USM, în cadrul a trei proiecte internaționale (2007, 2009 și 2022), a realizat sondaje sociologice nemijlocit în rândul acestei categorii de specialiști pe eșantioane de 516, 568 și, respectiv, 469 de respondenți. Rezultatele sondajelor au demonstrat o creștere considerabilă a numărului de asistenți sociali cu studii superioare, însă, cum și era de așteptat, lipsa, până la începutul anilor 2000, a învățământului în asistență socială s-a reflectat asupra numărului de asistenți sociali cu studii în domeniu. În anul 2007, de exemplu, aceștia constituiau doar a cincea parte din toți asistenții sociali, înregistrând ulterior o ușoară creștere și constituind peste 15 ani (2022) deja a treia parte dintre toți asistenții sociali.

Evaluarea nivelului de pregătire profesională a asistenților sociali din țară a permis să fie evidențiate lacunele în furnizarea cunoștințelor și formarea competențelor, printre acestea regăsindu-se și cele de utilizare a calculatorului, asupra cărora s-a lucrat și se lucrează în continuare prin modificarea conținuturilor programelor universitare de pregătire a asistenților sociali, prin organizarea seminarelor și cursurilor tematice pentru asistenții sociali, care activează în sistemul de servicii sociale etc. Ca urmare, dacă în anul 2007 la locul de muncă doar 15,5% dintre asistenții sociali utilizau calculatorul, apoi peste 15 ani (2022) practic toți asistenții sociali folosesc în activitatea de prelucrare a informației calculatorul, tableta și/sau alte mijloace tehnice. În același context, stabilim că în 2007 circa jumătate (48,0%) dintre asistenții sociali nu cunoșteau deloc principalele SOFT-uri de prelucrare a informației (Windows, MS Office, Internet și E-mail) și doar 14,7% cunoșteau aceste SOFT-uri bine sau foarte bine. În prezent (2022), constatăm un tablou cu totul diferit: majoritatea asistenților sociali folosesc în lucrul cu datele/informația programul Word (90,7%), SIAAS – Sistem Informațional Automatizat în Asistența Socială (81,2%), programul Excel sau un alt SOFT (circa jumătate din respondenți). Totuși, în continuare se simte nevoia de a lucra insistent asupra formării competențelor de utilizare a acestor SOFT-uri, ținând cont și de faptul că circa 2/3 (67%) din asistenții sociali chestionați mai prelucrează informația manual. În prelucrarea datelor rar este folosit programul SPSS, puțin este utilizat programul Power Point pentru prezentarea rezultatelor etc. Aceste lacune sunt menționate și în *Programul național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026*, în care se spune că „...actualmente, majoritatea datelor în domeniul protecției copilului se colectează pe suport de hârtie, la telefon sau prin intermediul fișierelor de tip Word sau Excel, ceea ce conduce la probleme în asigurarea calității datelor, dificultăți în prelucrarea, analiza, raportarea și diseminarea datelor, precum și provocări în luarea deciziilor bazate pe dovezi și la timp” [3, p.22]. În scopul dezvoltării și consolidării capacităților asistenților sociali în lucrul cu datele/informația, cu susținerea proiectului USAID „*RFP – Suport pentru îmbunătățirea curriculumului universitar în monitorizare, evaluare și învățare*”, recent în programele de masterat ale Departamentului Sociologie și Asistență Socială USM a fost introdus cursul „*Monitorizare și evaluare în domeniul social în bază de evidențe*”, a fost revăzută și perfecționată curricula prin introducerea temelor ce țin nemijlocit de elaborarea, pre-

lucrarea și utilizarea bazelor de date sociale în procesele de evaluare și monitorizare.

Menționăm **în concluzie**, că profesionalizarea asistenței sociale este un proces îndelungat și continuu. Ca și în orice altă profesie, ea se realizează prin intermediul instituțiilor speciale, cele mai importante în societatea contemporană fiind instituțiile de învățământ care pregătesc asistenții sociali și serviciile sociale. Proiectele internaționale, implementate în aceste instituții, reprezintă un suport esențial în profesionalizarea asistenței sociale prin modernizarea curricula universitară, perfecționarea cadrelor didactice, posibilitățile largi de aliniere la standardele europene și internaționale de formare a asistenților sociali.

Referințe:

1. BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării*. Chișinău: CEP USM, 2012.
2. LYONS, K., MANION, K., CARLSEN, M. *International Perspectives on Social Work. Global Conditions and Local Practice*. New York: Palgrave, Macmillan, 2006.
3. *Programul național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026* (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.347 din 01.06.2022).

SPECIFICUL INCLUZIUNII SOCIOEDUCAȚIONALE A COPILOR CU TULBURĂRI DE SPECTRU AUTIST

THE SPECIFICS OF THE SOCIO-EDUCATIONAL INCLUSION OF CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

Stela MILICENCO, ORCID: 0000-0001-6996-1182

Iulia VERDEȘ, ORCID: 0000-0001-6996-1182

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: [364.07+376.1]-056.36

e-mail: s_milicenco@yahoo.com

Incluziunea socioeducațională a copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ general (care conform Codului educației al Republicii Moldova cuprinde grupa pregătitoare din învățământul preșcolar, învățământul liceal sau învățământul profesional tehnic secundar și postsecundar) garantează dreptul egal de acces la educație proclamat în diverse documente naționale și internaționale. În acest context, copiii cu tulburări de spectru autist (TSA) sunt de multe ori discriminați în grădinițe sau școli, fiindu-le astfel încălcate drepturile fundamentale.

Autismul este caracterizat printr-o diversitate extrem de mare a manifestărilor și printr-o complexitate a aspectelor vieții pe care le implică, reprezentând o dezvoltare atipică a creierului și o tulburare gravă a proceselor normale de dezvoltare, care afectează limbajul, abilitățile de adaptare și interacțiune. Problemele devin aparente pe măsură ce copilul crește, semnele sunt vizibile după vârsta de 1 an, însă nu mai târziu de 2-3 ani. De remarcat că autismul nu se vindecă, dar cu intervenție timpurie intensivă, unii copii cu autism învață să ducă la maturitate o viață independentă.

Etimologic, conceptul de autism provine din grecescul *autos*, care înseamnă „*pentru sine însuși*”, conceptul fiind promovat în premieră în anul 1911 de către psihiatrul E. Bleuler [1, p.55-56]. Datele statistice denotă că la nivel internațional unul din 68 de copii suferă de autism, ceea ce este destul de alarmant, motiv pentru care comunitatea internațională și-a luat angajamentul ferm pentru dezvoltarea incluzivă și accesibilă a acestor copii. Spre deosebire de alte țări, în Republica Moldova lucrurile stau mai bine, doar că...pe hârtie, fiind menționată cifra de 750 de persoane autiste, dintre care 466 (anul 2021). În realitate însă, situația este alta. Există un număr mare de părinți, care refuză să accepte validitatea diagnosticului stabilit și nu se adresează la o etapă inițială la servicii specializate, fapt care creează ulterior dificultăți în recuperarea și socializare copiilor cu autism. Probleme asociate autismului în Republica Moldova sunt amplificate de lipsa numărului suficient de specialiști care să realizeze terapia necesară și de faptul că nu există un registru al persoanelor cu TSA, majoritatea persoanelor autiste sunt trecuți sub umbrela termenului de „persoană cu dizabilități”. Fără terapie, simptomele autismului și comportamentele disfuncționale se agravează în timp. Este foarte impor-

tant ca părinții care au copii cu vârsta între 1 și 3 ani, să solicite aplicarea screening-ului în cabinetul medicului de familie, acest lucru fiind prevăzut de „Programul Național de identificare precoce a tulburării de spectru autist și tulburări asociate”.

În scopul analizării specificului incluziunii socioeducaționale a copiilor TSA din Republica Moldova, au fost aplicate metodele praxiologice de cercetare: 5 interviuri cu părinții copiilor cu tulburări de spectru autist care frecventează Centrul Atenție, 5 interviuri cu specialiștii care lucrează cu copii cu tulburări de spectru autist, precum și studii de caz realizate în organizațiile de profil (Centrul de reabilitare pentru copii cu dizabilități Atenție, Centrul Voinicel, Asociația Sos Autism).

Analizând literatura de specialitate și rezultatele interviurilor, constatăm că pentru a reuși includerea unui copil cu TSA în mediul educațional, este primordial de ținut cont de abilitățile acestora, cel mai des întâlnite fiind următoarele: abilități vizuale deosebite, abilitatea de a înțelege și reține concepte concrete, reguli, enumerări sau tipare. abilități specifice în domeniul IT și tehnologiei, abilități muzică și în domeniul matematicii, dificultăți în înțelegerea vorbirii și îndeplinirea instrucțiunilor verbale, dificultăți privind limbajul expresiv, dificultăți privind competențele sociale, motivația socială redusă, incapacitatea de a înțelege instrucțiuni adresate grupului. atenție selectivă/concentrarea selectivă, lipsa sau limitarea capacității de a imita, lipsa inițiativei și dependența de ajutor [2, p.20-21]. Părinții cu copii cu TSA, care frecventează Centrul de reabilitare pentru copii cu nevoi speciale. Atenție, au caracterizat în cadrul interviurilor atitudinea pe care o manifestă oamenii față de copii lor: „... oriunde nu s-ar afla, este privit mai lung din cauză că poate să cânte, aleargă fără oprire, flutură din mânuțe, scoate sunete neobișnuite”; (P_1); „La școală nu comunică cu copiii, la terenul de joacă dacă sunt jocuri care îi atrag interesul, încearcă să se implice, nu este înțeles de copiii, dar mai cu seamă de maturi, care au un comportament inexplicabil” (P_2); „În curtea casei ne cunosc deja vecinii, chiar avem câteva fetițe care și joacă cu ea la jocuri de divertisment, se integrează ... mergem la teatru, stă concentrată tot spectacolul” (P_3); „În locuri publice se întâmplă neînțelegeri câteodată, nu toți pot înțelege ca, copilul nu este obraznic ori needucat (P_4).

Dezvoltarea metodelor și formelor de integrare socioeducațională a copiilor cu TSA a demarat în Republica Moldova odată cu aprobarea „Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități” (2010-2013), a „Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020”, a Strategiei și Planului Național de Acțiuni „Educație pentru Toți”, precum și concomitent cu instituirea profesiei de cadru didactic de sprijin în anul 2014. În contextul acestor documente, educația incluzivă prevede schimbarea și adaptarea continuă a sistemului educațional pentru a răspunde diversității copiilor și nevoilor ce decurg din aceasta, pentru a oferi o educație de calitate tuturor în medii de învățare comună. Pentru a asigura promovarea educației incluzive specialiștii intervievați au menționat, că „... cel mai important, cred că ar fi necesară formarea capitalului uman, prin pregătirea de specialiști calificați care să fie motivați să lucreze cu copii cu TSA. Mă refer la medici, asistenți sociali, psihologi” (E_3), precum și faptul, că „este importantă informarea societății despre copii cu TSA, sensibilizarea opiniei publice” (E_5).

Strategiile socioeducaționale utilizate în procesul de socializare a copiilor cu TSA trebuie adaptate la nevoile de bază ale unui copil cu autism, iar această adaptare se referă, în primul rând, la formularea clară a necesităților, structurarea cerințelor, a spațiului și timpului. Experiența ultimilor ani relevă, că cele mai eficiente strategii socioeducaționale utilizate în procesul de socializare a copiilor cu TSA sunt următoarele: analiza comportamentală aplicată (ABA), recompensarea pozitivă, principiul premack, învățarea fără greșeli, înlocuirea comportamentelor alternative, orarele vizuale, comportamentul guvernat de reguli.

Unul dintre puținele instituții care prestează servicii adresate copiilor cu TSA este și Asociația SOS Autism, care este centrată pe suportul copiilor și tinerilor cu TSA prin explorarea ghidată a universului interior și a relațiilor interpersonale. În contextul interviului specialiștilor care lucrează cu copii cu TSA, a fost precizat că Asociația SOS Autism „...organizează mai multe grupuri pe categorii de vârstă: 3-6 ani, 7-12 ani, 13-17 ani, tineri peste 18 ani. Debutul asistenței copiilor cu TSA începe cu servicii de consiliere adresate familiei copiilor cu TSA și suport informațional, cum să ofere suport propriului copil și să depășească starea de șoc și negare” (E_2); „Serviciile noastre sunt adresate atât copiilor cu TSA, cât și familiilor. Suntem unicii care realizăm seminare de școlarizare a părinților cu privire la metodele eficiente de lucru și terapie comportamentală pentru copii” (E_1). Experții au menționat oportunitatea de „aplicarea unor proiecte-pilot în școlile din republică, nu doar municipiul Chișinău, pentru a evalua potențialul de acceptare a practicilor incluzive de către pedagogi, prin abordarea unei perspective transparente și flexibile în parteneriatul de învățare și colaborare dintre elevi, profesori, familie și personalul de sprijin personalizat” (E_5).

În baza studiului realizat, considerăm oportune următoarele recomandări:

- Promovarea la nivel de familie, comunități, instituții de învățământ a rolului educației incluzive în asigurarea șanselor egale la educație de calitate pentru toți copiii.
- Dezvoltarea parteneriatului între organizațiile care lucrează în domeniul prestării serviciilor pentru persoanele cu TSA.
- Diversificarea serviciilor adresate copiilor cu TSA în instituții, prin organizarea sălilor senzoriale, de kinetoterapie etc., pentru sporirea nivelului de autonomie a copiilor cu TSA.
- Dezvoltarea serviciilor de *respiro* specializate și gratuite, în fiecare raion, pentru părinții copiilor cu TSA, de care să poată beneficia la necesitate.

Referințe:

1. LEAF, Ron, McEACHIN, John. *Ghid de terapie ABA*. Partea I. București: Editura Frontiera, 2010. ISBN: 9786069246412.
2. *Ghid metodologic: Incluziunea educațională a copiilor cu Tulburări din Spectrul Autist*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. ISBN: 9789975539159.

PARTICULARITĂȚI ALE INDICATORILOR UTILIZAȚI ÎN PROCESUL DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE ÎN DOMENIUL SOCIAL

PECULIARITIES OF THE INDICATORS USED IN THE PROCESS OF MONITORING AND EVALUATION IN THE SOCIAL FIELD

Anastasia OCERETNÎI, ORCID: 0000-0002-4648-7921
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 303.211

e-mail: a_oceretnii@yahoo.com

Procesul de monitorizare și evaluare în domeniul social poate fi realizat în baza unui set de indicatori clar formulați, care să aibă legătură cu activitățile incluse într-un plan de măsuri, făcând posibilă măsurarea progresului în atingerea țintelor stabilite. Indicatorul reprezintă o expresie numerică cu ajutorul căreia se caracterizează cantitativ un fenomen social-economic din punctul de vedere al compoziției, structurii, schimbării lui în timp, al legăturii lui reciproce cu alte fenomene sociale. Importanța indicatorilor constă în prezentarea datelor complexe într-o formă care este semnificativă pentru factorii de decizie și public.

În literatura de specialitate, indicatorul este definit ca fiind „elementul sau caracteristica obiectului de cercetare, care este posibil de observat și de măsurat” [1, p.175] sau „cantitate măsurabilă care „înlocuiește” sau substituie, într-un sens, ceva mai greu măsurabil” [2, p.226-227].

Indicatorii fac parte din setul de cunoștințe necesare pentru a sprijini politicile și luarea deciziilor. Aceștia ajută la creșterea gradului de conștientizare a unei probleme. Indicatorii contribuie la monitorizarea progresului în atingerea obiectivelor și în evaluarea politicilor. Aceștia permit o comparație bazată pe dovezi ale tendințelor de-a lungul timpului și în interiorul și între țări. Indicatorii pot, de asemenea, sprijini evaluarea efortului și exercitării de state a obligației lor de a asigura dezvoltarea durabilă (indicatorii ODD-urilor), de a preveni și aborda violența împotriva femeilor etc.

Pot fi identificate câteva tipuri de indicatori: (1) *indicatori numerici*, ce reprezintă măsuri de cantități, precum număr, pondere, proporție (numărul beneficiarilor de serviciul spijin familial; % persoanelor cu dizabilități beneficiare de ajutor social) și *indicatori factuali*, ce indică prezența sau absența unei caracteristici, proprietăți, fenomen, care pot fi factici, existențiali, categoriali (proiect de decizie elaborat și aprobat; serviciu instituit); (2) *indicatori cantitativi*, care pot fi măsurați în mod obiectiv (numărul femeilor primar; creștere cu 50% a copiilor dezinstituționalizați) și *indicatori calitativi*, ce pot fi definiți ca judecăți sau percepții ale populației cu privire la un subiect (diminuarea cu 20% a nivelului de nemulțumire față de activitatea primarului); (3) *indicatori direcți* – formulați în baza faptelor numărabile sau stări de fapt, cum ar fi rezultate ușor de mă-

surat (aceștia de obicei sunt formulați în baza obiectivelor programului/proiectului) și *indicatori indirecti (proxy)* care măsoară schimbarea într-un anumit fenomen sau proces într-o manieră indirectă, adică printr-un alt fenomen; (4) *indicatorii de proces* utilizați pentru a monitoriza numărul și tipurile de activități desfășurate (numărul și tipurile de servicii prestate; numărul de persoane instruite etc.); *indicatorii de rezultat* utilizați pentru a evalua dacă activitatea a atins sau nu obiectivele sau rezultatele preconizate (nivelul de cunoștințe cu privire la transmiterea bolilor sexual-transmisibile determinat printr-un sondaj de opinie). Indicatorii de rezultat pot fi indicatori de ieșire (*output*), indicatori de rezultat (*outcome*) și indicatori de impact (Bott, Guedes și Claramunt, 2004); *indicatorii de resurse (input)* permit măsurarea resurselor, spre exemplu resurse umane, financiare, de timp etc. necesare pentru a putea atinge obiectivele sau obține ceea ce se planifică; *indicatorii rezultatului acțiunii (output)* sunt măsurile unei activități (numărul de instrucțiuni elaborate, numărul de servicii dezvoltate); *indicatorii rezultatului politicii (outcome)* măsoară rezultatele directe și imediate ale acțiunilor asupra țintei stabilite, care se identifică în modificări de comportament, competențe, abilități și competență (rata scăzută de abandon); *indicatorii de impact* măsoară efectul unei politici publice sau a unor instrumente de politică publică asupra unei părți a societății (creșterea nivelului de alfabetizare digitală a vârstnicilor, rata sărăciei etc.).

Fiecare indicator trebuie să includă: 1) o descriere a ceea ce măsoară; 2) instrumentele necesare pentru a culege datele și 3) calculele implicate în producerea măsurii. Un indicator trebuie să specifice: unitatea de analiză, valoarea de referință, valoarea planificată și schimbarea pe care o intenționează să o măsoare. Valoarea de referință este valoarea indicatorului cu care urmează să compare pentru a se stabili schimbările survenite (mai este numită valoare de bază) sau este valoarea de la care se pleacă. Valoarea planificată este valoarea spre care se tinde a fi atinsă urmarea a intervenției.

A. Gage și M. Dunn (2009) prezintă următoarele caracteristici ale unui indicator „bun”:

- *valabilitate*: măsura exactă a unui comportament, practică, sarcină care este rezultatul așteptat al intervenției;
- *fiabilitate*: măsurabil constant în timp, în același mod de către diferiți observatori;
- *precizie*: definit operațional în termeni clari;
- *măsurabil*: cuantificabil folosind instrumente și metode disponibile;
- *util*: oferă o măsurare la intervale de timp relevante și adecvate în ceea ce privește obiectivele și activitățile programului;
- *important din punct de vedere programatic*: legat de program sau de atingerea obiectivelor programului [3, p.226-227].

Altă tipologie a caracteristicilor indicatorului „bun” indică asupra următoarelor aspecte ale indicatorului:

- specific – definit precis, în termeni clari și lipsiți de ambiguitate;
- măsurabil – indicând schimbarea dorită, cu niveluri de referință și niveluri planificate (niveluri-țintă);

- adecvat – măsurând strict rezultatele, procesele, resursele pe care intenționează să le măsoare;
- realist – rezonabil din punctul de vedere al costurilor și timpului necesar pentru măsurare;
- încadrat în timp – asigurând o măsurare a progresului la intervale de timp relevante;
- credibil – minimalizând erorile de măsurare;
- comparabil – producând aceleași rezultate când este utilizat repetat pentru a măsura același lucru;
- neutru – formulat nondirecțional, putând varia în orice direcție;
- dezagregat în măsura în care este relevant.

Din multitudinea caracteristicilor, unii autori consideră că înaintede a fi utilizați, indicatorii trebuie să treacă trei teste: fiabilității, fezabilității și utilității.

Indicatorul trebuie să fie concentrat, clar și specific. Un indicator trebuie definit în termeni preciși, fără ambiguitate, care să descrie clar și exact ceea ce este măsurat. Acolo unde este practic, indicatorul ar trebui să ofere o idee relativ bună a datelor necesare și a populației în rândul căreia este măsurat indicatorul.

Indicatorii și țintele formulate și colectate în mod regulat permit evaluarea programelor, a sinergiilor și a lacunelor acestora în diferite etape ale procesului, de la intrări la activități, rezultate, și impact. Grație monitorizării prin intermediul indicatorilor pot fi revizuite programele, politicile, serviciile etc.

Indicatorii utilizați în monitorizarea Agendei de Dezvoltare 2030 reprezintă indicatori relevanți în contextul dezvoltării politicilor în domeniul social. Totodată, ODD-urile permit realizarea unor analize comparative între state și determinarea nivelului de dezvoltare.

Referințe:

1. ДОБРЕНЬКОВ, В.И., КРАВЧЕНКО, А.И. *Методы социологического исследования*. Москва, 2006.
2. SAPSFORD, R. Indicator. În: JUPP, V. (coord.) *Dicționar al metodelor de cercetare socială*. Iași, 2010.
3. *Monitoring and Evaluation of Initiatives on Violence against Women and Girls*. [Accesat:10.08.2022] Disponibil: https://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/me_asset_english_nov_2011_final.pdf
4. *Obiectivele de Dezvoltare Durabilă*. [Accesat:12.08.2022] Disponibil: <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=601&id=6310>

OPINIA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI PRIVIND ANGAJAREA ÎN CÂMPUL MUNCII (cazul mun. Chișinău)

THE VIEWS OF PEOPLE WITH DISABILITIES ON EMPLOYMENT (the case of Chisinau Municipality)

Oleg BULGARU, ORCID: 0000-0003-2659-6191

Valentin CUCUTA, ORCID: 0000-0002-0546-1012

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 316.65:331.5-056.3(478-21)

e-mail: olegbulgaru@gmail.com

Ocuparea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități reprezintă o treaptă importantă pentru incluziunea socială a acestora. Persoanele cu dizabilități, datorită acestui proces, își valorifică aptitudinile, capacitățile, asigurându-și și o sursă de venit. Menționăm că *Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități* garantează dreptul la muncă al acestora, interzicând discriminarea pe criterii de dizabilitate referitor la toate aspectele și formele de încadrare în muncă, inclusiv la condițiile de recrutare, plasare, angajare și desfășurare a activității de muncă, la avansarea în carieră, la condițiile de sănătate și securitate la locul de muncă [1].

Deși politicile promovate la nivel internațional și național sunt de egalizare a șanselor, nondiscriminatorii, implementarea lor la nivel social este încă deocamdată de parte de a se realiza. Chiar dacă se constată per ansamblu o atitudine pozitivă legată de integrarea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii, o atitudine favorabilă principii de integrării, acest lucru este umbrit de rata scăzută a materializării lui, numărul persoanelor cu dizabilități angajate fiind extrem de redus.

Conform datelor Casei Naționale de Asigurări Sociale, la 1 ianuarie 2021 numărul persoanelor recunoscute cu dizabilități în Republica Moldova a fost de 174,5 mii, inclusiv 10,4 mii copii cu vârsta de 0-17 ani. Persoanele cu dizabilități au reprezentat 6,7% din populația totală cu reședință obișnuită a țării, iar copiii cu dizabilități au constituit 1,9% din numărul total al copiilor cu reședință obișnuită din Republica Moldova. În anul 2020, rata de participare în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități a constituit 14,0%, în comparație cu 43,9% a persoanelor fără dizabilități. Printre bărbații cu dizabilități rata de participare a fost de 13,3%, iar în cazul femeilor – de 14,8%. În mediul urban, rata de participare a constituit 15,6% și în mediul rural – 13,1% [2].

În prezent, persoanele cu dizabilități constituie un segment de populație destul de vulnerabil, care necesită diverse măsuri de intervenție mult mai sigure și eficiente. Situația actuală de pe piața muncii a favorizat ca acest grup să întâmpine diverse impedimente în procesul de angajare. Ținând cont de cele expuse, în scopul studierii opiniei persoanelor cu dizabilități privind angajarea în câmpul muncii, a problemelor și obstacolelor întâmpinate în acest proces, autorii au realizat în martie 2022 un sondaj telefo-

nic CATI pe un eșantion de 109 persoane cu dizabilități din mun. Chișinău. Eșantionul cercetării cantitative a cuprins persoane de ambele sexe (52% – femei, 48% – bărbați), cu vârste cuprinse între 18 și 62 de ani, angajate (59%) și neangajate (41%), cu studii superioare (licență sau masterat) – 15,1%, colegiu – 29,2%, școală profesională – 20,8%, medii generale sau liceale – 34,9%, având diferite grade de dizabilitate (mediu – 28%, accentuat – 45% și sever – 27%).

Un prim rezultat al cercetării a demonstrat că **nivelul studiilor reprezintă un avantaj la angajarea persoanelor cu dizabilități**: cu cât el este mai înalt, cu atât procentul angajaților este mai mare (Fig. 1).

În opinia persoanelor cu dizabilități intervievate, cel mai mult **munca reprezintă o posibilitate de a avea bani** (opinie menționată de 69,7% dintre respondenți), dar **și anumite beneficii sociale** (70,6%). Fiind angajat în câmpul muncii, ai posibilitatea să-ți dezvolți relații utile pentru viitor (67,0%), să obții noi experiențe (66,1%) și să crești profesional (59,6%). Respectiv, în căutarea unui loc de muncă pentru respondenți este important ca acesta să garanteze o asigurare socială satisfăcătoare (33,9%), un salariu decent (33,0%), relații bune în cadrul colectivului de muncă (29,4%), condiții de muncă normale (23,9%).

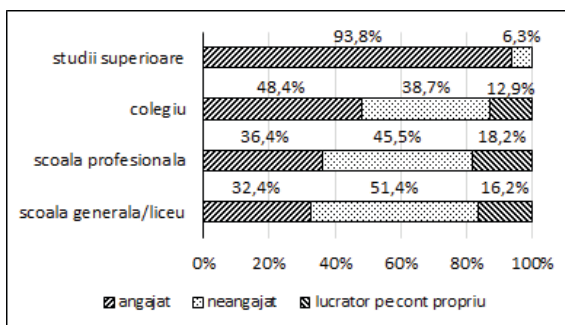

Fig.1. Angajarea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii în funcție de nivelul studiilor.

Este cunoscut faptul că persoanele cu dizabilități se confruntă cu probleme legate de accesibilitatea în instituțiile publice, în transport și spațiul public, în întreprinderile la care doresc să se angajeze. Pentru a ajunge la locul de muncă, e nevoie să folosească transportul public, să circule pe străzile și trotuarele care nu sunt adaptate. Problema accesibilității infrastructurii este mai cu seama acută în zonele rurale. Această situație a influențat opinia respondenților: 39,4% dintre ei își **doresc un loc de muncă cât mai apropiat de domiciliu**.

Întrebați despre **problemele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități în căutarea unui loc de muncă**, respondenții au menționat că salariul propus de angajator este insuficient (91,7%), angajatorii nu doresc să angajeze persoane fără experiență (78,9%), pregătirea profesională nu corespunde cerințelor angajatorului (69,7%), lipsa la solicitanți a orientării profesionale (66,1%) etc. Persoanele angajate, la rândul lor, au menționat câteva **probleme cu care se confruntă la locul de muncă**: salariul mic (62,9%), lipsa perspectivelor de avansare în carieră (62,9%), condițiile grele de muncă (50,0%), nemulțumirea de ceea ce fac (38,7%), necorespunderea funcției cu specialitatea (33,9%), dar și prezența unor situații de marginalizare (14,5%). Respectiv, responsabili, în mare măsură, de soluționarea problemelor menționate, după cum au recunoscut respondenții, sunt înseși persoanele cu dizabilități (39,4%), dar și instituțiile și organizațiile competen-

te în promovarea și protejarea drepturilor persoanelor cu dizabilități (40,1%), sindicatele (39,9%), Inspectoratul de Stat al Muncii (33,3%), angajatorul (25,0%) etc.

Astfel, potrivit rezultatelor obținute în urma interviuării, s-a constatat că piața muncii este un mediu destul de fragil pentru angajarea persoanelor cu dizabilități, aceasta caracterizându-se prin faptul că nu toate muncile pot fi îndeplinite de persoanele cu dizabilități, există condiții și situații ca aceste munci să afecteze starea de sănătate a angajatului, mult depinde de domeniul de activitate, de locul de muncă și de persoana cu dizabilități care ar putea realiza munca propusă. Persoanele cu dizabilități se angajează la locuri de muncă, unde nu se depune efort fizic, în alte activități care nu generează anumite pericole pentru sănătatea lor.

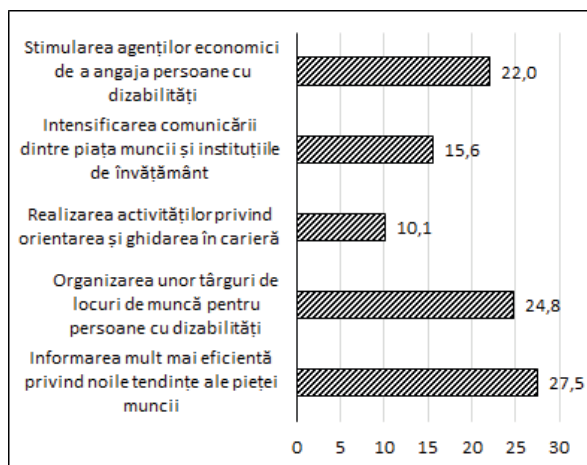

Fig.2. Măsuri propuse de respondenți pentru facilitarea ocupării în câmpul muncii (%).

de calificare/recalificare profesională și locul de muncă în conformitate cu potențialul lor funcțional;

- colaborarea cu persoane juridice, publice sau private, cu programe și proiecte având ca obiectiv sporirea gradului de ocupare a persoanelor cu dizabilități;
- realizarea în colaborare sau în parteneriat cu organele mass-media de emisiuni în vederea creșterii gradului de conștientizare/sensibilizare a comunității cu privire la potențialul, abilitățile și contribuția persoanelor cu dizabilități la piața muncii.

Referințe:

1. Legea nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 155-159/508 din 27.07.2012.
2. *Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2020*. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7194>

ASPECTE ALE PILOTĂRII STANDARDELOR PENTRU PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA COPIILOR/ELEVILOR ÎN MEDIUL ONLINE

ASPECTS OF PILOTING STANDARDS FOR PROTECTION AND SAFETY OF CHILDREN/STUDENTS ONLINE

Diana CHEIANU-ANDREI, ORCID: 0000-0001-5637-8211
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 373.03:004:351.766

e-mail: dcheianu@yahoo.com

Dezvoltarea rapidă a Internetului și a altor tehnologii informaționale și comunicaționale a dat naștere unui flux rapid de informații, produse și servicii digitale. Această dezvoltare, pe de o parte, contribuie la modernizarea procesului educațional și, în general, la creșterea economiei naționale, pe de altă parte, cere și acțiuni ferme de combatere a distribuirii conținuturilor și comportamentelor ilegale în spațiul online, care sunt periculoase pentru copii și adolescenți.

În anul 2017, pentru prima dată, Ministerul Educației și Cercetării și-a asumat angajamentul pentru unele acțiuni de promovare a siguranței copiilor online, atunci când a fost aprobat Planul de Acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și a adolescenților. Acest document de politici stabilește că una dintre obligațiile Ministerului Educației și Cercetării este promovarea siguranței online prin realizarea anuală a unor activități în comunitatea școlară, în contextul Zilei Siguranței Copiilor pe Internet și Lunarului Securității Cibernetică. Cert este că în acest document lipsește o abordare sistemică a siguranței online în domeniul educației, iar acțiunile realizate indică despre eforturi fragmentare, fără o viziune clară de integrare a subiectului în contextul educațional. În aceste condiții, Centrul La Strada a venit în suportul ministerului elaborând *Standardele pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online*. Documentul elaborat a urmărit asigurarea unui minim necesar de acțiuni pe care trebuie să le dezvolte instituțiile de învățământ general, pentru a consolida efortul de promovare a siguranței online și creare a unui mediu sigur și protejat pentru copii/elevi, stabilirea criteriilor de informare a cadrelor didactice, părinților și a copiilor/elevilor despre siguranța online, cu regularitate.

Standardele pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online au fost elaborate în conformitate cu recomandările Consiliului Europei pentru promovarea Educației privind Cetățenia Digitală [1, 135 p.], Planul de Acțiuni privind Educația Digitală [2] aprobat de Comisia Europeană la 30 septembrie 2020. Documentul nominalizat ține cont de finalitățile educaționale din Republica Moldova, specificate în politicile educaționale (*Strategia de Dezvoltare a Educației pentru anii 2014-2020, Educație 2020*).

Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online reprezintă un document amplu ce cuprinde următoarele domenii-cheie: (i) guvernarea școlii; (ii) formarea personalului didactic; (iii) politici și proceduri; (iv) implicarea părinților; (v) educația pentru siguranța online; (vi) tehnologii și infrastructură securizată, pentru a susține sistemul educațional în elaborarea și implementarea măsurilor menite să contribuie la siguranța copiilor/elevilor în mediul online, prin dezvoltarea unui angajament față de siguranța online, la nivel local, urmărind abilitarea comunității școlare să interacționeze pozitiv în mediul online, fără riscuri, pentru siguranța și bunăstarea copilului. Implementând acțiuni sistemice, în fiecare școală, copiii din Republica Moldova vor fi mai puțin vulnerabili față de riscurile online, beneficiind de sprijin în școală, unde vor fi ajutați să prevină situațiile de risc și să soluționeze unele probleme apărute în mediul online.

În perioada august 2021-mai 2022, *Standardele pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online* elaborate au fost supuse pilotării în 6 instituții de învățământ¹. Prin pilotarea acestora s-a urmărit crearea unui cadru minim de acțiuni ce pot fi întreprinse de instituțiile de învățământ general, pentru a-și consolida efortul în promovarea siguranței online, crearea unui mediu sigur și protejat pentru copil/elev, stabilirea măsurilor de informare a cadrelor didactice, părinților și a copiilor/elevilor despre siguranța online, cu regularitate.

Puncte forte ale *Standardelor* și acțiunilor realizate de către Centrul La Strada, în procesul de pilotare a acestora: (i) document bine structurat pe acțiuni de implementare, dimensiuni, dovezi și indicatori; (ii) suport oferit în operaționalizarea politicii de protecție și siguranță a copiilor/elevilor în mediul online, inclusiv, a procedurilor interne; (iii) claritate în asigurarea funcționalității mecanismului de identificare, evaluare, referire, asistență și monitorizare a copiilor victime/potențiale victime ale abuzului online; (iv) prezentarea activităților curriculare și extracurriculare în formarea comportamentului pro-activ și responsabil al copiilor în mediul online; (v) exemplificarea acțiunilor de implicare parentală privind educația și siguranța online; (vi) accentul pus pe valorificarea parteneriatelor în asigurarea protecției copiilor/elevilor în mediul online; (vii) asigurarea formării competențelor personalului în domeniul securității și protecției copiilor/elevilor în mediul online, inclusiv, oferirea suportului didactic (Ghiduri privind Educația pentru siguranța online, filmulețe, studii de caz etc.).

Activitățile organizate în instituțiile de învățământ, care au pilotat *Standardele pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online*, au oferit suport directorilor și directorilor adjuncți în: (i) elaborarea sau actualizarea Planurilor de activitate; (ii) dezvoltarea sau actualizarea unor proiecte instituționale; (iii) perfectarea Politicii de Protecție a Copilului; (iv) perfectarea sau reactualizarea Fișei coordonatorului pentru siguranța și protecția online, dar și a contractului de muncă. Cadrele didactice posedă

¹ Gimnaziul „Ion Creangă” din satul Soltănești, raionul Nisporeni; Liceul Teoretic „Stefan cel Mare și Sfânt” din orașul Căușeni; Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu” din municipiul Chișinău, Liceul Teoretic „Ion Vatamanu” din orașul Strășeni, Liceul Teoretic „Alexandru cel Bun” din orașul Rezina, Liceul Teoretic din satul Doroțcaia, raionul Dubăsari.

cunoștințe referitoare la protecția și siguranța online, respectarea confidențialității, dar și competențe pentru a oferi suport elevilor atunci când aceștia au nevoie de informații, ajutor. Mecanismul de identificare, evaluare, referire, asistență și monitorizare a copiilor victime ale abuzului în mediul online funcționează. Cadrele didactice cer suport psihologului școlar și intervin prompt și eficient pentru a oferi suportul necesar elevilor care se confruntă cu abuzuri online.

Atitudinile adolescenților privind controlul din partea părinților s-au schimbat. S-a constatat că între părinți-copii au fost create punți de încredere, iar o parte dintre copii au devenit mai înțelegători în privința controlului periodic din partea părinților privind activitatea online. Părinții au evidențiat că au început a discuta cu copiii mai frecvent despre unele aspecte referitoare la prezența online: (i) persoanele cu care comunică; (ii) jocurile pe care vor să le descarce (unii părinții identifică jocuri pentru a se distra împreună cu copiii); (iii) pozele pe care doresc să le posteze pe rețelele de socializare; (iv) comentariile pe care le postează. Ședințele cu părinții au contribuit la creșterea gradului de informare al părinților despre oportunitățile, dar și despre riscurile mediului online, analiza atitudinii față de mediul digital.

Rezultatele pilotării *Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online* au permis înaintarea unor recomandări Ministerului Educației și Cercetării, Centrului La Strada, instituțiilor de învățământ și părinților: (i) continuarea formării cadrelor didactice și a altor profesioniști (responsabil de siguranța online, psihologi școlari) din instituțiile de învățământ la capitolul protecția și siguranța copiilor online; (ii) integrarea subiectului de protecție și siguranță online în programele de formare continuă a cadrelor didactice și a psihologilor școlari; (iii) dezvoltarea, în colaborare cu instituțiile de învățământ, a resurselor informaționale de educație digitală într-un format și conținut accesibil pentru elevi, părinți și cadre didactice; (iv) promovarea în rândul părinților a importanței filtrării conținuturilor dăunătoare și ilegale la dispozitivele utilizate de către copii (spre exemplu, prin instalarea Programelor de Control Parental); (v) dezvoltarea parteneriatului public-privat pentru promovarea serviciilor existente în domeniul protecției copiilor online și a platformelor de informare existente, consiliere sau raportare.

Referințe:

1. *Digital Citizenship Education Handbook*. Council of Europe, 2022. 135 p. ISBN 978-92-871-8779-6.
2. *Digital Education Action Plan 2021-2027*. European Commission. [Accesat 02.09.2021] Disponibil: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan#:~:text=What%20is%20the%20Digital%20Education,States%20to%20the%20digital%20age>

ÎN CE MĂSURĂ MOLDOVENII CRED CĂ POT CONTA PE AJUTOR?

TO WHAT EXTENT MOLDOVANS DO I THINK CAN COUNT ON HELP?

Tatiana SPĂȚARU, ORCID: 0000-0002-6397-6735
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 330.59:364:303.62(478)

e-mail: spataru_tatiana@mail.ru

Politica de coeziune socială este un concept care evoluează pentru a face față provocărilor multiple de a construi o societate mai competitivă, mai rezistentă, mai incluzivă și capabilă de a răspunde multiplelor crize cu care se confruntă societățile moderne.

Scopul cercetării a studia coeziunea socială în societatea moldovenească, care determină următoarele *obiective*: percepțiile privind solidaritatea socială, încrederea față de instituțiile statului, grupurile sociale și ceilalți cetățeni.

Metodologia cercetării cantitative are la bază aplicarea chestionarului sociologic respondenților, care s-a desfășurat pe un eșantion de 1.698 de persoane, în perioada 15 noiembrie-20 decembrie 2021, în 87 de localități ale republicii, cu o marjă de eroare de +/- 2,8%. Eșantionul este aleatoriu, reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova, în funcție de mediul de reședință, sex, vârstă, nivel de educație, regiune geografică. Fapt care permite extrapolarea rezultatelor cercetării asupra întregii populații a Republicii Moldova.

Interpretarea datelor sociologice empirice. Rezultatele cercetării sociologice, expuse în prezentul articol, sunt parte componentă a proiectului instituțional:20.80009.1606.13 – „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropiării de Uniunea Europeană”.

Un indicator prin care poate fi măsurat gradul de coeziune socială este măsura în care oamenii cred că pot conta pe ajutorul instituțiilor de stat și a diferitelor grupuri sociale.

Tabel

Măsura în care cred că ar putea conta pe ajutor din partea instituțiilor/persoanelor (2021)

Indicatori	Statul	Primăria	Rudele	Prieteni	Vecinii	Colegii
Deloc	49,3	44,5	7,1	15,9	36,9	32,7
În mică măsură	43,1	44,5	29,0	40,7	38,8	36,9
În mare măsură	5,0	7,9	44,2	32,8	17,1	23,1
În foarte mare măsură	1,2	1,1	18,8	8,1	4,1	3,9
NȘ/NR	1,4	2,1	0,9	2,5	3,1	3,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Există o viziune consensuală de-a lungul timpului. Jumătate din universul eșantionat – 49,3% crede că deloc nu poate conta pe ajutorul statului, iar – 43,1% doar în mică măsură. Credița că în mare măsură ar putea conta pe ajutorul statului este identificată cu o pondere de 5,0, iar 1,2% – în foarte mare măsură (nș/nr. 1,4%). Lipsa scăzută a credinței respondenților că pot conta pe ajutorul statului se menține pe parcursul anilor, ceea ce condiționează neîncredere în instituțiile guvernamentale și în cei care îi conduc. Nivelul de încredere scăzut face mai dificilă rezolvarea multor probleme ale statului.

Aceeași atitudine sceptică respondenții o manifestă și față de primărie. Astfel, 44,5% deloc și altele 44,5% în mică măsură pot conta pe ajutorul primăriei. Gradul înalt de credință este manifestat de 7,9% – în mare măsură și doar de 1,1% – în foarte mare măsură (nș/nr. 2,1%). Deși noțiunea de primărie se conturează mult mai clar în percepția publică decât noțiunea de stat, faptul că aproape jumătate din eșantion consideră că deloc nu ar putea conta pe ajutorul primăriei, vine să confirme aprecierea estimată anterior. În jur de jumătate din populația republicii conștientizează că, în caz de situații dificile, intervenite în viață, nu poate conta deloc pe ajutorul statului sau al primăriei.

Opinia despre grupurile sociale din care fac parte înșiși respondenții și cu care intră în relații de interacțiune demonstrează o încredere tradițional mai înaltă față de rude: 44,2% – în mare măsură și 18,8% – în foarte mare măsură; 29,0% – în mică măsură și doar 7,1% – deloc (nș/nr. 0,9%). Nu este surprinzător faptul că această pondere este substanțial mai înaltă, deoarece tradițional criteriul de organizare a grupurilor sociale la moldoveni sunt relațiile de rudenie. Practic, șapte din zece respondenți afirmă că au o cantitate suficientă de încredere în rude, fiind siguri că ar putea conta pe ajutorul acestora.

Următorul item estimat este grupul de prieteni. Aproximativ în jumătate se divizează opinia celor care afirmă sigur că pot conta pe ajutorul prietenilor: 8,1% – în foarte mare măsură și 38,2% – în mare măsură. Și cealaltă jumătate – 40,7% consideră că în mică măsură pot conta pe prieteni și deloc – 15,9% (nș/nr. 2,5%). Respondenții de vârstă mai tânără au tendința să exprime o încredere mai avansată în prieteni decât respondenții de vârstă mai înaintată.

O pondere mai redusă o constatăm în cazul în care respondenții cred că ar putea conta pe ajutorul vecinilor: 4,1% – în foarte mare măsură, 17,1% – în mare măsură, 38,8% – în mică măsură, rămânând semnificativă ponderea celor 36,9% care deloc nu pot conta pe vecini (nș/nr. 0,9%).

Estimarea ponderii în ce măsură respondenții cred că ar putea conta pe ajutor din partea colegilor identifică următoarea situație: 3,9% – în foarte mare măsură, 23,1% – în mare măsură, 36,9% – în mică măsură, 32,7% – deloc (nș/nr. 3,4%).

Pe lângă nivelul de încredere preponderent scăzut demonstrat de respondenți față de stat și primărie, este relevant și nivelul de încredere redus față de alți cetățeni, precum ar fi grupurile sociale de prieteni, vecini și colegi.

Explicația nivelului redus de încredere poate fi corelat cu răspunsurile la întrebarea despre veniturile actuale ale familiei. Doar 3,7% au afirmat că reușesc să aibă tot ce le trebuie, fără să ne limiteze la ceva; 15,1% – reușesc să cumpere bunuri mai scumpe,

dar cu restrângeri în alte domenii; 37,6% – le ajunge pentru un trai decent, dar nu își permit să cumpere bunuri mai scumpe; 33,7% – le ajunge numai pentru strictul necesar; iar 9,9% au declarat că nu le ajunge nici pentru strictul necesar. Faptul că 7 din zece respondenți trăiesc la limita decenței vine ca un răspuns la măsura în care respondenții cred că ar putea conta pe ajutor în caz de situație critică în viață.

În general, măsura în care respondenții sunt satisfăcuți de viața lor indică următoarea segmentare a eșantionului: doar 2,7% – în foarte mare măsură, 47,5% – în mare măsură, 40,3% – în mică măsură, 4,7% – deloc (nș/nr 4,8%). Corelând rezultatele răspunsurilor obținute la întrebarea respectivă cu cea anterioară, constatăm că în jur de 3% din populație sunt mulțumiți de veniturile și satisfăcuți de propria viață.

Concluziile finale. Opiniile respondenților despre măsura în care cred că ar putea conta pe ajutorul din partea instituțiilor/persoanelor sunt puternic asociate cu opiniile lor asupra problemelor legate de încrederea instituțională și interpersonală.

Nivelul redus de încredere al publicului produce blocaje și împiedică capacitatea țării de a face față problemelor și provocărilor multiple cu care se confruntă republica la moment.

Încrederea scăzută a respondenților atât în stat, cât și instituțiile acestuia creează o spirală descendentă, care exacerbează starea generală, producând disensiuni.

Consecințele clivajelor sociale determină pe termen lung traiectoria neîncrederii populației că statul poate fi, de fapt, o forță capabilă de a îmbunătăți propriile lor vieți.

Datele empirice constată că moldovenii, în general, au un grad redus de încredere interpersonală. Un nivel mai înalt se înregistrează doar în cazul rudelor. Declinul neîncrederii interpersonale a scăzut și datorită unei perioade mai îndelungate de interdicții pentru deplasare, sentimentul de izolare, singurătate și frică trăit de cetățeni în perioada pandemiei.

Veniturile scăzute ale populației condiționează un grad redus de încredere în stat și primărie, inclusiv în relațiile interpersonale. Insatisfacția față de venituri este mai accentuată în cazul populației rurale, regiunii geografice Nord, etniilor conlocuitoare de ucraineni și ruși, sectorul de activitate gospodărie casnică.

Respondenții demonstrează un grad de insatisfacție față de propria viață, acest indicator fiind mai accentuat în mediul rural decât în cel urban și în zona de Nord a republicii, mai accentuat decât în Centru și Sud. În funcție de etnie, acest indicator cunoaște o relevanță în cazul populației ruse și ucrainene.

ASISTENȚA COMUNITARĂ INTEGRATĂ: CONCEPTUL ȘI DIMENSIUNILE SALE

CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR INTEGRATED COMMUNITY CARE

Valentina MOVILA, ORCID: 0000-0002-2763-6733
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 364:616-082(478)

e-mail: vflocosu@gmail.com

Republica Moldova se confruntă cu o povară din ce în ce mai mare a morbidității și mortalității determinate de bolile netransmisibile (diabetul, hipertensiunea, bolile cardiovasculare, boli ale aparatului respirator etc.), având un impact major asupra calității vieții populației și constituind cauza a 90% din toate decesele. Potrivit datelor BNS, în anul 2021 mortalitatea generală a populației țării a constituit 45.437 de cazuri la 100 mii de persoane, fiind în creștere cu 11,6% (sau cu 4.721 de cazuri) față de anul 2020 [1]. Cel mai frecvent acestui risc sunt supuse persoanele vârstnice, locuitorii din zonele rurale, persoanele vulnerabile din punct de vedere social, bărbații (de 2,3 ori mai mare față de femei).

Sănătatea populației este condiționată de o serie de factori de risc, precum: situația socio-economică, educația, condițiile de trai, modelele de relaționare, infrastructura, mediul ambiant, stilul de viață și cel comportamental etc. Analiza factorilor determinanți ai sănătății (Fig. 1), denotă că sistemul de sănătate contribuie doar cu aproximativ 10% la starea de sănătate a unei persoane [2].

În localitățile dezavantajate social și material, complexitatea și diversitatea problemelor cu care se confruntă oamenii constituie o provocare pentru sistemul de sănătate și asistență socială. Soluția acestor provocări este văzută în implementarea asistenței comunitare integrate (ACI) în fiecare localitate și reducerea poverii BNT.

Conceptual, ACI este definită ca o împletire a intervențiilor de sănătate și asistență socială furnizate în proximitate (spațială și relațională), într-o manieră interdisciplinară și transsectorială [3]. Principiul de bază al ACI este centrarea pe persoană, pe necesitățile complexe ale acesteia și nu doar pe boli, având ca scop direcționarea mai bună a serviciilor, reducerea suprapunerilor mai multor servicii, îmbunătățirea calității lor, gestionarea mai bună a factorilor de risc și vulnerabilitate, precum și eficientizarea utilizării resurselor prin conexiunea prestato-

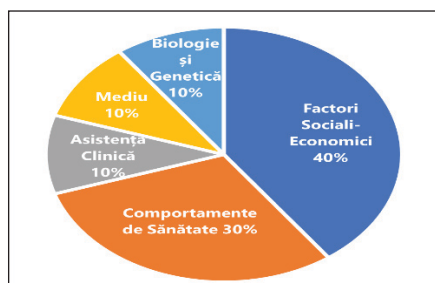

Fig. Factori determinanți ai sănătății
Sursa: Determinanți ai sănătății, model bazat pe cadrul dezvoltat de: Tarlov A.R. *Ann N Y Acad Sci* 1999; 896: 281-93; și KINDIG, D., ASADA, Y., BOOSKE, B. *JAMA* 2008; 299(17): 2081-2083.

rilor de servicii și continuitatea intervențiilor acestora. Pentru a elimina discrepanțele, vulnerabilitățile și accesul limitat la servicii medicale și sociale pentru persoanele cu boli cronice și alte necesități sociale, este necesară colaborarea și coordonarea eforturilor și acțiunilor între toate sectoarele (asistența medicală primară, asistența socială, APL, ONG prestatoare de servicii de îngrijire).

Constituind un proces complex (ACI abordează persoana din punct de vedere holistic, luând în calcul determinanții biopsihosociali ai sănătății), dificil și continuu, ACI vizează integrarea și colaborarea la nivel local între toate sectoarele, prioritar între cel medical (asistent medical comunitar) și social (asistent social comunitar), pentru a elimina „golurile” în îngrijire (de exemplu, îngrijire primară/secundară, îngrijire medicală/socială, îngrijire a sănătății mintale/fizice. Integrarea celor două sisteme (sănătate și asistență socială) impune o schimbare a modalității obișnuite de lucru, presupunând formarea unei viziuni comune asupra rolurilor și responsabilităților, consolidarea instrumentelor și procedurilor comune de lucru, transparență în date, informații și evaluări [4, p.7]. Soluția unei colaborări eficiente constă în demolarea/distrugerea barierelor de percepție între sectoare, schimbarea de atitudini și opinii și creșterea încrederii dintre acestea.

Pentru crearea unui sistem de ACI, este necesar a consolida următoarele dimensiuni [5, p. 4]:

- *Asistența centrată pe persoană*, vizează orientarea spre perspectiva de creștere a bunăstării generale a persoanei, prin implicarea ei activă în proces și responsabilizarea acesteia.

- *Integrarea clinică*, se referă la coordonarea și adaptarea serviciilor de asistență la nevoile beneficiarilor.

- *Integrarea profesională*, presupune crearea și promovarea de parteneriate între profesioniști pentru a lucra împreună (în echipă).

- *Integrarea organizațională*, se referă la modul în care profesioniștii se reunesc pentru a oferi servicii de asistență în conexiune cu alte instituții partenere.

- *Integrare sistemică*, presupune modul în care sistemul de asistență aliniază factorii-cheie, pentru a oferi o platformă de asistență integrată.

- *Integrare funcțională*, se referă la capacitatea de furnizare eficientă de date și informații în cadrul unui sistem integrat de asistență.

- *Integrarea normativă*, vizează modul în care partenerii din asistență dezvoltă și împărtășesc un cadru comun de referință privind integrarea asistenței.

Fiecare dimensiune include unele elemente-cheie activarea cărora duce la consolidarea lor.

Principiile-cheie de implementare cu succes a ACI sunt [6, p. 3]:

- Consolidarea comunităților prin centrarea pe factorii de risc și reducerea excluziunii și izolării sociale.

- Îmbunătățirea bunăstării individuale și comunitare.

- Crearea de parteneriate durabile la nivel de comunitate între toate sectoarele și profesioniștii.

- Promovarea modului sănătos de viață și responsabilizarea oamenilor față de propria sănătate.

Prin aceste principii, Asistența comunitară integrată urmărește crearea unei colaborări egale între toți cei implicați, pe de o parte, cei afectați de provocări (persoana, familia, comunitatea), iar pe de altă parte, cei care încearcă să le rezolve (prestatoti de servicii, APL, alte instituții).

Referințe:

1. *Mortalitatea generală după principalele clase ale cauzelor de deces în anul 2021*. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7412>[Accesat: 29.08.2022]
2. *Determinanți ai sănătății*. Disponibil: <https://www.nashp.org/wp-content/uploads/2019/05/Slide2-Help-State-Leg-Improve-Health.pdf> [Accesat: 27.08.2022].
3. *A Conceptual Framework for Integrated Community Care*. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7880006/> [Accesat: 29.08.2022]
4. Goodwin Nick, and Smith Judith. *The Evidence Base for Integrated Care*. Disponibil: <https://www.kingsfund.org.uk/sites/default/files/Evidence-base-integrated-care2.pdf>. [Accesat: 02.09.2022].
5. Curry Natasha, and Ham Chris. *Clinical and service integration. The route to improved outcomes*. Disponibil: <https://www.kingsfund.org.uk/sites/default/files/Clinical-and-service-integration-Natasha-Curry-Chris-Ham-22-November-2010.pdf> [Accesat: 03.09.2022].
6. *Building stronger communities through Integrated Community Care*. Disponibil: <https://transform-integratedcommunitycare.com/wp-content/uploads/2019/09/input-paper-building-stronger-communities-through-icc-vancouver-2019.pdf> [Accesat: 05.09.2022].

PERCEPȚII, ATITUDINI ȘI OPINII ALE PERSOANELOR VÂRSTNICE FAȚĂ DE PROCESUL ÎMBĂTRÂNIRII

PERCEPTIONS, ATTITUDES AND OPINIONS OF ELDERLY PEOPLE TOWARDS THE AGING PROCESS

Liliana SALCUȚAN, ORCID: 0000-0002-6161-4407
Universitatea de Stat din Moldova

CZU:316.64-053.9

e-mail: lilianasalcutan@gmail.com

Îmbătrânirea este un proces instituționalizat, fiind atașată prin statute și roluri sociale în categoria socială a pensionarilor. Așadar, pensionarul nu este doar cetățeanul care beneficiază doar de pensie (există o diversitate de categorii ce beneficiază de ea: copiii, tineri și persoane cu dizabilități ș.a.). Este o excluziune din vârsta profesional-activă și integrarea acestei categorii în comunitatea social activă, numărul căreia continuă doar să se mărească. Conform rezultatelor prezentate de BNS în aplicația GenderPulse, **93,4%** de persoane cu vârsta de **65** de ani și peste sunt inactive din punct de vedere profesional și nu pot să trăiască o viață deplină și sigură în societatea moldovenească [1].

Dintotdeauna, sprijinul față de persoanele vârstnice a fost asigurat prin intermediul a două forme de solidaritate, cea familială și cea publică. Prima formă asigură transmiterea valorilor, tradițiilor și resurselor financiare agonisite, iar cea publică – obținerea transferurilor financiare din partea statului către persoanele vârstnice. Acestea două se completează dar și se diferențiază în funcție de situațiile în care se află persoanele, de tipul gospodăriei, de prezența sau absența descendenților.

Pensionarii chiar dacă nu lucrează, total sunt dependenți de susținerea statului, ce îi achită bani sub formă de pensii și ajutoare pentru rezolvarea anumitor probleme sociale, fiind în același timp preluați banii sub formă de prețuri la produse alimentare și tarife la servicii comunale. Pensia devine baza stabilității, iar tarifele și prețurile sunt rezultatul instabilității, ambele țin de responsabilitatea statului, care va fi întotdeauna vinovat de necorespunderea acestora la nevoile cetățenilor în vârstă.

Pentru a stabili percepțiile, atitudinile și opiniile vârstnicilor față de procesul îmbătrânirii au fost înaintate următoarele ipoteze:

- Persoanele vârstnice care se confruntă cu probleme economice și de sănătate se consideră pasive.
- Vârstnicii ce se pot bucura de o valoare a pensiei mai bună se consideră fericiți din punct de vedere economic.
- Vârstnicii ce au o bătrânețe de succes sunt activi social.

Baza metodologică. Analiza acestui subiect s-a fondat pe rezultatele a două cercetări: *studiul cantitativ:* Ancheta sociologică în bază de chestionar „Stereotipuri și atitudini față de persoanele vârstnice” (aprilie 2018). Nr.= 750 și *studiul calitativ* – Interviu

aprofundat cu 31 de seniori, ce a permis identificarea prin alegere a uneia dintre strategiile de îmbătrânirii: *pasivă* sau *activă*.

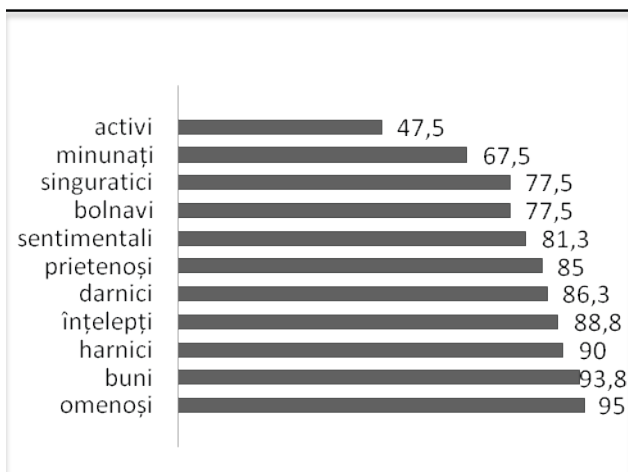
În urma aplicării interviului aprofundat cu vârstnicii (*martie-mai 2021*), putem menționa că marea majoritate dintre cei intervievați (18) consideră că o dată cu înaintarea în vârstă starea lor de sănătate se înrăutățește, ceea ce îi face să fie mai mult preocupați de restabilirea sănătății, restricționându-le accesul de a fi activi prin regăsirea unor noi roluri și statute sociale, fapt ce este caracteristic.

În baza rezultatelor studiului „*Stereotipuri și atitudini față de persoanele vârstnice*” (aprilie 2018), se afirmă următoarele – calitățile vizibile ce au fost percepute de tineri, variază în prisma a doi poli: pozitivi și negativi. Indicatorul pozitiv bazat pe valorile clasice (*omenie, bunătate, înțelepciune, prietenie, hărnicie* etc.), ce a luat valorile cele mai înalte, fapt ce ne bucură de aceste rezultate, iar la polul opus (*singurătatea, problemele de sănătate, sensibilitatea*) sunt acele caracteristici care accentuează statutul seniorului, care foarte greu supraviețuiește în condițiile societății în schimbare. Creșterea prețurilor la produse alimentare și tarife la servicii comunale accentuează incapacitatea acestuia de a face față la provocările societății, instaurând vulnerabilitatea și sărăcia vârstnicilor. Relația *activ – pasiv* o considerăm a fi dificil de investigat.

Caracterizând capacitatea de activitate, că doar **48%** dintre respondenții tineri consideră că persoanele vârstnice *sunt active*, pentru că își lucrează pământurile pe care le au, dar nu pot să fie angajați oficial, pentru că s-au pensionat deja și trebuie să se retragă din viața profesională, fapt care contribuie la accentuarea inutilității, pentru că le este aplicată discriminarea profesională.

Alegerea strategiei îmbătrânirii (*pasiv/activ*) de către seniorii intervievați a fost destul de complicată, deoarece întâiși cei intervievați nu cunosc descifrarea conceptului îmbătrânirii active, ceea ce reiese din interviul aprofundat aplicat celor **31** de vârstnici.

Portretul sociodemografic al intervievaților este: seniorii au fost încadrați în **3** grupe de vârstă: *57-64 de ani* – **9** persoane; *65-74 de ani* – **12** persoane și din grupul *75 de ani și peste* – **10** seniori; **20** de persoane din mediul rural, **11** din mediul *urban*; **14** bărbați au participat la interviu și **17** femei, sursa de venit a vârstnicilor a fost menționată pensia pentru limită de vârstă, valoarea căreia variază de la **1.000** lei până la **6.800** lei.

Sursa: Studiul „*Stereotipuri și atitudini față de persoanele vârstnice*”, aprilie 2018, nr.=750

Analiza cercetării calitative a stabilit faptul că persoanele vârstnice ce au venituri mai mici de 2.500 lei sunt nevoite să lucreze pământurile, așa cum confirmă **IV_fem_66 ani_R** „*la sate sunt mulți vârstnici activi, pentru că au multe dealuri și trebuie să le lucreze*”, iar „*activitatea principală la sat este agricultura*” **IV_fem_64 ani_R**; în același timp **IV_fem_75 ani_U** a menționat că „*sarcinile casnice le fac singură, pentru că sînt aptă de lucru, mă deplasez și mă pot deservi. În societatea noastră sunt mai multe persoane bătrâne active, care cel mai des merg la piață și folosesc transportul public ca mijloc de transport*”, iar **IV_masc_69 ani_U**, s-a referit că „*în societatea noastră sunt mai multe persoane vârstnice active care se ocupă cu agricultura și construcția*”. Aceste opinii țin de explicația vârstnicilor care sunt nevoiți să lucreze pământurile pentru a putea face față prețurilor societății moldovenești.

Conform definiției prezentate de către CE și UNECE, a fost dezvoltat indicele îmbătrânirii active aplicând următoarea interpretare, „*îmbătrânirea activă se referă la situația când populația pe măsura îmbătrânirii continuă să participe în câmpul muncii, precum și să desfășoare alte activități productive neplătite (activități casnice, de întreținere a membrilor familiei și voluntariat) și să trăiască sănătos, independent și o viață sigură*” [2]. Percepția conform căreia „*îmbătrânirea activă este munca zilnică fără oprire*” se regăsește în **18** opinii, iar pentru **13** seniori, îmbătrânirea activă este: „*să te bucuri de viață, să te poți autodeservi*” a spus **IV_fem_65 ani_U**, pentru **IA_fem_71 ani_U**, „*participarea la o diversitate de concerte de caritate, activități de voluntariat pentru a fi de ajutor altor bătrâni*” și „*orice participare în societate a pensionarilor*” **IA_masc_69 ani_U**.

În același timp, au existat opinii ce mai puțin se regăsesc în societatea noastră, precum „*aș vrea să mă ocup cu sportul, dar n-am unde*” **IA_masc_76 ani_R** și „*vreau să mă folosesc de telefonul mobil, dar nu are cine să-mi spună*” **IA_fem_81 ani_U**.

Aceste opinii ne demonstrează faptul că persoanele vârstnice din mediile rurale sunt mai puțin informate despre funcționarea îmbătrânirii active, în comparație cu cele din mediile urbane care abia începe în societatea moldovenească.

Unii seniori ce se pot bucura de satisfacția vieții la această vârstă, având o bătrânețe de succes, iar alte persoane cu toate că trăiesc timpuri complicate, trec prin probleme de sănătate, pauperizare, lipsă de informare și comunicare, devin beneficiari de servicii sociale.

Referințe:

1. BNS. GenderPulse. Disponibil: <https://genderpulse.md/ro/abilitare-economica/piata-fortei-de-munca/rata-somajului>[Accesat pe 31.08.2022].
2. Indicele îmbătrânirii active în Republica Moldova 2020. Disponibil: https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/active_ageind_index_romanian.pdf[Accesat pe 31.08.2022].

INCERTITUDINE: SITUAȚIA FAMILIILOR CU COPII ÎN PERIOADA DE LOCKDOWN (APLICAREA TEORIEI ÎNTEMEIATE)

UNCERTAINTY: THE SITUATION OF FAMILIES WITH CHILDREN DURING THE LOCKDOWN PERIOD (APPLYING GROUNDED THEORY)

Aliona CHIRA, ORCID: 0000-0002-0302-1961
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 316.356.2:616.98-036.21(478)

e-mail: kalionaelena@yahoo.com

Pandemia COVID-19 a surprins umanitatea total nepregătită pentru a face față evenimentelor de forță majoră, fapt pentru care lipsa viziunii integratoare și complexe a acestui fenomen a determinat un lanț de consecințe și efecte neașteptate în toate sferele socialului. Acestei situații se subscrie și Republica Moldova, care a avut o abordare focusată mai mult pe măsurile de protecție contra COVID-19 în detrimentul oferirii de suport și soluții de a rezista lockdown-ului, cu tot ceea ce presupune acesta. Instituția socială care a resimțit imediat și cel mai profund toate efectele perioadei de urgență, a restricțiilor și a lockdown-ului a fost familia. Familia ca „celula de bază a societății” este prima care sesizează transformările de orice natură din societate și este principalul barometru al funcționalității acesteia. Din acest considerent, ne-am propus să identificăm experiența trăită de familii în perioada dată și să înțelegem lanțul causal indus de politica statului Republicii Moldova, prin instituțiile sale din diverse domenii, cu impact direct asupra funcționalității familiei.

Având în vedere că problematica supusă cercetării este inedită, se impune a fi studiată pe cale inductivă, motiv din care am optat pentru utilizarea metodei întemeiate, cunoscută ca și *grounded theory*. Metoda teoriei întemeiate a fost dezvoltată de către B. Glaser și A. Strauss [1] pentru a califica metodele calitative ca metode credibile și riguroase de a produce cunoștințe teoretice despre fenomene puțin cunoscute sau total necunoscute. Scopul metodei teoriei întemeiate este a dezvolta o teorie de fond, adică apropiată de datele care se referă la o anumită situație, cercetătorului revenindu-i misiunea de a cauta să înțeleagă situația-problemă trăită de un grup de participanți și modul în care aceștia au tratat atare problemă [2]. Pentru a realiza acest lucru, teoria întemeiată oferă un set de principii bine stabilite pentru efectuarea cercetării și interpretarea datelor: codarea și analiza datelor; comparația constantă, scrierea memo-urilor, eșantionarea teoretică, sensibilizarea teoretică, integrarea teoretică, saturația categoriilor și dezvoltarea teoriei. Important pentru acest demers este ca cercetătorul să nu intervină cu idei preconcepute sau să forțeze datele, ci să descopere teoria din date, urmând ca în final să verifice integrarea teoriei de fond obținută cu teoriile formale existente.

În studiul de față, am utilizat versiunea clasică a teoriei întemeiate [1], iar în cercetarea problematicii am pornit de la întrebare: Cum au experimentat familiile cu doi și mai mulți copii perioada de lockdown din pandemia COVID-19? Ulterior, din aspectele menționate de către participanții la studiu, am schițat un ghid de interviu flexibil care a avut scopul de a satura categoriile obținute. Aspectele enunțate cel mai frecvent de către participanți au fost: problema serviciului, a venitului și resurselor financiare pentru supraviețuire, creditele și datoriile bancare, restricțiile impuse, calitatea serviciilor medicale, criza spațiului locativ, învățământul online, închiderea grădinițelor, lipsa posibilităților de a asigura copiii dispozitive, lipsurile, situațiile-limită, relația dintre soți, incertitudinea despre viitor și dezamăgirea față de politica statului. Eșantionul a fost constituit din 19 femei, mame a doi și mai mulți copii. Metoda de eșantionare inițială a fost bulgărele de zăpadă, apoi s-a ținut cont de principiul eșantionării teoretice. Pentru a satura categoriile dezvoltate, au mai fost realizate cinci interviuri. Perioada de colectare a fost luna iunie 2020.

Conform metodologiei teoriei întemeiate, datele colectate au fost analizate prin două cicluri de codare: codarea deschisă și codarea selectivă, comparând sistematic codurile elaborate cu noile informații colectate. În scopul de a filtra informații străine, colectarea și codarea datelor primite a fost restricționată selectiv pentru focusarea exclusiv asupra datelor relevante [3]. Astfel, menționăm că în urma codării deschise au fost obținute 112 coduri care au fost sortate în funcție de temeiul lor prin codarea selectivă în 29 de categorii, codarea selectivă constituind primul nivel de abstractizare în formarea conceptelor. Codarea sau sensibilizarea teoretică cuprinde nivelul final de abstractizare (Fig.), deoarece cercetătorul conceptualizează interrelațiile dintre conceptele de fond. Acest fapt a generat o categorie de bază „incertitudinea”, devenită ulterior conceptul nucleu regăsit în explicația majorității relațiilor dintre concepte, care explică „modelul latent al comportamentului social” [4].

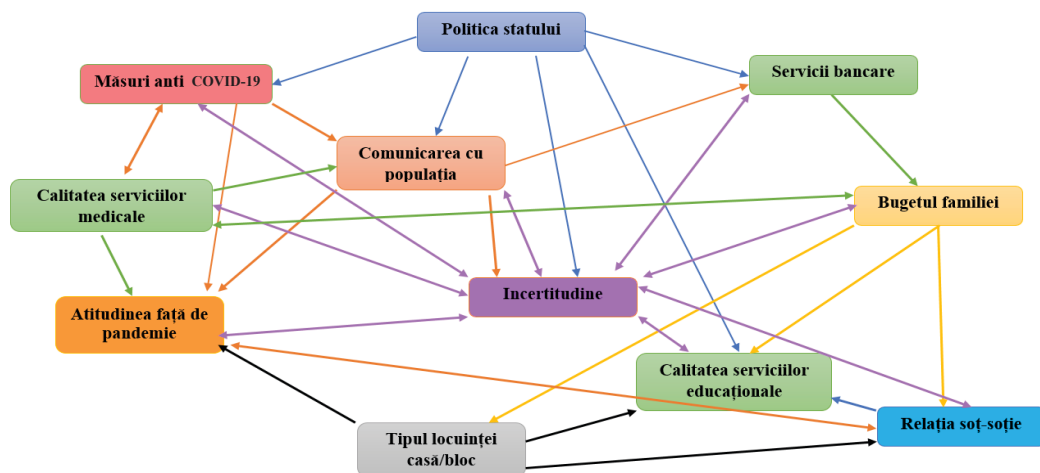

Fig. Relația dintre categorii – rezultat al codării teoretice

Derivarea teoriei are la bază relațiile directe între categoriile majore rezultate în urma sensibilizării teoretice. Tipurile de relații dintre categorii trebuie discutate prin prisma dovezilor din datele empirice pentru a susține explicația cadrului teoretic emergent format din 11 unități de analiză (Fig.). Prin urmare, teoria de fond care emerge din datele analizate relevă relația directă dintre politica statului și starea de incertitudine a familiilor cu doi și mai mulți copii, care a determinat consecințe semnificative asupra bugetului familial, a relațiilor dintre soți, dar și a percepției asupra pandemiei. Starea de incertitudine a fost generată și de nesiguranța postului de muncă, cu impact direct asupra veniturilor și a cheltuielilor, pe lângă care s-a mai adăugat și achiziționarea pentru fiecare copil, dar și a membrului care a lucrat în regim online, a dispozitivelor pentru studiul/educația online. Apelarea și accesarea serviciilor medicale sunt puse și ele sub semnul incertitudinii atât ca diagnostic și tratament, cât și ca protecție contra infectării, ceea ce a condus la tratamentul ambulatoriu prin metodele tradiționale/populare. Instituțiile de învățământ prin forma online de studiu au indus starea de nesiguranță a părinților referitor la calitate învățământului, la calitatea înțelegerii și însușirii noilor cunoștințe de către elevi, organizării și disciplinei acestora. Cea mai mare frică a părinților a fost posibilitatea dezvoltării dependenței față de internet și dispozitive. Unicul lucru care nu a corelat complet cu starea de incertitudine a fost tipul locuinței. Familiile care trăiesc la casă pe pământ mai puțin au resimțit duritatea perioadei de lockdown; au dispus de spațiu și condiții pentru studiul separat al fiecărui copil; în cazul imposibilității de a părăsi locuința au consumat produsele din rezervele gospodăriei; recreerea și timpul liber nu a fost restricționat atât de drastic, comparativ cu familiile de la bloc; iar atitudinea față de agresivitatea virusului este cu mult mai slabă. La aceasta din urmă, s-a constatat că au contribuit foarte mult și opiniile despre eficiența măsurilor restrictive, prezentarea statisticilor și comunicarea în general cu populația țării despre virusul COVID-19.

În final, menționăm că modelul generat reprezintă o teorie de fond care explică doar situația familiilor cu doi și mai mulți copii din perioada de lockdown a pandemiei COVID-19.

Referințe:

1. GLASER, B.G., STRAUSS, A.L. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine, 1967.
2. GLASER, B.G. *Doing Grounded Theory: Issues and Discussions*. Mill Valley, CA: Sociology Press, 1998.
3. HOLTON, J. The Coding Process and Its Challenges. In: *The Grounded Theory Review*. 2010, vol.9, no.1, pp. 21- 40. DOI:10.4135/9781848607941.n13.
4. KENNY, M., FOURIE, R. Contrasting Classic, Straussian, and Constructivist Grounded Theory: Methodological and Philosophical Conflicts. In: *The Qualitative Report*. 2015, vol. 20, no. 8, art. 9, pp. 1270-1289. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2015.2251>

IMPLICAȚIILE COVID-19 ASUPRA PERSOANELOR CARE CONSUMĂ DROGURI

THE IMPLICATIONS OF COVID-19 ON PEOPLE WHO CONSUME DRUGS

Angela MIRON, ORCID: 0000-0001-9926-5030
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 316.344.7-056.83:616.98-036.21

e-mail: mironangela1@gmail.com

Pandemia de COVID-19 a expus mai multe populații, deja expuse riscului, la o marginalizare socioeconomică suplimentară. Printre grupurile vulnerabile cu risc sporit de a fi lăsate în urmă și care, totodată, suferă de vulnerabilități multiple în timpul situației de urgență, se află și persoanele consumatoare de droguri și care urmează un tratament pentru dependența de droguri [1].

Persoanele care consumă droguri se confruntă cu aceleași riscuri ca și populația generală, de aceea ele trebuie să fie conștiente de recomandările corespunzătoare pentru a reduce riscul de infecție. Persoanele care consumă droguri pot fi însă expuse unor riscuri suplimentare, care necesită dezvoltarea strategiilor de evaluare și atenuare. Acestea sunt legate de unele dintre comportamentele asociate consumului de droguri și de locurile în care are loc consumul de droguri sau în care este acordată asistența. Riscurile sunt crescute de nivelul ridicat al comorbidității fizice și psihice întâlnite în rândul unor persoane care consumă droguri, de faptul că problemele de droguri sunt mai frecvente în comunitățile marginalizate și de stigmatizarea pe care o resimt adesea persoanele care consumă droguri [2].

Actuala criză de sănătate publică ridică probleme serioase suplimentare pentru bunăstarea persoanelor care folosesc droguri, pentru asigurarea continuității serviciilor destinate persoanelor consumatoare de droguri, precum și pentru protecția celor care oferă îngrijire și sprijin pentru această categorie de beneficiari.

Scopul acestui material este de a evidenția riscurile emergente legate de pandemia COVID-19 pentru persoanele care consumă droguri și pentru cei care furnizează servicii pentru acestea, iar acolo, unde este necesar, de a încuraja planificarea, revizuirea și adoptarea intervențiilor imediate și specializate în domeniul drogurilor.

Revizuirile și actualizările serviciilor la nivel național și local vor trebui să aibă loc în contextul liniilor directoare și regulilor specifice fiecărei țări, pentru a răspunde la focarul COVID-19 și a sfaturilor furnizate de Organizația Mondială a Sănătății.

În timp ce persoanele care consumă droguri prezintă aceleași riscuri de infecție cu COVID-19 ca și populația generală, acestea se confruntă, de asemenea, cu riscuri suplimentare care trebuie luate în considerare. De exemplu, cohorta europeană îmbătrânită a consumatorilor de opiacee este deosebit de vulnerabilă din cauza nivelului ridicat al problemelor de sănătate pre-existente și a factorilor specifici stilului lor de viață. Consu-

mul recreațional de droguri se desfășoară adesea în cadrul unor locații în care mai multe persoane se întâlnesc, în astfel de ocazii putând fi utilizate în comun droguri sau echipamente specifice folosite în administrarea drogurilor. Mai mult, stigmatizarea și marginalizarea asociate cu unele forme de consum de droguri pot nu doar să crească riscul, ci și să creeze bariere pentru promovarea măsurilor de reducere a riscurilor. Afecțiunile medicale cronice sunt asociate cu unele modele de consum de droguri și cresc riscul de a dezvolta boli grave. Din cauza prevalenței ridicate a afecțiunilor medicale cronice în rândul persoanelor care consumă droguri, mulți dintre aceștia vor avea un risc deosebit de a dezvolta boli respiratorii grave dacă se infectează cu COVID-19. Printre aceste exemple se numără:

- Prevalența bolilor pulmonare obstructive cronice și cea a astmului sunt mari în rândul consumatorilor de droguri aflați în tratament, iar fumatul de heroină sau cocaină poate fi un factor agravant.

- Există, de asemenea, o incidență ridicată a bolilor cardiovasculare în rândul persoanelor care își injectează droguri și a celor care consumă cocaină.

- Metamfetamina determină contractarea vaselor de sânge, ceea ce poate contribui la leziuni pulmonare și există dovezi că abuzul de opioide poate interfera cu sistemul imunitar.

- Prevalența HIV, infecțiile cu hepatită virală și cancerul hepatic – care determină un sistem imunitar slăbit – este mare în rândul persoanelor care își injectează droguri.

- Fumatul tutunului și dependența de nicotină sunt foarte frecvente în unele grupuri de persoane care consumă droguri și pot crește riscurile de a prezenta mai multe efecte negative.

Un risc destul de mare apare în rândul consumatorilor de droguri infectați cu COVID-19 privind supradoza de droguri. Principalele efecte ale oricărui opioid care pot pune în pericol viața, cum ar fi heroina, sunt încetinirea și stoparea respirației unei persoane. Deoarece COVID-19 (ca orice infecție severă a plămânului) poate provoca dificultăți de respirație, în rândul consumatorilor de opioide, poate exista o creștere a riscului de supradoză. Tratamentul cu naloxonă blochează efectul și inversează dificultățile de respirație cauzate de opioide, fiind utilizat atât în mediul clinic, cât și în mediul comunitar ca măsură de prevenire a supradozei. Nu este cunoscut însă impactul tratamentului cu naloxonă asupra dificultăților de respirație cauzate de COVID-19.

Utilizarea în comun a echipamentelor de consum de droguri, de asemenea, poate crește riscul de infecție. În timp ce utilizarea în comun a echipamentului de injectare crește riscul de infecție cu virusuri transmise prin sânge, cum ar fi HIV și hepatita virală B și C, utilizarea în comun a echipamentului de inhalare, fumat sau de injectare, contaminate cu COVID-19, poate crește riscul de infecție și să joace un rol în răspândirea virusului. Virusul care provoacă COVID-19 se răspândește în principal de la persoană la persoană, între persoane care sunt în contact strâns unele cu ele și prin picături respiratorii produse, atunci când o persoană infectată tușește sau strănută. De asemenea, virusul

poate supraviețui pentru perioade relativ lungi de timp pe unele suprafețe. În timp ce mesajele privind reducerea riscurilor se concentrează, de regulă, pe riscurile asociate cu injectarea, se acordă mai puțină atenție altor căi de administrare. Focarul COVID-19 poate prezenta riscuri suplimentare care nu sunt recunoscute în prezent pe scară largă, de exemplu, utilizarea în comun a joint-urilor de canabis, țigaretelor, dispozitivelor de vaporizare sau de inhalare.

Caracteristicile unora dintre locurile frecventate de persoanele care consumă droguri le pot expune pe acestea într-un risc crescut de expunere la COVID-19:

- Consumul de droguri recreative are loc adesea în grupuri sau în medii aglomerate, crescând astfel riscul expunerii la COVID-19. Acest lucru poate fi, într-o oarecare măsură, atenuat de distanțarea socială, urmând ghidurile de siguranță sau alte măsuri stabilite pentru a reduce utilizarea sau accesul la medii cu risc ridicat.

- Centrele de tratament și serviciile de asistență pentru persoanele care consumă droguri ar putea avea zone în care distanțarea socială este dificilă, cum ar fi sălile de așteptare sau spațiile comunitare. La fel ca în cazul altor locații, este importantă introducerea unor practici de distanțare și igienă adecvate.

- Persoanele consumatoare de droguri care se confruntă cu lipsa locuințelor adesea nu au altă alternativă decât să petreacă timp în spațiile publice și nu au acces la resurse pentru igiena personală. Pentru persoanele fără adăpost, autoizolarea este foarte dificilă, iar accesul la asistență medicală este adesea foarte limitat.

- Gestionarea riscurilor de transmitere a COVID-19 este probabil să fie deosebit de dificilă în închisori. Prevalența consumului de droguri și a bolilor infecțioase este ridicată în închisori. Acestea sunt medii închise, unde au fost semnalate supraaglomerări, infrastructură deficitară și diagnostic întârziat.

În acest context, menționăm că continuitatea serviciilor de asistență destinate persoanelor consumatoare de droguri care accesează serviciile adresate lor poate reprezenta o provocare în lipsa personalului, întreruperea și închiderea serviciilor, autoizolarea și restricțiile impuse liberei circulații. Serviciile oferite consumatorilor de droguri – în special cele de dimensiune mică, finanțate local și administrate de ONG-uri, alături de structurile formale ale sistemelor publice de sănătate – pot fi deosebit de vulnerabile, neavând acces la resurse suplimentare, necesare pentru a asigura continuitatea asistenței medicale. Există riscul privind accesul redus la terapia de substituție cu opioide și la alte medicamente esențiale, precum și la echipamente sterile utilizate în consumul de droguri. Accesul la medicamente este probabil să fie deosebit de dificil pentru cei care se auto-izolează, închiși sau în carantină.

Referințe:

1. *Impactul COVID-19 și evaluările efectuate*. [Accesat 25.08.2022] Disponibil: <https://covid19response.un.md>
2. BLUME, A. *Consumul și dependența de droguri*. Iași: Polirom, 2011. 472 p. ISBN 9789734622245.

DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR SOCIALE ALE COPILOR PROVENIȚI DIN MEDII SOCIAL-VULNERABILE

DEVELOPING THE SOCIAL SKILLS OF CHILDREN FROM SOCIALLY VULNERABLE ENVIRONMENTS

Cristina COROBAN, ORCID: 0000-0001-8040-0909
Universitatea de Stat din Moldova

CZU:159.928-053.2:316.454.5:303.4

e-mail: corobank@gmail.com

Competențele sociale la copii includ o componentă legată de abilitățile interpersonale, precum și o componentă ce se referă la abilitățile intrapersonale de control comportamental. Competențele interpersonale sunt responsabile de modul în care copiii se comportă în relațiile cu ceilalți. Competențele intrapersonale reprezintă substratul care asigură dezvoltarea optimă a relațiilor cu ceilalți. Abilitățile sociale intrapersonale sunt în strânsă legătură cu competențele emoționale. Dobândirea strategiilor de reglare emoțională favorizează capacitatea de exercitare a controlului asupra propriului comportament. Abilitățile de a înțelege emoțiile proprii și ale celorlalți și de a le exprima sunt esențiale în stabilirea și menținerea relațiilor cu ceilalți încă din perioada copilăriei.

Competențele sociale se referă la „abilitatea copiilor de a forma relații sociale funcționale cu ceilalți copii și adulți din viața lor. Altfel spus, competențele sociale facilitează interacțiunile pozitive, corespunzătoare normelor culturale, în așa fel încât să permită atingerea propriilor scopuri și, în același timp, respectarea nevoilor celorlalți” [2, p. 27].

Abilitățile sociale sunt cele care ne permit să ne integrăm în mediul în care trăim fie el grupul de la grădiniță, școală, serviciu sau grupul de prieteni. A avea abilități sociale înseamnă a fi eficient în interacțiunile cu ceilalți, astfel încât să atingi scopul stabilit. Competența socială este asigurată de ansamblul de abilități necesare optimizării relaționării interumane, cum ar fi:

- capacitatea de a adopta un rol diferit;
- capacitatea de a influența ușor grupul precum și indivizi izolați;
- capacitatea de a stabili ușor și adecvat relații cu ceilalți;
- capacitatea de a comunica ușor și eficient cu grupul și cu indivizii separat;
- capacitatea de a utiliza adecvat puterea și autoritatea;
- capacitatea de a adopta ușor diferite stiluri de conducere [3, p. 20].

Pentru validarea setului de competențe și abilități sociale prin proiectul „De la vulnerabilitate la incluziune”, implementat de Asociația PRODOCS, s-a realizat un studiu realizat în iunie 2022, care a vizat 73 de copii din 7 Centre de plasament din republica (dintre care 38 de fete și 35 de băieți), proveniți din medii social-vulnerabile. Competențele sociale analizate au fost: comunicarea, cooperarea, lucru în echipă, legarea prietenilor, respectarea timpului și soluționarea conflictelor.

Astfel, în urma intervențiilor proiectului, prin activitățile demarate, se constată înregistrarea unor performanțe destul de vizibile. Este de menționat faptul că peste 70% dintre copii au indicat că le este *mult mai ușor* după activitățile din proiect să inițieze o discuție cu un coleg (74%) sau să comunice cu prietenii, având în vedere stima de sine scăzută ca urmare a automarginalizării acestor copii datorită etichetării din partea celorlalți colegi. Un aspect îmbucurător îl constituie ușurința acestor copii de a lega prietenii în mediul școlar (71%), deoarece acest lucru contribuie direct la lărgirea rețelei de prieteni și de ce nu, rețeaua de suport, pentru viitoare situații de incertitudine. Lărgirea grupului de prieteni și intensificarea relaționării cu aceștia facilitează, implicit, participarea și implicarea copiilor în activități de grup, ceea ce semnalizează începutul creșterii încrederii în sine, o consecință se dezvoltă abilitatea de a face față unei situații noi. (Fig. 1)

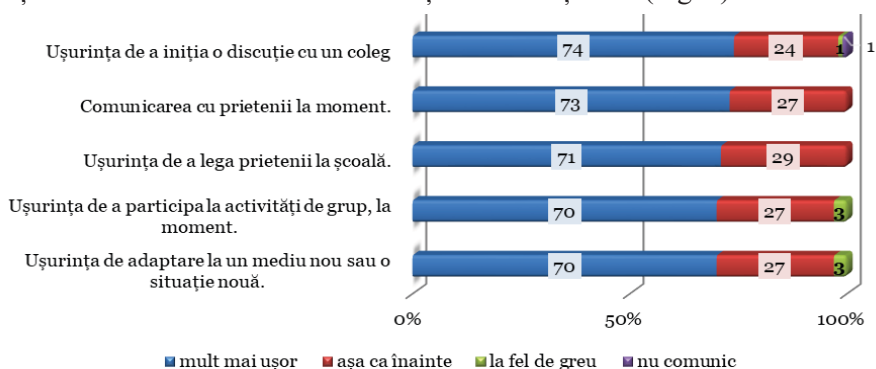

Fig.1. Abilități de relaționare și integrare în grupul de prieteni a copiilor din plasament, %

Un alt punct forte al activităților proiectului constă în dezvoltarea abilităților de gestionare a stărilor afective și emoționale a copiilor. Prin urmare, aceștia au indicat că nu li s-a întâmplat în ultima perioadă ca să-și supere prietenii în timpul comunicării (15%) sau chiar dacă și s-a întâmplat a fost destul de rar (40%) sau mai rar decât înainte (38%) (Fig. 2). La această performanță i-a ajutat faptul că pot înțelege și, prin urmare, empatiza cu prietenii lor, atunci când sunt triști sau supărați, mult mai ușor ca înainte (71%) (Fig.3).

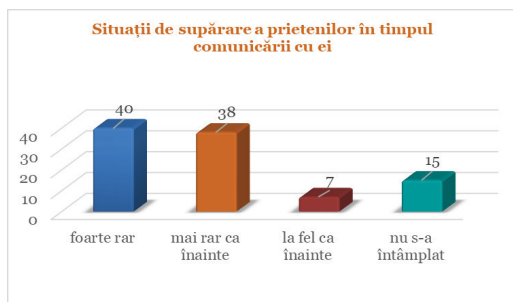

Fig. 2. Situații de supărare a prietenilor în timpul comunicării, %

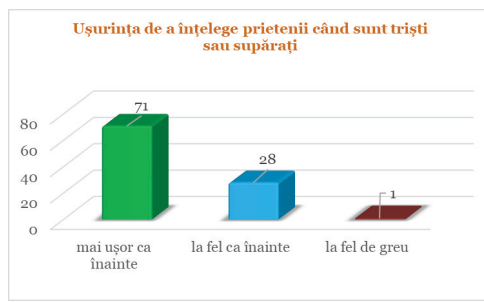

Fig. 3. Înțelegerea stărilor emoționale ale prietenilor, %

Responsabilitatea și asumarea consecințelor faptelor personale i-a ajutat pe copii să fie mai toleranți față de opiniile diferite pe care le au semenii lor. Astfel, 76% dintre copii au menționat că le vine mult mai ușor acum să accepte opinii diferite, comparativ cu perioada precedentă (Fig.4).

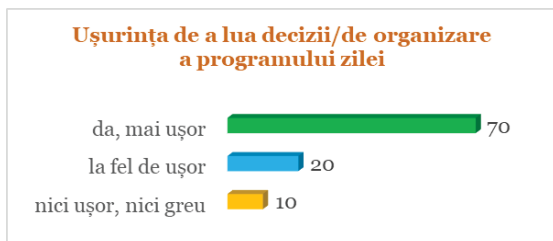

Fig. 4. Ușurința de a lua decizii și de organizare a programului zilei, %

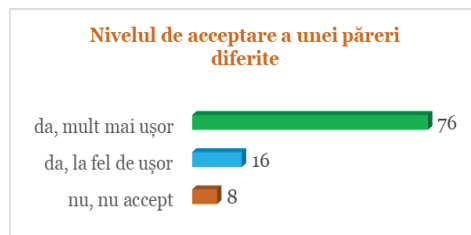

Fig. 5. Ușurința acceptării unei păreri diferite, %

În acest context, trebuie de subliniat că abilitatea de a gestiona viața personală în concordanță cu sarcinile școlare constituie ciclul pentru dezvoltarea ulterioară a unei vieți independente.

În concluzie, inteligența emoțională din viața adultă își are originea în dezvoltarea competențelor emoționale și sociale în perioada preșcolară, aceasta fiind o perioadă de achiziții fundamentale în plan emoțional, social și cognitiv. Copilăria este perioada cea mai indicată pentru dezvoltarea și optimizarea competențelor emoționale și sociale esențiale pentru funcționarea și adaptarea în viața adultă. Pentru copiii care provin din medii sociale dezavantajate, efectele negative ale dezvoltării inadecvate ale acestor competențe afectează sănătatea mentală și comportamentul social atât pe termen scurt, cât și pe termen lung. Copiii, ale căror competențe sociale sunt insuficient dezvoltate, întâmpină dificultăți în formarea și menținerea relațiilor sociale, adesea ei pot fi marginalizați respinși de colegii lor, petrecând mai mult timp jucându-se singuri, ceea ce contribuie la izolare și la interacțiuni limitate cu copiii de aceeași vârstă. Aceste carențe de dezvoltare sunt responsabile pentru limitarea contextelor în care copiii pot învăța competențele sociale specifice vârstei, generând un cerc vicios care poate duce la amplificarea problemelor de relaționare și în viața de adult.

Referințe:

1. ABRIC, Jean-Claude. *Psihologia comunicării, teorii și metode*. Iași: Polirom, 2002.
2. CATRINEL, S.A., KÁLLAY, Éva. *Dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolari : ghid practic pentru educatori*. Cluj-Napoca, 2010.
3. MARCUS, S. *Competența didactică*. București: All Educațional, 1999.
4. ROSENBERG, Marshall B. *Comunicarea nonviolentă. Un limbaj al vieții*. Ponte, 2014.

ADAPTAREA SOCIALĂ A STUDENȚILOR CU DIZABILITĂȚI ÎN MEDIUL ACADEMIC

SOCIAL ADAPTATION OF STUDENTS WITH DISABILITIES IN THE ACADEMIC ENVIRONMENT

Aurelia RACU, ORCID: 0000-0001-5116-867X
Natalia MUNTEANU, ORCID: 0000-0003-4816-4410
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 316.4.063.3:378.011.32-056.3

e-mail: racuaurelia13@gmail.com
e-mail: munteanunatalia44@gmail.com

În ultimul deceniu, ca urmare a tendințelor globale de umanizare a vieții sociale, s-a conturat în mod activ un mediu fără bariere, iar atenția acordată problemei educației pentru persoanele cu dizabilități a crescut în mod dramatic. Acest articol oferă o scurtă trecere în revistă a istoriei educației persoanelor cu dizabilități în contextul formării modelului social al dizabilității. Accentul principal este pus pe evidențierea experienței internaționale în organizarea învățământului superior pentru persoanele cu dizabilități. Sunt prezentate unele rezultate ale studiilor științifice privind problemele legate de educarea studenților cu dizabilități în instituțiile de învățământ superior.

În pofida faptului că multe țări dezvoltate au implementat o serie de măsuri pentru a crește accesibilitatea persoanelor cu dizabilități, există încă anumite bariere și dificultăți pentru această categorie de studenți. Acest material evidențiază abordări conceptuale ale procesului de adaptare a tinerilor la mediul academic.

Punerea în aplicare a politicii de stat în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități implică posibilitatea pentru respectarea drepturilor la educație, acces și participare, care permite unei persoane cu dizabilități să devină un membru egal al societății. Pentru persoanele cu dizabilități, învățământul profesional superior contribuie la depășirea izolării sociale și a dependenței economice. În prezent, sunt în curs de desfășurare activități specifice pentru a crea un învățământ profesional superior incluziv în instituțiile de învățământ superior.

În domeniile conexe de cercetare – filozofie, sociologie, psihologie, pedagogie etc. – s-au constituit, în ultimii ani, segmente importante, serios fundamentate științific, în care sunt formulate și analizate o multitudine de abordări conceptuale ale noțiunii de adaptare socială. Deși, în mare parte, acestea aparțin unor autori străini și, implicit, se referă la alte realități decât cele autohtone, unele dintre ele pot fi preluate și aplicate cu succes, ca bază teoretică și metodologică, în condițiile naționale de promovare a proceselor complexe, circumscrise eforturilor de adaptare socială a tinerilor în mediul academic. Să analizăm, în continuare, câteva dintre abordările conceptuale ale noțiunii de adaptare socială a acestei categorii de studenți în condițiile instituțiilor de învățământ superior

și mediu de specialitate din Republica Moldova, astfel încât, odată aplicate, acestea să contribuie la extinderea oportunităților de incluziune a tinerilor în mediul educațional și, prin urmare, social.

Termenul „adaptare socială”, definit ca „proces de modificare a comportamentului uman, în urma căreia rezultă o corelare a structurii individuale a individului cu structura socială a mediului înconjurător” și abordat ca atare în literatura de specialitate timp de aproape două secole. În linii mari, abordarea modernă a fenomenului adaptării sociale a individului are la origini unele concepții și teorii promovate activ la confluența secolelor XIX și XX de către două personalități proeminente ale științei europene – H. Spencer [4], și E. Durkheim[1].

Spencer definea noțiunea de *adaptare socială* ca „proces complex, a cărui finalitate constă în adaptarea particularităților individuale ale persoanei la setul de relații sociale și funcționale în mediul de care aceasta aparține”. Spre deosebire de Spencer, Durkheim pune accent pe capacitățile individuale de adaptare la mediu, diferite de la o persoană la alta. Din setul acestor capacități decisivă, în opinia lui Durkheim, este cea de subordonare normelor specifice mediului social cu prețul renunțării la acele manifestări individuale care ar putea veni în contradicție cu normele respective, sfidându-le sau anulându-le. În timp, poziția lui Durkheim a evoluat, cercetătorul revizuiindu-și, între altele, abordarea privind caracterul „impus” al normelor sociale.

Privite prin prisma concepțiilor moderne, abordările științifice ale lui Spencer și Durkheim erau marcate de un neajuns determinant. Ambii considerau că mediul social este cel care domină individul, în timp ce individul, în efortul său de adaptare, se află mereu în poziția pasivă de subordonare și supunere în fața influențelor din exterior.

Sociologul M. Weber care a lansat ideea care susține că orice individ este capabil să răspundă exigențelor adaptative ale mediului social și să respecte normele impuse de acesta în două posibile moduri – fie le acceptă așa cum sunt, fie le respinge și încearcă să le remodeleze în funcție de necesitățile și așteptările sale. Weber insistă pe libertatea fiecărui individ de a alege, în mod rațional și asumat, modelul de comportament social pe care și-l dorește.

Istoria problemei oferă și alte concepții privind modalitățile de adaptare a persoanei la mediul social, unele dintre ele încercând să stabilească un echilibru între factorii obiectivi, reprezentați de mediu, și factorii subiectivi, reprezentați de particularitățile individuale ale persoanei. Sugestive, în acest sens, sunt abordările funcționale și structurale fundamentate de către autori precum sunt sociologii americani T. Parsons și R. Merton; modelele sistemice elaborate de L. Bertalanffy, E. Hiddens, A. Averianov, care permit abordarea adaptării sociale concomitent de pe două poziții – cea a mediului ca obiect al adaptării și cea a individului ca participant activ la acest proces bivalent.

În prezent, majoritatea absolută a teoreticienilor și practicienilor din Europa și, implicit, din țara noastră au adoptat o viziune complexă asupra procesului de adaptare socială a persoanelor cu dizabilități. Potrivit acestei viziuni, adaptarea socială este un proces ce evoluează din două direcții – dinspre individ și dinspre mediu, iar la intersecția

acestor două curente interdependente se realizează obiectivul urmărit, și anume: adaptarea socială sub forma sa optimă de „coexistență reciproc avantajoasă” dintre individ și mediu. Finalitatea acestui proces se exprimă nu doar prin toleranță reciprocă, ci prin crearea unor oportunități de autorealizare, inclusiv prin valorificarea potențialului intrinsec al persoanei cu dizabilități.

Atunci când se urmărește adaptarea și, prin urmare, integrarea studentului în mediul academic, toate aspectele sunt egal de importante. Tânărul nu se va putea concentra asupra studiilor, dacă mediul psihosocial din sălile de curs și, nu în ultimul rând, din căminele studențești sau din alte locații, unde se desfășoară activități extracurriculare, nu va fi adecvat și flexibil, în funcție de cerințele, necesitățile și particularitățile fiecărui membru al colectivului.

Modelul complex de adaptare a studenților cu dizabilități la mediul universitar ar trebui să includă, cel puțin, trei componente obligatorii: *accesibilitatea spațiului fizic; accesibilitatea programelor de studii; accesibilitatea serviciilor psihosociale pentru toate părțile implicate în activitatea unei instituții de tip incluziv – studenții cu și fără dizabilități, corpul profesoral-didactic, reprezentanții instituțiilor comunitare din proximitate.*

Rezultatele investigației efectuate ne permit să confirmăm că pentru asigurarea acestei triade prioritare a modelului de adaptare a studenților cu dizabilități la mediul universitar se impun pași concreți la toate nivelurile ce constituie și definesc mediul academic. Este vorba, în primul rând, despre un set de acțiuni menit să faciliteze, să stimuleze și să documenteze efortul de optimizare a integrării și adaptării.

Referințe:

1. DURKHEIM, E. *Regulile metodei sociologice*. Iași: Polirom, 2002. 192 p.
2. RACU, A. (coord. științific). *Incluziunea educațională și socială a tinerilor cu dizabilități în învățământul superior: Ghid științifico-metodologic*. Chișinău: Pontos, 2016. 268 p. ISBN 978-9975-51-803-1.
3. RACU, A., POPOVICI, D.V., POPA VELEA, O. [et al.]. *Incluziunea socială în mediul academic: provocări, oportunități, soluții contemporane: Suport didactic*. Chișinău: Pontos, 2019 (Tipogr. “Print-Caro”). 132 p. ISBN 978-9975-72-412-8.
4. SPENCER, H. *Eseuri despre educație*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1973.
5. ПАРСОНС, Т. Система координат действия и общая теория систем: культура, личность и место социальных систем. В: *Американская социологическая мысль*. Москва, 1996.

CONCEPTUL DE NEVOIE ÎN CHIRURGIA ESTETICĂ. O ABORDARE SOCIOLOGICĂ

THE CONCEPT OF NEED IN COSMETIC SURGERY. A SOCIOLOGICAL APPROACH

Ana-Maria RENȚEA, ORCID: 0000-0001-9398-7729
Universitatea din București

CZU: 617.5-089.844:303.62

e-mail: ana.rentea@drd.unibuc.ro

Nevoia este un concept complex, studiat de discipline din arii diferite, de la biologie până la științe sociale, explicat într-o multitudine de feluri, având o pluralitate de sensuri, fără a sta sub semnul unei definiții iuniversale. În lucrarea de față, analizăm modul în care nevoia se articulează în domeniul chirurgiei estetice, mai exact cum este ea definită, care sunt semnificațiile și formele pe care le ia și cum se construiește în relație cu opusul său conceptual, dorința. Potrivit *Dicționarului Britannica*, nevoia desemnează, printre altele, „ceva care e necesar pentru a trăi, a reuși sau a fi fericit” [1]. În schimb, chirurgia estetică se prezintă ca o chirurgie făcută la cererea pacientului și bazată pe alegerea acestuia (chirurgie electivă), deci ca o chirurgie nenecesară, realizată în scopul înfrumusețării, iar nu în scop medical [2]. Suprapunând cele două definiții, printr-o simplă deducție logică rezultă că noțiunea de nevoie, în esență ceva „necesar”, nu se aplică în sfera chirurgiei estetice, prin definiție „nenecesară”. La o primă vedere, chirurgia estetică nu se fundamentează deci pe nevoie. Și totuși, nevoia nu doar că apare des în discursul chirurgilor plasticieni și al pacienților de chirurgie estetică, dar, paradoxal, este invocată ca element de legitimare a operațiilor estetice, intervenții care nu reclamă nevoia, cel puțin judecând după definiția lor. Așadar, dacă nevoia apare de fapt în chirurgia estetică, care este narațiunea sociologică ce se țese în jurul ei? Din punct de vedere metodologic, am folosit interviul ca principală metodă de cercetare, realizând 21 de interviuri cu pacienți și chirurși plasticieni din România, dublat de observația participativă făcută într-o clinică bucureșteană de chirurgie plastică, toate acestea fiind corelate cu teoriile sociologice despre nevoie dezvoltate de Zygmunt Bauman și Don Slater.

În primul rând, nevoia este unul dintre criteriile pe care chirurgii plasticieni le folosesc pentru a face deosebirea dintre chirurgia estetică și chirurgia plastică, specificitatea „mamă” căreia chirurgia estetică îi aparține. Chirurgia plastică se face dintr-o nevoie pe care Don Slater ar numi-o „obiectivă” [3, p. 316], adică o nevoie plasată în corpul uman, întemeiată din punct de vedere medical, o nevoie de ordin funcțional, ce poate afecta sănătatea individului și care are un caracter urgent, imediat (ex.: intervențiile postarsură sau postaccident ori cele de corectare a gigantomastiei). În

schimb, operațiile estetice sunt puse sub semnul lui „*nu trebuie neapărat să le faci*”, o sintagmă care a apărut des în interviuri, ca un leitmotiv, sugerând caracterul lor opțional, preferențial și nonurgent, ceea ce corespunde mai degrabă cu „dorința” decât cu „nevoia”, în viziunea lui Slater [3]. Așadar, nevoia (sau mai degrabă lipsa nevoii) din chirurgia estetică este definită în contrast cu nevoia imperativă care stă la baza chirurgiei plastice, nevoia jucând, astfel, rolul de element de graniță între două ramuri medicale înrudite, dar diferite totuși.

În al doilea rând, deși nevoile pe care se bazează chirurgia estetică nu au de-a face cu sănătatea, aceasta nu înseamnă că ea nu răspunde unor nevoi. În literatura de specialitate despre operații estetice, se atestă că cele din urmă îndeplinesc o funcție terapeutică, ele contribuind la starea de bine [4, p. 235] și la fericirea pacientei [5, p. 330]. Prin urmare, operațiile estetice „vindecă” nu atât exteriorul sau corpul, cât interiorul sau nevoile emoționale, cum ar fi nevoia de încredere în propria persoană [4]. Însă, la fel ca orice alt lucru ce există în universul vieții sociale, aceste nevoi afective nu se manifestă izolat, exclusiv la nivel psihologic, ci întotdeauna într-un context social. Întreaga noastră viață emoțională este structurată de o serie de instituții sociale [6, p. 14]. În cazul chirurgiei estetice, nevoile emoționale resimțite de paciente sunt create, ajustate și chiar intensificate de aranjamentul social în care se derulează viețile lor private. De pildă, multor femei care au ajuns să apeleze la operații estetice, ideea că ceva ar fi „defect” la corpul lor le-a fost indusă și întărită în contexte de *bullying* la școală, în perioada copilăriei și adolescenței, în contextul criticii partenerului de viață și, de regulă, în contextul „privirii” dezaprobatore a „celuilalt”. Deci, operațiile estetice tratează preponderent nevoi de ordin emoțional, care nu pot fi înțelese pe deplin decât într-un cadru social.

În al treilea rând, în cadrul chirurgiei estetice, nevoia este definită în relație cu unul dintre cele mai importante criterii de identificare socială a unui individ, un criteriu sociodemografic și un *marker* al sinelui: vârsta – strâns legată, la rândul său, de procesul de îmbătrânire. Îmbătrânirea este un proces care are, pe lângă consecințe fiziologice, și consecințe de natură socială, care, pentru femei, se dovedesc cu mult mai însemnate decât pentru bărbați, astfel că o femeie care înaintează în vârstă poate ajunge să fie văzută drept „redundantă” și eliminată de pe piața matrimonială sau de pe piața muncii [7, p. 93, 112]. O dovadă a presiunii pe care îmbătrânirea o exercită asupra femeilor este chiar faptul că acestea rămân și în prezent principalele consumatoare de chirurgie estetică [8, p. 6], în vreme ce o parte dintre operațiile estetice vizează tocmai anti-îmbătrânirea. La nivel discursiv, chirurgii plasticieni și pacientele consideră că nevoia de operații estetice devine cu adevărat justificabilă după ce femeia trece de „*o vârstă*”, pragul fiind fixat la 35-40 de ani. În realitate însă există paciente care își fac operații estetice de corectare a semnelor îmbătrânirii chiar dacă nu o nevoie „reală”, în terminologia lui Zygmunt Bauman [9, p. 1], tot așa cum există chirurghi dispuși să realizeze astfel de intervenții pe paciente motivate de nevoia preîntâmpinării bătrâneții, așa

cum am văzut cu ocazia unei blefaroplastii la care am asistat. În acest punct, operațiile estetice par să fie motivate mai degrabă de ceea ce Bauman numește nevoi „false” sau dorințe, nevoi create de piață, prin manipulare, într-o cultură consumeristă [vezi 9], decât de nevoi „reale”, întrucât așa-zisa nevoie de a combate îmbătrânirea nu este nici măcar o nevoie „cerută” de corp, ci o dorință stărnită de o societate în care standardul rămâne încă tinerețea.

În concluzie, conceptul de „nevoie”, așa cum apare el în chirurgia estetică românească, este un concept eterogen și volatil, care este supus subiectivității celor care îl folosesc, în detrimentul obiectivității de „manual”, și care se situează la granița (difuză) cu dorința. Nevoia, prin absența sau prezența sa, este elementul ce separă chirurgia estetică de chirurgia plastică, astfel încât cea dintâi nu reclamă existența unei nevoi justificate din punct de vedere medical, așa cum se întâmplă în cazul chirurgiei plastice. Cu toate acestea, nevoia există în domeniul chirurgiei estetice, dar sub o altă formă, nonmedicală: este vorba despre nevoia de „reparare” emoțională, o nevoie puternic influențată de contextul social. Concomitent, nevoia este definită prin raportare la vârstă, așa încât femeile, deși nu prezintă urme corporale vizibile ale îmbătrânirii, apelează la operații estetice din precauție, pentru a întârzia o realitate socială care, pentru ele, produce efecte mult mai serioase decât pentru bărbați. Dr. C., unul dintre chirurgii plasticieni pe care i-am intervievat, a surprins foarte bine situarea (mai degrabă incertă) a chirurgiei estetice pe axa dintre dorință și nevoie: „*Chirurgia estetică pendulează între moft și necesitate*”, afirmă el. În definitiv, indiferent de care dintre capetele axei se apropie, respectiv se îndepărtează mai mult, cert este că nevoia e plasată pe un continuum și că face parte, la nivelul chirurgiei estetice, dintr-un eșafodaj cel puțin spectaculos.

Referințe:

1. *The Britannica Dictionary, Need* [Accesat 17.08.2022] Disponibil:https://www.britannica.com/dictionary/need#ld_entry_v2_jumplink_need_2.
2. Royal College of Surgeons of England, *What is Cosmetic Surgery?*[Accesat 17.08.2022] Disponibil:<https://www.rcseng.ac.uk/patient-care/cosmetic-surgery/what-is-cosmetic-surgery/>.
3. SLATER, D. Needs/Wants. In *Core Sociological Dichotomies*. London: SAGE Publications, 1998, pp. 315-328, ISBN 0-8039-7978-9.
4. EDMONDS, A. Can Medicine Be Aesthetic?: Disentangling Beauty and Health in Elective Surgeries. In: *Medical Anthropology Quarterly*. 2013, 27(2), pp. 233-252.
5. GILMAN, S. L. *Making the Body Beautiful. A Cultural History of Aesthetic Surgery*. Princeton: Princeton University Press. 1999. 396 p. ISBN 0-691-02672-6.

6. ILLOUZ, E. *De ce iubire doare: o explicație sociologică*. București: Editura Art., 2015, 344 p. ISBN 9786067101874.
7. HUA, W. *Buying Beauty: Cosmetic Surgery in China*. Hong Kong: Hong Kong University Press. 2013, 266 p. ISBN 978-988-8139-81-1.
8. International Society of Aesthetic Plastic Surgery, *ISAPS International Survey on Aesthetic/Cosmetic Procedures performed in 2020*. 2021 [Accesat 19.08.2022]. Disponibil: https://www.isaps.org/wp-content/uploads/2022/01/ISAPS-Global-Survey_2020.pdf.
9. ROSALES, M.R.V. Needs and Wants. In: *Encyclopedia of Consumer Culture*. 2011 [Accesat 19.08.2022] Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/ICS_MRosales_Needs_ED11.pdf.

STRATEGII DE DEZVOLTARE COMUNITARĂ ÎN CONTEXTUL PROIECTELOR SOCIALE ÎN MEDIUL RURAL

COMMUNITY DEVELOPMENT STRATEGIES IN THE CONTEXT OF SOCIAL PROJECTS IN RURAL AREAS

Reghina ERHAN, ORCID: 0000-0001-7418-4402
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 316.42:352:330.59

e-mail: trinity636232@gmail.com

Decalajele în dezvoltare dintre rural și urban au făcut din dezvoltarea comunitară o practică predilectă în ruralul sărac. Pe baza statisticilor care arată că la nivel mondial majoritatea covârșitoare a săracilor locuiește în rural, Națiunile Unite se preocupă de dezvoltarea rurală prin politici, programe și agenții special create [1, p. 23].

„Strategiile de dezvoltare comunitară” sunt ghidate de principii generale și cu greu putem identifica „modele” coerente de dezvoltare. Aceasta deoarece variabilele care influențează dezvoltarea sunt extrem de numeroase, iar condițiile concrete în care se implementează strategiile diferă de la un context sociocultural la altul [2, p. 102].

Conform lui Rothman și Tropman (1987), pot fi identificate trei mari modele de dezvoltare comunitară: *cel al dezvoltării comunitare care pune accentul pe componenta de sociabilitate; cel al serviciilor sociale; și cel al acțiunii sociale* [2, p. 102].

1. Modelul dezvoltării comunitare „pure” sau al dezvoltării prin sociabilitate (denumit dezvoltare locală în abordările americane) accentuează o componentă sociologică, comunitatea având aici un sens apropiat de cel din sociologia clasică. În interiorul acestui model, sunt centrale așa-numitele obiective de proces: creșterea solidarității, integrării, a coeziunii la nivel comunitar, referindu-se la valori, atitudini, aspirații, rețele de relații. Crearea „capacității comunitare” prin participare este esențială, aceasta însemnând că respectiva comunitate dezvoltă în timp abilități care îi dau posibilitatea de se a manifesta în mod coerent și unitar, de a se ajuta pe sine însăși. Abordarea capitalului social se încadrează mai degrabă în această perspectivă. În spațiul american, dezvoltarea comunitară s-a concretizat prin crearea unor programe de tip vecinătate, cooperare în domeniul educației adulte, rețele informale de informare etc.

2. Un al doilea model este cel al serviciilor sociale, planificării sociale sau politicilor sociale, în care obiectivele sunt mai degrabă de conținut, cu alte cuvinte, scopul este acela al creării unor programe concrete care să rezolve probleme sociale sau să umple „golurile” de acoperire a serviciilor sociale. În timp ce primul model este mai degrabă sociologic, cel de-al doilea este revendicat cu precădere de asistența socială. Preocuparea este oferirea de bunuri și servicii celor care au nevoie de ele cu ajutorul experților care pot iniția sau facilita procesele de schimbare.

Modelul planificării sociale, al politicilor sociale include obiective specifice de rezolvare a problemelor sociale cu care se confruntă comunitatea: alcoolism, delincvență juvenilă, locuire, șomaj etc. Strategia de schimbare, în acest caz, include cercetarea științifică a problemelor și luarea celei mai bune decizii pe baza cunoașterii cât mai complete a realității. Agentul comunitar are el însuși abilități de cercetare sau apelează la experți fiind, în același timp, și cel care contribuie la implementarea programului. Structura de putere poate fi cea care angajează agentul comunitar sau îl susține în eforturile sale.

3. Ultimul model este cel al acțiunii sociale în care importantă este mobilizarea socială împotriva unei in justiții percepute de către oamenii din comunitate și care poate elimina astfel obstacolele din calea dezvoltării comunității. Acesta se concentrează asupra obiectivelor referitoare la aspecte care țin de nedreptatea pe care oamenii o percep în comunitate. În Statele Unite, Alinsky a fost cel care a impus acest model de provocare a structurii puterii și de schimbare a distribuției acesteia la nivel comunitar. Mișcările sociale care au avut ca scop obținerea reducerii taxelor, obținerea unor drepturi, șanse egale, eliminarea discriminării, câștigarea unor drepturi sociale pot fi încadrate în această abordare. Deși acestea sunt considerate obiective de conținut, acțiunea socială poate include și obiective de proces, ea contribuie la creșterea integrării sociale a anumitor categorii defavorizate sau a coeziunii sociale la nivel comunitar.

Din modelele de dezvoltare comunitară descrise, reiese trei tipuri de strategii: (1) strategia intervenției autoritare; (2) strategia centrată pe client; (3) strategia reformei radicale [1, p. 24].

1. *Strategia intervenției autoritare.* Strategia presupune un agent (de obicei, din afara comunității) care induce schimbările prin propunerea de proiecte și planuri care sunt în interesul comunității, iar localnicii, prezumptiv raționali, subscriu propunerilor. Argumentul fundamental al acestui model este dat de presupusa ignoranță și proasta circulație a informației înspre comunitate. Agenții din domeniile științelor sociale au aici un rol secundar: acela de a facilita adoptarea și difuzarea noilor tehnologii care îmbunătățesc viața oamenilor. Agentul extern aduce cu sine informații, cunoștințe, abilități care lipsesc comunității, iar cercetarea de natură științifică extinde baza cunoașterii.

Criticile aduse acestei strategii se centrează pe problematica lui „*locus of control*” în procesul de dezvoltare, respectiv cine decide care este problema care cere soluție și care este cel mai bun curs al acțiunii? Cine decide dacă sunt sau nu resurse suficiente? Riscul este de a diminua autonomia locală. Prin contrast, alte două strategii, cea centrată pe client și strategia reformei radicale, oferă comunităților șansa de a-și decide singure soarta.

2. *Strategia centrată pe client,* cu o bază ideologică populistă, plasează accentul pe egalitate politică și suveranitatea cetățenilor ca mijloace prin care aceștia pot deține controlul asupra propriilor destine. Principala funcție a statului este de a garanta fiecăruia cetățean dreptul la libertate de expresie. În vreme ce conceptele promovate de acest mod de intervenție provin din vechile teorii ale democrației și în liberalismul modern,

declarațiile contemporane ale ideologiei populiste derivă din științele sociale. De aceea apare evident contrastul dintre acest gen de intervenție și cel al strategiei autoritare care își are rădăcinile ideologice în științele naturii. Notele distinctive ale strategiei centrate pe client sunt următoarele: 1) toți oamenii sunt inerent activi în a-și căuta modalități de satisfacere a nevoilor; comportamentul lor este rațional și are un scop, iar experiențele lor zilnice sunt continue și ei permanent își evaluează utilitatea comportamentului și a consecințelor în atingerea scopului care este, în principal, satisfacerea nevoilor; 2) oamenii învață din experiențe și dezvoltă un sistem funcțional de credințe, valori și comportamente; 3) învățarea experiențială este metoda prin care se dobândește încredere și se testează realitatea mai degrabă decât experimentele oamenilor de știință; 4) exercitarea drepturilor cetățenești constă și în angajarea în noi experimente și încorporarea a ceea ce s-a învățat din viața de zi cu zi. Astfel, agentul schimbării învață să lucreze în parteneriat cu cetățenii care participă activ la definirea problemei, identificarea soluțiilor alternative și a resurselor existente și la alegerea cursului acțiunii. Membrii comunității sunt considerați ca egali în deținerea de cunoștințe, iar problema agentului extern este de a facilita integrarea acestora în cele cu caracter pur tehnic.

3. *Strategia reformei radicale* încorporează o largă paletă de stiluri tactice – de la dezacorduri civile nonviolente la terorism sau persuasiuni ale partidelor politice de extremă stângă sau dreaptă. Ceea ce le este comun acestora este un set de asumptii: 1) toți cred în existența unei in justiții încorporate în sistem și a unei inegalități pe care cei care dețin puterea o perpetuează pentru propriile beneficii; 2) cei care dețin puterea nu sunt dornici de reforme; 3) schimbarea necesară nu se poate face decât luptând împotriva deținătorilor puterii.

Referințe:

1. BUȚIU, C.A. *Dezvoltare comunitară* [online]: *Support de studiu*. Alba Iulia, 2010. 40 p. [citată pe 08.08.2022]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/76590620/Butiu-dezvoltare-comunitara-2010>.
2. PRECUPETU, Iu. *Strategii de dezvoltare comunitară*. Iași: Expert Projects, 2006. 204 p. ISBN (10) 973-86263-9-0.

PRINCIPIILE ACHIZIȚIILOR PUBLICE ELECTRONICE

PRINCIPLES OF E-PROCUREMENTE

Tatiana CIOBANU, ORCID: 0000-0003-3812-1740

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 35.073.53:004.77

e-mail: mocreactanea@yahoo.com

Achizițiile publice electronice sunt o necesitate a sistemului administrației publice din Republica Moldova. Pentru a face față ritmului alert al proceselor din mediul socioeconomic, statul are obligația de a utiliza toate mecanismele posibile. Reingineria proceselor și digitalizarea achizițiilor publice permit creșterea transparenței și conferă administrației publice caracterul manevrabil. Achizițiile publice electronice sunt un fenomen inovator în activitatea administrației publice a Republicii Moldova, în esență fiind una din acțiunile de aliniere la practicile și reglementările statelor europene. Asigurarea unui cadru legal funcțional, eficient și transparent în domeniul achizițiilor publice, inclusiv prin armonizarea acestuia la Directivele Uniunii Europene și standardele internaționale, va fi posibil prin realizarea principiilor de bază care ghidează acțiunile autorității competente la elaborarea și implementarea politicilor în domeniul achizițiilor publice. În acest context, Ministerului Finanțelor îi revine un rol de bază [5].

Principiile fundamentale ale achizițiilor publice electronice înglobează ele înseși și principiile serviciilor electronice. Printre principiile preluate de la serviciile electronice se numără *asigurarea accesibilității la informație*, care presupune respectarea dreptului fundamental al cetățeanului de a avea acces la informațiile oficiale. Cu alte cuvinte, acest principiu susține transparența instituțională prin întărirea dreptului constituțional al cetățeanului la informație care poate fi exercitat deja și prin intermediul internetului, accesând pagina oficială ori site-ul autorității și solicitând informații [2].

Principiul *asigurării accesului* – este și un principiu propriu pentru achizițiile publice electronice. Fiind desfășurate electronic procedurile de achiziție, la acestea au acces orice operator economic interesat. Prin e-achiziții se propune asigurarea posibilității de a participa la proceduri ale operatorilor economici în mod egal și echitabil. Astfel, sporind concurența între operatorii economici și, în cazul formulării documentației corect de către autoritatea contractantă, se asigură creșterea calității produsului achiziționat spre final.

Un principiu universal este cel al *transparenței*, care în cazul achizițiilor publice se consideră unul foarte relevant. Fiind un proces de procurare din banii publici a necesităților publice, achizițiile publice implică multe riscuri, printre care – riscul de

corupere. Astfel prin utilizarea achizițiilor publice electronice, se respectă implicit principiul transparenței. Fiind desfășurate în mediul on-line, pe platforme specializate, prin publicarea tuturor condițiilor din timp, în realizarea procedurilor de achiziții publice, riscul de corupere scade semnificativ, interacțiunea dintre funcționari și potențialii furnizori fiind limitată.

La rândul său, transparența generează un alt principiu – *integritatea autorităților*. Integritatea se datorează instrumentelor de achiziții electronice, care facilitează accesul la licitațiile publice și îmbunătățesc transparența proceselor de achiziții publice, responsabilitatea oficialilor de achiziții, ceea ce contribuie la atenuarea riscurilor de corupție inerente proceselor de achiziții.

Utilizarea sistemelor de achiziții electronice se fundamentează și pe principiul *participării*, instrumentele electronice contribuind la comunicarea eficientă cu furnizorii, asociațiile de afaceri și alte părți interesate relevante, precum și la informarea eficientă. Lărgind accesul mai multor subiecți, crește posibilitatea de a scădea numărul achizițiilor anulate pe motivul lipsei ofertelor. În context, este importanta activitatea de clarificări, care promovează un dialog constructiv și transparent între autoritățile de achiziții și furnizori [3].

Achizițiile publice electronice se bazează pe *eficiența proceselor*, deoarece instrumentele de achiziții electronice simplifică procesele de atribuire și gestionare a contractelor, generând astfel economii de costuri. Prin antrenarea unor resurse financiare, umane și de timp, se poate obține un rezultat similar sau chiar mai bun față de procedurile tradiționale.

Prin aplicarea *evaluării*, sistemele de achiziții electronice prezintă rezultate eficiente ale procesului de achiziții prin colectarea de informații consistente, actualizate, de încredere și prin utilizarea datelor privind achizițiile anterioare. Ulterior datele, fiind ușor filtrate și aplicate algoritme de calcule, permit deducerea unor tendințe în achizițiile publice și gestionarea finanțelor publice.

Pentru utilizarea achizițiilor publice electronice, este nevoie de capacități în domeniul tehnologiilor informaționale ale comunicațiilor. Făcând parte din e-guvernare, achizițiile publice promovează principiul *competențelor TIC* în rândul forței de muncă din domeniul achizițiilor publice și potențialilor ofertanți/furnizori. Toți actorii implicați trebuie să știe cum să utilizeze sistemele și instrumentele de achiziții electronice și să le aplice corespunzător.

Armonizarea cadrului juridic cu reglementările și standardele internaționale, sau principiul *integrării*, este un principiu care, în principal, poate preveni și soluționa dilemele juridice în domeniu, luând în considerație că Uniunea Europeană a început implementarea serviciilor publice electronice, având o experiență și o bază analitică în plină ascensiune. Sistemele electronice de achiziții publice contribuie la integrarea informațiilor privind achizițiile publice și finanțele publice fiind posibilă o evidență și cercetare la nivel local, național sau chiar internațional [1].

Principiul care este și o componentă indispensabilă a achizițiilor publice electronice și a întregului fenomen de guvernare electronică, pe lângă axarea pe transparență,

este cel de *protecție și securitate*. Acesta presupune respectarea drepturilor și libertăților constituționale ale operatorilor economici în procesul de creare, stocare, prelucrare și transmitere a informației, inclusiv protecția datelor personale, prin metode și mecanisme de asigurare a securității informaționale; prioritatea aspectelor politice, economice și sociale asupra celor tehnice și tehnologice, în conformitate cu cadrul legislativ existent care reglementează securitatea datelor cu caracter personal [4].

Activând în spațiul virtual, plasând informații și desfășurând proceduri, suntem supuși unor riscuri însoțite de spațiul virtual. Achizițiile publice fiind un subiect ce are drept finalitate atribuirea unor contracte de valoare spre îndeplinire, pot deveni țintă pentru cyber infractori. Operatorii economici de rea-credință care doresc să elimine concurenții ori să blocheze unele proceduri, pot apela la ajutorul unor astfel de infractori pentru a distorsiona în favoarea lor mersul achizițiilor. În contextul dat, principiul *protecției și securității accesului la informație* are un rol eminent. Realizarea acestui este unul din cele mai costisitoare în procesul de implementare a guvernării electronice în Republica Moldova [6, p.356].

Statul are obligația de a atrage o atenție sporită riscurilor și mijloacelor de prevenire a lor în mediul electronic, în special asupra rețelelor și a bazelor de date gestionate. La rândul său, un sistem securizat de baze de date oferă o mulțime de avantaje pentru prestator, adică statul și autoritățile lui, crescând odată cu aceasta și încrederea cetățenilor: obținerea încrederii partenerilor (furnizori, beneficiari); continuitatea afacerii; îmbunătățirea sistemelor de prevenire și răspuns în caz de incidente; minimizarea riscurilor pentru furtul, coruperea sau pierderea datelor; accesarea în siguranță a informației (de către angajați și cetățeni); justificarea și optimizarea costurilor necesare implementării controalelor de securitate; demonstrarea implicării și angajamentul managementului pentru securitatea informațională; asigurarea faptului că riscurile și controalele sunt permanent revizuite.

În concluzie, pentru ca în procesul de realizare a achizițiilor publice electronice să fie respectate principiile enumerate mai sus și să fie posibilă o activitate eficientă în procesul de interacțiune a componentelor – instituții reglementatoare, autorități contractante și operatorii economici, sunt necesare acțiuni de creștere a capacităților TIC a autorităților prin educarea competențelor necesare a angajaților, dotarea cu echipament necesar și alocarea de resurse pentru întreținere. În special, acest lucru se referă la dimensiunea administrației publice locale. Capacitatea administrativă exercitată la nivel local nu corespunde necesităților tot mai diverse ale comunităților locale. Soluția ar fi dezvoltarea capacității personalului din administrația publică locală de a exercita un management public modern. Îndeplinirea acestui deziderat se află într-o strânsă conexiune cu realizarea descentralizării la nivel local. Crescând posibilitățile fiscale, majorând astfel veniturile în bugetele locale și oferind instrumentul de e-Achiziții publice, va fi atins nivelul de independență financiară maximă. Modernizarea achizițiilor publice electronice prin urmărirea necondiționată a principiilor, fără îndoială, devine o prioritate a reformei administrației publice, fără de care este imposibilă atingerea unor performanțe credibile în procesul de reformă.

Referințe:

1. Directiva 2014/55/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 aprilie 2014 privind facturarea electronică în domeniul achizițiilor publice (Text cu relevanță pentru SEE). Accesibil pe internet: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32014L0055>
2. Legea nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informație. În: *Monitorul Oficial*, nr. 88-90 din 28.07.2000.
3. Legea nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. În: *Monitorul Oficial*, nr. 197-205 din 31.07.2015.
4. Legea nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal. În: *Monitorul Oficial*, nr. 170-175 din 14.10.2011.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 696 din 30-08-2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Finanțelor. În: *Monitorul Oficial*, nr. 329 din 06.09.2017.
6. COLUN, T. Securitatea sistemelor informatice - pilon de bază al siguranței informaționale. În: *6 th International Conference „Telecommunications, Electronics and Informatics” ICTEI- 2018*. Chisinau, 24-27 May 2018.

E-GUVERNAREA CA O NOUĂ TENDINȚĂ ÎN PROCESUL DE LUARE A DECIZIILOR

E-GOVERNANCE AS A NEW TREND IN DECISION-MAKING

Victoria BEVZIUC, ORCID: 0000-0001-9189-641X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 354:004.9(478)

e-mail: victoriabevziuc@yahoo.ro

Eficiența administrativă, calitatea serviciilor publice și participarea democratică sunt principiile de bază ale ambelor, e-guvernarea și buna guvernare. E-guvernarea oferă însă șansa de a depăși o anumită focalizare particularistă care predomină în multe inițiative de bună guvernare, în favoarea unei înțelegeri mai integrale a reformei statului. După cum se știe, conceptul de bună guvernare a fost introdus de Banca Mondială la sfârșitul anilor 1980 pentru a descrie dezideratele unei reglementări publice transparente și eficiente și a furnizării de servicii pentru creșterea orientată spre piață [1].

Garcia și Pardo au încercat să dezvolte o înțelegere a provocărilor inițiativelor de e-guvernare și au căutat să elaboreze strategia-cheie de succes (KSS) [2, p.187-216]. Admițând că nu există o listă unică de provocări pentru inițiativele de e-guvernare, există coerențe notabile între discipline. Aceste provocări consistente sunt propuse ca provocări primare pentru e-guvernarea și grupate în cinci categorii în funcție de aspectul lor de bază: (i) informații și date; (ii) tehnologia informației; (iii) organizaționale și manageriale; (iv) juridice și de reglementare; și (v) instituțional și de mediu. Aceste provocări sunt importante din punctul de vedere al factorilor de eficacitate. Unii dintre acești factori sunt rezistența la schimbare și atitudinile, și comportamentul managerilor. De fapt, ei au sugerat, de asemenea, strategii pentru a aborda fiecare dintre aceste probleme și acei factori au fost numiți ca strategii-cheie de succes, din care factorii de eficacitate și managementul schimbării pot fi identificați cu ușurință. De exemplu, „ușurința de utilizare” și „utilitatea” sunt factori care vor spori eficacitatea proiectului de guvernare electronică. În mod similar, „implicarea utilizatorului final” va reduce rezistența la schimbare.

Abordarea Băncii Mondiale distinge patru dimensiuni-cheie ale guvernantei: (1) managementul sectorului public, (2) responsabilitatea, (3) statul de drept și (4) transparența. Motivul pentru care e-guvernarea este introdusă ca vehicul pentru promovarea bunei guvernări constă în abordarea sa dualistă a modernizării statului: ea combină un accent intern pe reforma administrativă cu un accent extern pe relațiile stat – cetățean (sau stat – client). În contextul schimbării rapide a rolurilor pentru actorii publici și privați în procesul de dezvoltare, e-guvernarea este văzută ca un instrument pentru simultan: creșterea eficienței administrației publice, îmbunătățirea furnizării serviciilor publice și consolidarea deschiderii și transparenței proceselor politice.

Procesul de e-Guvernare în Republica Moldova a fost lansat în 2006 odată cu aprobarea Conceptului de e-Guvernare, implementarea acestuia a fost în stadiu-pilot și experimental până în 2010 [3]. În acel an, a fost creat Centrul de e-Guvernare și proiectul de transformare a e-Guvernare pentru 2011-2016 a venit în sprijinul acestuia. Infrastructura de e-Guvernare implementată în cadrul acestui program strategic a impulsionat reforma administrației publice și a schimbat modul în care sunt furnizate serviciile publice [4].

În aprilie 2011, Moldova a devenit una dintre primele țări din Europa de Est care a lansat un portal de date deschise. Portalul, www.date.gov.md, reunește seturi de date dispartate și deconectate publicate de diferite ministere și birouri ale administrației centrale, sub o singură platformă umbrelă. Transparența este esențială atât a datelor deschise, cât și a guvernării deschise și, pentru a le susține, este important să ne asigurăm că sunt încorporate în modul în care agențiile guvernamentale își desfășoară activitatea. Utilizarea și acoperirea TIC în Republica Moldova a crescut și s-a răspândit într-un ritm ridicat în ultimul deceniu.

Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020” și Planul de acțiuni pentru 2013-2020 sunt principalele documente de susținere a e-guvernării. Strategia a fost construită pe trei piloni care acoperă cele mai importante domenii pentru creșterea sectorului: infrastructură și acces, conținut digital și servicii electronice, capacități și utilizare. Strategia și-a propus să aibă un impact asupra răspândirii TIC în zonele publice, private și de afaceri și a preconizat o societate informațională avansată în Moldova până în 2020. Ca urmare a implementării acesteia, cetățenii pot beneficia acum de acces extins la infrastructura TIC modernă, digital bogat, conținut și un număr extins de servicii electronice, precum și din instrumente și inițiative care îmbunătățesc alfabetizarea digitală și competențele tehnologice [5].

O platformă comună de guvernare electronică a fost concepută pentru a facilita dezvoltarea serviciilor electronice sectoriale, au fost implementate peste 20 de servicii electronice sectoriale, inclusiv: câștiguri rapide, impact ridicat, randament rapid, număr mare de utilizatori, procese de afaceri adecvate în vigoare, Infrastructură de back-office, două arhive au fost digitalizate – peste 14 milioane de documente de stare civilă și peste 20 de milioane de documente de cadastru au fost scanate, indexate și puse la dispoziție la cerere. Peste 5000 de funcționari publici au fost instruiți pe diverse subiecte guvernamentale digitale. Reingineria este o regândire fundamentală și o remodelare radicală a proceselor, cu scopul de a produce schimbări majore în indicatorii-cheie de performanță, cum ar fi costul, calitatea și viteza de livrare a serviciilor.

Toate aceste proiecte și inițiative conduse de guvern și susținute de donatori internaționali au avut ca rezultat o infrastructură națională de e-guvernare bine dezvoltată. După cum sugerează clasamentul global, încă necesită îmbunătățiri, dar oferă deja cetățenilor o gamă largă de servicii. În acest fel, portalul național de e-Services „servicii.gov.md” oferă în prezent acces Single-Sign-On la 178 de e-servicii și informații despre 649 de servicii administrative. Toate centrele de date de la autoritățile publice migrează la MCloud. Platforma de date deschise „date.gov.md” oferă acces la 10884 de resurse.

Sistemul de plată MPay integrează 86 de servicii publice administrative și a înregistrat până în prezent circa 20 de mil. de tranzacții. Platforma guvernamentală de schimb de date „MConnect” conectează 71 de entități, dintre care 45 sunt autorități publice.

În plus, în 2020 a fost lansat Portalul Guvernului Cetățenilor, format dintr-un set de resurse informaționale și tehnologii interconectate, menite să ofere cetățenilor un mecanism eficient și modern de obținere a informațiilor oficiale despre ei înșiși. Informațiile sunt obținute din registrele și sistemele informatice ale furnizorilor de date și sunt livrate printr-un singur punct de acces sau un cabinet virtual denumit „MCabinet”.

În concluzie, implementarea guvernării electronice în Republica Moldova a creat un mediu favorabil pentru tranziția la societatea informațională. E-guvernarea permite cetățenilor acces ușor și rapid la serviciile publice și datele guvernamentale, în format electronic, eliminând astfel birocrăția întâlnită în acest tip de relație și, în plus, asigurând transparență, calitate și încredere. De asemenea, este un instrument care contribuie la consolidarea relațiilor dintre cetățeni și autoritățile publice, bazate pe respect reciproc și cooperare interesată între stat și cetățeni. Drept urmare, țara noastră își va putea consolida poziția în rândul țărilor europene cu un nivel ridicat de utilizare a noilor tehnologii.

Referințe:

1. WORLD BANK. *Governance and Development*. Washington, 1992.
2. PARDO, T.A. E-government Success Factors: Mapping Practical Tools to Theoretical Foundations. In: *Government Information Quarterly*, 2005, 22(2), pp.187-216.
3. Hotărâre nr. 733 din 28.06.2006 cu privire la Concepția guvernării electronice. Publicat: 14.07.2006 în: *Monitorul Oficial*, nr. 106-111, art. 799.<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=316558> [Accessed: 15.05.2022].
4. <http://www.egov.md/en> (the site of the e-Governance Agency).
5. https://mei.gov.md/sites/default/files/raport_de_evaluare_moldova_digital_2020.semnat.pdf?fbclid=IwAR3Ei7fhzkxuWCH9UotCqF3IQx_jUb-BzgEwjYbUJkhRZDNKozwXNnEUnSxQ

FENOMENUL DE RESENTIMENT ÎN CULTURA POLITICĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

THE PHENOMEN OF RESENTIMENT IN THE POLITICAL CULTURE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Angela COLAȚCHI, ORCID: 0000-0002-4294-5884
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 316.74(478):32

e-mail: colatchi@yahoo.com

Până nu demult, cultura politică a unei bune părți a membrilor societății din Republica Moldova aproape cu nimic nu se deosebea de cultura politică parohială a unei societăți totalitare din perioada sovietică. Ea posedă un nivel redus de dezvoltare a individualității, interesului minimal, ba chiar lipsa acestuia, față de politică, atitudini de supunere oricărui centru de putere reală, mentalitate extrem de ideologizată, ignorarea și opunerea totală față de părerile netradiționale, intoleranță față de tot ce nu se încadrează în propriile viziuni, competența redusă în problemele conducerii statului, nihilism în problemele de drept și poziții civice subdezvoltate.

Schimbările în structura politică se desfășoară cu mult mai rapid decât implementarea noului tip de cultură politică. Formarea unei culturi politice participative la membrii societății moldovenești este un lucru destul de dificil. Incongruența dintre structura instituțiilor politice noi și cultura politică veche provoacă situații de criză, conflicte politice și sociale. În aceasta ordine de idei, ne ciocnim cu un fenomen destul de interesant, pe care-l observăm în ultimul timp atât în Republica Moldova, cât și în alte state postsovietice în comportamentul și cultura politică a unui segment din populație nostalgică de URSS. Este vorba de fenomenul *resentimentului*.

Termenul de „resentiment” a fost introdus în circulația științifică de către F. Nietzsche și a fost folosit de acesta în lucrarea sa *Despre genealogia moralei* pentru critica „moralei societății contemporane”. „Resentimentul” este tradus din franceză ca indignare, răzbunare care apare în rândul oamenilor slabi (sclavi) față de oamenii care stau pe „treptele superioare” ale scării, bazată pe sentimentul propriei inferiorități. Potrivit lui F. Nietzsche, resentimentul a apărut în Europa ca un „complex de emoții negative” ca un val de ură, de amărăciune împotriva reformelor din secolele XVI-XVII, menită să convertească creștinismul catolic [1, p.298].

Potrivit lui F. Nietzsche, formarea resentimentelor este precedată de conștientizarea de către subiect a unei poziții scăzute în ierarhia societății. Prin această conștientizare, apare sentimentul de rușine, disperare, atunci apare mânia, cauzată de un sentiment de umilire a propriei demnități. Revenirea repetată la emoțiile negative contribuie la formarea invidiei, urii, care se transformă treptat într-o dorință de răzbunare, definind un obiect de răzbunare. În cazul în care un subiectul este convins că cei din afară sunt vinovați de

dezordinea lui, sărăcia: guvernul, angajatorul, iar răzbunarea lui este îndreptată asupra lor, se formează un model extravertit de resentiment. În cazul în care subiectul social este conștient de propria sa inferioritate, lipsa de valoare în compararea cu ceilalți, recunoscându-și propria inadecvare, lipsă de voință și aspirație pentru a schimba propria viață în bine, furia și ura sunt îndreptate către tine, formând modelul introvertit de resentiment. În ambele cazuri, există o deformare a valorii, a sistemelor de valori și are loc schimbarea comportamentului subiecților.

Trecem în revistă contribuția cercetătorului german Max Scheler la tema resentimentului. E adevărat, anume Nietzsche introduce în uzanța științifică conceptul de „resentiment”, dar nu pe deplin dezvăluie însuși mecanismul de transformare a sentimentelor într-o forță socială puternică capabilă să creeze mișcări sociale, generează coduri morale și schimbă structura societății. În înțelegerea lui Scheler, resentimentul este un complex pe termen lung de experiențe negative, care „apare ca urmare a interzicerii sistematice a exprimării anumitor mișcări și afecte mentale care sunt normale în sine” [2, p.13]. Drept obiect al dorințelor subiectului perturbat sunt resurse limitate: venitul, puterea, prestigiul, educația, frumusețea naturală, sănătatea, intelectul, trăsături ereditare de caracter, succesul etc. Scheler consideră răutatea, invidia, ura, răzbunarea, gelozia, ostilitatea etc. ca fiind principalele impulsuri emoționale care nu au nicio cale de ieșire. Oamenii jigniți pun la cale un plan de răzbunare, dar sunt incapabili să-l ducă la îndeplinire.

Sentimentele de invidie, răzbunare, furie au nevoie de o de ieșire, iar oamenii au nevoie de ameliorare a stresului. Acest lucru poate fi executat, după Scheler, cu ceea ce el numește „iluzia valorii”. Există o „întoarcere a privirii evaluatoare”, atenția lui este îndreptată către o valoare opusă celei inițiale sau, în orice caz, uneia ierarhic inferioare. Totuși, „ordinea ierarhică apriori a valorilor” nu este formată din înclinațiile și aspirațiile oamenilor, ci există în mod obiectiv. Ca urmare, negativismul se transmite de la oameni sau lucruri concrete direct la valori. Dacă resentimentele îmbrățișează mase mari de oameni, atunci treptat „un sentiment de valoare inversată formează baza „moralității care acționează”, dobândește puterea unui etos social și este transmis prin tradiții, sugestie, educație și educație” [2, p.52].

Prin implicarea conceptului de „resentiment” pot fi explicate evenimente, printre care, în primul rând, trebuie distinse diverse forme de conflicte și fenomene social periculoase: războaie, revoluții, terorism, discriminare etnică și rasială, comportament deviant, manifestări de nemulțumire socială, luptă de clasă, acțiuni de opoziție și protest, acțiuni distructive, trădare etc. Toate aceste evenimente sunt însoțite de diferite grade de violență vizibilă, agresivitate și ură, pe care Scheler le considera „simptome” de dezvoltare a resentimentelor. După Scheler, grupurile sociale infectate cu resentimente, pentru a-și legitima noua moralitate, caută dezvoltând anumite „temeiuri teoretice”, etice, să justifice depășirea cadrului legal existent, să justifice comportamentul agresiv. Așa la moment observăm apariția unor a.n. teoriile posibile care dovedesc pseudoștiințific societății meritele unei noi structuri de valori și necesitatea implementării acesteia prin reîntoarcerea la statutului pe care-l aveau unele grupuri etnice în URSS.

Cercetătorul ucrainean Tamara Hundorova în lucrarea *Cultura de tranzit și resentmentul postcolonial* examinează situația creată prin prisma literaturii. Ea afirmă că literatura post-sovietică este complet plină de resentimente. Deconstrucția și inversarea valorilor ocupă un loc semnificativ în ea. Markerii ai culturii de tranzit postsovietice devin atare fenomene ca sunt despărțirea de la URSS, revizuirea și rescrierea istoriei, invidia față de Occident și resentimentele față de acesta, încercările de a scăpa de „orientalism”, precum și o pluralitate de personificări și identificări [3].

Deși mai există încă dezbateri cu privire la faptul dacă poate fi aplicată abordările bazate pe critica postcolonială la analiza literaturii și culturii postsovietice (și asupra altor laturi ale vieții sociale), se poate argumenta că modelele postcoloniale pot explica în mare măsură logica tranziției postsovietice. Mai mult, această tranziție poate fi urmărită nu numai în raport cu istoria sovietică, ci și în raport cu Occidentul. Resentimentele determină, în mare măsură, evaluarea atât a trecutului sovietic, cât și a lumii occidentale, care adesea de către purtătorii nostalgici de URSS este privit ca ceva străin – deci negativ, dușmănos. Conceptul de „resentiment” explică o varietate de procese – de la relația dintre un sclav și un stăpân, până la războaie religioase, conflicte de generații, poziția femeii într-o familie și societate, relația copii-părinți, revoluții, revolte, războaie și schimbări ale stilurilor culturale. Având în vedere, că în resentiment există și un potențialul creativ semnificativ, care servește drept mod și armă de autoafirmare a celor slabi în relațiile cu cei puternici, dar partea leului totuși în acest conglomerat de sentimente este prezența componentei distructive, prin care este interesant să îl folosim și pentru a analiza conștiința colonială, care, metaforic vorbind, atrage atenția colonialistului și îl întoarce înapoi, în aria fostului status quo.

Referințe:

1. НИЦШЕ, Ф. К генеалогии морали. В: НИЦШЕ, Ф. *Сочинения*: в 2 т. Т. 2. Москва, 1990. ISBN 5-244-00138-8 ISBN 5-244-00180-9.
2. ШЕЛЕР, М. *Ресентимент в структуре моралей*. Пер. с нем. А.Н. МАЛИНКИНА; под общ. ред. Л.Г. ИОНИНА. СПб.: Наука, Университетская книга, 1999. ISBN 5-02-026812-7.
3. HUNDOROVA, T. *Transitional Culture and Post-Colonial R resentment*, (accesat la 22.06.2022). Disponibil: https://www.nlobooks.ru/magazines/novoe_literaturnoe_obozrenie/144_nlo_2_2017/article/12449/

GEN ȘI COMUNICARE ELECTORALĂ. PREZENȚA FEMEILOR ÎN CLIPURILE ELECTORALE ALE PARTIDELOR POLITICE PARLAMENTARE DIN ROMÂNIA

GENDER AND ELECTORAL COMMUNICATION THE PRESENCE OF WOMEN IN ELECTORAL CAMPAIGN ADS OF THE PARLIAMENTARY POLITICAL PARTIES IN ROMANIA

Adriana ȘTEFĂNEL, ORCID: 0000-0003-3050-0631
Universitatea din București

CZU: [659.117:324]:396.2(498)

e-mail: adriana.stefanel@fjsc.ro

Chiar dacă la nivel global prezența femeilor în politică înregistrează un progres vizibil (mai multe țări au președinte sau premier femei; în funcția de președinte al Comisiei Europene este în prezent o femeie; în mai multe țări din nordul Europei femeile sunt majoritare în guvern), balanța de gen este în continuare dezechilibrată la nivel global (după cum rezultă din tabelul de mai jos):

Tabelul 1

Procentul femeilor parlamentar la nivel global. Date agregate după raportul lunar IPU PARLINE Global Data on National Parliaments din luna iulie 2022, ultimul raport disponibil la momentul elaborării lucrării de față.

Datele brute sunt disponibile la <https://data.ipu.org/women-ranking?month=7&year=2022>

	În ambele Camere ale Parlamentului	În Camera inferioară	În Camera superioară*
Total locuri în Parlament	44909	37738	7171
Dintre care femei	11846	10004	1842
%femei	26,38	26,51	25,69

*dacă acesta există.

Dacă privim datele oferite de PARLINE Global Data on National Parliaments din luna iulie 2022, observăm o situație similară și în estul Europei, chiar dacă diferențele sunt mari (de exemplu, între Republica Moldova, aflată pe locul 27 la nivel mondial și România, aflată pe locul 123).

Tabelul 2

Procentul femeilor parlamentare în Europa de Est. Date agregate după raportul lunar IPU PARLINE Global Data on National Parliaments din luna iulie 2022, utimul raport disponibil la momentul elaborării lucrării de față.

Datele brute sunt disponibile la <https://data.ipu.org/women-ranking?month=7&year=2022>

Loc la nivel global	Tară	In Camera inferioară			În Camera superioară*		
		total locuri	din care femei	% femei	total locuri	din care femei	% femei
27	Republica Moldova	101	41	40,6	-	-	-
28	Belarus	110	44	40	60	15	25
34	Serbia	250	97	38,8	-	-	-
42	Albania	140	50	35,7	-	-	-
71	Lituania	141	40	28,4	-	-	-
72	Polonia	460	130	28,3	100	24	24
82	Letonia	100	27	27	-	-	-
92	Estonia	101	26	25,7	-	-	-
93	Republica Cehă	200	51	25,5	81	12	14,8
103	Bulgaria	240	54	22,5	-	-	-
115	Ucraina	423	86	20,3	-	-	-
123	Georgia	147	28	19,1	-	-	-
123	România	330	63	19,1	136	25	18,4
149	Ungaria	199	28	14,1	-	-	-
	Total	2942	765	26,00	377	76	20,16

În România, femeile sunt subreprezentate în Parlament [1, p.13] acolo unde ocupă nu doar mai puține locuri procentual decât bărbații, dar sunt și mai puțin reprezentate la nivelul forurilor de conducere (doar 5 din cele 25 de comisii permanente ale Camerei Deputaților respectiv 6 din cele 25 de comisii permanente ale Senatului sunt conduse de femei; o singură femeie este membră în Biroul Permanent al Camerei Deputaților și 2 femei – dintre care una vicepreședinte cu îndeplinirea atribuțiilor de președinte pe perioada cât funcția de președinte este vacant – în Biroul Permanent al Senatului cf. paginilor oficiale ale celor două camere ale Parlamentului României, accesate ultima oară la data de 1.09.2022, ora 21.10), precum și în funcțiile de la nivel local [2,p.141-145].

În acest context, pornind și de la premisa că prezența femeilor în politică crește participarea femeilor, ne propunem să aflăm prin acest studiu câte femei și în ce ipostaze apar ele în materialele de campanie ale principalelor partide politice din România

postcomunistă. În acest scop, vom analiza clipurile electorale oficiale ale partidelor parlamentare din România (clipuri TV în perioada 1990-2020; clipuri postate pe pagina oficială a partidelor în perioadele electorale, după ce partidele politice încep să folosească Facebook).

Ipotezele cercetării sunt:

H1: procentul femeilor prezente în clipurile electorale ale partidelor parlamentare este în creștere;

H2: prezența femeilor este mai redusă în clipurile electorale ale partidelor de dreapta (PNL) decât în clipurile electorale ale partidelor de stânga (PSD);

H3: Femeile sunt mai curând actanți secundari în clipurile electorale.

Pentru testarea acestor ipoteze, vom folosi o grilă de analiză adaptată după proiectul GMMP *Who makes the news*.

Referințe:

1. BĂLUȚĂ, I., TUFÎȘ, C. *Democrație și drepturile omului. Reprezentarea politică a femeilor din România*. Raport Friedrich Ebert Stiftung, Decembrie 2021, disponibil online <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/18818.pdf> ultima accesare 1.09.2022 ora 20.00.
2. ȘTEFĂNEL, A. *Lost in a Men's World: Women in Romanian Local Politics*. International Journal of Cross-Cultural Studies and Environmental Communication. Volume 2, Issue 2, 2013 DOI: (Digital Object Identifier):10.5682/22853324

UNELE REFLECȚII ASUPRA REGLEMENTĂRII ÎN LEGISLAȚIA ROMÂNIEI A VIOLENȚEI CIBERNETICE ÎN FAMILIE

SOME REFLECTIONS ON THE REGULATION OF CYBER VIOLENCE IN THE FAMILY IN ROMANIAN LEGISLATION

Violeta GHERASIMENCO, ORCID: 0000-0003-3972-325X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: [343.45:004]:343.615-027.553(498) e-mail: gherasimenco.violeta79@mail.ru

Prezenta cercetare are drept **scop** analiza normelor legale române ce incriminează violența cibernetică în familie.

Menționăm că acest studiu cercetează: 1. impactul negativ al stării pandemice COVID-19 și al digitalizării/tehnologiilor digitale asupra apariției unei noi forme de violență în familie; 2. identificarea trăsăturilor specifice violenței ciberneticice ce se desfășoară în cadrul familiei, fenomen care, din nefericire, marchează realitatea cotidiană atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

Caracterul complex al studiului violenței ciberneticice a determinat necesitatea utilizării unui ansamblu de *metode științifice* de cercetare, precum: metoda logică (cuprinzând deducția, inducția, generalizarea, specificarea), utilizată în vederea interpretării cadrului normativ cu referire la conceptualizarea violenței ciberneticice în familie; metoda comparativă (aplicată pentru analiza prevederilor normative române și internaționale; metoda istorică se regăsește în conținutul cercetării prin prezentarea evoluției reglementărilor normative în domeniul combaterii și prevenirii violenței ciberneticice în familie.

Violența reprezintă o realitate a vieții de familie care poate să fie redusă, dar nu eliminată complet.

Actele de violență săvârșite între membrii familiei provoacă diferite suferințe: fizice, psihice etc.

În perioada de pandemie, mai ales în cea de izolare, s-a constatat o creștere a **violenței în familie**, nu doar în țară, ci în toată lumea. Amploarea fenomenului violenței în familie a atins cote alarmante și în România în perioada pandemiei de COVID-19.

Anume acum, mai mult ca niciodată, din cauza izolării forțate, internetul a devenit parte a societății umane, în care și cu care oamenii trăiesc. În era digitală, tehnologiile și internetul au schimbat multe activități umane (achitarea facturilor on-line, comerț electronic, informație liberă), astfel observăm multe beneficii pentru omenire, dar totodată au dezvoltat și multe riscuri pentru societate, deoarece a dezvoltat noi instrumente pentru a face rău femeilor și fetelor.

Mai grav este că societatea aflată într-o continuă schimbare a determinat reglementarea a noi tipuri de violență ce se produce în familie. Prin urmare, și legile sunt

departe de a face față exprimării celor mai insidioase forme ale violenței domestice și ale violenței în general.

Totuși, acest moment îl desprindem din definiția dată în Legea nr. 217/2003 a României. Conform acestor prevederi, *violența domestică* este definită ca fiind „orice inacțiune sau acțiune intenționată de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială, spirituală sau cibernetică, care se produce în mediul familial sau domestic ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima” [1, art. 4].

Conform statisticilor, peste un milion de persoane pe zi și zeci, poate chiar sute de persoane pe secundă, cad victime ale infracțiunilor în mediul cibernetic, iar una din două femei sunt afectate de violența cibernetică, ceea ce o face tot mai răspândită. Majoritatea dintre acestea se află într-o situație de o deosebită vulnerabilitate.

Prin urmare, Directiva Parlamentului European și Consiliului Europei *privind combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice* subliniază o nevoie covârșitoare de a depune mai multe eforturi pentru combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice în UE, offline și online. [2]

În urma relizării Cercetării privind nivelul de conștientizare a riscurilor digitale, 51% au recunoscut că partenerii lor le mesajează și listele de apeluri, 20% le-au fost verificate e-mailurile, 19% au declarat că partenerii lor le cereau să activeze locația GPS pe telefon când plecau de acasă etc. [3, p.13].

La fel, datele statistice au arătat că 45% dintre victimele violenței domestice au raportat existența unei forme de abuz online în timpul relației lor; 48% au raportat că au fost hărțuiți sau abuzați de fostul partener odată ce părăsise relația, iar 75% au raportat îngrijorarea că poliția nu a știut cum să răspundă cel mai bine la abuzul online. Mai rău, 70% dintre femeile care au fost victimele violenței cibernetice au prezentat cel puțin o formă de violență fizică și/sau sexuală [4, art. 4].

Astfel, statele au fost incurajate ca formele nonfizice de violență domestică comise prin utilizarea tehnologiei să fie examinate și sancționate.

În data de 9 iulie 2020 au fost aduse modificări Legii nr. 217/2003 privind prevenirea și combaterea violenței domestice, prin care s-a introdus o nouă faptă culpabilă violența cibernetică, alături de violența fizică, economică etc., acordate Convenției de la Istanbul și cu noua Agendă globală 2030. Conform art. 4 lit. h, *violența cibernetică* este definită drept „hărțuire online, mesaje online instigatoare la ură pe bază de gen, urmăriri online, amenințări online, publicarea nonconsensuală de informații și conținut grafic intim, accesul ilegal de interceptare a comunicațiilor și datelor private și orice altă formă de utilizare abuzivă a tehnologiei informației și a comunicațiilor prin intermediul calculatoarelor, telefoanelor mobile inteligente sau altor dispozitive similare care folosesc telecomunicațiile sau se pot conecta la internet și pot transmite și utiliza platformele sociale sau de e-mail, cu scopul de a face de rușine, umili, speria, amenința, reduce la tăcere victima” [5, art. 4 lit. h].

Totodată, ținându-se cont de realitatea socială și tehnologică a momentului, acțiunile enumerate nu sunt limitative, astfel organele competente să se adapteze și să sancționeze și forme care nu au putut fi anticipate la acel moment.

Nu este nou faptul că în cazul violenței cibernetice, inacțiune sau acțiune intenționată se produce în mediul familial sau domestic, ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima, deoarece violența nu încetează odată cu separarea, ci se poate chiar intensifica în momentul în care agresorul simte că pierde controlul asupra victimei. În acest sens, tehnologia și mijloacele digitale sunt alese pentru a exercita puterea și controlul asupra celorlalți pentru a-și atinge obiectivele.

Prin urmare, această formă poate fi pedepsită, în funcție de gradul de pericol social, penal sau contravențional.

Concluzii. Chiar dacă nivelul de conștiință al actualei societăți umane nu reușește să înțeleagă sau să prevină în mod eficient fenomenul violenței cibernetice domestice, generațiile următoare vor face mai mult, știind că există o lege specială în acest sens.

Referințe:

1. Legea României nr. 217/2003 privind prevenirea și combaterea violenței domestice. [Accesat 19.07.2022]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/44014>
2. Directiva Parlamentului European și Consiliului Europei *privind combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice* [Accesat 19.07.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0105&from=EN>, <https://cidsr.md/ro/news/necesitatea-combaterii-violentei-digitale-impotriva-femeilor-si-fetelor-protejarea-femeilor-impotriva-sexismului-in-sfera-digitala/>
3. Ghid de intervenție în cazurile de violență cibernetică. Disponibil https://issuu.com/fundatia_sensibilu/docs/ghid_interventie_violenta_cibernetica. [Accesat 19.07.2022]
4. Un nou pas pentru prevenirea și combaterea violenței cibernetice. [Accesat 19.07.2022]. Disponibil: <https://www.promptmedia.ro/2020/02/un-nou-pas-pentru-prevenirea-si-combaterea-violentei-cibernetice/>
5. Legea României nr. 217/2003 privind prevenirea și combaterea violenței domestice. [Accesat 23.07.2022]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/44014>.

**МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОТВЕТЫ НА
МИГРАЦИОННЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ СОВРЕМЕННЫХ
ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ТЕНДЕНЦИЙ В УСЛОВИЯХ
ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

**INTERNATIONAL AND NATIONAL RESPONSES TO MIGRATION
CONSEQUENCES OF MODERN DEMOGRAPHIC TRENDS IN
CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

Игорь БЕЛОБОРОДОВ, ORCID: 0000-0001-7486-3712

Валентина ТЕОСА, ORCID: 0000-0002-3430-2803

Молдавский государственный университет

CZU: [314.7:316.4.063.3-027.511:314.7

e-mail: semyainfo@yandex.ru

e-mail: valentina.teosa@usm.md

Влияние демографических процессов на национальную, региональную и международную политическую повестку становится существенным фактором социокультурной, экономической и политической трансформации в период глобализации [1]. Исходя из этого, целью исследования является рассмотрение национальных, региональных и международных ответов на вызовы демографии, выражаемые в стремительном падении рождаемости на всех без исключения континентах планеты и переходе с положительного к отрицательному режиму воспроизводства, повлекшие за собой возросшую интенсивность массовых и трудно контролируемых миграций и, как следствие, существенные цивилизационно-культурные сдвиги. Методология сравнительного исследования позволит выделить некоторые глобальные, региональные и национальные тенденции, последствия и определить политические ответы на современные демографические вызовы.

На протяжении десятилетий независимости Республики Молдова данная тема не утрачивает своей актуальности, являясь предметом углубленного исследования ученых, экспертов и объектом практической политики. Как отмечается в ежегодном издании Европейского фонда обучения за 2021 г., миграция, вероятно, является самой важной социально-экономической тенденцией для Молдовы, страны с одним из самых высоких показателей общей эмиграции в мире. Миграция оказывает сильное влияние на многие аспекты молдавского общества, включая возрастную структуру населения, экономику и потенциал рабочей силы [2]. Именно поэтому для страны, формирующей свою повестку в этом направлении,

законодательные основы политики и предлагающей конкретные меры для изменения вектора миграции, важно учитывать мировые и региональные тенденции, интересы и политики, напрямую влияющие на эффективность национального ответа на миграционный вызов, обрушившийся на республику как следствие глобальных и региональных демографических изменений [3].

Прежде всего, следует отметить, что в этом контексте депопулирующие и демографически проблемные страны прибегают в своих политиках к привлечению иммигрантов с целью восполнения дефицита на рынке труда, возникшего вследствие долговременного репродуктивного угасания. Меры по замещению недостающей рабочей силы среди коренного населения иммигрантами давно стали частью официальной политики ЕС. Так, на уровне ЕС и среди государств-членов существует четкий консенсус в отношении необходимости решения проблемы нехватки рабочей силы, усугубляемой углубляющимся демографическим кризисом и несоответствием необходимых навыков. В предложенной в 2010 году стратегии «Европа 2020» говорится, что ЕС будет работать «для продвижения дальновидной и комплексной миграционной политики, которая будет гибко реагировать на приоритеты и потребности рынков труда». Понятие нехватки рабочей силы и квалификации занимает центральное место во многих национальных политиках в области трудовой иммиграции в Европе и других странах [4, с.5].

Аналогичные политические концепты приняты на официальном уровне в Российской Федерации. Согласно положениям Концепции демографической политики РФ на период до 2025 года: «В целях замещения естественной убыли населения в результате возможного сокращения уровня рождаемости предстоит активизировать работу по привлечению на постоянное место жительства в Российскую Федерацию иммигрантов трудоспособного возраста» [5]. В свою очередь, американские исследователи отмечают, что миграционный фактор является для США не только важной составляющей рынка труда и в целом национальной экономики [6], но и демографическим компонентом, позволяющим не допустить или замедлить сокращение численности населения, а также обеспечить популяционный прирост [7]. Даже Япония, имеющая репутацию закрытой и этнически однородной страны, чтобы справиться с демографическими проблемами и нехваткой рабочей силы, была вынуждена пойти по пути привлечения трудовых мигрантов. Так, в апреле 2019 г. Токио провел историческую иммиграционную реформу, что должно было позволить более чем 345 тыс. новых рабочих иммигрировать в Японию в течение следующих пяти лет. Иммиграция в эту страну неуклонно растёт с 2013 г., когда правительство расширило программы стажировки для привлечения сотен тысяч временных мигрантов. В 2017 г. Япония упростила иммиграцию квалифицированных иностранных рабочих с помощью нового законопроекта об ускорении процедуры. По словам профессора Н.Яширо из Токио, иностранные рабочие оценочно должны составить около 40% от чистого прироста высококвалифицированной рабочей силы в Японии в ближайшие пять лет [8].

По данным Международной организации по миграции, только в 2020 г. в мире было зафиксировано 281 млн. мигрантов, 164 млн. (58%) из них были трудовыми мигрантами [9]. Отметим, что за последние полвека абсолютные значения объема международной миграции в мире выросли в 3,3 раза: 1970 г. По данным за 2019 г., 74% мигрантов находились в возрастном диапазоне 20-64 года, 14% были младше 20 лет и лишь 12% были в возрасте 65 лет и старше [10]. Характерным признаком современных миграций является перемещение трудовых ресурсов из трудоизбыточных в трудонедостаточные регионы. Показательно, что во всех десяти странах-реципиентах (США, Германия, Саудовская Аравия, Россия, Великобритания, ОАЭ, Франция, Канада, Австралия, Италия) [18, с. 26], лидирующих по приему иммигрантов, уровень рождаемости находится ниже порога замещения поколений (2,1 ребенка на одну женщину репродуктивного возраста) [11]. Между тем, концептуализация решения проблемы демографического кризиса на международном уровне безальтернативно сводится к идее замещающей миграции и миграция подается как единственная опция для удовлетворения потребности в трудовых ресурсах в условиях старения населения [12].

Обобщая проанализированные данные, следует отметить, что в условиях глобального распространения малодетности и последующего ухудшения демографической обстановки в странах-донорах спрос на трудовые ресурсы будет повышаться также и в местах исхода мигрантов. Обострение конкуренции за трудовых мигрантов на фоне уменьшения численности трудоспособных контингентов в т. ч. во многих странах-донорах в перспективе сильно ограничит, а в какой-то момент нивелирует, межстрановый потенциал трудовой миграции. Кроме того, миграционная зависимость, возникающая во многих демографически неблагополучных странах, является ложной альтернативой преодоления депопуляции коренного населения, т. к. не решает первопричину демографического кризиса, вызванного сверхнизкой рождаемостью, не обеспечивающей воспроизводство собственного населения.

Выводы. Действительно, радикальные изменения демографической реальности, мировая политика в области народонаселения не демонстрирует концептуальных и, тем более инструментальных нововведений, которые бы соответствовали нисходящим тенденциям, наблюдаемым уже не первое десятилетие [13, с.115]. Именно современная демографическая динамика в условиях глобального миропорядка выступает одной из ключевых причин неконтролируемых миграционных, культурных и этно-религиозных трансформаций. В этих условиях политические решения на национальном уровне не в состоянии обеспечить адекватный и комплексный ответ на глобальные демографические вызовы. Возрастает необходимость и актуальность регулирования данных процессов на международном и региональном уровнях, координации усилий всех политических акторов, с целью предотвращения наметившихся глобальных социокультурных сдвигов и политических трансформаций, во избежание намечающихся цивилизационных столкновений.

Литература:

1. RUSNAC, Gh., SACA, V. Transformările sociopolitice din spațiul postcomunist între factorii globali, regional și locali. In: MOLDOSCOPIE, 2017, nr.2 (LXXVII), AMSP, USM, USPEE, 2017 p.101-119. ISSN 1812-2566
2. FIȘĂ DE ȚARĂ PRIVIND MIGRAȚIA ȘI COMPETENȚELE MOLDOVA. Fundația Europeană de Formare, 2021, https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/202111/etf_skills_and_migration_country_fiche_moldova_2021
3. TEOSA, V. Politica demografică mondială în contextul provocărilor globale contemporane: formularea problemei cercetării politologice. In: Conferința științifică națională cu participare internațională dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE, 10-11 noiembrie 2021 Științe umanistice. Științe sociale Științe economice. Universitatea de Stat din Moldova, 2021, p.155-158. ISBN 978-9975-152-48-8. ISBN 978-9975-158-54-1 CZU: 327:314
4. Labour shortages and migration policy. Edited by Anna Platonova and Giuliana Urso. // Independent network of labour migration and integration experts. International Organization for Migration, 2012.P. 7. https://publications.iom.int/system/files/pdf/labour_shortages_and_migration_policy.pdf?language=en
5. Правительство Российской Федерации. Указ Президента Российской Федерации от 09.10.2007 г. № 1351. Об утверждении Концепции демографической политики Российской Федерации на период до 2025 года. URL: <http://government.ru/docs/all/61461/>
6. BEAN, F.D., BACHMEIER, J.D., BROWN, S.K. A Crucial piece of the puzzle: demographic change and why immigrants are needed to fill America's less-skilled labor gap. Report prepared for Partnership for a New American Economy. March, 2014. P. 1. URL: <http://www.newamericaneconomy.org/wp-content/uploads/2014/03/less-skilled-final.pdf> и др.
7. Cato Institute. Immigration Can Offset U.S. Population Decline. By Alex Nowrasteh. August 2, 2021. URL: <https://www.cato.org/blog/immigration-can-offset-us-population-decline> и др.
8. MARTIN, Gelin. Japan Radically Increased Immigration—and No One Protested. // Foreign Policy. June 23, 2020. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/06/23/japan-immigration-policy-xenophobia-migration/>
9. International Organization for Migration. Data and research: <https://www.iom.int/data-and-research>
10. International Organization for Migration (IOM). The World Migration Report 2020. P. 21. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf
11. Population Reference Bureau. 2021 World Population Data Sheet. Total Fertility Rate. URL: <https://www.prb.org/international/indicator/fertility/table>
12. United Nations Secretariat. Department of Economic and Social Affairs.

- Population Division. Replacement Migration: Is it A Solution to Declining and Ageing Populations? 1 March 2000, ESA/P/WP.160. P. 3-4. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/unpd-egm_200010_un_2001_replacementmigration.pdf
13. БЕЛОБОРОДОВ, И., ТЕОСА, В. Мировая демографическая политика: истоки и становление. In: Moldoscopie Nr. 3 (94), 2021. USPEE. - С. 109, с. 115. CZU 314(100) ISSN 1812-2566 E / ISSN 2587-4063

SANCTIUNEA – MECANISM DE PEDEAPSĂ ÎN RELATIILE INTERNATIIONALE

SANCTION AS A PUNISHMENT MECHANISM IN INTERNATIONAL RELATIONS

Svetlana CEBOTARI, ORCID: 0000-0001-9073-104X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327:341.638

e-mail: svetlana.cebotari@mail.ru

În ultimele decenii, în special în contextul crizei COVID-19 și a războiului din Ucraina, tema cu referire la sancțiuni a devenit unul dintre subiectele centrale, prezente nu doar în discuțiile liderilor politici, dar a devenit un subiect prezent pe masa de lucru a reprezentanților comunității academice. Termenul de „sancțiune” devine unul tot mai prezent în uzul relațiilor internaționale.

Astfel, conform normelor stabilite de dreptul internațional public, sancțiunile sunt măsuri restrictive în raport cu anumite state. De asemenea, subiecți specifici ai sancțiunilor pot fi teroriști; persoanele acuzate de infracțiuni militare și politice; organizațiile extremiste etc. sau anumite activități care sunt aprobate de organizații și/sau state internaționale [1].

Termenul de „sancțiune” își are etimonul în latinescul *sancire* și semnifică „ceea ce consacră la regulă”, care îi permite să rămână *sancta*, adică *sacru*. Prima și esențială funcție a sancțiunii constă așadar în faptul că garantează inviolabilitatea regulii pe care o însoțește [2].

Pornind de la cele mai acceptate definiții în Dreptul internațional, „sancțiunea” reprezintă un sistem de măsuri (economice, financiare, militare) cu caracter de pedeapsă, aplicat unui stat; represalii contra părții care nu respectă obligațiile dintr-o convenție [3].

Ca răspuns la acțiunile unor indivizi, a actorilor geopolitici, cum ar fi: organizații sau state care reprezintă o amenințare la adresa securității internaționale, sunt aplicate sancțiuni. Motivul impunerii sancțiunilor poate fi cauzat fie de operațiuni militare, fie de către intervenția armată în afacerile unui stat suveran, fie de aplicarea unei game largi de amenințări netradiționale la adresa securității internaționale, cum ar fi: traficul de droguri, criminalitatea cibernetică, amenințarea proliferării armelor de distrugere în masă, comerțul ilegal cu arme, încălcarea drepturilor omului etc. Actualmente, sancțiunile sunt văzute ca un răspuns de compromis la acțiunile nedorite ale unui stat pe arena internațională. Spre deosebire de măsurile diplomatice de influență, sancțiunile au un efect mult mai pronunțat asupra economiei țării-țintă și sunt mult mai probabil să conducă la o schimbare a comportamentului statului pe arena internațională.

În același timp, spre deosebire de măsurile militare, sancțiunile reprezintă un răspuns mult mai puțin costisitor la acțiunile nedorite ale celeilalte părți și, în același timp,

prezintă un risc mult mai mic de escaladare în continuare a conflictului. Acest lucru se exprimă, în primul rând, în posibilitatea introducerii treptate a măsurilor restrictive și anularea acestora, strânsa legătură a restricțiilor cu îndeplinirea anumitor cerințe, precum și probabilitatea mai mare de a minimiza riscurile pentru populația civilă a țării în privința căreia se introduc restricții. Astfel, sancțiunile sunt o consecință pentru statul care devine obiectul acestora, atunci când acțiunile sale nu se conformează în mod corespunzător cu standardele internaționale sau nu își îndeplinește obligațiile pe plan internațional. De asemenea, când un stat este sancționat sau amenințat cu impunerea de sancțiuni, este important să distingem dacă tehnicile utilizate sunt violente sau pașnice, mai ales pentru a-și satisface interesele sau mai multe state în detrimentul altuia [4].

Sancțiunile internaționale, în primul rând, pot fi impuse de către organizații internaționale recunoscute în mod corespunzător de către comunitatea internațională. În acest caz, sancțiunile au legalitate din punctul de vedere al dreptului internațional, iar în al doilea rând, țările pot lua în mod legal măsuri împotriva statelor care au încălcat orice angajament sau standard internațional obligatoriu. Sancțiunile pot fi impuse legal, în primul rând, de către organizațiile internaționale cu caracter politic, precum Organizația Națiunilor Unite. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 2 pct. 4) al Cartei ONU, toți Membrii Organizației se vor abține, în relațiile lor internaționale de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite. Capitolul VII „Acțiunea în caz de amenințări împotriva păcii, de încălcări ale păcii și de acte de agresiune” al Cartei Națiunilor Unite, art. 39 oferă bazele juridice pentru Consiliul de Securitate. Conform prevederilor, Consiliul de Securitate ia măsuri coercitive atunci când sunt „acte de agresiune”, „rupturi ale păcii” și „amenințări la adresa păcii”. În conformitate cu prevederile art. 39 al Capitolului VII, Consiliul de Securitate identifică amenințările la adresa păcii sau securității internaționale și ia măsurile necesare pentru restabilirea acestora. De asemenea, în conformitate cu prevederile art. 41, Consiliul de Securitate poate hotărî ce măsuri, care nu implică folosirea forței armate, trebuie luate spre a se da urmare hotărârilor sale și poate cere Membrilor Națiunilor Unite să aplice aceste măsuri. Ele pot să cuprindă întreruperea totală sau parțială a relațiilor economice și a comunicațiilor feroviare, maritime, poștale, telegrafice, prin radio și a altor mijloace de comunicație, precum și ruperea relațiilor diplomatice. Conform art. 42, în cazul în care Consiliul de Securitate va considera că măsurile prevăzute în art. 41 nu ar fi adecvate ori că s-au dovedit a nu fi adecvate, el poate întreprinde, cu forțe aeriene, navale sau terestre, orice acțiune pe care o consideră necesară pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale. Această acțiune poate cuprinde măsuri de blocadă, dar și alte operațiuni executate de către forțele aeriene, maritime sau terestre ale Membrilor Națiunilor Unite [5].

Sancțiunile pot fi impuse și de către organizațiile cu caracter economic, ca de exemplu: Organizația Mondială a Comerțului (OMC), Uniunea Europeană (UE) etc... Crearea OMC a adus inovații fundamentale în cadrul acordurilor încheiate privind sancționarea

statelor sau organizațiilor de nerespectarea obligațiilor asumate, creându-se un design original, care nu prevedea nicio despăgubire pentru prejudiciul cauzat prin aplicarea măsurii atacate de către statul care încalcă anumite prevederi ale acordurilor încheiate. Același design s-a distins prin următoarele elemente principale: 1) sancțiunile împotriva statelor care încalcă prevederile acordurilor încheiate sunt percepute doar ca o măsură extremă, la care nu poate să recurgă decât statul solicitant sub forma suspendării din partea sa a concesiunilor sau a altor obligații din acordurile OMC; 2) măsuri care ar trebui să fie temporare până la punerea în aplicare de către statul infractor a deciziei; 3) măsuri care trebuie să fie echivalente cu încălcarea, iar atât nivelul de echivalență în sine, cât și forma presupuselor sancțiuni trebuie mai întâi propuse chiar de statul reclamant, dar în caz de dezacord cu aceasta din partea statului care încalcă (care se întâmplă în toate cazurile, acești parametri trebuie stabiliți cu ajutorul arbitrajului creat în aceste scopuri (art. 22.6 și 22.7 din Aranjament); 3) este permisă recurgerea la sancțiuni sub formă de suspendare a concesiunilor sau a altor obligații în temeiul unui alt acord al OMC (relația încrucișată). Dar acest lucru este permis numai dacă suspendarea concesiunilor sau a altor obligații în alte sectoare în cadrul aceluiași acord este imposibilă sau inefficientă, iar circumstanțele cauzei sunt suficient de grave (art. 22.3 lit. (c) din Acordul OMC; 4) după stabilirea nivelului de echivalență și a formei sancțiunilor, statul solicitant trebuie să obțină permisiunea OMC pentru aplicarea acestora. OMC poate, în principiu, să nu dea un astfel de consimțământ, dar aceasta necesită consensul tuturor statelor-membre ale Organizației, inclusiv al statului solicitantului, ceea ce în practică pare nerealist. Având în vedere acest lucru, acordul cu privire la aplicarea sancțiunilor este cvasiautomat, ceea ce distinge mecanismul de sancțiuni din OMC de GATT.

În cadrul Uniunii Europene, deciziile privind sancțiunile sunt luate de către Consiliul Uniunii Europene, care este unul dintre cele mai importante organe ale Uniunii. Uniunea Europeană folosește în mod activ mecanismul sancțiunilor (conform terminologiei oficiale a Uniunii – „măsuri restrictive/măsuri restrictive” atât pentru a-și proteja propriile interese, cât și pacea și securitatea internațională. În prezent, există 38 de regimuri de măsuri restrictive, în temeiul cărora 4.030 de persoane juridice și 7.902 de persoane fizice se află sub sancțiunile UE (impuse atât în conformitate cu rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU, cât și în mod independent). În politica sa, Uniunea Europeană subliniază într-o mai mare măsură importanța și prioritatea măsurilor de influență diplomatică, considerând sancțiunile drept ultimul instrument al politicii externe pentru realizarea propriilor scopuri și interese. Cu toate acestea, UE utilizează în mod activ măsuri restrictive din mai multe motive. În primul rând, spre deosebire de SUA, UE nu are suficiente mecanisme militare pentru a-și asigura propriile interese, întrucât militar, într-o măsură mult mai mare decât SUA, se bazează pe capacitățile NATO. În al doilea rând, datorită dimensiunii și atractivității pieței interne proprii a UE, posibila restrângere a comerțului și a activității economice oferă un stimulent suplimentar pentru a respecta cerințele UE pentru țara, persoana fizică sau juridică împotriva căreia sunt impuse sancțiuni. În al treilea rând, UE reprezintă o asociație de 27 de state și are un mare potențial de coordonare și lobby pentru deciziile necesare pe alte platforme internaționale (ONU, G20 etc.) [6].

Astfel, făcând o succintă trecere în revistă a principalelor organizații ONU, OMC, UE, precum și a atribuțiilor acestora în impunerea sancțiunilor anumitor persoane fizice sau juridice, cât și unor actori, precum sunt statele, putem menționa că actualmente sancțiunea a devenit o formă activă de pedeapsă în relațiile internaționale.

Referințe:

1. *Информация о международных санкциях*. Disponibil: <https://www.rib-bank.com/ru/obanke/informacija-o-mezhdunarodnih-sankcijah> [Accesat: 25.08.2022].
2. VÁZQUEZ, M.C.M. *Las sanciones internacionales. Una visión laboral*. Disponibil: https://repositorio.unam.mx/contenidos/las-sanciones-internacionales-una-vision-laboral-5025757?c=BZdgGr&d=false&q=*. *&i=3&v=1&t=search_0&as=0 [Accesat: 25.08.2022].
3. *Noul dicționar explicativ al limbii române*. Disponibil: <https://www.dictionar-roman.ro/?c=sanctiune>
4. ZÁRATE, J.M.A. *Las sanciones económicas internacionales*. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/46564847_Las_sanciones_economicas_internacionales [Accesat: 25.08.2022].
5. Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945, emitent: Organizația Națiunilor Unite, publicat în: *Monitorul Oficial*, din 26 iunie 1945. Disponibil: http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_UNU_.pdf [Accesat: 25.08.2022].
6. СЫЛАЕВА, В.А. *Эволюция европейских санкций: от единичных мер до консолидированной политики*. Disponibil: <https://www.interanalytics.org/jour/article/view/201/158>. [Accesat: 25.08.2022].

ABORDAREA TEORETICĂ A ASISTENȚEI FINANCIARE EXTERNE

THEORETICAL APPROACH TO EXTERNAL FINANCIAL ASSISTANCE

Vladimir STERPU, ORCID: 0000-0003-4434-6356
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 339.96 + 341.232.2

e-mail: vladimir.sterpu@gmail.com

Asistența financiară externă este un subiect mai puțin abordat în literatura științifică străină și insuficient cercetat în Republica Moldova. Analiza corelației dintre asistența externă și dezvoltarea economică scoate în evidență anumite contradicții, studiul cărora ar oferi mecanisme de ridicare a eficienței și eficacității, durabilității asistenței externe cu impact asupra indicatorilor de dezvoltare economică și a calității vieții.

Scopul cercetării se conturează ca urmare a tendinței de studiere a asistenței financiare externe, determinând o mai mare responsabilitate pentru valorificarea acesteia în scopul dezvoltării economice, dar și a ridicării indicatorilor calității vieții a populației.

Metodologia cercetării are la bază sinteza literaturii științifice, elaborat[de autorii străini din diferite perspective asupra subiectului abordat. Sinteza explicativă rezumă succint cele mai importante studii în domeniu, ce conturează o viziune în ascensiune asupra fenomenului.

Interpretarea referențialului teoretic. În literatura de specialitate timpurie (anii '70-'80, sec. XX) este acordată atenție calității asistenței externe, bazându-se exclusiv pe volumul ajutorului pentru a evalua impactul acesteia. Mai recent, eficacitatea asistenței externe este estimată din perspectiva impactului său asupra creșterii PIB-ului sau a eradicării sărăciei. Estimările conchid asupra faptului că ajutoarele externe în mediu nu au avut impactul așteptat și nu au contribuit la stimularea indicatorilor calității vieții și dezvoltarea economică a statelor recipiente.

În ultimii ani, dezbaterile privind asistența externă au devenit obiectul atenției comunității științifice. Tendințele de extindere a asistenței externe sunt însoțite de o serie de metamorfoze, precum implicarea agenților privați în calitate de donatori, transformarea organizațiilor neguvernamentale în canale de resurse de stat bugetare, apariția alianțelor și parteneriatelor public-private cu scopul de a finanța programe care vizează rezolvarea unor probleme specifice, transformarea foștilor beneficiari de asistență în donatori locali etc. Totodată, rămâne mai puțin clar și transparent pentru publicul larg volumul de informații privind asistența externă: programarea acesteia, implementarea, monitorizarea, evaluarea asistenței. Estimarea impactului asistenței externe nu este realizată prin prisma indicatorilor calității vieții. Proiectarea ajutorului străin este o cheie determinantă a calității sale și, prin urmare, eficacitatea acestuia se necesită a fi evaluată din perspectiva dinamicii indicatorilor calității vieții.

Respectând cronologia aparițiilor editoriale, remarcăm articolul științific al autorilor I. Adelman și H.B. Chenery [1], care fac o legătură dintre ajutorul extern și dezvoltarea economică. Studiul reflectă perioada începutului celei de-a doua jumătăți al secolului trecut prin ideea că deși țările avansate ofereau granturi și împrumuturi publice țărilor mai puțin dezvoltate cu o rată de peste șase miliarde de dolari pe an, nu exista încă o bază științifică pentru a determina efectele acestui transfer de resurse asupra dezvoltării economice a beneficiarului. În absența unei analize cantitative valide, se făceau judecăți intuitive cu privire la importanța ajutorului extern, variind de la „vital” la „neglijabil”. Se prezenta necesitatea pentru o strategie orientată spre o dezvoltare mai rapidă, utilizându-se cantități substanțiale de asistență externă. Acest studiu sugerează că un volum moderat de resurse externe poate face posibilă o mărire substanțială a ratei de creștere a unei economii subdezvoltate prin finanțarea investițiilor suplimentare, precum și prin furnizarea importurilor suplimentare necesare pentru a susține un nivel mai ridicat de venit. Elementele-cheie în acest proces sunt răspunsul țării la disponibilitatea resurselor suplimentare și capacitatea sa de a înlocui aceste resurse în timp prin schimbări în structura producției și utilizarea veniturilor. Deși această lucrare stabilește unele dintre criteriile pentru programe eficiente de asistență străină, măsura în care beneficiarii de ajutor sunt capabili să ducă la îndeplinire politicile necesare poate fi determinată doar dintr-un studiu de cazuri reale. Întrucât intervalul de timp necesar pentru un proces de succes de dezvoltare prin ajutor poate fi de la zece la treizeci de ani și chiar mai mult.

Deja la începutul secolului XXI, în contextul discuțiilor, remarcăm accentele puse pe responsabilitate și eficacitatea ajutorului extern. În acest sens, M.S. Winters [2] prezintă ajutorul extern ca implicând un lanț de relații de responsabilitate, care se întinde de la donatori internaționali, la guverne naționale și agenții de implementare, până la un set de utilizatori finali ai bunurilor și serviciilor finanțate prin ajutor. Aici se trec în revistă cinci relații diferite de responsabilitate care există în proiectele de ajutor extern între donatori, guvernele, agențiile de implementare și utilizatorii finali. Apoi se sintetizează dovezile empirice existente care demonstrează că ajutorul extern funcționează mai bine – atât la nivel macro al fluxurilor de ajutor, cât și la nivel micro al proiectelor individuale de ajutor – atunci când există mai multă responsabilitate guvernamentală și supraveghere a agențiilor de implementare. Precizând câteva mecanisme care facilitează responsabilitatea, se subliniază că participarea este un instrument adesea folosit pentru a produce responsabilitate în cadrul proiectelor de ajutor. Cu toate acestea, în ceea ce privește responsabilitatea donatorilor față de țările care primesc ajutor și utilizatorii finali din acestea, eforturile recente pentru o participare sporită nu au dus la o mai mare responsabilitate în conceperea programelor de ajutor. În cele din urmă, deși entuziasmul pentru modelele participative de proiectare și furnizare a ajutorului este justificat, participarea nu este un panaceu pentru toate problemele de responsabilitate în programele de ajutor extern. Nu este surprinzător faptul că finanțarea Băncii Mondiale nu își atinge destinația finală. Acuzații semnificative de corupție și utilizarea abuzivă a fondurilor în proiectele Băncii Mondiale și în alte proiecte de dezvoltare finanțate la nivel internațional sunt pe larg răspândite. Și aceste probleme sunt unul dintre motivele pentru care ajutorul extern

ar putea să nu fi atins obiectivele propuse de a cataliza creșterea economică și atenuarea sărăciei. Unul dintre răspunsurile pentru susținătorii ajutorului extern îl dă Jeffrey Sachs, care egalează solicitarea unei creșteri masive a ajutorului extern cu aruncarea banilor în gaura șobolanului corupției și risipei, adică nu are sens să dai bani suplimentari țărilor în curs de dezvoltare, dacă donatorii nici măcar nu pot fi siguri unde se duc banii.

De altfel, profesorul în economie Jeffrey D. Sachs este recunoscut pe scară largă pentru strategiile îndrăznețe și eficiente de a aborda provocările complexe, inclusiv datorii internaționale și crize financiare, reforme economice naționale și altele. Jeffrey D. Sachs a scris și editat numeroase bestselleruri, precum *The End of Poverty* (2005), *Common Wealth: Economics for a Crowded Planet* (2008) și *The Price of Civilization* (2011). În ultima sa lucrare *The Ages of Globalization: Geography, Technology, and Institutions* (2020) subliniază necesitatea unor noi metode de guvernare și cooperare internațională pentru a preveni conflictele și pentru a atinge obiective economice, sociale și de mediu aliniată cu dezvoltarea durabilă [3].

Reiterarea surselor bibliografice examinate ne conduce spre următoarele criterii pentru eficacitatea ajutorului extern, precum: corectitudinea cheltuielilor fondurilor alocate; implementarea proiectului în intervalele de timp stabilite; efectul impactului asistenței asupra nivelului de viață al populației. Adesea, atunci când se evaluează succesul asistenței financiare externe, sunt luate în considerare exclusiv aspecte tehnice și financiare ale implementării sale, dar este omis impactul asupra indicatorilor calității vieții, ce înregistrează rate destul de scăzute.

Referințe:

1. ADELMAN, I., CHENERY, H.B. The Foreign Aid and Economic Development: The Case of Greece. In: *The Review of Economics and Statistics*, 1966, vol. 48, no. 1, pp. 1-19. ISSN: 0034-6535.
2. WINTERS, M.S. Accountability, Participation and Foreign Aid Effectiveness. In: *International Studies Review*, 2010, vol. 12, no. 2, pp. 218-243. ISSN: 1521-9488.
3. SACHS, Jeffrey D. *The Ages of Globalization: Geography, Technology, and Institutions*. Columbia University Press, 2020. 280 p. ISBN: 9780231193740.

METODOLOGIA CERCETĂRII COOPERĂRII ÎN CADRUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE GUVERNAMENTALE PRIVIND COMBATERICA TERORISMULUI

THE METHODOLOGY UNDERPINNING RESEARCH OF COOPERATION OF INTERNAȚIONAL GOVERNMENTAL ORGANISATIONS ONT COUNTER-TERRORISM

*Cristina EJOVA, ORCID: 0000-0003-3853-4262
Universitatea de Stat din Moldova*

CZU: 341.48:323.285

e-mail: cristina.ejova@usm.md

Terorismul ca obiect de studiu științific a apărut relativ recent. Chiar dacă acest fenomen influențează dezvoltarea societății încă din secolul al XIX-lea, lucrările științifice dedicate acestuia au apărut abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea. În plus, terorismul ca fenomen este foarte complex și are mai multe fațete, el combină componente sociale, ideologice, religioase, etnice și psihologice de diferite niveluri. În acest sens, terorismul a devenit obiect de studiu pentru științele juridice, politice și sociale, care încearcă să înțeleagă și să explice apariția și existența acestui fenomen. Desigur, fiecare dintre științe și-a dezvoltat propria viziune asupra terorismului și interpretarea acestuia. În ultima perioadă, au fost efectuate mai multe încercări de creare a unei științe unificate a terorismului – „terologie”, însă până la moment aceasta nu a fost cu succes. Astfel, viziunea științifică asupra terorismului reprezintă o combinație de abordări variate și opinii private ale cercetătorilor.

În pofida unei serii de dificultăți asociate definirii terorismului, există mai multe abordări metodologice ale problemei științifice: *abordare instituțională, structural-funcțională, constructivistă, abordare actorică, abordare psihologică, sociologică, geopolitică, civilizațională și de sistem mondial*.

Deoarece multe probleme ale relațiilor internaționale, inclusiv terorismul internațional modern, sunt complexe, utilizarea unei singure abordări teoretice nu permite desfășurarea unei analize cuprinzătoare a anumitor fenomene sau componente distincte ale acestuia. O astfel de combinație de abordări teoretice diferite, după cum au observat cercetătorii englezi P. Katzenstein și R. Sil, ajută la o mai bună înțelegere a diferitelor aspecte ale subiectului studiat [1].

Abordarea dominantă aplicată în rezolvarea problemei științifice este abordarea instituțională, care constă în studierea instituțiilor politice și internaționale prin analiza actelor și documentelor juridice ale acestora, în analizarea aspectelor formale ale activității organizațiilor internaționale în domeniul combaterii terorismului și, de asemenea, în dirijarea activităților instituțiilor sociale (în special, ale statului) în lupta împotriva terorismului.

În acest articol, utilizăm abordarea teoriei noului instituționalism, care este aplicată în analiza combaterii terorismului internațional prin intermediul instituțiilor internaționale. Noii instituționaliști scriu despre influența comportamentului unui singur individ sau grup de oameni asupra instituțiilor sociale și despre rolul de reglementare al cadrului restrictiv, pe care instituțiile îl creează în relațiile dintre oameni. Remarcând rolul crucial al instituțiilor internaționale în dezvoltarea cooperării internaționale și în instaurarea păcii, aceștia susțin că instituțiile internaționale de natură formală sunt capabile să consolideze pacea și să reducă riscurile de conflicte și creșterea activității teroriste.

Instituționaliștii neoliberali acordă mai multă atenție fenomenului cooperării în relațiile internaționale. Potrivit lui R.O. Keohane, acest fapt nu presupune că instituțiile internaționale promovează întotdeauna cooperarea la scară globală, dimpotrivă, multe instituții internaționale, în primul rând alianțele militare, sunt create ca mijloc de dominare într-un conflict militar și politic.

Cooperarea internațională este un element necesar al activității antiteroriste, atât în sfera dezvoltării unei strategii unificate de combatere a terorismului și de eliminare a cauzelor acestuia, cât și în sfera schimbului de date și alte informații de specialitate. Terorismul are propriul său specific în diferite regiuni ale lumii, ceea ce dictează în consecință nevoia de a adapta norme unificate și prevederi strategice. În pofida apariției recente a cooperării internaționale în domeniul combaterii terorismului, un anumit sistem de gestionare a acestei cooperări a început deja să se contureze la trei niveluri: binar (cooperare între două state), regional (cooperare în cadrul geografic sau geopolitic subscris regiunii), subregională (cooperare la nivel de grupuri de state unite prin tradiții istorice și culturale, interese politice comune), global (cooperarea mai multor state). La fiecare dintre aceste niveluri, managementul are propriul scop, completând și creșterea sarcinii funcționale a altor niveluri.

Se pot evidenția nivelurile interstatale, interguvernamentale și interdepartamentale ale unei astfel de cooperări internaționale. Șefii de stat stabilesc direcțiile principale ale politicii interne și externe a țărilor lor în domeniul combaterii terorismului. Ei reprezintă statele în relațiile internaționale, inclusiv la semnarea tratatelor interstatale. În același timp, sarcina principală în lupta internațională împotriva terorismului revine autorităților executive autorizate de stat, a căror competență include o gamă mai largă de sarcini în această materie. Adesea, acestor organisme, în conformitate cu legislația națională, li se acordă dreptul de a participa la cooperarea internațională, de a încheia acorduri internaționale de natură interdepartamentală.

În cadrul articolului, autorul utilizează și analiza structural-funcțională. Aspectele politice ale combaterii terorismului internațional au fost evidențiate ca un complex de componente structurale, fiecare îndeplinind o funcție separată, precum și axate pe analiza cooperării internaționale și reglementarea juridică în lupta împotriva terorismului, dar și pe definirea elementelor fundamentale ale politicii antiteroriste a organizațiilor internaționale. În stadiul actual, începe conștientizarea necesității trecerii la un sistem bine gândit și orientat, de cea mai largă gamă de măsuri, în primul rând politice, la nivel internațional. Mijloacele militare și alte mijloace de forță în domeniul combaterii amenințării teroriste

internaționale ar trebui considerate complementare metodelor politice de luptă. Dezvoltarea aspectelor politice ale luptei împotriva terorismului internațional este unul dintre factorii fundamentali în contracararea nonviolentă a terorismului internațional. În acest sens, este necesar de evidențiat că sunt supuse analizei aspectele politice ale luptei împotriva terorismului internațional, care includ: activitățile organizațiilor internaționale interguvernamentale și instituțiilor politice în domeniul combaterii terorismului, care au adus cea mai mare contribuție la combaterea amenințării teroriste (structuri precum ONU, instituții politice europene – Consiliul Europei, Uniunea Europeană, OSCE, de asemenea NATO și CSI), precum și combaterea terorismului de către instituțiile de stat ale RM.

Tot în acest studiu, este utilizată teoria constructivismului în analiza terorismului internațional. Dintre toate școlile teoretice, constructivismul cu accent pe aspectele intangibile ale înțelegerii fenomenului de terorism internațional, prezintă cel mai mare interes. Apariția constructivismului social este atribuită anilor 1990, dar după atacul terorist din 11 septembrie 2001 din Statele Unite, se observă o nouă creștere a interesului pentru această teorie pe fundalul manifestării așa-numitului „paradox al securității”, atunci când atributele tradiționale ale puterii de stat s-au dovedit a fi inutile în fața atacului mai multor teroriști. Acest lucru a dat un alt impuls puternic revizuirii abordărilor tradiționale ale studiului securității în diverse aspecte, inclusiv terorismul [2].

Constructivismul în analiza actorilor relațiilor internaționale pune accent pe elemente, precum identitatea, cultura, imagini, cunoștințe comune și interacțiune. Realitatea politică, conform constructiviștilor, este un produs al construcției sociale. Terorismul este, în primul rând, un construct social. Și, prin urmare, teoria constructivistă este cea mai potrivită pentru a explica acțiunile diferitelor organizații teroriste. Studiul terorismului prin prisma teoriei constructivismului social ne permite să aruncăm o privire nouă asupra acestui fenomen al lumii moderne și să încercăm să identificăm metode noi, mai eficiente de interacțiune cu el. Constructivismul are un potențial semnificativ în domeniul metodelor de cercetare a soluționării conflictelor [3].

În cercetare este aplicată și abordarea actorică în analiza terorismului internațional. Sistemul modern de relații internaționale este o configurație complexă a participanților. Pe lângă actorii clasici, care includ state și organizații supranaționale, noi jucători intră pe arena internațională. Participanții neclasici pot fi clasificați în actori legitimi (TNC – corporații transnaționale; OING – organizații internaționale neguvernamentale) și actori ilegiti (organizații teroriste), care, într-un fel sau altul, contribuie la difuzarea întregului sistem de relații internaționale.

Următoarea abordare aplicată analizei terorismului în cadrul acestui studiu este o abordare psihologică, care se bazează pe studiul personalității unui terorist și al psihologiei unui grup terorist. În cadrul abordării sociologice, cauzele terorismului sunt justificate de condițiile de viață ale oamenilor (încălcarea drepturilor omului, sărăcia etc.). Abordarea geopolitică este bazată pe analiza proceselor geopolitice ale ordinii mondiale moderne, în vederea identificării cauzelor creșterii terorismului modern. Abordarea civilizațională se bazează pe studiul motivelor etnice și religioase ale activităților tero-

riste. Abordarea de sistem mondial se concentrează pe identificarea cauzelor terorismului ca urmare a proceselor de globalizare. Utilizarea conceptelor de conflictologie și de rezolvare a conflictelor este, de asemenea, importantă pentru dezvăluirea subiectului terorismului.

Referințe:

1. KATZENSTEIN, P., SIL, R. Eclectic Theorizing in the Study and Practice of International Relations. In: *The Oxford Handbook of International Relations*. Ed. by Christian REUS-SMIT, Duncan SNIDAL. Oxford University Press, 2008, pp.109-130.
2. MCDONALD, M. Securitization and the construction of security. In: *European Journal of International Relations*. 2008, no. 14 (4), pp. 563-587.
3. КУРЫЛЕВ, К. Понятие «международный терроризм» согласно конструктивистской школе международных отношений. В: *Журнал политических исследований*. 2019, том 3, № 1, сс. 76-82.

ASPECTE GENERALE PRIVIND SITUAȚIA REFUGIAȚILOR UCRAINENI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA

GENERAL ASPECTS REGARDING THE SITUATION OF UKRAINIAN REFUGEES IN THE TRANSNISTRIAN REGION IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE

Carolina BUDURINA-GOREACII, ORCID: 0000-0003-2406-4212
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 323(=161.2)-054.73:355.4(470:477) e-mail: carolina.budurina@gmail.com

De la începutul războiului în curs de desfășurare din Ucraina, aproape șase milioane de oameni au părăsit Ucraina. Cei mai mulți dintre și s-au refugiat în țările vecine. Potrivit datelor UNHCR, majoritatea ucrainenilor au fugit în Polonia (3.143.550), România (856.941), urmată de Federația Rusă (727.712), printre care unii au fost strămutați forțat.

În acest tragic război, se observă migrații pendulare cu unii ucraineni, aceștia refugiindu-se în Polonia, Slovacia, Ungaria, România și Moldova, ulterior mergând acasă, în Ucraina, și invers.

În Moldova, de la începutul războiului au fost găzduiți peste 594.701 de ucraineni, dintre care 377.343 constituie femeile și 217.358 bărbați. Pentru unii dintre ei, posibilitatea de a reveni din când în când în Ucraina sau cât mai curând posibil, reprezintă principalul motiv de a rămâne în Moldova. Pentru ucrainenii strămutați care au posibilitatea de a rămâne la rude, această soluție temporară devine o opțiune pe termen lung, pe măsură ce războiul continuă. Alții închiriază sau caută să cumpere un apartament în Moldova, mai ales în capitala sa, Chișinău. Pentru cei fără rude și resurse financiare de a închiria sau cumpăra locuințe, adăposturile deschise în grabă de guvernul de la Chișinău și operate în mare parte de organizațiile societății civile sunt soluția rămasă. În timpul șederii lor în Moldova, aprovizionarea cu produse alimentare și igienice reprezintă o luptă zilnică pentru cei care au fugit de război. La granița moldo-ucraineană din Palanca și de-a lungul drumului spre Chișinău, mulți moldoveni vin să servească refugiații cu ceai, mese calde și să dea haine. Cu toate acestea, profitând de o situație de război, când bărbați cetățeni ucraineni între 18 și 60 de ani sunt împiedicați să părăsească țara într-un moment de mobilizare generală, există, de asemenea, cazuri de abuz din partea șoferilor care fie își supraîncărcă autovehiculele sau cer prețuri exagerate pentru transportarea femeilor refugiate și copiii acestora la locurile de destinație.

Ucraina și-a închis granița cu zona transnistreană pe data de 28 februarie 2022. După această dată, refugiații care intră în zonă vin prin punctele de control vamal controlate de Republica Moldova [1].

La începutul lunii mai 2022, circa 30.000 de ucraineni care au fugit de război s-au strămutat în regiunea transnistreană. Acesta este un număr foarte mare în comparație cu populația din regiune. Potrivit datelor Organizației Internaționale pentru Migrație, circa 80% dintre acești refugiați sunt femei și copii, iar aproape jumătate dintre ei provin din regiunea Odesa, preponderent vorbitoare de l. rusă.

Ucrainenii care se află în Transnistria sunt, în mare parte, găzduiți de rude, pentru că au existat legături foarte strânse între zona transnistreană și, în special, Odesa încă din perioada sovietică.

Unii dintre ei închiriază locuințe, în timp ce alții folosesc unul dintre cele cinci centre de primire stabilite de autoritățile separatiste. De la începutul războiului peste 1.700 de ucraineni au rămas în centre operate de autoritățile de facto care au deschis o linie telefonică 24/7 dedicată sprijinirii ucrainenilor care fug de război.

Ar fi interesant de investigat în continuare modul în care statutul și contextul specific din Transnistria influențează circumstanțele de sprijin oferite ucrainenilor și modul în care cei care fug de război se adaptează la acestea. Ucrainenii care stau în Transnistria trebuie să se înregistreze la autoritățile transnistrene și să obțină statutul de „rezidenți temporari”. Cu acest statut temporar ei pot lucra și accesa asistență medicală gratuită. Copiii ucraineni pot frecventa școlile și grădinițele din Transnistria și, potrivit Ministerului de Interne din Transnistria, de facto, peste 500 de elevi ucraineni erau școliți și circa 326 mergeau la grădinițe către sfârșitul lunii mai. Dintre cei școlarizați, 129 învață în limba ucraineană, care este limbă oficială în Transnistria, împreună cu rusa și moldoveneasca.

Nu au fost create impedimente pentru ca structurile internaționale care se ocupă de problemele refugiaților să acționeze și pe malul stâng al Nistrului, deoarece refugiații sunt tratați în mod egal, indiferent de etnie sau de localizare geografică. Astfel, Organizația Națiunilor Unite (ONU) lucrează la o schemă de sprijin sub forma de alocare a unei sume bănești, inclusiv pentru familiile gazdă. Se dorește a se prelua exemplul Republicii Moldova, prin care fiecărei familii de moldoveni care găzduiește cel puțin doi ucraineni care au fugit de război să i se acorde o sumă în valoare de 3500 de lei (circa 175 de euro) lunar.

Totodată, rezidenții transnistreni care au un act de identitate moldovenesc și pot dovedi că găzduiesc ucraineni, sunt eligibili pentru acest suport bănesc, dar trebuie să meargă pe teritoriul controlat de Republica Moldova pentru a-și primi banii, deoarece nu se poate face transfer monetar în Transnistria din cauza unui sistem bancar defectuos, dar și a valutei regionale diferite (rubla transnistreană). Rămâne de văzut ce efect au granițele de facto și practicile ulterioare de frontieră de facto asupra ucrainenilor care tranzitează și rămân în Transnistria pentru a scăpa de războiul aflat în desfășurare în Ucraina [2].

În același context de idei, autoritățile transnistrene și OSC-urile locale, împreună cu voluntarii sunt implicați în furnizarea unui prim sprijin umanitar. Platforma locală de asistență medicală, care reunește ONG-uri active în domeniul asistenței medicale, a făcut o evaluare a nevoilor refugiaților și a primit sprijin din partea Programului „Măsur

de consolidare a încrederii” pentru a le aborda. Astfel, prin intermediul acestui program, refugiații sunt asigurați la necesitate cu medicamente, articole de igienă, îmbrăcăminte și încălțăminte, precum și produse alimentare pe termen mediu și lung.

Războiul nu a luat sfârșit, iar la moment o oarecare perspectivă de negociere dintre Ucraina și Federația Rusă nu se prevede. Moldova, și în speță, regiunea transnistreană continuă să primească refugiați, să le ofere tot suportul necesar, încercând să mențină o poziție neutră atât față de Ucraina, cât și față de Federația Rusă.

În particular, regiunea transnistreană are legături strânse cu Federația Rusia, care deține între 1.500 și 2.000 de militari pe teritoriul său și este văzută ca un garant al securității, deoarece fâșia subțire de pământ dintre Moldova și granița cu Ucraina și-a asigurat independența de facto față de RM în 1992.

Relațiile cu Ucraina sunt, de asemenea, solide. Țara are o graniță de 400 km cu Transnistria și este principalul partener comercial al regiunii. Ucrainenii reprezintă aproximativ o cincime din cei 473.000 de locuitori ai regiunii [3].

Conducerea politică de la Tiraspol nu a susținut și nici nu a condamnat războiul, afirmând doar că situația din regiune a rămas stabilă și angajându-se să-i sprijine pe cei care fug din Ucraina. Opinia publică este împărțită, mulți afirmând că Moscova a acționat ca răspuns la acțiunile Kievului în Donbas, unde forțele ucrainene s-au luptat cu separatiștii înarmați de Federația Rusă.

Referințe:

1. SEREBRIAN, Oleg. *Problema transnistreană depinde foarte mult de cum va evolua războiul din Ucraina*. Publicat la 23.03.2022. <https://www.dw.com/ro/oleg-serebrian-problema-transnistrean%C4%83-depinde-foarte-mult-de-cum-va-evolua-r%C4%83zboiul-din-ucraina/a-61235453>
2. *Fleeing Russia's War in Ukraine, Insights from Moldova*. Publicat la 30.06.2022. <https://cris.unu.edu/fleeing-russia%E2%80%99s-war-ukraine-insights-moldova>
3. *Ukrainians Seek Refuge in Transnistria. With ties to both Russia and Ukraine, Tiraspol commits to support those fleeing conflict while neither endorsing nor condemning the war*. Publicat la 15.03.2022. <https://iwpr.net/global-voices/ukrainians-seek-refuge-transnistriahttps://iwpr.net/global-voices/ukrainians-seek-refuge-transnistria>

IMPACTUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA ASUPRA POLITICII EXTERNE A UNIUNII EUROPENE

THE IMPACT OF THE WAR IN UKRAINE ON THE FOREIGN POLICY OF THE EUROPEAN UNION

Liliana BENIUC, ORCID: 0000-0002-1094-2662
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327:061.1EU:355.4(470:477)

e-mail: beniucililiana77@gmail.com

Invazia militară a Federației Ruse în Ucraina reprezintă cea mai gravă criză de securitate a Europei de la începutul sec. al XXI-lea. Uniunea Europeană a fost determinată pentru prima dată să adopte decizii fără precedent privind securitatea, apărarea și extinderea europeană. Scopul prezentului studiu este de a analiza impactul războiului din Ucraina asupra politicii externe a Uniunii Europene. În vederea realizării scopului menționat, vor fi realizate următoarele sarcini: de a prezenta unele efecte ale războiului din Ucraina asupra politicii externe europene; de a menționa transformările de politică externă ale UE produse în urma invaziei militare a FR în Ucraina; de a descrie esența și mecanismul de aplicare a Instrumentului European pentru Pace/Facilității Europene pentru Pace. În cadrul analizei problemei impactului războiului din Ucraina asupra politicii externe a UE, au fost aplicate următoarele metode de cercetare: analiza, sinteza, inducția, deducția, comparația, descrierea, observația și generalizarea.

În reflecțiile noastre, vom încerca să evidențiem unele efecte ale războiului din Ucraina asupra politicii externe europene. Printre primele reacții în cadrul UE în urma invaziei FR în Ucraina din 24 februarie 2022 a fost unitatea și solidarizarea statelor-membre. Cele 27 de state-membre au reacționat rapid, prin a impune Moscovei cele mai dure sancțiuni din istoria sa și au trimis asistență militară bilaterală directă Kievului. În ajunul invaziei statele-membre erau împărțite în privința amenințărilor din partea Moscovei: pe de o parte, Statele Baltice și Polonia pledau pentru aplicarea sancțiunilor dure față de FR, pe de altă parte, Ungaria și Germania manifestau rezerve pentru a acorda ajutor militar letal Ucrainei.

Cel de-al doilea impact, potrivit opiniei experților G. Fama și L. Musoil, a fost alinierea Uniunii Europene alături de ceilalți aliați occidentali (SUA, Marea Britanie, Canada) de a ajuta Ucraina să reziste invaziei rusești, crescând astfel costurile pentru FR și Belarus, dar păstrând în același timp ușa deschisă pentru dialog, diplomație și reducând riscurile de confruntare directă cu Moscova [1]. Printre principalele priorități ale UE au devenit menținerea eforturilor de a stopa vărsările de sânge din Ucraina și gestionarea amenințărilor pe care le reprezintă războiul pentru securitatea în ansamblu a Europei.

Războiul din Ucraina accelerează transformările de politică externă a UE, deoarece Bruxelles-ul este forțat să se adapteze la noile realități geopolitice. Drept urmare, UE

pentru prima dată în istoria funcționării sale a decis să finanțeze livrarea de arme letale către o țară terță; să intensifice cooperarea în domeniul apărării în fața noilor percepții ale amenințărilor; să trimită semnale de aderare la UE pentru vecinii estici după ani de oboseală de extindere; să declanșeze la 4 martie 2022 Directiva de protecție temporară (2001), care acordă rezidență temporară refugiaților ucraineni. Protecția temporară este un mecanism de urgență a UE care este activat în cazul excepțional al unui aflux masiv de refugiați, pentru acordarea de protecție imediată și colectivă persoanelor strămutate și reducerea presiunii asupra sistemelor naționale de azil ale țărilor UE. Asumarea angajamentelor menționate demonstrează că UE operează în regim de criză și tinde să dezvolte o politică externă activă.

Decizia UE de a utiliza Instrumentul european pentru pace (IEP) sau Facilitatea Europeană pentru Pace, pentru a finanța livrarea de echipamente letale în Ucraina, reprezintă una dintre schimbările majore de politică externă europeană de război. IEP este un nou fond extrabugetar al UE, instituit la 22 martie 2021, pentru a finanța toate acțiunile sale externe, care au implicații militare sau în domeniul apărării în cadrul politicii externe și de securitate comune (PESC). Pentru perioada 2021-2027, a fost prevăzut fondul extrabugetar în valoare de 5 mld. EUR, finanțat prin contribuția statelor-membre ale UE [2]. Principalul obiectiv al IEP este de a spori capacitatea UE de a preveni conflictele, de a menține pacea și de a consolida stabilitatea și securitatea internațională. Drept urmare, UE pentru prima dată va putea să îmbunătățească ajutorul acordat țărilor partenere prin sprijinirea operațiunilor de menținere a păcii, creșterii capacității forțelor armate de a asigura pacea și securitatea pe teritoriul lor național, precum și prin acțiuni de natură militară/de apărare în sprijinul obiectivelor PESC și PSAC. Măsurile de asistență prevăd furnizarea de echipamente militare și de apărare la cererea țărilor terțe sau a organizațiilor regionale și internaționale.

Republica Moldova beneficiază de măsura de asistență a IEP pentru a consolida capacitățile Serviciului medical militar și ale Batalionului de geniu al Forțelor Armate, inclusiv a capacității acestora de a oferi serviciile respective populației civile în situații de criză sau de urgență. Valoarea măsurii de asistență pentru Republica Moldova constituie 7 mil. EUR pe o perioadă de 36 de luni [3]. Ucraina a beneficiat de cinci tranșe în valoare totală de 2,5 mld. EUR, a câte 500 mil. EUR fiecare, pentru a consolida capacitățile și reziliența forțelor armate ucrainene de a apăra integritatea teritorială și suveranitatea țării și a proteja populația civilă împotriva agresiunii militare ruse în curs [4].

În concluzie, menționăm că statele-membre ale UE au adoptat șapte pachete de sancțiuni ca răspuns la atacul militar fără precedent și neprovocat al FR împotriva Ucrainei, ceea ce reprezintă dovada unanimității, deși se admite „abținerea constructivă” a unor state-membre din anumite considerente politice. UE s-a coalizat cu NATO pentru a oferi ajutor militar, asistență economică, financiară și umanitară Ucrainei și a sancționa FR și Belarus pentru invazia militară. Măsurile de asistență militară ale UE acordate Ucrainei și Republicii Moldova sunt oferite în cadrul Facilității Europene pentru Pace conform obiectivelor PESC și PSAC. UE susține necondiționat Ucraina și va continua să ofere un sprijin puternic pentru reziliența generală economică, militară, socială și fi-

nanciară a Ucrainei, inclusiv ajutorul umanitar. UE condamnă cu hotărâre atacurile fără discernământ ale FR împotriva civililor și a infrastructurii civile și îndeamnă FR să își retragă imediat toate trupele și echipamentele militare de pe întregul teritoriu al Ucrainei în cadrul granițelor sale recunoscute internațional. Dreptul internațional umanitar, inclusiv cu privire la tratamentul prizonierilor de război, trebuie respectat. UE este ferm angajată să ofere sprijin militar suplimentar Ucrainei pentru a o ajuta să își exercite dreptul inerent de autoapărare împotriva agresiunii ruse, să își apere integritatea teritorială și suveranitatea.

Referințe:

1. FAMÀ, Giuseppe, MUSIOL, Lisa. *The war in Ukraine raises new questions for EU foreign policy*. Disponibil: <https://reliefweb.int/report/world/war-ukraine-raises-new-questions-eu-foreign-policy> [Accesat: 30.08.2022].
2. *UE instituie Instrumentul european pentru pace*. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2021/03/22/eu-sets-up-the-european-peace-facility/> [Accesat: 30.08.2022].
3. LUPÎȚU, Robert. *Apărarea europeană: Țările UE au aprobat măsuri de asistență de 7 milioane de euro pentru Armata Republicii Moldova în cadrul Facilității Europene pentru Pace*. Disponibil: <https://www.caleaeuropeana.ro/aparare-europeana-tarile-ue-au-aprobat-masuri-de-asistenta-de-7-milioane-de-euro-pentru-armata-republicii-moldova-in-cadrul-facilitatii-europene-pentru-pace/> [Accesat: 30.08.2022].
4. *European Peace Facility: EU support to Ukraine increased to €2.5 billion*. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/22/european-peace-facility-eu-support-to-ukraine-increased-to-2-5-billion/> [Accesat: 30.08.2022].

Articol elaborat în cadrul Proiectului: „EU Economic Diplomacy as an Instrument of Foreign Policy Action”. Cifrul: 620069-EPP-1-2020-1-MD-EPPJMO-MODULE.

EVALUAREA IMPLEMENTĂRII ACORDULUI DE ASOCIERE: PRINCIPALELE DIFICULTĂȚI ȘI RECOMANDĂRI DE EFICIENTIZARE

EVALUATION OF THE IMPLEMENTATION OF THE ASSOCIATION AGREEMENT: MAIN DIFFICULTIES AND RECOMMENDATIONS FOR EFFICIENCY

*Luminița GAVRILUȚA, ORCID: 0000-0003-0618-5360
Universitatea de Stat din Moldova*

CZU: 327(478):[341.232.3:061.1EU]

e-mail: luminita_robu@yahoo.com

Primul document pe care îl analizăm pentru a identifica gradul de implementare a Planului Național de Acțiuni privind implementarea Acordului de Asociere PNAIAA în perioada 2014-2016 este Raportul de progres realizat de Guvern. Potrivit acestuia, în perioada menționată, PNAIAA a fost implementat în proporție de 73,7%, iar aceasta, prin urmare, a armonizat legislația națională la cea a UE în proporție de 34% [1, p.2]. De menționat că implementarea PNAIAA nu înseamnă nemijlocit punerea în aplicare AA, pentru că îndeplinirea PNAIAA adesea prevede adoptarea și modificarea legilor naționale și armonizarea legislației, iar prin implementarea AA se înțeleg rezultatele și eficiența aplicării acestor legi.

Potrivit aceluiași raport al Guvernului, Titlul II al AA privind libertatea, securitatea și justiția a fost implementat în proporție de 87%, iar restanțele sunt, de fapt, fie în întârzieri de la calendar, fie legi care se află în Parlament pentru adoptare. Însă cu privire la reforma administrației publice locale, raportul atestă că în 2014 și 2015 progresele au fost foarte minore și abia în 2016 au fost întreprinse acțiuni concrete [2, p. 8, 14].

La capitolul comerț, implementarea PNAIAA a fost realizată în proporție de 63% în 2014-2016. Evaluarea guvernului menționează că în 2016, așa cum prevede AA, sau adus anumite modificări și completări la Anexele AA ce se referă la comerț, actualizând lista legislației UE ce urmează a fi transpusă în legislația națională. Amintim că actualizarea anexelor este o prerogativă în exclusivitate a Consiliului de Asociere, atribuție pe care nu o avea Consiliul de Cooperare. În domeniul ZLSAC, gradul de armonizare din totalul legislației planificate până-n 2024 este de 32%, fapt ce reprezintă un rezultat pozitiv, chiar dacă lista actelor UE ce urmează a fi transpusă în legislația națională a fost suplinită în 2016 cu cca 241 de noi acte relatate la măsurile sanitare și fitosanitare (Anexa XXIV-B) [3, p.35] .

Beneficiile pe care ZLSAC îl oferă economiei noastre este tratamentul nu mai puțin favorabil oferit companiilor moldovenești care vor să deschidă filiale sau sucursale în UE, precum și celor care vor să participe la tendere de achiziții publice [4, p.39].

Un alt indicator de bază al implementării AA ne servește evaluarea realizată de Comisia Europeană, în martie 2017, rezultatele căreia sunt valabile și în 2022. Pe lângă trecerea în revistă a implementării AA, raportul apreciază și starea reformelor, a democrației și economiei de piață în Moldova, așa cum o făceau și tipul precedent de documente anuale de evaluare a implementării PEV.

Potrivit celui de-al doilea raport IPRE privind monitorizarea implementării AA RM-UE (august-octombrie 2015), implementarea PNAIAA este într-o mare întârziere. Din 494 de acțiuni din PNAIAA planificate până la sfârșitul anului 2015, doar 19% au fost realizate până la data de 1 octombrie 2015, restul au fost realizate parțial sau deloc. În această perioadă criza politică de la Chișinău a îngreunat mult procesul de implementare a AA, progresul fiind unul modest [5, p.5-6].

Expertul IDIS Viitorul, Ion Tăbârță, consideră că un rol mai important în procesul de monitorizare și de impulsioneare a implementării AA trebuie să-l aibă societatea civilă din RM. Potrivit autorului analizei, aceasta este un mecanism care instituționalizează participarea societății civile la implementarea AA. Astfel de încercări și platforme au mai fost create anterior, precum Forumul Societății Civile; Conferința Societății Civile din țările Parteneriatului Estic; Forumul de Afaceri al PaE [6, p.15].

Trebuie de menționat că este dificil și pentru instituțiile moldovenești, care reprezintă un sistem enorm de instituții, funcționari publici și proceduri birocratice, să elaboreze Planuri de acțiuni perfecte și să stabilească pentru fiecare acțiuni termenul limită corect cu indicii de măsurare potriviți. Implementarea PNAIAA este un proces complex și autoritățile moldovenești încearcă cum pot să-l implementeze, în pofida multor factori nefavorabili, cum sunt: lipsa de expertiză, influența politică, birocrăția excesivă, presiunea societății civile etc.

Prima concluzie este că Acordul de Asociere a avut preponderent efecte pozitive asupra economiei și societății moldovenești. AA per general a motivat o serie de reforme în domenii diverse, sau cel puțin a impulsioneat demararea lor. Cel mai discutat element, cel de ZLSAC, a avut un impact pozitiv palpabil. Exporturile moldovenești către UE au crescut sesizabil, iar importurile foarte puțin. Aceasta spulberă mitul că produsele europene vor invada piața moldovenească, deși nu exclude necesitatea de creștere a competitivității produselor moldovenești, pentru o piață deschisă, oricând acestea se pot confrunta cu produse mai competitive din UE care ar putea să intre pe piața autohtonă. Procesul de realizare a PNAIAA și de implementare a AA este caracterizat de o întârziere și tergiversare permanentă a celor mai importante reforme. PNAIAA conține multe acțiuni fără indicatori măsurabili, ceea ce face anevoioasă procedura de monitorizare și evaluare. Acest lucru se observă din diferențele de cel puțin 10% dintre evaluarea guvernului și cele ale societății civile. Dar chiar și dacă PNAIAA este evaluat drept implementat satisfăcător sau bine, în practică aceasta înseamnă preponderent adoptare de noi legi, inițierea unor noi reforme, inițierea sau adoptarea unor noi strategii, ajustarea legislativă la cea a UE și nu neapărat funcționarea adecvată și efectivitatea în practică a acestor modificări. Însă trebuie de încercat de înțeles și situația în care se află instituțiile statului, care activând într-un sistem politizat și birocratizat excesiv, din lipsa de profesioniști de

înalță calitate, încearcă să gestioneze un proces foarte complex de implementare a AA, de armonizare legislativă și ajustare la modelul UE. În astfel de context nu este atât de simplu de a cuantifica și măsura toate acțiunile din PNAIAA, așa cum solicită societatea civilă. Prin urmare, intenția instituțiilor este să se axeze direct pe rezultat ignorând lejer procesul. Cea mai mare problemă însă este că pe lângă procesul defectuos, rezultatele întârzie să apară, în mare parte nu din cauza birocrăției, incompetenței sau complexității, ci din cauza factorului politic. Astfel, multe reforme importante, cum sunt reforma justiției, reforma sistemului electoral, combaterea corupției nu sunt finalizate la timp, sunt admise mici dar importante curențe și deficiențe care dau peste cap întreaga reformă. De exemplu, chiar dacă legea a fost adoptată conform standardele internaționale, lipsesc sau sunt deficitare instrumentele de punere în aplicare.

Referințe:

1. *Raport de progres privind nivelul de realizare PNAIAA* (Guvern).
2. *Raport de progres privind nivelul de realizare PNAIAA* (Guvern).
3. *Raport de progres privind nivelul de realizare PNAIAA* (Guvern).
4. *Raport de progres privind nivelul de realizare PNAIAA* (Guvern).
5. GROZA, I., RUSU, I., LUTENCO, V. *Al doilea Raport IPRE privind monitorizarea implementării Acordului de Asociere RM-UE* (august-octombrie 2015). Institutul pentru Politici și Reforme Europene. Chișinău, 30 noiembrie 2015.
6. TĂBĂRȚĂ, I.

**USING THE CONCEPT OF “HUMAN SECURITY”
IN THE STUDY POST OF THE MILITARY STAGE OF THE
TRANSNISTRIAN SETTLEMENT**

**FOLOSIREA CONCEPTULUI DE „SECURITATE UMANĂ”
ÎN POSTUL DE STUDIU AL ETAPEI MILITARE A REGLEMENTĂRII
TRANSNISTRENE**

*Anatolii DIRUN, ORCID: 0000-0002-8412-868X
Universitatea Interregională din Tiraspol*

CZU: [323 + 342.7]:355.48(478)(091)

email: anatoliidirun16@gmail.com

The complexity of the theoretical study of the post-conflict stage lies in the situation in which the end of hostilities and the conclusion of a peace agreement is not a guarantee of the onset of peace, and the actual implementation of the post-conflict agenda. At the same time, the “protracted” nature of the conflicts made it possible to focus on identifying patterns, coinciding interests of the conflicting parties. In this regard, the study of the 30-year stage in the development of regional conflicts in the post-Soviet space allows us to talk about the emergence of a new stage - the post-military stage in the “protracted conflict”, which occupies an intermediate position between the end of hostilities and the conclusion of an agreement on a political settlement of the conflict. The post-war stage will include three main features. The first is to provide a mechanism for cessation of hostilities; the second is the implementation of direct contacts between the parties to the conflict; the third is the request for a peaceful settlement in society and the understanding by the authorities that it is impossible to resolve the conflict by armed means. In the Transnistrian conflict, this period includes the stage from the signing of the Agreement on the Principles of the Peaceful Settlement of the Armed Conflict (July 1992) to the present day. At this post-military stage, the request for non-forceful, military-political approaches to resolving problematic issues is being updated. One of these theoretical concepts on the basis of which the formation of political approaches is the concept of “Human security”.

The first definition of “Human security” appeared in 1994 in the UN Human Development Report, which was one of the annual publications of the United Nations Development Program [1]. In this regard, of interest is the approach of Gary King and Christopher Murray who propose to highlight the necessary elements that are “important enough for human beings to fight or to put their own lives or property at greater risk” [2]. The researchers identified five key indicators of well-being - poverty, health, education, political freedom and democracy. Since the emergence of the Transnistrian conflict, Moldova and Transnistria have been appealing to democracy as a universal norm, and after the collapse of the USSR in December 1991, they proclaimed the

creation of democratic societies with a market economy. But if for Moldova the democratic nature of the political regime and institutions was fixed through recognition by international institutions. That for Pridnestrovia, democracy included, first of all, the legitimacy of the new leadership of the republic and the consolidation of society in the face of an “external threat”. In the context of the conflict, a semantic, political struggle unfolded between the parties for the interpretation of the concept of the democratic nature of the political regime, namely, who (Pridnestrovia or Moldova) has political institutions that are more in line with modern democratic criteria. For the first time, the problem of the need to democratize Transnistria was formulated in the concept of three “D”: democratization, demilitarization and decriminalization of Transnistria, the author of which was Oazu Nantoi [3].

Democratization was seen as the need to extend the validity of Moldovan laws on the left bank of the Dniester. Over the years, the problem of the democratization of Pridnestrovia has been transformed into a separate information platform, which united such problems as human rights violations, violation of freedom of movement, the problem of freedom of speech, which allow the leadership of Moldova to position the Pridnestrovia political regime as illegitimate. In turn, Tiraspol actively uses the argument of human rights violations by Chisinau, extending this thesis to the problems that Moldova creates in the region related to the problem of the movement of citizens of the republic, the supply of medicines and foreign economic activity in general. Thus, explaining to the citizens of Transnistria this as one of the reasons for the deteriorating socio-economic situation in the republic.

The semantic interpretation of the concepts of democratization and human rights in practice gives each side additional arguments in the negotiations, and also helps in promoting their own settlement model. You can see the relationship that behind the rhetoric about the need to democratize Pridnestrovia, Chisinau is promoting a model of autonomy for the region. In turn, the theses proposed by Pridnestrovia on the violation of the rights of citizens living on the left bank of the Dniester serve as an additional argument in an attempt to organize international pressure on Chisinau by international mediators, while maintaining their own statehood. Despite the difference in positions, such a political and diplomatic approach retains more chances for the parties to reach compromise options when resolving complex issues. However, experience shows that the external threat factor is not enough to maintain the internal legitimacy of the regime for a long time: the political mobilization of citizens has limits [4]. Given the changing regional situation in the context of the war in Ukraine, this conclusion can be considered relevant for each side of the conflict.

References:

1. Human Development Report, 1994: United Nations Development Programme. N. Y.: Oxford University Press, 1994, p.22.

2. KING, G. Rethinking Human Security / G. King, Ch. Murray // Political Science Quarterly. 2001-2002. Vol. 116, no. 2.
3. Ese odna strategiya dlya Pridnestrovia: <https://ava.md/2008/02/11/esche-odna-strategiya-dlya-pridnestrov/> 1 [Accesat: 11.02.2008].
4. CASPERSEN, N. Degrees of legitimacy: Ensuring internal and external support in the absence of recognition // Geoforum. 2015. V. 66, p. 184-192.

SOCIAL PEACE AND SOCIAL DIALOGUE: THEIR ROLE ON PEACEBUILDING AGENDA

PACEA SOCIALĂ ȘI DIALOGUL SOCIAL: ROLUL LOR ÎN AGENDA CONSOLIDĂRII PĂCII

Natalia DJANDJGAVA, ORCID: 0000-0003-0214-8685
Universitatea de Stat din Moldova

CZU:

e-mail: natalia.djandjgava@gmail.com

The scientific research started recognizing the importance of non-security topics on the peacebuilding agenda and exploring more on socio-economic consequences of peace at the beginning of 20th century when first scholars realized that military peace is not exhaustive while talking about sustainable peace and social reconciliation, peace needs to tackle socio-economic aspects important for the society. Moreover, social peace provides for such an environment when people can resolve their issues and defend their rights in a peaceful manner. This can be achieved when different groups of population have trustful two-way relationships with the state and other social groups.

To analyse this topic further, it would be good to outline the definitions, what social peace as a concept implies and what does not imply. Social peace, as a concept, does not set its main goal to eradicate differences in a particular society or among social groups, neither it pursues the goal of finding a consensus on issues of disagreement or disputes. Social peace implies more effective management in conflict situations where different layers of society or groups have different interests and needs. Social peace means that people do not need to resort to violence to resolve their issues and defend their rights. Social peace is achieved when people have strong trusting two-way relationships with the state and other social groups. They have confidence that decisions taken at the state level are made fairly and for the benefit of the society, even if the group itself does not receive direct certain benefits from these decisions.

The concept of the social peace is also analysed from the perspective of its role and priority on peacebuilding agenda. Even though social aspects of peace are being explored and highlighted as an integral part of any peace process, the formal peace agreements still focus on security agenda from the perspective of peace agreement provisions and implementation priorities [1, pp. 491-512]. The data from the Peace Accords Matrix (PAM) also support this statement and brings evidence that at least in thirty-three comprehensive peace agreements signed within 1989-2012 there is not enough attention paid to social features of the settlement process, rather the questions related to security were in focus [2, pp. 256-274]. The nature of peace agreements reached as a result of the negotiation process has a strong tendency for *the securitization of peace, and the consequent lesser emphasis on the social aspects of peace* [3, pp.763-83].

Historically the security aspects were prioritized during peace negotiations, as a number of urgent steps were needed to stop violent conflicts, for instance, *securing boundaries, disarming combatants, ensuring a monopoly of violence, and withdrawing foreign military forces* (Ibd.) Some social aspects were also taken into account and included in these agreements, such as rehabilitation and reconstruction of socially important infrastructure facilities or administration of civilian areas, however, being managed by military people in majority of cases would not focus on social dimension as such and ensuring peace would also be ‘militarized’.

Continuing the development of the notion of social peace, in the late 1990s there was a shift in the peacebuilding efforts from predominantly security issues on the agenda to more social dimension of peace agreements, and as such the notion of social peace began gaining its value. The peace processes since then, started including socio-economic aspects of peace settlement exploring far beyond purely security arrangements, territorial issues and emergency relief.

The major international organizations started refocusing their peacebuilding efforts on various social, cultural and economic issues, such as local community development, economic prosperity, social reconciliation, primary education, child protection, gender issues, and sustainable development in order to ensure more durable peace. Consequently, as the roles of these sub-state actors became more prominent in the 2000s, the scope of peacebuilding significantly expanded. Peace as a notion became more inclusive and has attempted to reflect a wide range of non-security issues, incorporating social peace into negotiation agenda [3, pp. 763-83].

At the level of the society, one can argue there are some tools and instruments in achieving social peace, one of those being *social dialogue* happening between the state and the society as being one of those most efficient tools. Social dialogue is also considered as one of the most important systemic and functional characteristics of a developed society [4, pp. 101-105]. Different levels of social dialogue could be distinguished with the most essential for the well-being of a society being a dialogue between the society and the state. Social dialogue at this level also outlines social expectations and social attitudes, which are expressed in public opinion and characterize fluctuations of its dynamics.

Social dialogue between a state and society in a mature democracy implicates the state partially delegating its powers to the civil society, alienating itself from the constant exercise of power functions and developing various forms of civil self-governance. The degree of development, openness, and equality of social dialogue characterizes the maturity level of social relations. Efficient social dialogue in this regard produces social order and social peace.

Social dialogue is the most important factor in the balance of the entire social system as a whole, which is expressed in the equal participation of the subjects of social dialogue, which makes the social system stable, while unequal participation makes the social system unstable. The most obvious and important result of evolved social dialogue is social consensus in the decisions-making process, which takes into

account social experience and values of each of the social groups participating in the social dialogue.

Thus, the need for social dialogue and also its role in achieving social peace in the society is unquestionably vital. Some scholars also try to identify a direct cause-and-effect connection between the two: *the main objective of social dialogue remains social peace, and the main source of social peace remains social dialogue* [5, pp. 492-511]. At the same time, social dialogue is not an exclusive instrument to achieve social peace, as there are many other factors equally important in contributing to the social peace in a well-governed state. However, in order to make social dialogue more efficient, the social dialogue needs to be institutionalized, it will thus become irreversible state mechanism to promote trust and transparency in the decision-making process.

To conclude, even though social peace was not among the priorities of peacebuilding agenda over decades, and not enough attention was paid to social features of the settlement process, there has been recently gradual shift to incorporate social aspects in order to ensure an efficient and durable peace settlements. The peace processes started including socio-economic aspects of peace settlement exploring far beyond purely security arrangements, territorial issues and emergency relief. Social peace provides for more effective management in conflict situations where different layers of society or groups have different interests and needs, providing such an environment where people do not need to resort to violence to resolve their issues and defend their rights with one of the key prerequisites being strong trusting two-way relationships with the state and other social groups, which is social dialogue.

References:

1. LEE, et al. Social Peace vs. Security Peace. *Global Governance*. 2016, vol. 22, no. 4, Brill, pp. 491-512, <http://www.jstor.org/stable/44861197> (accessed 05.10.2021).
2. JOSHI, M., and DARBY, J. Introducing the Peace Accords Matrix (PAM): A Database of Comprehensive Peace Agreements and Their Implementation 1989-2007, *Peacebuilding Journal* 1, 2013, no. 2, pp. 256-274.
3. MAC GINTY, R., RICHMOND, O. The Local Turn in Peace Building: A Critical Agenda for Peace, *Third World Quarterly*. 2013, no. 34, pp. 763-83.
4. KURBATOV, V. Social Dialogue and harmonization of Social Relations. 2014, no. 12, pp. 101-105.
5. DIMITRIU, R. Peace and War in Collective Labor Relations. *Accounting and Management Information Systems*. 2010, no.9(3), pp. 492-511.

TERORISMUL INTERNAȚIONAL – AMENINȚARE LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

INTERNATIONAL TERRORISM – THREAT TO THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

*Natalia ROTARI, ORCID: 0000-0003-3114-3939,
Universitatea de Stat din Moldova*

CZU: [341.48:323.285]:355.02(478)

e-mail: natalyta.rotari@gmail.com

Terorismul internațional este una dintre principalele amenințări la adresa securității naționale a Republicii Moldova din considerentul că, în primul rând, statul este poziționat geografic la frontiera directă cu Uniunea Europeană și Alianța Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), iar de cealaltă parte în nemijlocita apropiere de Federația Rusă, în al doilea rând, are în componență un teritoriu necontrolat de autoritățile constituționale și în al treilea rând, este amplasat în zona apropiată unui conflict militar activ și este ținta unui număr impunător de migranți.

Scopul cercetării constă în prezentarea multilaterală a terorismului internațional în calitate de amenințare la adresa securității naționale. În acest sens, sunt urmărite obiectivele de evidențiere a trăsăturilor distincte ale amenințării teroriste pe teritoriul Republicii Moldova și sistemul de monitorizare și acțiune în raport cu aceasta. În calitate de metode de cercetare au fost aplicate metoda instituțională, sistemică, analiza și sinteza, analiza documentelor și istorică.

La etapa actuală, terorismul, în calitate de amenințare majoră la adresa societății umane, a statelor lumii, continuă să reprezinte, la acest început de secol, un pericol deosebit de grav, atât pentru structura și coeziunea socială, cât și pentru securitatea statelor, iar în acest fel, evoluțiile pe plan geopolitic au determinat dezvoltarea componentelor securității naționale [1, p.72].

Amenințarea teroristă face ca sistemul de securitate al Republicii Moldova să fie unul fragil și supus unor continue riscuri și vulnerabilități, din motiv că în regiune continuă să fie organizate și desfășurate atentate teroriste, iar însăși Republica Moldova se află într-un mediu constant și permanent de alerte false cu bombă la instituții publice și private.

Terorismul internațional reprezintă acel tip de amenințare care se dezvoltă multidimensional, iar tipul și sursa acestuia pot veni din interior, în cazul în care organizațiile teroriste au recrutat cetățeni ai Republicii Moldova pentru realizarea unor atacuri teroriste, dar și din exterior, în momentul când acesta este realizat de către entități teroriste de peste hotare.

În procesul de luptă cu terorismul, Republica Moldova a desfășurat un mecanism propriu și o politică antiteroristă individuală, aceasta este datorată mobilizării forțelor

naționale de securitate, care își desfășoară activitatea în conformitate cu legislația națională în vigoare privind contracararea terorismului și ca parte a convențiilor și protocoalelor internaționale în domeniu.

În ceea ce privește probabilitatea realizării unor atentate teroriste pe teritoriul Republicii Moldova, părerile teoreticienilor și practicienilor sunt diferite. Astfel, dacă cercetătorii în domeniul securității consideră că șansele realizării atentatelor teroriste pe teritoriul Republicii Moldova sunt minime, atunci practicienii consideră că statul moldovenesc este extrem de vulnerabil în cazul unor atentate teroriste, din motiv că „serviciile de informații și securitate nu dispun de pârghiile legislative care să le permită să înceapă investigațiile până la producerea atacurilor teroriste, în scopul prevenirii acestora” [2].

Este evident faptul că în contextul în care Republica Moldova nu prezintă interes ca stat-țintă a atacurilor teroriste, mecanismele implementate de autorități sunt minime și se bazează mai mult pe aspectul prevenirii și prognozării unor eventuale atentate teroriste. În ceea ce privește legislația în domeniul combaterii terorismului, aceasta a fost reactualizată, în anul 2017 fiind aprobată legea cu privire la prevenirea și combaterea terorismului.

Ca urmare a aprobării și intrării a noii legi cu privire la prevenirea și combaterea terorismului, în perioada imediat următoare, la inițiativa Serviciului de Informații și Securitate, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Sistemul național de alertă teroristă, care este o platformă unică de înștiințare a populației și coordonare a autorităților în cazul unei alerte de terorism. Documentul urmărește prevenirea, descurajarea și combaterea terorismului în Republica Moldova, prin specificarea recomandărilor pentru acțiunile cetățenilor în cazul alertelor teroriste, sarcinile autorităților cu atribuții în domeniul securității pentru a urmări și analiza securitatea antiteroristă.

Evidențiem că începând cu 24 februarie 2022, în contextul situației de securitate regională, Serviciul de Informații și Securitate a anunțat stabilitatea nivelului moderat (cod galben) de alertă teroristă, în perioada anterioară era valabil nivelul scăzut (cod albastru) de alertă teroristă la nivel național. Astfel, pe teritoriul Republicii Moldova a fost stabilită existența unui risc mai avansat de producere a unor acțiuni teroriste [3].

Atentatele teroriste, pentru a fi realizate, urmează faza de pregătire, iar cunoașterea indicilor acestora permit prevenirea și combaterea consecințelor provocate de eventualele atacuri teroriste. În acest sens, ca indici de referință în determinarea unui eventual atac terorist servesc studierea unor zone de importanță majoră pentru stat (obiecte de infrastructură critică), apariția unor persoane suspecte care încearcă să cunoască detalii despre anumite activități, prezența unor materiale suspecte, chiar și însăși exprimarea intenției de realizare a unui atentat terorist, apeluri privind plasarea de produse explozive pot fi considerate drept indice al acțiunilor cu caracter terorist.

De remarcat este și faptul că, în anul 2022, au fost înregistrate un număr record de alerte cu bombă la diferite obiecte de infrastructură critică și civilă, care în urma verificărilor au fost constatate ca fiind false. Astfel, potrivit autorităților de drept de la Chișinău, în perioada ianuarie-iunie au fost înregistrate 24 de cazuri de alerte cu bombă, iar în lunile iulie-august 124 de cazuri, având în total 148 de cazuri înregistrate. În acest

sens, structurile de forță au propus sporirea pedepselor și amenzilor pentru anunțurile false privind amplasarea bombelor [4].

Pentru Republica Moldova, în componența căreia există o zonă nesupusă controlului autorităților constituționale și forțelor de securitate, amenințarea teroristă devine un aspect central de instabilitate, alături de criminalitatea transfrontalieră și starea de insecuritate asigurată de contingentul militar străin prezent în regiune. Astfel, raioanele de est ale Moldovei reprezintă un teren favorabil pentru dezvoltarea unor grupări extremiste cu caracter terorist, din considerentul că la Tiraspol au fost înregistrate o serie de explozii, catalogate ca atentate teroriste și realizate în luna aprilie. În acest sens, urmare a evenimentelor a fost impus nivelul ridicat de alertă teroristă pe teritoriul regiunii transnistriene de către autoritățile secesioniste. Actualmente, în regiune este menținut codul galben de alertă teroristă [5].

Terorismul internațional în Republica Moldova există și reprezintă o amenințare directă la adresa securității naționale a Republicii Moldova. Regiunea în care se încadrează Republica Moldova se confruntă cu o serie de probleme în domeniul securității, care dictează stabilitatea regiunii. În acest sens, terorismul poate fi catalogat ca fiind acel veritabil pericol care afectează starea de securitate regiunii, din considerentul menținerii unui flagel înalt al acestuia și dezvoltării mecanismelor de atingere a scopurilor politice și economice.

Referințe:

1. ALEXE, I. Impactul terorismului asupra societății. În: *Impactul transformărilor socio-economice și tehnologice la nivel national, european si mondial*, 2015, vol. 3, nr. 3, p. 70-79.
2. *Moldova, expusă riscurilor de atacuri teroriste*. 22 martie 2016. [Accesat 29.08.2022] Disponibil: <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/moldova-expusa-riscurilor-de-atacuri-teroriste>
3. *În Republica Moldova a fost instituit nivelul moderat (cod galben) de alertă teroristă*. 24 februarie 2022. [Accesat 29.08.2022] Disponibil: <https://sis.md/ro/content/%C3%AEn-republica-moldova-fost-instituit-nivelul-moderat-cod-galben-de-alert%C4%83-terorist%C4%83>
4. CERNĂUȚEANU, V. *Autorii alertelor false cu bombă au fost identificați*. 29 august 2022. [Accesat 29.08.2022] Disponibil: <https://stiri.md/article/social/vi-orel-cernauteanu-autorii-alertelor-false-cu-bomba-au-fost-identificati>
5. *Explozii la Tiraspol în clădirea așa-zisului minister al securității din Transnistria*. [Accesat 29.08.2022]. Disponibil: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/moldova/explozii-la-tiraspol-in-cladirea-asa-zisului-minister-al-securitatii-din-transnistria-1917633>

MULTICULTURALISM AND POLYCULTURALISM AS MODELS FOR MAINTAINING INTERETHNIC RELATIONS IN THE GLOBAL CONTEXT

MULTICULTURALISM ȘI POLICULTURALISM CA MODELE DE MENȚINERE A RELAȚIILOR INTERETNICE ÎN CONTEXTUL GLOBAL

Margareta BELTEI, ORCID: 0000-0002-3920-9931
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 323.15:316.72-054.57(100)

e-mail: margaretabeltei@gmail.com

At the present stage the problems of ethnic, cultural and religious diversity have become the central element of public discourse in different countries of the world. Recently, political scientists, sociologists, psychologists and philosophers concentrated their research over decisive importance for intergroup relations, in particular, the harmonization of interethnic relations and the mitigation of prejudices in this area. Among the most common intergroup ideologies are assimilationism, ethnic colorblindness, multiculturalism and polyculturalism, which can be simultaneously present in society [2, p.143]. The main goal of this research is to address issues related to cultural diversity and issues of civic and national identity, where in some countries are developing either formal and/or informal rules and policies, regarding migrants, as many beliefs arise and each group of them turns into a more or less integral intergroup ideology, which implies certain norms or standards for the relations of members of the dominant social groups to other groups in a given society. The main objectives are: to determine the ways in which intergroup relations are maintained in culturally diverse societies; to describe the theoretical implications of assimilationism, ethnic colorblindness, multiculturalism, and polyculturalism in relation to intergroup ideologies by providing an overview of research; to explain why and how these intergroup ideologies can have a significant impact on intergroup attitudes and behavior; to identify a constructive ethnopolitical strategy that can be effective in combating prejudice and intergroup discrimination; and to analyse the functions of multiculturalism and polyculturalism as models for maintaining interethnic relations in the global context.

The ideologies of intergroup relations include both a socially designed superstructure which creates, and transfers social ideas about the organization of a particular society, and the motivational substructure which, in general, draws up a general system of beliefs about the way society should function, and, in turn, provides a cognitive framework for interpretation of the social environment [3]. Each of the ideologies of intergroup relations is based on different categorization principles that differentiate the social world of a person in accordance with them [3, p.54]: *assimilationism* is the process of becoming similar to something which for ethnic minorities and migrants must correspond to the

main part of society, by accepting the new culture and completely abandoning their own ; *ethnic colorblindness* suggests that intergroup relations can be improved by ignoring the differences between groups; *multiculturalism* recognizes the differences between ethnic groups and involves the preservation of this; *polyculturalism* implies the presence of a close connection between all ethnic groups living in one society and gives the borders between them less and less. It means that, all cultures are not isolated systems, but are the result of intergroup interaction.

For multiculturalism, this concept implies the existence of different cultures in society, designed to form a common cultural basis for society, which that all national groups living in the same country should have the same opportunity to preserve their own culture, while all cultures are worthy of respect, so at the state level, measures should be taken to maintain the cultural heritage of all peoples living in this state. Taylor C is considered to be the founder of multicultural theory. According to his theory, “multiculturalism is not only a tool for creating a new type of society, it is also a tool for protecting one’s own identity” [1, p.159]. Polyculturalism is a policy focused on the interconnection of cultures and cultural pluralism, which is characterized by the free coexistence of different ethnic cultures in society. It is aimed at creating suitable conditions for interaction and mutual understanding of ethnic groups, for their complementarity. At the same time, this ideology or this model does not set itself the task of creating a single identity.

In conclusion the optimal strategy in this matter for intergroup relations: assimilation, ethnic colorblindness, multiculturalism and polyculturalism has not yet been developed, however, making a comparison between multiculturalism and polyculturalism, it turns out that the latter has shown great results, because in order to build a harmonious coexistence of various peoples and confessions, it is necessary to establish a dialogue between their representatives, since this contributes to the development of respect for religious and national pluralism. Unfortunately, polyculturalism can not offer solutions of the problem in interethnic conflict in constructive level. Then for multicultural approach, a positive feature is the fixation not only on the differences between cultural groups, but also on their extensive connections. Because multiculturalism refuses the dominance of one ethnic group over another, instead it focuses on the significance and value of any culture, which favorably affects the development of intercultural relations so this approach should not be used as a way of separating between groups. The sphere of education in the multicultural policy takes into account the multinationality of the country and is based on reciprocity. Such training forms a greater understanding of the cultures of various nationalities, the identification of common features and values and, as a result, the strengthening of relations between ethnic groups within the country.

References:

1. БЯЗРОВА, Д.Б., ТЕДЕЕВА, В.К. Мультикультурализм и поликультурализм как модели оптимизации межэтнического общения. В: *Государ-*

ственное и муниципальное управление. Ученые записки. Политология и этнополитика, № 1, Россия, 2022, с. 158-162.

2. ДУБРОВ, Д.И., ГРИГОРЬЕВ, Д.С. Современные исследования межгрупповых идеологий: ассимиляционизм, этнический дальтонизм, мультикультурализм, поликультурализм. В: *Общественные науки и современность*. Москва, 2019, с. 143-155. 10.31857/S086904990002755-2. URL: https://www.researchgate.net/publication/331952700_Sovremennye_issledovania_mezgruppovyh_ideologij_assimilacionizm_etniceskij_daltonizm_multikulturalizm_polikulturalizm (accessed 20.08.2022).
3. ГРИГОРЬЕВ, Д.С., БАТХИНА, А.А., ДУБРОВ, Д.И. Ассимиляционизм, мультикультурализм, этнический дальтонизм и поликультурализм в российском контексте. В: *Культурно-историческая психология*, т. 14, № 2, НИУ ВШЭ. Москва, 2018, с. 53-65. doi:10.17759/chp.2018140206; ISSN: 1816-5435 (печатный); ISSN: 2224-8935 (online).

POST-SOVIET CONFLICTS IN TODAY BLACK SEA REGION: CHALLENGES FOR SECURITY

CONFLICTE POSTSOVIETICE ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE DE ASTĂZI: PROVOCĂRI PENTRU SECURITATE

Augustin ZAPUHLÎH, ORCID: 0000-0003-1185-6333
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 355.48(262.5-05):355.02

e-mail: z_augustin@yahoo.com

The Black Sea region has undergone over the last three decades after the collapse of the Soviet Union multiple wars, change of borders, inter-ethnic conflicts, political and economic crisis. The region has changed substantially its geopolitical status, and as a result more and more international actors developed an interest in it. All major players on the international stage – the Russian Federation, other post-soviet riparian states, Turkey, EU, including individual countries of the EU, the US and NATO – aim for the same objective namely the expansion and consolidation of their influence and the ensuring of their economic and military presence in the region, even though they use various geostrategic means [1].

It is worth noting that according to the definition of the European Commission, the Black Sea region represents a special region, which unites ten states: six riparian states such as Bulgaria, Romania, Ukraine, Russia, Georgia and Turkey and four states positioned in the proximity of the Black Sea – Azerbaijan, Armenia, Republic of Moldova, and Greece [2]. Yet, the close cooperation between EU and NATO expanded even more this definition according to the concept “Bridge/Barrier”, which views the Extended Black Sea region either as a “bridge to the Caspian Sea, rich in energy resources” or as a “barrier against the Middle East” [3].

In the present moment the security situation in the Black Sea region and in the Caucasus is incredibly difficult, because it is characterized, on one hand, after the beginning on February 24th of the “special operation” on the territory of Ukraine by an aggravation of the confrontation between all players in the region and Russia, on the other hand, by the presence of dangerous and controversial problems, related to the militarization of the region, internal and interstate conflicts in the Caucasus and Moldova, the increase of military presence of all actors and of terrorist threats in the region.

A colossal blow to the system of regional security was dealt by the actions of Russia against Ukraine, starting in 2014, first the annexation of Crimea and finally an open military strike on Ukraine, the so-called special operation of 2022. Regional security has collapsed. The once peaceful region has become one of the hotbeds of war in the world. According to Iulian Chifu, the annexation of Crimea by Russia has showed a new reality that presented itself to the players in the region and the world by emphasizing

the vulnerabilities and fragility not only of the Ukrainian state but of other post-soviet states in the region which are exposed to a wide range of factors such as penetration by foreign control and interests, possibility of an insurgency war, possibility of a proxy war, possibility of an informational war, possibility of a cyber war [4, p.115].

Currently still remain dangerous sources of military threat for the security of the region such as the prolonged conflicts in Nagorno Karabakh and Moldova. Since the disintegration of the Soviet Union, when the Soviet Republics started gaining their independence most of them were ill-prepared and ill-equipped for the incipient stages of the process of state building. Through trial and error each of these newly created states embarked on the path of reform both economic and political as well as on the path of transition. Additionally, these countries had to put in the effort and challenge the lingering constraints and burdens of the Soviet rule that lasted several decades.

For Armenia the more evident challenges were its small size, its landlocked geography, and the Nagorno-Karabach conflict. From a strategic perspective of a pervasive nature are the obstacles of isolation and insignificance. Isolation can be explained by the fact of constraints of closed borders, collapse of regional trade and transport and the exclusion of all regional development projects [5].

It is not yet forgotten the forty-four-day long Armenia-Azerbaijan war (November 10th, 2020) over the disputed territory of Nagorny-Karabakh has reached an end as a result of the ceasefire agreement that has been brokered by the Russian Federation. As such, the agreement has brought fundamental change to the geopolitical configuration of the region offering the Russian Federation a central role in it. Following the agreement Moscow deployed a peacekeeping mission of 1960 men to both Karabakh and the Lachin corridor between Karabakh and Armenia [6].

On August 3rd, 2022 Baku launched a military operation in Nagorno-Karabach. It has been reported that the Azerbaijani forces were advancing in a number of locations on the western and north-western fronts in the vicinity of the city of Stepanakert. Even though the military advance has been called a military operation of “revenge” for the death of one Azerbaijani soldier but in fact constitutes one another attempt at forcing Armenia to capitulate during the ongoing negotiations [7].

Long period the strategies of three regional actors in the Black Sea region were extremely important for the Republic of Moldova, such as interests of Russia-EU binomial pair, and Romania. *In the case of Russia-EU binomial pair, the settlement of the Transnistrian conflict shall be the main culmination.* As was repeatedly emphasized by the political expert I. Boțan such commitments will hit the interests of the main decision-maker in the Transnistrian - Russia case and European diplomacy is increasingly prone to include in the loaded bilateral agenda the Transnistrian problem [8, p.13].

Moreover, the European aspirations of three BSEC countries were reflected in Batumi Summit Declaration Issued by the Heads of State of Association Trio - Georgia, Republic of Moldova and Ukraine on 19 July 2021: “We look forward to strengthening cooperation between our countries and with our Black Sea partners to ensure the security

and stability in the Black Sea Region. We recall the 17 June 2019 EU Council Conclusions reaffirming the EU's long-standing commitment to fostering prosperity, stability, and resilience in the Black Sea area. We share the EU's concerns about the security challenges in the Black Sea area, reiterating that respect for international law, including the principles of independence, sovereignty and territorial integrity, the United Nations Convention on the Law of the Sea, including freedom of navigation are fundamental for the security and cooperation in the Black Sea area. We will engage our Black Sea partners in order to jointly promote the sustainable development of the region, as well as make full use of the opportunities that the Black Sea provides for wider and secure connectivity between Europe and Asia" [9].

Conclusions. The geopolitical configuration of the Black Sea region could open a series of opportunities for the Republic of Moldova, in order to realize its national interests through bilateral cooperation with the countries from neighborhood, such as Romania and Ukraine, Russia and Turkey, as well as through the international organizations from this region. Yet the complex situation which was created in the Black Sea region following the military crisis between Russia and Ukraine and the related worsening of the relations between western regional players and Russia, fundamentally changed the regional agenda from cooperation to confrontation, aggravating the relations between Russia and the rest of the participants of the Black Sea format, and set under the threat the entire system of regional security. Today is time to revise the whole security system in Black Sea region. It is obvious, that to achieve this goal all actors need to join forces in working on a new security system in this region. The lack of regulation of existing conflicts is a constant threat to regional security.

References:

1. The Romanian Journal of Society and Politics. [electronic resource] URL: <http://rjisp.politice.ro> [Accesat: 18.09.2022].
2. ЯЗЬКОВА, А.А. У Черного моря. О геополитике и геоэкономике большого Причерноморья. В: *Вестник Европы*. 2012, № 33. <http://magazines.russ.ru/vestnik/2012/33/ia14-pr.html>. [Accesat: 16.04.2022].
3. КОВАЛЕНКО, В.С. et. al. Реализация проектов России в рамках Черноморского экономического сотрудничества. В: *Гуманитарные научные исследования*. 2015. № 8, <http://human.snauka.ru/2015/08/12339> [Accesat: 27.03.2022].
4. CHIFU, I. "Ukraine as a Test Case for the future New World Order: Back to the Realpolitik". Harvard Black Sea Security Program-2013.
5. GIRAGOSIAN, Richard. "Armenia's Imperative: Regaining Strategic Balance." *UNREWARDING CROSSROADS? The Black Sea Region amidst the European Union and Russia* (2015): 13-28.
6. De Waal, Thomas. "Unfinished Business in the Armenia-Azerbaijan Conflict." *CARNEGIE EUROPE*, February 11, 2021. <https://carnegieeurope.org>.

- eu/2021/02/11/unfinished-business-in-armenia-azerbaijan-conflict-pub-83844. [Accesat: 27.07.2022].
7. VARTANYAN, O. et. al. “Warding Off Renewed War in Nagorno-Karabach”. International Crisis Group, August 9, 2022. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/nagorno-karabakh-conflict/warding-renewed-war-nagorno-karabakh>. [Accesat: 22.08.2022].
 8. BOȚAN, I. Reglementarea transnistreană: o soluție europeană. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2009.
 9. Batumi Summit Declaration Issued by the Heads of State of Association Trio - Georgia, Republic of Moldova and Ukraine. 19 July 2021. <https://presedinte.md/eng/discursuri/declaratia-summitului-de-la-batumi-adoptata-de-trio-asociat-al-sefilor-de-stat-georgia-republica-moldova-si-ucraina>; Message by President Maia Sandu at the Crimea Platform launching Summit. 23 august 2021. <https://www.presedinte.md/eng/discursuri/mesajul-presedintelui-maia-sandu-la-summitul-de-lansare-a-platfomei-crimea>. [Accesat: 28.08.2022].

UNELE CONSIDERENTE PRIVIND STUDIAREA DIPLOMAȚIEI ȘI PARTICIPAREA LA PROCESUL EXTINDERII RELAȚIILOR EXTERNE ALE REPUBLICII MOLDOVA

CONTRIBUTIONS REGARDING THE STUDY OF THE TOPICS AND PARTICIPATION IN THE PROCESS OF EXPANDING THE EXTERNAL RELATIONS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Alexandru ROMAN, ORCID: 0000-0003-0011-9194
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327(478)(091):32.001

e-mail: profaroman@gmail.com

În contextul general al accelerării procesului integrării europene al Republicii Moldova este actuală identificarea rolului evoluției diplomației moldovenești în spațiu și timp drept factor al consolidării statale și poziției sale în calitate de subiect de drept în sistemul internațional, precum și a stabilității politice și transformării sociale interne.

În Republica Moldova, sistemul diplomatic este determinat de Constituție, Legea serviciului diplomatic, cadrul normativ internațional și național în domeniul respectiv. Aceste acte legislative, precum și normele de drept la diverse etape, au pus bazele sistemului diplomatic moldovenesc.

Abordarea politologică a situației în sfera politicii externe și a diplomației pe parcursul evoluției Moldovei determină actualitatea cercetării experienței istorice acumulate și a procesului de intensificarea parcursului integrationist la etapa actuală, a politicii externe și colaborării interstatale.

Germeii acestui proces important, în raport cu situația internațională a Țării Moldovei din perioadele istorice precedente, se regăsesc în procesul complex al genezei, constituirii și consolidării unor practici politico-diplomatice de reglementare a raporturilor interstatale. În ansamblu, relațiile internaționale (de diversă intensitate și durată temporală), în raport cu evoluția Moldovei, au o cronologie proprie, care are o istoriografie bogată (inclusiv: *Istorie și istoriografie*, *Istoriografia* lui Ch.-Ol. Carbonell, *Statele Unite ale Europei*, etc.) [1; 2; 3] și pot fi divizate în câteva etape. Fiecare dintre aceste segmente temporale este reflectat într-un plast foarte semnificativ de surse istorice și le vom atribui următoarele etape de spațiu și timp, inclusiv:

1) *Perioada inițială de existență a statului Moldova (1359-1512)*, adică de la apariția entității statale și până la semnarea de către suveranul țării, Bogdan al III-lea, a primelor capitulații cu Imperiul Otoman. Acest segment temporal poate fi caracterizat prin formarea statutului Țării Moldovei în relațiile internaționale ca stat aflat, grație amenințării lui de diverse conflicte iminente din partea unor vecini mai puternici, sub regimul de suzeranitate a unor mari puteri europene (fie, pur formal: Ungariei – până în 1365 și Poloniei – din 1387, sau mai opresiv, din 1486 – Imperiului Otoman). Pe par-

cursul primei etape temporale, de circa un secol și jumătate, în pofida faptului formal, că suveranitatea Moldovei a fost, într-o oarecare măsură, încălcată de aceste țări-suzerane, Moldova în general a fost în sistemul internațional european un stat independent, fapt, care a găsit reflectarea și în primul Tratat internațional moldo-polon din 1387, dar mai ales din anul 1499.

2) *Perioada atragerii consecvente a Țării Moldovei în sfera de influență turcească (1512-1538)*. Pe parcursul acestui segment temporal, a avut loc consolidarea juridică a influenței politico-militare a Imperiului Otoman (fiind timp de câteva secole consecutive cea mai mare putere europeană) asupra Moldovei, iar relațiile de vasalitate impuse de otomani purtau un caracter destul de formal.

3) *Anii 1538-1711 (de peste circa un secol și jumătate), adică: de la invadarea de către armatele turcești a Țării Moldovei și până la Războiul Ruso-Turc (din 1710-1711)*. Segmentul respectiv poate fi apreciat drept perioada stabilirii definitive a dominației otomane (cu unele întreruperi din 1595-1611 și 1615-1616). Prin acest statut, Moldova s-a aflat în relații de vasalitate cu Imperiul Otoman.

4) *Perioada anilor 1711-1812* (numită etapa fanariotă), fiind segmentul, când influența otomană în Moldova a ajuns la punctul său culminant. Independența formală a țării obține un caracter tot mai fictiv, iar etapa se diviza în două părți temporale: 1) 1711-1768, când Turcia a fost în calitate de singurul suzeran al Moldovei; 2) anii 1768-1812, rolul fiind împărțit între Imperiile Otoman și Rus.

Geneza diplomației moldovenești este marcată de relațiile moldo-polone din penultimul deceniu al Sec. XIV. Astfel, după două săptămâni de negocieri la cel mai înalt nivel de la Liov, domnitorul Petru I Mușat și regele Vladislav II Iagello au semnat la 26 septembrie 1387 Tratatul respectiv dintre cele două state vecine, ce reglementa relațiile de vasalitate-suzeranitate dintre Țara Moldovei și Regatul Poloniei. Drept consecință, în scopul soluționării conflictelor interstatale de cel mai divers ordin, Moldova a fost inclusă în sistemul de alianțe ale statului polono-lituanian. Apoi, oferind în ianuarie 1388, un credit Regatului Poloniei în sumă de 3 000 ruble de argint, statul polonez a oferit în calitate de gaj (amanet) teritoriul Pocuției (situat între Carpați, Nistru, Ceremuș).

De rând cu toate acestea, în calitate de șef de stat Petru I Mușat a fost atras în calitate de mediator pentru soluționarea conflictului între Polonia și Valahia. Concomitent, Moldova fiind un stat independent în context internațional, a fost recunoscută și de Knezatul Moscovit, care încă în 1386 a trimis în Țara Moldovei o delegație reprezentativă pentru a reîntoarce acasă feciorul lui Dmitri Donskoi, Vasili, evadat din prizonieratul Hoardei de Aur, care se refugiase aici [4; 5; 6]. În scopul contracarării și a altor conflicte internaționale, urmașii domnitorului Petru I au continuat orientarea politică spre Polonia, care garanta stabilitatea generală în interiorul și în exteriorul țării. De exemplu, domnitorii moldoveni Roman I – la 15 ianuarie 1393 și Ștefan I – la 6 ianuarie 1395 (Suceava) au prelungit consecutiv acordul cu privire la relațiile de vasalitate cu Regatul Poloniei.

În scopul detensionării relațiilor bilaterale, și la 25 martie 1400, la Brest (Polonia) au fost înregistrate noi contacte diplomatice, când prin actul omagial prezentat regelui Wladislaw al Poloniei domnitorul Alexandru I, suveranul Moldovei, prin titulatura sa

rămâne a fi „*воевода молдавский божией милостью*” (adică, *voievodul Moldovei, din mila lui Dumnezeu*). Ulterior, la 12 martie 1402 a încheiat un nou tratat cu Polonia, ce permitea domnitorilor moldoveni să manevreze între puterile din regiune, să evite conflictele militare inutile și să mențină suveranitatea și independența țării. În general, tratatele internaționale din acea perioadă, precum și cele semnate ulterior, recunoșteau suveranitatea Moldovei, fără știrbirea independenței țării. Prin apropierea de Polonia se urmărea reșterea prestigiului Țării Moldovei în sistemul relațiilor internaționale. Diplomazia moldovenească abilă era reprezentată evident în perioada domniei de aproape o jumătate de secol a lui Ștefan al III-lea cel Mare (1457-1504) și pe parcursul secolelor următoare. Într-un context internațional extrem de complicat, suveranul Ștefan cel Mare a reușit să mențină echilibrul internațional al entității statale Moldova.

La începutul ultimului secol și jumătate de dezvoltare a Țării Moldovei, doar Dimitrie Cantemir s-a manifestat activ în relațiile internaționale ale acelei perioade turbulente. Deși fiind defacto în martie-aprilie 1693 domnitor, Imperiul Otoman a refuzat să-l confirme și din 1695 a fost *capuchehaie* (adică *reprezentant oficial diplomatic*) la *Constantinopol*, al fratelui său Antioh, iar la 2 aprilie/13 aprilie 1711 la Luțk a încheiat un tratat secret de alianță cu Petru I cel Mare, în speranța eliberării țării de sub dominația otomană. Astfel, în politica sa externă s-a orientat spre Rusia (În subsidiar, s-a afirmat chiar faptul că ar fi încercat alipirea Moldovei la Imperiul Rus, așa cum procedase și Ucraina cu jumătate de secol mai devreme).

În epoca contemporană, diplomația moldovenească era condusă de revoluționarul Ion Pelivan, fiind director general al Directoratului pentru Politica externă a Republicii Democratice. Moldovenești (1917-1918). Anume diplomatul I. Pelivan a făcut parte din delegația României la Conferința de pace de la Versailles-Paris (1919-1920), etc.

Referințe:

1. *Istorie și istoriografie*. Autor: Buzatu Gh., Valahie Mica. București: 2011.
2. CARBONELL, Charles-Olivier. *Istoriografia*. București: Casa de Editură GRAFOART, 2006.
3. LIVIU, Ivan Adrian. *Statele Unite ale Europei*. Iași: Institutul European, 2007. 387 p.
4. ROMAN, A. Geneza și constituirea structurilor serviciului diplomatic în Țara Moldovei. În: *Teoria și practica administrării publice*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. AAP, 17 mai 2018. Chișinău, 2018, pp. 157-165.
5. ROMAN, A. *Молдавско-польское дипломатическое сотрудничество: Уроки истории и современность*. În: *Proiectul Universității din Krakovia, Polonia*, 2015.
6. ROMAN, A. Contribuția diplomației Moldovei din perioada modernă la reglementarea raporturilor interstatale. În: *Teoria și practica administrării publice*. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională, AAP, 17 mai 2019. Chișinău, 2019, pp. 192-197.

PROVOCĂRILE ÎN CALEA EGALITĂȚII DE GEN ÎN ȚĂRILE CU VENITURI MEDII ȘI ÎN CELE ÎN CURS DE DEZVOLTARE, CAUZATE DE ACTUALELE PROBLEME GLOBALE

CHALLENGES TO GENDER EQUALITY IN MIDDLE-INCOME AND DEVELOPING COUNTRIES, CAUSED BY CURRENT GLOBAL PROBLEMS

Olga RUDIC, ORCID: 0000-0002-6906-1050
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 327(478)(091):32.001

e-mail: olgarudic@gmail.com

De-a lungul întregii perioade de evoluție a istoriei omenirii, condiția femeii s-a apropiat tot mai mult de egalitate cu cea a bărbatului, iar cu cât mai bine conștientizăm necesitatea de a atinge acest obiectiv, cu atât mai bine putem observa felul în care egalitatea de gen este afectată de fenomenele globale. Totodată, este de un mare interes cum fiecare țară răspunde la provocări și ce se dovedește a fi o bună practică ce ar putea fi îmbrățișată de alte țări în situații similare.

Ca reacție la o urgență de sănătate publică, care a zdruncinat din temelii toată structura complexă ce susținea activitatea și traiul oamenilor de pretutindeni, țările din toată lumea au luat măsuri similare, dar de natură să aibă impacturi diferite asupra populației fiecăreia, în funcție de resursele de care dispunea țara. În pofida speranțelor, criza din sănătate, cu consecințe ramificate în toate sferele vieții, nu s-a dovedit a fi una egalizatoare a rolului femeii și a bărbatului. Numeroși cercetători s-au preocupat de așa-numitul „she-cession” [1, 2], adică o recesiune de pe urma căreia femeile au avut mult mai mult de suferit decât bărbații în toate cele mai importante dimensiuni ale vieții.

În anul 2020, Alon T. [1], alături de alți cercetători, evidențiază că o provocare imperativă sub aspectul cercetărilor, în viitor, va fi evaluarea impactului recesiunilor cauzate de pandemie în țările cu venituri medii și în cele în curs de dezvoltare. Condițiile economice diferite prin prisma veniturilor, participarea femeilor pe piața muncii, posibilitatea de a lucra de la distanță sunt aspecte care se așteptau să se manifeste diferit în țările în curs de dezvoltare, în ceea ce privește impactul recesiunii determinate de pandemie și compromisurile în materie de politici [1].

În comparație cu bărbații, femeile au o capacitate mai mică de a absorbi șocurile economice, deoarece au venituri și economii mai mici, dar și securitatea locului de muncă este mai slabă, iar în sectorul informal acestea sunt suprareprezentate [3]. În circumstanțele deja existente, pandemia nu a făcut decât să exacerbeze situația nefavorabilă și fragilă a femeilor, plasându-le într-o situație și mai primejdioasă, cu repercusiuni inechivoce asupra egalității de gen [4].

Autoritățile din fruntea statelor dezvoltate au întreprins, în contextul COVID-19, intervenții de politici colosale, fără precedent, într-o situație în care părți majore ale eco-

nomiei au fost nevoite să se închidă, trimițând acasă milioane de muncitori pe o perioadă nedeterminată de timp [5]. Iar pe măsură ce COVID-19 se răspândea dramatic în țările mai puțin dezvoltate, factorii de politici au recurs la punerea în aplicare a unor măsuri asemănătoare cu cele din țările dezvoltate, instituind așa-numitul „lockdown” – izolarea la domiciliu. Însă a devenit clar că intervențiile de politici întreprinse în lumea în curs de dezvoltare nu puteau să le imită, pur și simplu, pe cele din lumea dezvoltată [5].

Dar „lockdownul” instituit, simulând practica țărilor mai avansate, a însemnat închiderea parțială sau totală a unor instituții publice (cum ar fi suspendarea procesului educațional în cadrul instituțiilor de învățământ), limitarea serviciilor prestate de unele instituții ale statului doar la cele de necesitate stringentă, încetarea activității antreprenoriale a unor operatori economici, măsuri care – la rândul lor – au însemnat pierderi de locuri de muncă, de surse de venit sau a unei părți din venit, conviețuirea compactă în gospodăriile cu membri multipli, stres psihoemoțional, mobilitate redusă, iar toate acestea, au continuat să se ramifice în alte forme de consecințe.

Intervențiile de politici față de pandemie în țările în curs de dezvoltare ar trebui să difere de cele din vest, având în vedere caracteristicile lor net diferite [5]. Cercetătorii atenționează că politicile elaborate ar trebui să fie adaptate peisajului economic și demografic care caracterizează țările cu venituri mici. Guvernarea acestor țări nu are capacitatea fiscală de a efectua transferuri substanțiale către segmente majore ale populației pentru perioade îndelungate de timp [5]. Astfel, femeile – un grup al societății deja într-o situație mai vulnerabilă – nu pot miza pe un ajutor semnificativ din partea statului, fiind lăsate să se descurce cu forțele proprii, care sunt însă slăbite și se prăbușesc sub greutatea responsabilităților familiale, insecurității ocupaționale, lipsei de economii și a normelor patriarhale adânc înrădăcinate [5]. Sărăcia și deznădejdea sunt și precursori ai violenței, care, la rândul lor, erodează egalitatea de gen.

Cercetătorii vorbesc despre cinci caracteristici demografice și economice importante care diferă de la o țară la alta în moduri pe care le consideră esențiale pentru înțelegerea felului în care intervențiile de politici de reacție la COVID-19 ar trebui să difere în economiile în curs de dezvoltare: (i) populațiile mult mai tinere din țările în curs de dezvoltare; (ii) capacitatea fiscală mai mică în astfel de țări; (iii) informalitate mai răspândită; (iv) capacitatea mai scăzută a acestor țări de a asigura asistență medicală; și (v) contacte mai frecvente de la persoană la persoană, precum și o prevalență mai mare a conviețuirii intergeneraționale [5]. Soluțiile trebuie să reflecte o luare în calcul a tuturor acestor factori. Femeile în țările în curs de dezvoltare care, deja fiind într-o poziție de vulnerabilitate, întâmpină și mai multe dificultăți în lumina caracteristicilor sus-menționate.

Un mod evident în care informalitatea leagă mâinile guvernelor din economiile cu venituri mici este că le reduce capacitatea de a colecta impozite suplimentare și de a face transferuri. În Republica Moldova, în perioada 2015- 2020 pierderile fiscale generate de economia neobservată au crescut de la 8,9 mld. lei până la 15 miliarde lei anual [6].

Există mai multe abordări, chiar și în țările cu venituri mici, de a crea spațiu fiscal pentru finanțarea protecției, printre care (i) creșterea veniturilor din impozite; (ii)

extinderea acoperirii asigurărilor sociale și a veniturilor contributive; (iii) eliminarea fluxurilor financiare ilicite; (iv) realocarea cheltuielilor publice; (v) utilizarea rezervelor valutare fiscale și ale băncilor naționale; (vi) gestionarea datoriei: împrumutarea și restructurarea datoriei existente; (vii) adoptarea unui cadru macroeconomic mai adaptabil; și (viii) creșterea ajutorului și transferurilor AOD (asistență oficială pentru dezvoltare) [7].

Referințe:

1. ALON, T., DOEPKE, M., OLMSTEAD-RUMSEY, J., TERTILT, M. *This time it's different: the role of women's employment in a pandemic recession*. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2020. Nr. w27660. [citată 7.12.2021]. Disponibil: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27660/w27660.pdf
2. PROFETA, P. Gender Equality and the COVID-19 Pandemic: Labour Market, Family Relationships and Public Policy. În: *Intereconomics*. 2021, vol. 56 (5), pp. 270-273. DOI: 10.1007/s10272-021-0997-2.
3. MENÉNDEZ-ESPINA, S. et al. *The Influence of Gender Inequality in the Development of Job Insecurity: Differences Between Women and Men*. 2020. DOI: 10.3389/fpubh.2020.526162.
4. WHITING, K. *Gender gap: These are the world's most gender-equal countries*. World Economic Forum. [Interactiv] 2022. [Citat: 22.09.2022] <https://www.weforum.org/agenda/2022/07/gender-equal-countries-gender-gap/>.
5. ALON, T., KIM, M., LAGAKOS, D., VAN VUREN, M. *How should policy responses to the covid-19 pandemic differ?* Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2020. Nr. w27273. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27273/w27273.pdf
6. Centrul Analitic Independent Expert-Grup. *Fenomenul economiei și ocupării informale în contextul pandemiei COVID-19*. 2021.
7. DURÁN-VALVERDE, F., PACHECO-JIMÉNEZ, J., MUZAFFAR, T., ELIZONDO-BARBOZA, H. *Financing gaps in social protection: Global estimates and strategies for developing countries in light of the COVID-19 crisis and beyond*. Organizația Internațională a Muncii. Geneva: s.n., 2020. ILO Working Paper 14.

CUPRINS

FILOSOFIE ȘI ANTROPOLOGIE

Constantin STOENESCU

TEZA NEURATH-HALLER ȘI PROTOISTORIA FILOSOFIEI ANALITICE 5

Aurel ZANOCI, Mihail BĂȚ, Victor DULGHER, Vladimir CHITIC, Daniel CUCULESCU

NOI SITURI ARHEOLOGICE DIN EPOCA FIERULUI ÎN BAZINUL RÂULUI

REZINA 9

Sergiu MATVEEV, Vlad VORNIC, Andrei COROBCEAN

DATE PRELIMINARE PRIVIND CERCETĂRILE ARHEOLOGICE ÎN BAZINUL

RÂULUI COGÂLNIC ÎN ANII 2020-2022 13

Eugenia BOGATU

IMPORTANȚA ȘTIINȚEI CREIERULUI ÎN PRACTICILE EDUCAȚIONALE 17

Marin BĂLAN

CERCETAREA ASUPRA COPILĂRIEI DIN PUNCT DE VEDERE FILOSOFIC 20

Victor SOLOMON

ABORDĂRI ISTORIOGRAFICE ALE CERCETĂRII INTERESULUI NAȚIONAL 23

Cristina URSU

PREJUDECĂȚILE DREPT ANTICIPĂRI ÎN TEXTUL ARTISTIC 26

Sorin GURAGATA

FILOSOFIA DISCURSULUI COMUNICATIV ÎN MEDIUL VIRTUAL 30

Diana MOGA

CORRESPONDENȚE ALE RELIGIOZITĂȚII ÎN FILOSOFIA LUI LUCIAN BLAGA

ȘI MIRCEA ELIADE 33

Victoria PĂDURARI

FILOSOFIA ROMÂNEASCĂ CONTEMPORANĂ: INTERPRETĂRI ȘI INFLUENȚE.. 37

LITERE

Iraida CONDREA

DISCURSUL REPETAT: PROVERBE ȘI ZICĂTORI ÎN TRADUCERE 40

Svetlana KOROLEVSKI

UN PROMOTOR AL SLOVEI CRONICĂREȘTI LA CHIȘINĂU: EUGENIU RUSSEV.. 43

Victoria FONARI

MITURILE ARHAICE ȘI ACTUALIZAREA ACESTORA LA RENÉ GIRARD 46

Carolina GABURA

DIMENSIUNI ALE REGIMULUI NARATIV LIRIC 49

Mihaela ENI

TIPURI DE PROGRESIE TEMATICĂ ÎN DIFERITE TIPURI DE TEXTE

ȘTIINȚIFICE 53

<i>Lidia NEGARĂ</i>	PERSPECTIVE DE ANALIZĂ A DISCURSULUI PUBLIC	55
<i>Emilia GRIGORAȘ</i>	PERSONAJUL IRONIC – UN ALTER EGO AL NARATORULUI BUSUIOCIAN	58
<i>Inga GALBEN</i>	TRANZIȚIA DE LA „RUSIFICARE” LA „ANGLICIZAREA” LIMBII ROMÂNE	64
<i>Liviu CHISCOPI</i>	CONSUBSTANȚIALITATEA IDEATICO-STILISTICĂ ÎN CREAȚIA POETICĂ A LUI NICOLAE DABIJA	67
<i>Надежда КОЧАНЖИ</i>	УЧЕБНЫЙ ДИАЛОГ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ГАГАУЗСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	72
<i>Silvia MAZNIC</i>	COORDONAREA DISJUNCTIVĂ: ORIGINE ȘI EVOLUȚIE	75
<i>Eleonora MIHAILA</i>	MANIPULAREA PRIN ARGUMENTARE PATOLOGICĂ ÎN COMUNICAREA POLITICĂ	78
<i>Ina VOLOȘCIUC</i>	CYBERCRIMES AS NEOLOGICAL INFUSIONS	82
<i>Diana MOTRENIUC</i>	THE MYTH AS A STRATEGY FOR ECOLOGICAL ADVERTISING	86

COMUNICARE ȘI TEORIA INFORMĂRII

<i>Lilia POVESTCA</i>	STUDIAREA ABILITĂȚILOR BIBLIOTECARILOR: CONTEXT INTERNAȚIONAL ..	89
<i>Natalia BEREGOI</i>	ROLUL PLANIFICĂRII STRATEGICE A RELAȚIILOR PUBLICE ÎN GESTIONAREA IMAGINII ORGANIZAȚIEI	92
<i>Dorin COZAN</i>	SERVICIU INOVATIV DE BIBLIOTECĂ – BIBLIOTECARUL DIGITAL, FACILITATOR DE COMPETENȚE DIGITALE PENTRU COMUNITATE	95
<i>Natalia CHERADI, Elena RAILEAN</i>	COMUNICAȚIILE INTERNE INTEGRATE ALE BIBLIOTECII ÎN PERIOADA DE PANDEMIE	97
<i>Lilia JOMIRU</i>	ASPECTE TEORETICE PRIVIND CAMPANIILE DE RELAȚII PUBLICE ȘI STRUCTURA LOR	100
<i>Bianca GEORGIANA, Macari ADĂSCĂLIȚEI</i>	COMPETENȚELE ȘI ABILITĂȚILE NOI ALE BIBLIOTECARILOR	103

JURNALISM ȘI PROCESE MEDIATICE

<i>Georgeta STEPANOV</i>	REVISTA: ELEMENTE DE CONȚINUT ȘI DE FORMĂ	106
<i>Marian PETCU, Mihai Ioan SURDU</i>	100 DE ANI, DE LA PRIMUL CONGRES AL JURNALIȘTILOR DIN ROMÂNIA..	109
<i>Victoria BULICANU</i>	TABLETA: MAI MULT DECÂT O REFLECȚIE PERSONALĂ ÎN JURNALISMUL DE OPINIE	116
<i>Romina SURUGIU, Mădălina MORARU</i>	STRATEGII DE ADAPTARE A MUNCII ÎN AGENȚIILE DE PUBLICITATE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA PANDEMICĂ	119
<i>Gheorghe ANGHEL</i>	FACULTATEA DE JURNALISM, GENERAȚIA Z ȘI #MOJO: CÂT DE UTILIZAT ESTE TELEFONUL MOBIL ÎN PRACTICA JURNALISTICĂ?	123
<i>Ludmila RUSNAC</i>	CONFIGURAREA TEHNICILOR DISCURSIVE ÎN TEXTUL JURNALISTIC	126
<i>Mihai LESCU</i>	INTERESELE GEOPOLITICE ALE MASS-MEDIEI MOLDOVENEȘTI	129
<i>Mariana TACU</i>	ALFABETIZAREA DIGITALĂ ȘI SECURITATEA CIBERNETICĂ	132
<i>Laura TUGAREV</i>	CREATIVITATEA ÎN JURNALISM	135
<i>Vitalie GUȚU</i>	DEZVOLTAREA STRATEGICĂ A INSTITUȚIEI MEDIA: VALENȚE TEORETICO-PRACTICE	138
<i>Ecaterina DELEU</i>	POLUAREA INFORMAȚIONALĂ ȘI MASS-MEDIA	142
<i>Bogdan OPREA</i>	PRACTICI PROFESIONALE ALE VERIFICATORILOR DE INFORMAȚII EX-POST. O PRIVIRE DIN INTERIORUL PROFESIEI DE FACT-CHECKER	145

SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

<i>Maria BULGARU, Oleg BULGARU</i>	CONTRIBUȚIA PROIECTELOR INTERNAȚIONALE LA DEZVOLTAREA PROFESIEI DE ASISTENT SOCIAL (cazul USM)	148
<i>Stela MILICENCO, Iulia VERDEȘ</i>	SPECIFICUL INCLUZIUNII SOCIOEDUCAȚIONALE A COPIILOR CU TULBURĂRI DE SPECTRU AUTIST	152

<i>Anastasia OCERETNÎ</i>	PARTICULARITĂȚI ALE INDICATORILOR UTILIZAȚI ÎN PROCESUL DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE ÎN DOMENIUL SOCIAL.....	155
<i>Oleg BULGARU, Valentin CUCUTA</i>	OPINIA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI PRIVIND ANGAJAREA ÎN CÂMPUL MUNCII (cazul mun. Chișinău).....	158
<i>Diana CHEIANU-ANDREI</i>	ASPECTE ALE PILOTĂRII STANDARDELOR PENTRU PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA COPIILOR/ELEVIILOR ÎN MEDIUL ONLINE	161
<i>Tatiana SPĂȚARU</i>	ÎN CE MĂSURĂ MOLDOVENII CRED CĂ POT CONTA PE AJUTOR?.....	164
<i>Valentina MOVILA</i>	ASISTENȚA COMUNITARĂ INTEGRATĂ: CONCEPTUL ȘI DIMENSIUNILE SALE	167
<i>Liliana SALCUȚAN</i>	PERCEPȚII, ATUTUDINI ȘI OPINII ALE PERSOANELOR VÂRSTNICE FAȚĂ DE PROCESUL ÎMBĂTRÂNIRII.....	170
<i>Aliona CHIRA</i>	INCERTITUDINE: SITUAȚIA FAMILIILOR CU COPII ÎN PERIOADA DE LOCKDOWN (APLICAREA TEORIEI ÎNTEMEIATE)	173
<i>Angela MIRON</i>	IMPLICAȚIILE COVID-19 ASUPRA PERSOANELOR CARE CONSUMĂ DROGURI.....	176
<i>Cristina COROBAN</i>	DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR SOCIALE ALE COPIILOR PROVENIȚI DIN MEDII SOCIAL-VULNERABILE	179
<i>Aurelia RACU, Natalia MUNTEANU</i>	ADAPTAREA SOCIALĂ A STUDENȚILOR CU DIZABILITĂȚI ÎN MEDIUL ACADEMIC.....	182
<i>Ana-Maria RENȚEA</i>	CONCEPTUL DE NEVOIE ÎN CHIRURGIA ESTETICĂ. O ABORDARE SOCIOLOGICĂ.....	185
<i>Reghina ERHAN</i>	STRATEGII DE DEZVOLTARE COMUNITARĂ ÎN CONTEXTUL PROIECTELOR SOCIALE ÎN MEDIUL RURAL	189

ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

<i>Tatiana CIOBANU</i>	PRINCIPIILE ACHIZIȚIILOR PUBLICE ELECTRONICE.....	192
<i>Victoria BEVZIUC</i>	E-GVERNAREA CA O NOUĂ TENDINȚĂ ÎN PROCESUL DE LUARE A DECIZIILOR	196

<i>Angela COLAȚCHI</i>	FENOMENUL DE RESENTIMENT ÎN CULTURA POLITICĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA	199
<i>Adriana ȘTEFĂNEL</i>	GEN ȘI COMUNICARE ELECTORALĂ. PREZENȚA FEMEILOR ÎN CLIPURILE ELECTORALE ALE PARTIDELOR POLITICE PARLAMENTARE DIN ROMÂNIA	202
<i>Violeta GHERASIMENCO</i>	UNELE REFLECȚII ASUPRA REGLEMENTĂRII ÎN LEGISLAȚIA ROMÂNIEI A VIOLENȚEI CIBERNETICE ÎN FAMILIE	205

RELAȚII INTERNAȚIONALE

<i>Игорь БЕЛОБОРОДОВ, Валентина ТЕОСА</i>	МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОТВЕТЫ НА МИГРАЦИОННЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ СОВРЕМЕННЫХ ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ТЕНДЕНЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	208
<i>Svetlana CEBOTARI</i>	SANȚIUNEA – MECANISM DE PEDEAPSĂ ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ..	213
<i>Vladimir STERPU</i>	ABORDAREA TEORETICĂ A ASISTENȚEI FINANCIARE EXTERNE	217
<i>Cristina EJOVA</i>	METODOLOGIA CERCETĂRII COOPERĂRII ÎN CADRUL ORGANIZAȚILOR INTERNAȚIONALE GUVERNAMENTALE PRIVIND COMBATEREA TERORISMULUI	220
<i>Carolina BUDURINA-GOREACII</i>	ASPECTE GENERALE PRIVIND SITUAȚIA REFUGIAȚILOR UCRAINENI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA	224
<i>Liliana BENIUC</i>	IMPACTUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA ASUPRA POLITICII EXTERNE A UNIUNII EUROPENE	227
<i>Luminița GAVRILUȚA</i>	EVALUAREA IMPLEMENTĂRII ACORDULUI DE ASOCIERE: PRINCIPALELE DIFICULTĂȚI ȘI RECOMANDĂRI DE EFICIENTIZARE	230
<i>Anatolii DIRUN</i>	USING THE CONCEPT OF “HUMAN SECURITY” IN THE STUDY POST OF THE MILITARY STAGE OF THE TRANSNISTRIAN SETTLEMENT	233
<i>Natalia DJANDJGAVA</i>	SOCIAL PEACE AND SOCIAL DIALOGUE: THEIR ROLE ON PEACEBUILDING AGENDA	236

<i>Natalia ROTARI</i>	TERORISMUL INTERNAȚIONAL – AMENINȚARE LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA.....	239
<i>Margareta BELTEI</i>	MULTICULTURALISM AND POLYCULTURALISM AS MODELS FOR MAINTAINING INTERETHNIC RELATIONS IN THE GLOBAL CONTEXT	242
<i>Augustin ZAPUHLÎH</i>	POST-SOVIET CONFLICTS IN TODAY BLACK SEA REGION: CHALLENGES FOR SECURITY	245
<i>Alexandru ROMAN</i>	UNELE CONSIDERENTE PRIVIND STUDIAREA DIPLOMAȚIEI ȘI PARTICIPAREA LA PROCESUL EXTINDERII RELAȚIILOR EXTERNE ALE REPUBLICII MOLDOVA	249
<i>Olga RUDIC</i>	PROVOCĂRILE ÎN CALEA EGALITĂȚII DE GEN ÎN ȚĂRILE CU VENITURI MEDII ȘI ÎN CELE ÎN CURS DE DEZVOLTARE, CAUZATE DE ACTUALELE PROBLEME GLOBALE	252

**Conferința științifică națională cu participare internațională
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”
dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace
și Dezvoltare, 10-11 noiembrie 2022**

Științe umanistice și sociale

Redactor – *Antonina Dembițchi*
Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 15.12.2022. Formatul 70x100 $\frac{1}{12}$.
Coli de tipar 22,0. Coli editoriale 20,5.
Comanda 33 sp. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009